

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

**Nr. 4
2010**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale. Într-o perioadă relativ scurtă, grație revistei, arta dezbaterilor axate pe diverse probleme științifico-practice, purtate pe paginile sale, a cunoscut o ascensiune substanțială. De asemenea, publicația a reușit să creeze și să dezvolte un profil propriu, să devină mai bogată și variată, abordând o arie tematică științifico-analitică complexă.

Aceste calificative reflectă un grad înalt de profesionalism și erudiție, diferite abordări inovaționale în elucidarea temelor dificile, prin care atrage atenția practicienilor cu experiență, precum și a tinerilor cercetători.

Actualmente, publicația este o revistă de concept despre diferite domenii ale dreptului internațional, ultimul devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori. Unul din avantajele importante ale revistei îl constituie faptul că oferă tinerilor cercetători oportunitatea de a se manifesta. Doctoranzii și magiștrii, care abia acumulează experiență în domeniul cercetărilor științifice, dar care doresc să se afirme, își pot face publice opiniile cu privire la diferite probleme actuale din domeniul relațiilor internaționale contemporane și al dreptului internațional.

Publicația conține articole ale specialiștilor de vază din republică și de peste hotare, doctori habilitați și doctori – adepți ai diferitelor viziuni, care tratează și se expun activ pe marginea proceselor ce au loc în viața politică, economică și socială a țării. Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și a relațiilor internaționale.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «Молдавского журнала международного права и международных отношений» стартовало в 2006 г. как открытая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений. За относительно короткий срок своей жизни журнал поднял на большую высоту искусство научно-практических дискуссий, выработал свой профиль, стал более насыщенным и разнообразным, оформил научно-аналитическую тематику, в связи с тем и отличается высоким профессионализмом, эрудицией, инновационными подходами к раскрытию сложных тем, чем привлекает к себе как опытных практиков, так и молодых исследователей.

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив. Одним из важных достоинств издания является то, что он предоставляет возможность молодым авторам – аспирантам и магистрантам, пока не обладающим большим опытом исследовательской работы, но желающих заявить о себе, высказать свою точку зрения по актуальным вопросам современных международных отношений и международного права.

На страницах нашего журнала публикуются статьи известных молдавских и иностранных специалистов, докторов и кандидатов наук – сторонников разных взглядов, которые активно освещают процессы, происходящие в политической, экономической и социальной жизни страны. Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The publication of the “Moldavian Journal of International Law and International Relations” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations. In a relatively short period of his life the journal raised an art of scientific and practical discussions to a higher altitude developed its profile, become richer and more varied, designed scientific-analytical subject. In this connection, it differs from high professionalism, erudition, new approaches to disclosing the difficult themes. Consequently, journal attracts both skilled experts, and young researchers.

Today it is a conceptual journal about various fields of international law, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors. One of the important advantages of the publication is that it provides an opportunity for young authors as – post-graduate students and master’s students, yet not possessing a wide experience of researching, but willing to assert themselves, express their views on topical issues about contemporary international relations and international law.

The journal contains articles of known Moldavian and foreign experts, doctors and candidates of sciences – advocates of different views, who actively illuminate the processes occurring in the political, economic and social life. Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova**

Asociați:

**Institutul de Istorie, Stat și Drept
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația pentru Politică Externă și Cooperare
Internațională din Republica Moldova**

**Înregistrată de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
Certificatul nr. MD 000039 din „04., august 2009**

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 4 (18), 2010

ISSN 1857-1999

REDACTOR-ȘEF:

Alexandru BURIAN

doctor habilitat în drept, profesor universitar

CONSILIUL REDACȚIONAL:

Natalia CHIRTOACĂ, doctor în drept, conferențiar universitar (secretar științific); **Cristina CEBAN**, doctor în drept, conferențiar cercetător (secretar de redacție); **Augustin FUEREA**, doctor în drept, profesor universitar (România); **Anatolii KAPUSTIN**, doctor habilitat în drept, profesor universitar (Rusia); **Alla ROȘCA**, doctor habilitat în științe politice; profesor universitar (SU); **Dumitra POPESCU**, doctor în drept, profesor universitar (România); **Dumitru MAZILU**, doctor în drept, profesor universitar (România); **Jose Luis IRIARTE ANGEL**, doctor în drept, profesor universitar (Spania); **Iurie SEDLETCHI**, doctor în drept, profesor universitar; **Hans-Georg Heinrich**, doctor în drept, profesor universitar (Austria); **Leonid TIMCENKO**, doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina); **Oleg BALAN**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar; **Sergiu NAZARIA**, doctor habilitat în științe politice; **Valentin BENIUC**, doctor habilitat în științe politice; **Vasilii SAKOVICI**, doctor habilitat în științe politice; conferențiar universitar (Belarusi); **Victoria ARHILIUC**, doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Italia)

REDACȚIA:

Oleana CHINDÎBALIUC (redactor)

Cristina URȘU-BREAZU (lector)

ADRESA NOASTRĂ:

**Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablockin, 7/1, bir. 305, MD 2069.**
Tel. (37322) 23.44.17; Fax: (37322) 43.03.05
e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;
alexandruburian@yahoo.com

Indexul: PM 32028

Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2010.

Toate drepturile rezervate.

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- **Larisa PASTUHOVA, Andrei ȘUMILENKO.** Particularitățile mecanismului de asigurare a drepturilor omului în cadrul OSCE (Особенности механизма обеспечения прав человека в рамках ОБСЕ).....8
- **Natalia CHIRTOACĂ, Veronica TARLEV.** Protecția drepturilor femeii la nivel regional15
- **Victoria ȚARĂLUNGĂ, Ion FRUNZE.** Configurația conflictului transnistrean în dreptul internațional umanitar28
- **Vitalie GAMURARI.** Locul și rolul sancțiunilor în justiția tranzițională43

RELAȚII INTERNAȚIONALE

- **Alexandru BURIAN.** Particularitățile serviciului diplomatic al Republicii Moldova (Caracteristicas del servicio diplomático de la República de Moldavia)51

TRIBUNA DOCTORANDULUI

- **Alexandru CAUIA.** Drepturile și obligațiile generate de statutul de combatant67
- **Aliona CARA.** Particularitățile organizării instituției notariatului în Republica Moldova80
- **Natalia SOLCAN.** Importanța politicii europene de vecinătate în Republica Moldova și conținutul Planului de Acțiuni RM-UE89
- **Oleana CHINDÎBALIUC.** În fruntea marginii criza financiar-economică mondială și piața contemporană a resurselor energetice: transformări și dispunere (Бо главе угла мировой финансово-экономический кризис и современный рынок энергетических ресурсов: преобразования и расклад)96
- **Roxana Alina PETRARU.** Definiiri ale termenului de minoritate națională în legislația internă ale statelor din Europa108

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- **Ivan UNGUREAN.** Implementarea instituției non-discriminării în legislația Republicii Moldova113
- **Natalia BEREGOI.** Politicii mediatice în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale119
- **Lucia BOBOC.** Unele aspecte privind reglementarea prin mijloace politico-diplomatice a diferendelor internaționale în dreptul internațional public127

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- **Sergiu NAZARIA, Victor STEPANIUC.** Apariția problemei basarabene în relațiile internaționale135
- **Marius ȚĂRĂȚĂ.** Securitatea energetică a Republicii Moldova după destrămarea URSS152

BIBLIOTECA SPECIALIZATĂ

- Noi publicații 158
- Reviste periodice de specialitate 163

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

- Condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în revista „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”173
- Date despre autori179

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Научно-теоретический и информационно-практический периодический журнал, основанный Ассоциацией международного права Республики Молдова

Соучредители:

Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы,
Европейский Университет Молдовы,
Молдавский государственный институт международных отношений,
Ассоциация Внешней Политики и Международного Сотрудничества Республики Молдовы

Зарегистрирован
Государственной Регистрационной Палатой при Министерстве Юстиции Республики Молдова
Сертификат № MD 000039 от «4» августа 2009 года

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год
№ 4 (18), 2010
ISSN 1857-1999

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Александр БУРИАН
доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Наталья КИРТОАКЭ, кандидат юридических наук, доцент (ученый секретарь); **Кристина ЧЕБАН**, кандидат юридических наук, доцент (редакционный секретарь); **Августин ФУЕРЕА**, доктор права, профессор (Румыния); **Алла РОШКА** доктор политических наук, профессор (США); **Анатолий КАПУСТИН**, доктор юридических наук, профессор (Россия); **Валентин БЕНЮК**, доктор политических наук; **Василий САКОВИЧ**, доктор политических наук, доцент (Беларусь); **Виктория АРХИЛЮК**, доктор юридических наук, профессор; **Думитра ПОПЕСКУ**, доктор права, профессор (Румыния); **Думитру МАЗИЛУ**, доктор права, профессор (Румыния); **Леонид ТИМЧЕНКО**, доктор юридических наук, профессор (Украина); **Олег БАЛАН**, доктор юридических наук, доцент; **Хосе Луис ИРИАРТИ АНХЕЛ**, доктор права, профессор (Испания); **Ханс-Георг ХЕЙНДРИЧ**, доктор юридических наук, профессор (Австрия); **Сергей НАЗАРИЯ**, доктор политических наук, доцент; **Юрий СЕДЛЕЦКИЙ**, кандидат юридических наук, профессор.

РЕДАКЦИЯ:

Оляна КИНДЫБАЛЮК (редактор);
Кристина БРЯЗУ-УРСУ (технический редактор);

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 7/1, оф. 305, мун. Кишинёв,
Республика Молдова, MD 2069
Тел. (37322) 23.44.17; Факс: (37322) 43.03.05
e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;
alexandruburian@yahoo.com

Почтовый индекс: RM 32028

Мнения редакции не обязательно совпадают с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский Журнал Международного Права и Международных Отношений», 2010.

Все права зарегистрированы.

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **Лариса ПАСТУХОВА, Андрей ШУМИЛЕНКО.** Особенности механизма обеспечения прав человека в рамках ОБСЕ8
- **Наталья КИРТОАКЭ, Вероника ТАРЛЕВ.** Защита прав женщин на региональном уровне15
- **Виктория ЦАРЭЛУНГЭ, Ион ФРУНЗЕ.** Конфигурация сил в зоне приднестровского конфликта в международном гуманитарном праве28
- **Виталий ГАМУРАРЬ.** Роль и место санкций в правосудии переходного периода43

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **Александр БУРИАН.** Характеристика дипломатической службы Республики Молдова51

Трибуна молодых ученых

- **Александр КАУЯ.** Права и обязанности, вытекающие из статуса коббатанта67
- **Алёна КАРА.** Особенности организации нотариата в Республике Молдова80
- **Наталья СОЛКАН.** Важность европейской политики добрососедства в Республике Молдова и содержание плана действий Республика Молдова – Европейский союз89
- **Оляна КИНДЫБАЛЮК.** Во главе угла мировой финансово-экономический кризис и современный рынок энергетических ресурсов: преобразования и расклад96
- **Роксана Алина ПЕТРАРУ.** Понятие «национальное меньшинство» во внутреннем законодательстве стран Европы108

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **Иван УНГУРЯН.** Имплементация принципа недискриминации в законодательство Республики Молдова113
- **Лучия БОБОК.** Некоторые аспекты разрешения международных конфликтов политико-дипломатическими средствами в международном публичном праве119
- **Наталья БЕРЕГОЙ.** Медийная политика в области защиты прав национальных меньшинств127

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **Сергей НАЗАРИЯ, Виктор СТЕПАНЮК.** Возникновение бессарабского вопроса в международных отношениях135
- **Мариус ТЭРЫЦЭ.** Энергетическая безопасность Республики Молдова после развала СССР152

СПЕЦИАЛИЗИРОВАННАЯ БИБЛИОТЕКА

- Новые публикации158
- Специализированные научные издания163

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

- Условия опубликования и требования к представляемым в журнале «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» материалов173
- Сведения об авторах179

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded
by Association of International Law
from the Republic of Moldova**

Co-founders:

**Institute of History, State and Law
of the Academy of Sciences of Moldova,
University of European Studies of Moldova,
The Moldavian State Institute of International Relations,
Association of Foreign Policy and International Cooperation
from the Republic of Moldova**

**Registered with State Chamber of Registration
of Ministry of Justice of the Republic of Moldova
Certificate Nr. MD 000039 "4", August 2009**

Published quarterly
No. 4 (18), 2010
ISSN. 1857-1999

EDITOR-IN-CHIEF:

Alexander BURIAN
Doctor Habilitat of Law, Full Professor

EDITORIAL BOARD:

Natalia CHIRTOACA, Doctor of Law, Associate Professor (scientific secretary); **Cristina CEBAN**, Doctor of Law, Associate Professor (editorial secretary); **Alla ROȘCA**, Doctor Habilitat of Political Science, Professor (USA); **Anatoly KAPUSTN**, Doctor Habilitat of Law, Professor (Russia); **Augustin FUEREA**, Doctor of Law, Professor (Romania); **Dumitra POPESCU**, Doctor of Law, Professor (Romania); **Dumitru MAZILU**, Doctor of Law, Professor (Romania); **Jose Luis IRIARTE ANGEL**, Doctor of Law, Professor (Spain); **Hans-Georg Heinrich**, Doctor of Law, Professor (Austria); **Leonid TIMCENCO**, Doctor Habilitat of Law, Professor (Ukraine); **Oleg BALAN**, Doctor Habilitat of Law, Associate Professor; **Sergei NAZARIA**, Doctor Habilitat of Political Science; **Yuri SEDLETSCHI**, Doctor of Law, Professor; **Valentin BENIUC**, Doctor Habilitat of Political Science; **Vasilii SACOVICI**, Doctor Habilitat of Political Science, Associate Professor (Belarus); **Victoria ARHILIUC**, Doctor Habilitat of Law, Professor.

EDITORSHIP:

Olyana KINDIBALYK (editor);
Cristina URSU-BREAZU (technical editor);

OUR ADDRESS:

**MD-2069, Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
7/1 Ghenadie Iablocikin str.**
Tel. (37322) 23.44.17; Fax: (37322) 43.03.05
e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru;
alexandruburian@yahoo.com

PIN: PM 32028

The views of Editors do not necessarily coincide
with the opinions of the authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts in
the published articles rests with the authors.

© "Moldavian Journal of International Law
and International Relations", 2010.

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- **Larisa PASTUHOVA, Andrey SHUMILENKO.** Peculiarities of the human rights protection within the OSCE8
- **Natalia CHIRTOACA, Veronica TARLEV.** Protection of women's rights at the regional level.....15
- **Victoria TSARALUNGA, Ion FRUNZE.** The configuration of forces in the Transnistrian conflict in international humanitarian law28
- **Vitalii GAMURARI.** The role and place of sanctions in transitional justice43

INTERNATIONAL RELATIONS

- **Alexander BURIAN.** Features of the diplomatic service of the Republic of Moldova51

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- **Alexander CAUYA.** The rights and obligations generated by combatant status67
- **Aliona CARA.** The peculiarities of the notary institution organization in the Republic of Moldova80
- **Natalia SOLCAN.** The importance of the European Neighborhood Policy in the Republic of Moldova and the substance of the EU Moldova Action Plan89
- **Olyana KINDIBALYK.** The focus of the global financial and economic crisis and modern energy market: transformations and alignment.....96
- **Roxana Alina PETRARU.** The concept of "national minority" in the domestic legislation of the European countries ..108

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- **Ivan UNGUYAN.** The implementation of the principle of non-discrimination in legislation of the Republic of Moldova113
- **Lucia BOBOK.** Some aspects of the resolution of international conflicts by politico-diplomatic means in public international law119
- **Natalia BEREGOI.** Media policy in the protection of national minority rights127

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- **Sergey NAZARIA, Victor STEPANIUC.** The emergence of Bessarabian question in international relations135
- **Marius TĂRĂȚĂ.** Energy security of the Republic of Moldova after the collapse of the USSR.....152

SPECIALIZED LIBRARY

- New publications158
- Periodical publications163

SCIENTIFIC NEWS

- Conditions and requirements for publication materials and their design submitted to the "Moldavian Journal of International Law and International Relations"173
- Dates of authors179

ОСОБЕННОСТИ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В РАМКАХ ОБСЕ

Лариса ПАСТУХОВА*
Андрей ШУМИЛЕНКО**

PARTICULARITĂȚILE MECANISMULUI DE ASIGURARE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL OSCE

Acest articol tratează problema de cooperarea interstatală în domeniul drepturilor omului, care la etapa actuală depinde în mod semnificativ de activitățile organizațiilor internaționale. În mod eficient acest proces se desfășoară în cadrul organizațiilor regionale (în Europa, în primul rând, Consiliul Europei și OSCE). Scopul acestor activități este de a unifica spațiul juridic (care se realizează prin dezvoltarea unui set de norme cuprinse în tratate multilaterale și acordurile politice), precum și mecanisme pentru a asigura punerea în aplicare a obligațiilor statelor.

OSCE în calitate de organizație internațională, care din punct de vedere juridic are o natură specială, a determinat ca una dintre prioritățile sale de activitate, dezvoltarea cooperării internaționale în domeniul umanitar, bazat pe principiul respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în scopul de a asigura pacea și înțelegerea între popoare. În acest context, organizația provine dintr-o înțelegere largă de securitate, dat fiind faptul că doar o societate liberă, oferind fiecărei persoane oportunitatea de a participa pe deplin la viața publică este o garanție împotriva conflictelor și instabilității. Conform acestei abordări, OSCE a introdus conceptul de „dimensiunea umană”, care denotă un set de activități și norme referitoare la drepturile omului și democrație. Abordarea sus-menționată este considerată ca fiind una dintre cele trei dimensiuni ale securității (împreună cu dimensiunea economică și politico-militară).

Angajamente specifice în domeniul drepturilor omului, care sunt formulate de către statele - participante la OSCE, au originea lor din Actul Final CSCE în 1975, care este de natură politică și nu creează obligații juridice pentru statele participante la reuniune.

PECULIARITIES OF THE HUMAN RIGHTS PROTECTION WITHIN THE OSCE

This article deals with the problem of interstate cooperation in the sphere of human rights, which nowadays depends significantly on the activities of international organizations. The especially effectively this process is carried out within the framework of the regional organizations (in the European continent these are Council of Europe, and also the OSCE). The purpose of these activities is to unify the legal space (which is achieved by developing a set of rules contained in multilateral treaties and political agreements), as well as mechanisms to ensure the implementation of the obligations of states.

The OSCE as an international organization has its special nature. Meanwhile, this organization has declared the development of international cooperation in humanitarian sphere on the basis of principle of respect of the rights and the basic freedom of the person for the purpose of maintenance of strengthening of the world and mutual understanding between the people as a priority direction of its activity. In this context, the organization comes from a broad understanding of security, given the fact that only a free society that gives to each person an opportunity to participate fully in public life is a safeguard against conflict and instability. Thus, the OSCE has introduced the concept of “human dimension”, denoting a set of activities and norms relating to human rights and democracy. The above-mentioned organization is regarded as one of three dimensions of security (with economic and military-political dimension).

* *Лариса Викторовна ПАСТУХОВА* – к. ю. н., доцент кафедры международного права Львовского национального университета имени Ивана Франко (Украина).

** *Андрей Петрович ШУМИЛЕНКО* – к. ю. н., ассистент кафедры международного права Львовского национального университета имени Ивана Франко (Украина).

Specific commitments in the field of human rights which were formulated by the OSCE states-participants, originate from the CSCE Final Act of 1975, which has political character and does not create legal obligations for the states which have taken part during the meeting.

Развитие межгосударственного сотрудничества в сфере обеспечения прав человека сегодня существенным образом зависит от деятельности международных организаций. Особенно эффективно упомянутый процесс осуществляется в рамках региональных организаций (на европейском континенте это, прежде всего, Совет Европы, а также ОБСЕ). Целью их деятельности является, среди прочего, унификация правового пространства (что достигается путем разработки комплекса норм,

содержащихся в многосторонних международных договорах и политических соглашениях) и создание механизмов обеспечения выполнения обязательств государств.

ОБСЕ как международная организация, которая с точки зрения права имеет особую природу (что, однако не ставит под сомнение международную правосубъектность этой организации), одним из приоритетных направлений своей деятельности определила развитие международного сотрудничества в гуманитарной сфере на основе принципа уважения прав и основных свобод человека с целью обеспечения укрепления мира и взаимопонимания между народами¹. Таким образом, организация выходит из широкого понимания безопасности, учитывая тот факт, что лишь свободное общество, предоставляя каждому лицу возможность принимать полное участие в общественной жизни, является гарантией от конфликтов и нестабильности.

На основе упомянутого выше подхода ОБСЕ было внедрено понятие „человеческое измерение” (обозначающее совокупность видов деятельности и норм, связанных с правами человека, а также демократией), рассматриваемое организацией в качестве одного из трех измерений безопасности (вместе с экономическим и военно-политическим измерениями)².

Конкретные обязательства в сфере обеспечения прав человека, которые формулировались государствами – участниками ОБСЕ, ведут свое начало из Заключительного акта СБСЕ 1975 г.³, который носит политический характер и не создает юридических обязательств для государств,

принявших участие в Совещании. В дальнейшей деятельности ОБСЕ не стала отходить от такой практики, четко осознавая определенную сложность согласования воли суверенных государств относительно содержания международно-правовых обязательств, особенно учитывая геополитическую ситуацию в регионе в период „холодной войны”. Поэтому не следует преуменьшать значение факта создания упомянутой организации, ведь к середине 90-х годов XX-го столетия ни одно государство „социалистического блока” не было членом Совета Европы и не принимало участие в международном сотрудничестве в сфере обеспечения прав человека на европейском континенте. Ситуация изменилась лишь с распадом социалистической системы и переходом соответствующих государств к формированию гражданского общества, соблюдению принципа верховенства права, а также с обретением членства в Совете Европы и ратификацией многочисленных международных договоров в сфере прав человека, принятых в рамках этой международной организации.

На первый взгляд могло бы сложиться впечатление об определенном дублировании механизмов обеспечения прав человека в рамках указанных международных организаций европейского региона, тем не менее, *ОБСЕ сосредотачивает свою деятельность преимущественно на мероприятиях превентивного характера по предотвращению возможных нарушений* её государствами – членами обязательств, по соблюдению установленных ОБСЕ стандартов относительно:

а) *индивидуальных прав и свобод человека* (а именно: право на жизнь; запрещение смертной казни, пыток, произвольного ареста либо лишения свободы; право на справедливое судебное разбирательство и эффективные средства правовой защиты; право на отказ от прохождения срочной военной службы (право на альтернативную службу); свобода убеждений, мысли, совести, религии, выражения взглядов, ассоциаций, передвижения и экономической деятельности;

¹ *Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1 августа 1975 г.* // Международное публичное право. Сборник документов: в 2 ч. Ч. 1 / Сост. и авт. вступ. статьи К. А. Бекашев, Д. К. Бекашев. – М.: ТК Велби, Изд-Во Проспект, 2006. – С. 88–89.

² Narten J. *The Human Dimension: The OSCE's Approach to Human Rights* / Malte Brosig (ed.), *Human Rights in Europe*. – Frankfurt / Main, 2006. – P. 104.

³ *Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе 1 августа 1975 г.* // Международное публичное право. Сборник документов: в 2 ч. Ч. 1 / Сост. и авт. вступ. статьи К. А. Бекашев, Д. К. Бекашев. – М.: ТК Велби, Изд-Во Проспект, 2006. – С. 88–92.

право на объединение семьи; право на уважение частной (семейной) жизни человека и всех форм собственности; право на гражданство, на социальное обеспечение и на образование);

б) *присущих определенным категориям лиц прав человека* (например, запрещение дискриминации по признакам пола, расы, языка и религиозных убеждений; право женщин на гендерное равенство; права лиц, относящихся к национальным меньшинствам; право на обеспечение сохранения языковой и культурной самобытности; права беженцев, перемещенных лиц, апатридов)⁴;

в) *коллективных прав человека* (а именно, право народов на равенство и самоопределение);

г) *противодействия угрозам безопасности человека* (различного рода преследованиям, насилию, дискриминации, торговле людьми).

С целью активизации межгосударственного сотрудничества, а также содействия исполнению государствами – участниками ОБСЕ обязательств, относящихся к человеческому измерению, в рамках этой организации был создан ряд учреждений специальной компетенции (в Правилах процедуры ОБСЕ они были определены как „исполнительные структуры ОБСЕ” при вспомогательных директивных органах (п. 13 Гл. II)⁵). Несмотря на это, в рамках ОБСЕ всё ещё не создан какой-либо действующий на регулярной периодической основе механизм обеспечения выполнения обязательств её государств – участников в области человеческого измерения. Существующие механизмы действуют преимущественно в узкоспециализированных сферах.

Основным органом ОБСЕ в сфере содействия соблюдению государствами относящихся к человеческому измерению обязательств стало основанное в 1990 г. *Бюро по свободным выборам*⁶ (со временем реорганизованное в *Бюро по демократическим институтам и правам человека*⁷). В 1992 г. была создана должность *Вер-*

*ховного комиссара по делам национальных меньшинств*⁸; в 1998 г. – должность *Представителя ОБСЕ по вопросам свободы средств массовой информации*⁹; а в 2003 г. – должность *Специального представителя и координатора ОБСЕ по вопросам борьбы с торговлей людьми*¹⁰ и т. п. Кроме этого, содействие развитию уважения основных прав и свобод человека является одним из приоритетных направлений деятельности Парламентской Ассамблеи ОБСЕ, являющейся „автономным органом” этой организации¹¹.

Деятельность *Бюро по демократическим институтам и правам человека* (БДИПЧ) охватывает: а) содействие демократическим выборам¹²; б) предоставление практической помощи в утверждении демократических институтов и защите прав человека, в укреплении гражданского общества и верховенства закона; в) содействие раннему предупреждению конфликтов, в том числе с помощью наблюдения за выполнением государствами – членами ОБСЕ их обязательств в сфере человеческого измерения (в 1992 и 1994 годах, на Хельсинской и Будапештской встречах на высшем уровне, мандат БДИПЧ был расширен за счет включения в него положений о предоставлении государствам – участникам ОБСЕ поддержки в выполнении их обязательств в области человеческого измерения); г) выполнение функций специального подразделения ОБСЕ для контактов по вопросам, касающимся народностей рома и синти и т. п.

Основными формами деятельности БДИПЧ являются:

С. 139.

⁸ Декларация Хельсинской встречи на высшем уровне. Хельсинки, 1992 г. // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава : БДИПЧ, 2006. – С. 145.

⁹ Решение Постоянного совета № 193 от 5 ноября 1997 г. (принятое во время шестой встречи Совета министров ОБСЕ) // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава: БДИПЧ, 2006. – С. 201–203.

¹⁰ ОБСЕ Док. МС.ДЕС/2/03. Решение № 2/03 Борьба с торговлей людьми. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Постоянный совет. 2 декабря 2003 г. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/odhr/2003/12/2314_ru.pdf.

¹¹ ОБСЕ Док. МС.ДОС/1/06. Правила процедуры Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе. Совет министров. 1 ноября 2006 г. – П.3(С) Гл. II. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/mcs/2006/12/22361_ru.pdf; а также *Правила процедуры Парламентской Ассамблеи ОБСЕ от 18 ноября 2006 г.* – Электронный ресурс: http://www.oscepa.org/images/stories/documents/rules_of_procedure/rules_of_procedure_2006_russian.2655.pdf.

¹² Особенно путём наблюдения за избирательным процессом.

⁴ Hazewinkel H. J. The OSCE Representatives on Tolerance and Non-Discrimination. Past, Present and Future // Helsinki Monitor. – 2007. – Issue 1. – P. 78-79.

⁵ ОБСЕ Док. МС.ДОС/1/06. Правила процедуры Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Совет министров. 1 ноября 2006 г. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/mcs/2006/12/22361_ru.pdf.

⁶ *Дополнительный документ об осуществлении определённых положений, содержащихся в парижской Хартии для новой Европы 1990 года* // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава: БДИПЧ, 2006. – Часть G. – С. 99–100.

⁷ *Документ в дальнейшем развитии институтов и структур ОБСЕ. Прага, 1992 г.* // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава : БДИПЧ, 2006. –

1) *непосредственное посещение территории государств – членов ОБСЕ* (после завершения наблюдения за избирательным процессом в определённом государстве БДИПЧ готовит детальный *отчет* по результатам проведенной работы, который содержит общие выводы, а также конкретные рекомендации по усовершенствованию избирательного процесса¹³; в 2008 г. миссии ОБСЕ осуществляли наблюдение за избирательным процессом в Азербайджане, Белоруссии, Грузии, Македонии, а также Сербии);

2) *анализ действующего законодательства*, а также *законопроектов*, рассматриваемых национальными парламентами этих государств¹⁴;

3) *разработка практических рекомендаций* государствам – участникам ОБСЕ по имплементации конкретных норм в сфере защиты прав человека¹⁵;

4) *информационно-просветительская деятельность*, осуществляемая путём проведения *семинаров и консультаций* с представителями органов власти и неправительственных правозащитных организаций;

5) *систематизация стандартов ОБСЕ*, а также *соответствующих норм международного права* в сфере соблюдения прав человека и рекомендаций по их внедрению на национальном уровне¹⁶;

6) *обзор выполнения государствами – участниками ОБСЕ обязательств в области человеческого измерения* (ежегодно БДИПЧ ОБСЕ организывает проведение Совещаний по вопросам имплементации обязательств ОБСЕ в области человеческого измерения; совместно с другими международными организациями БДИПЧ проводит тематические совещания (по вопросам, касающимся отдельных видов обязательств государств), в процессе которых на основе проведенного экспертами анализа определяются конкретные трудности, связанные с выполнением определённых обязательств го-

сударств, а также предлагаются практические средства для их устранения; например, в 2007 г. БДИПЧ провело совещания по вопросам защиты и укрепления прав человека (в контексте повышения уровня ответственности и эффективности средств защиты), по вопросам борьбы с сексуальной эксплуатацией детей и вопросам свободы собраний, объединений и самовыражения (в контексте обеспечения полного и равного участия в плюралистических обществах))¹⁷.

БДИПЧ постоянно координирует свою деятельность с международными организациями, специализирующимися в той или иной сфере прав человека, в частности относительно подготовки общих отчетов по имплементации государствами – участниками ОБСЕ отдельных видов обязательств¹⁸.

В начале 90-х годов XX-го столетия ОБСЕ начала активное обсуждение проблем межэтнических отношений и конфликтов, вызванных нарушениями прав отдельных национальных меньшинств и угрожающих безопасности не только отдельной страны, но и региона вообще. В результате этого в рамках ОБСЕ была создана должность *Верховного комиссара ОБСЕ по делам национальных меньшинств*¹⁹ (ВКНМ) и выработан целый ряд стандартов в этой сфере регулирования (ставших впоследствии основой для Рамочной конвенции о защите прав национальных меньшинств 1995 г.²⁰).

Деятельность ВКНМ направлена, в первую очередь, на уменьшение межэтнического напряжения, а также предотвращение ее перерастания в межгосударственный конфликт. Мониторинг выполнения государствами их соответствующих обязательств осуществляется следующими способами:

1) *сбор информации из определенных источ-*

¹³ Joppe K. The Effectiveness of ODIHR Election Observation Missions. A Case Study. MA Thesis. – Hamburg, 2003. – P. 48.

¹⁴ ODIHR Doc. Opinion No. 378/2006. Draft Joint Opinion on Draft Amendments to the Electoral Code of the Republic of Armenia. Strasbourg, 19 May 2006. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/odihr/2006/05/19395_en.pdf.

¹⁵ ODIHR Doc. Opinion-Nr. : FOA-AZE/116/2008 (YA/DP). Guidelines on the Implementation of the Law on Freedom of Assembly of the Republic of Azerbaijan. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/odihr/2008/10/34146_en.pdf.

¹⁶ Compensation for Trafficked and Exploited Persons in the OSCE Region. Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). – Warsaw, 2008. – 200 p.

¹⁷ Berg A., Kreikemeyer A. The ODIHR Human Rights Monitoring and Reporting Training. A Cross National Analysis / Berg A., Kreikemeyer A. (eds.). Realities of Transformation. – Baden-Baden, 2005. – P. 117–125.

¹⁸ Trafficking in Human Beings in South-Eastern Europe 2004 – Focus on Prevention. United Nations Children's Fund; United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights; Organization for Security and Cooperation in Europe / Office for Democratic Institutions and Human Rights. – UNDP, 2005. – 377 p.

¹⁹ Декларация Хельсинкской встречи на высшем уровне. Хельсинки, 1992 г. // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава : БДИПЧ, 2006. – С. 145.

²⁰ Рамочная конвенция в защите национальных меньшинств от 1 февраля 1995 г. // Международное публичное право. Сборник документов: в 2 ч. Ч. 1 / сост. и авт. вступ. статьи К. А. Бекашев, Д. К. Бекашев. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – С. 554–560.

ников о фактах нарушений государствами – членами ОБСЕ определенных их обязательств;

2) *непосредственный контакт со сторонами конфликта* (региональной властью, правительством, представителями различных неправительственных организаций, официальными представителями национальных меньшинств);

3) *экспертная оценка состояния выполнения обязательств государств*, а также *предоставление* по результатам работы *консультативных выводов и рекомендаций*, направляемых заинтересованным государствам (например, в 2000 г. ВКНМ провел общее исследование ситуации в области образования на русском языке в Украине, результаты которого были направлены в МИД Украины; в ответ на выводы ВКНМ правительство Украины подготовило детальный отчет по проблемам имплементации Украиной рекомендаций ВКНМ (что является свидетельством ответственного отношения государств – членов ОБСЕ к принятым ими в рамках этой организации обязательствам и к полномочиям ее исполнительных структур, а также существенного влияния деятельности ВКНМ на обеспечение прав национальных меньшинств на национальном уровне)).

В своей деятельности ВКНМ сотрудничает с Верховным комиссаром ООН по правам человека и Верховным комиссаром ООН по делам беженцев, с Программой развития ООН, Всемирным Банком и Европейским банком реконструкции и развития, с Парламентской Ассамблеей Совета Европы, Еврокомиссией и Консультативным комитетом по надзору за выполнением Рамочной конвенции о защите прав национальных меньшинств 1995 г.

Хотя ВКНМ и работает автономно (без санкций директивных органов), тем не менее, после рассмотрения ситуаций в государствах – участниках он готовит отдельный *отчет* для Действующего Главы и Постоянного Совета ОБСЕ. Как и другие органы этой организации, ВКНМ обеспечивает развитие и систематизацию стандартов обеспечения прав национальных меньшинств, учитывая существующие нормы международного права, а также практику их применения на международном и национальном уровнях. К этому времени ВКНМ разработал Рекомендации по следующим вопросам, касающимся прав национальных меньшинств: а) право на образование (1996 г.); б) право на сохранение языка (1998 г.); в) право на эффективное участие в общественно-политической жизни (1999 г.), а также в избирательном процессе (2001 г.);

г) право на использование языков меньшинств в телерадиовещании (2003 г.); д) регулирование полицейской деятельности в многонациональном обществе (2006 г.); а также е) права национальных меньшинств в межгосударственных отношениях (2008 г.)²¹.

Представитель ОБСЕ по вопросам свободы средств массовой информации (ПВСМИ) призван выполнять следующие основные функции: 1) *раннее предупреждение* (проявляющееся в наблюдении за ситуацией в области СМИ во всех государствах – участниках ОБСЕ); 2) *немедленные действия* (закрывающиеся в оперативном реагировании на случаи серьезного нарушения государствами – участниками ОБСЕ принципов, принятых в её рамках, и невыполнение обязательств государств, касающихся обеспечения свободы высказывания мысли, а также свободы СМИ)²².

С целью раннего предупреждения ПВСМИ активно использует так называемые *оценочные визиты* (по результатам которых готовит доклады и практические рекомендации по устранению нарушений обязательств, которые позже передает Постоянному Совету ОБСЕ и заинтересованным государствам), и *процедуру рассмотрения законопроектов и действующего законодательства государств – членов ОБСЕ* (с целью проверки соответствия стандартам ОБСЕ, а также другим международно-правовым нормам).

Бюро ПВСМИ обеспечивает также мониторинг ситуации в государствах – членах ОБСЕ относительно следующих случаев: а) *преследование* сотрудников СМИ, а также физическое нападение на них; б) *ограничение плюрализма* в СМИ (а именно, в результате вмешательства государства в сферу телерадиовещания); в) *непризнание права журналистов на расследование открытой информации*, находящейся в ведении государственных органов; г) *принуждение журналистов к раскрытию источников информации* (особенно в тех случаях, когда в этом замешаны сотрудники правоохранительных органов); д) *попытки квалификации в качестве „экстре-*

²¹ High Commissioner on National Minorities. Thematic recommendations. – Электронный ресурс: <http://www.osce.org/hcnm/documents.html?lsi=true&limit=10&grp=45>.

²² *Решение Постоянного совета № 193 от 5 ноября 1997 г.* (принятое во время шестой встречи Совета министров ОБСЕ) // Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Т. 2. Варшава : БДИПЧ, 2006. – С. 201–203; а также Decision No. 193. *Mandate of the OSCE Representation on Freedom of the Media*. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/4124_en.pdf.html.

мистских” (т. е. заслуживающих наказания) задевающих честь и достоинство высказываний либо критических взглядов; е) *криминальное преследование журналистов за профессиональные ошибки* (за диффамацию, например); ж) *чрезмерный контроль* либо регулирование деятельности *сети Интернет* и т. п.

С целью предотвращения дублирования международных процедур в этой сфере регулирования ПВСМИ, в соответствии с предоставленным ему Постоянным Советом ОБСЕ мандатом, координирует свои действия с компетентными органами (учреждениями, институтами) соответствующих международных организаций (например, результатом такого сотрудничества стало принятие документа по вопросам совершенствования действующих международных механизмов содействия развитию свободы выражения мыслей и взглядов – „Совместной декларации по вопросам многообразия в телерадиовещании” от 12 декабря 2007 г.²³).

Проблема торговли людьми (особенно женщинами и детьми) приобрела актуальность для государств – участников ОБСЕ в конце XX-го столетия как следствие активизации нелегального перемещения мигрантов из государств Центрально-Восточной Европы и постсоветских республик в Западную Европу через Балканы и Юго-Восточную Европу²⁴.

К сожалению, созданный в 1999 г. институт *Советника БДИПЧ ОБСЕ по вопросам борьбы с торговлей людьми* не обеспечил адекватного реагирования на эскалацию упомянутой проблемы вследствие недостаточной четкости определения его мандата. Во-первых, его задачи были определены следующим образом: „помогать ОБСЕ в поиске способов оказания помощи в борьбе с торговлей людьми без дублирования мероприятий других организаций, ... оказывать содействие ОБСЕ в разработке Плана действий”²⁵. Во-вторых, компетенция Советника охватывала следующие направления де-

ятельности: а) разработка, усовершенствование и мониторинг выполнения целевых программ в сфере борьбы с торговлей людьми; б) координация сотрудничества с неправительственными организациями; в) предоставление технической поддержки государствам – участникам ОБСЕ; г) техническое обеспечение деятельности миссий ОБСЕ в упомянутой сфере²⁶.

В 2003 г. на основе анализа опыта деятельности упомянутого института Решением Постоянного Совета ОБСЕ был создан специальный механизм оказания содействия государствам – участникам ОБСЕ в борьбе с торговлей людьми, центральное место в котором занял *Специальный представитель и координатор ОБСЕ по вопросам борьбы с торговлей людьми*²⁷.

Специальный представитель „политически подотчетен” Постоянному Совету ОБСЕ²⁸ и выполняет следующие функции:

1) *координационно-вспомогательная* (координация усилий ОБСЕ в сфере борьбы с торговлей людьми во всех измерениях и сотрудничестве ОБСЕ с правительствами государств и компетентными международными организациями, их органами, учреждениями и институтами (например, Верховным комиссаром ООН по правам человека, Верховным комиссаром ООН по делам беженцев, Международной организацией труда, Детским фондом ООН, Международной организацией по миграции, Европейским Союзом, Советом Европы, Интерполом и Европолом); и предоставление помощи государствам – участникам ОБСЕ в выполнении обязательств, определенных в Планах действий ОБСЕ);

2) *информационно-просветительская* (содействие повышению уровня информированности общественности, а также осознания общественной и политической важности борьбы с торговлей людьми; организация, а также проведение совещаний по вопросам обмена информацией и опытом между экспертами, уполномоченными лицами и национальными координаторами государств – участников ОБСЕ по вопросам борьбы с торговлей людьми);

3) *консультационная* (оказание консультаци-

²³ *Joint Declaration on Diversity in Broadcasting*. The UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, the OSCE Representative on Freedom of the Media, the OAS Special Rapporteur on Freedom of Expression and the ACHPR (African Commission on Human and Peoples' Rights) Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/html/pdf/html/28855_en.pdf.html.

²⁴ Knaus K., Kartusch A., Reiter G. *Combat of Trafficking in Women for the Purpose of Forced Prostitution*. Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights. – Vienna, 2000. – P. 14. – Электронный ресурс: <http://www.univie.ac.at/bim/download/international.pdf>.

²⁵ Johannes B. *The Human Dimension of the OSCE: From Recommendation to Implementation*. – Wien, 2001. – P. 353.

²⁶ Ibid. – P. 353–354.

²⁷ ОБСЕ Док. МС.ДЕС/2/03. *Решение № 2/03 Борьба с торговлей людьми*. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Постоянный совет. 2 декабря 2003 г. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/odhr/2003/12/2314_ru.pdf.

²⁸ ОБСЕ Док. МС.ДЕС/2/03. *Решение № 2/03 Борьба с торговлей людьми*. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Постоянный совет. 2 декабря 2003 г. – Пункт 3. – С. 3. – Электронный ресурс: http://www.osce.org/documents/odhr/2003/12/2314_ru.pdf.

онной и технической помощи руководству органов законодательной, исполнительной, а также судебной власти государств – членов ОБСЕ в разработке государственной политики в сфере борьбы с торговлей людьми)²⁹.

Общий анализ особенностей механизма обеспечения прав человека в рамках ОБСЕ позволяет сделать следующие выводы:

во-первых, мониторинг исполнения государствами – участниками ОБСЕ обязательств по защите большинства прав человека обеспечивается в рамках универсальных международных договоров в этой сфере регулирования;

во-вторых, ОБСЕ, в отличие от других европейских международных организаций, обеспечивает более тесное сотрудничество с её государствами – членами, с населением этих государств, а также со всеми заинтересованными неправительственными организациями;

в-третьих, не смотря на то, что другие международные организации европейского региона сосредотачивают внимание именно на дальнейшем развитии правового регулирования в сфере обеспечения прав человека, деятельность ОБСЕ сосредоточена преимущественно на предоставлении её государствам – участникам непосредственного содействия в обеспечении имплементации на национальном уровне соответствующих международно-правовых норм.

**Copyright© Larisa PASTUHOVA,
Andrei ȘUMILENKO, 2010.**

²⁹ Там же. – С. 1–3 (пункты 1–6).

PROTECȚIA DREPTURILOR FEMEII LA NIVEL REGIONAL

*Natalia CHIRTOACĂ**

*Veronica TARLEV***

ЗАЩИТА ПРАВ ЖЕНЩИН НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Проблема прав человека женщин, являясь важной категорией всеобщих прав человека и заслуживая пристального внимания юристов международников, не сразу становится достоянием современной системы права. Генезис и существование данной категории прав тесно связан с формированием и развитием института прав человека. Наиболее показательным в этом смысле является Пекинская декларация 1995 г, закрепившая положение о том, что права женщин являются правами человека.

Данное предположение, будучи аксиомой, как на глобальном, так и региональном уровне, рассматривается многими европейскими и неевропейскими международными региональными организациями в качестве одного из приоритетных положений.

Проблема защиты прав женщин является актуальной для Европы, поскольку женщины составляют большую часть населения европейских государств. Дополнительную актуальность исследуемой проблематике придает появление в последние десятилетия таких тревожных тенденций в отношении женщин как «феминизация безработицы», «феминизация бедности», а также стремительное падение уровня женского участия в выборных органах власти, а также процессе принятия решений.

Следует отметить, что проблема равноправия полов и защиты прав женщин находится в центре внимания наиболее важных региональных организаций, а также текстах международных конвенций разработанных под их эгидой. Более того нормы регулирующие проблему равноправия полов и специальные права женщины, участвуют в формировании механизмов защиты прав человека женщин, их обеспечения и претворения в жизнь.

Анализ означенной проблематики на региональном уровне указывает на существование солидной правовой базы в данной области. Среди международно-правовых актов регионального характера следует выделить: Европейскую конвенция о защите прав и основных свобод человека 1950 г., Европейскую социальную хартию 1961 г., Пересмотренную Европейскую социальную хартию 1996 г., Конвенцию Содружества Независимых Государств о правах и основных свободах человека 1995 г., Африканскую Хартию прав человека и народов 1982 г., Американскую Конвенцию о правах человека 1969 г и др.

В статье содержится анализ правового регулирования института прав женщин, рассматривается региональное измерение исследуемой проблематики.

PROTECTION OF WOMEN'S RIGHTS AT THE REGIONAL LEVEL

Women's human rights, being an important category of universal human rights and deserving steadfast attention of international lawyers, hadn't immediately become a property of the modern legal system. The issue of genesis and the existence of this category of rights is closely linked with the formation and development of the Institute of Human Rights. The most revealing in this sense is the Beijing Declaration of 1995 that recognizes that women's rights are human rights.

This assumption, being an axiom both on global, and regional level, is considered by many European and non-European international and regional organizations as one of the priority provisions.

The problem of protection of women's rights is relevant for Europe, since women constitute the majority

* *Natalia CHIRTOACĂ* – doctor în drept, conferențiar universitar, IISD al AȘM.

** *Veronica TARLEV* – doctorand la IISD al AȘM.

of the population of European countries. The emergence in recent decades such disturbing trends against women as “feminization of unemployment”, “feminization of poverty”, as well as a prompt falling in the level of female participation in elected bodies, as well as in the decision-making process complements the relevance of the study.

It should be noted that the issue of gender equality and protection of women’s rights is in the focus of the most important regional organizations, as well as the texts of international conventions developed under their auspices. Moreover the norms regulating the issue of gender equality and special women’s rights involved in the formation of mechanisms to protect women’s rights, their maintenance and implementation.

The analysis of the aforesaid issues at the regional level indicates the existence of a solid legal framework in this area. In this context, should be mentioned following international legal instruments of regional character: European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (1950), European Social Charter (1961), Revised European Social Charter (1996), Commonwealth of Independent States Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms (1995), African Charter on Human and Peoples’ rights (1982), American Convention on Human Rights (1969), etc.

The article contains both the analysis of the legal regulation of the institute of women’s human rights, and regional dimension of the investigated problematics.

* * *

Recunoașterea drepturilor femeii ca drepturi ale persoanei este considerată astăzi un postulat atât la nivel universal, cât și regional, iar aplicarea efectivă a acestora constituie una dintre prioritățile de acțiune ale multor organizații internaționale regionale, atât europene, cât și extraeuropene. Astfel, acordurile internaționale universale sunt completate cu instrumente elaborate la nivel regional.

Problema protecției drepturilor femeii este relevantă pentru Europa, care se află în prezent schimbări fundamentale în domeniile economic, politic și social. Femeile reprezintă mai mult de jumătate din populația statelor europene. În ultimele decenii au apărut tendințe alarmante în ce privește situația femeilor: “feminizarea șomajului”, “feminizarea sărăciei” o scădere accentuată a femeilor în organismele eligibile și în procesul de luare a deciziilor.

Redactată într-o epocă în care societatea europeană nu era încă pregătită să accepte ideea unui tratament juridic egal pentru femei și bărbați, Convenția europeană din 1950 privind protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale fără a consacra în mod expres (asemenea Pactelor Națiunilor Unite din 1966, adoptate ulterior), principiul egalității cu aplicare la acest domeniu, se limita să interzică, în art. 14, “distincția” bazată, între altele, pe sex.

În decursul activității sale de apărător al drepturilor omului și al democrației, Consiliul Europei s-a preocupat tot mai intens de promovarea egalității și eliminării discriminării.

Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, numită de unii din cei mai entuziaști doctrinari “o Constituție Europeană în domeniul

libertății”¹ sau “o adevărată cartă constituțională pentru Marea Europă”², conține o dispoziție de bază cu privire la principiul nediscriminării în art. 14 care prevede: “Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

În formularea art. 14, interzicerea discriminării nu are o existență independentă, ea se limitează la exercitarea drepturilor sau libertăților recunoscute de către Convenție, acest termen cuprinzând și protocoalele adiționale³.

Art. 14 este, prin urmare, o dispoziție suplimentară altor dispoziții. Aceasta poate fi aplicată numai în cazul în care faptele invocate sunt în sfera de aplicare a uneia sau mai multor prevederi ale Convenției, după cum Curtea a expus în cazul Abdulaziz în 1985⁴. Cu toate acestea, art. 14 are semnificație proprie, deoarece nu este necesar să se demonstreze că a existat o încălcare a unei altei dispoziții. Este suficient de a demonstra că o altă dispoziție a fost aplicată în mod discriminatoriu, chiar și în situațiile în care legislația națională care pune în aplicare legea merge dincolo de obligațiile enunțate în mod expres în Convenție.

De menționat că lista criteriilor de discriminare

¹ Velu J., Ergec R., La Convention europeene des droits de l’homme, Bruxelles, Bruylant, 1990, p.35.

² Sudre F., L’Europe des droits de l’homme. L’Europe et le droit //Droits, no.14, 1991, p.105.

³ Makkonen T., La non-discrimination en droit international et en droit europeen, Institut pour les Droits de l’Homme, Abo Universite academique, Finlande, 2004, p. 71.

⁴ Abdulaziz, Cabalez et Balkandi vs. Royaume Uni, 18 mai 1985, series A, n° 94 (1985) 7 EHRR, p. 471.

expusă în art.14 nu este exhaustivă, după cum cum expresiile “fără nici o deosebire” și “orice altă situație” indică. În practică, Curtea a fost de acord să examineze recursurile bazate pe discriminare întemeiată pe sex, origine națională, religie, limbă, naștere (copii născuți în afara căsătoriei), stare civilă, handicap, orientare sexuală, transsexualitate și chiar rang militar. Curtea a acordat o atenție specială discriminării bazate pe sex. În cauza Abdulaziz, Curtea susține că *”Se poate observa că progresul în ce privește egalitatea dintre sexe este astăzi un obiectiv major al statelor-membre ale Consiliului European. Prin urmare, numai motive foarte puternice ar putea duce la estimarea compatibilității cu Convenția a unei distincții bazată pe sex”*⁵.

Cauza Karlheinz Schmidt⁶ prezintă un alt exemplu în care Curtea nu a avut nici o dificultate în stabilirea discriminării: *”Reclamantul susține că sistemul impune bărbaților, dar nu și femeilor, obligația de a efectua serviciul de stingere a incendiului în calitate de pompier sau, în caz de necesitate, să plătească o contribuție financiară, este contrar Secțiunii a 4-a combinat cu art. 14 al Convenției”*. Curtea a examinat situația în practică: numărul de voluntari fiind mereu suficient, nici o persoană de sex masculin fiind necesară, în practică, să presteze serviciul de pompier. Dar, pe de altă parte, realitatea este că contribuția financiară urma să fie plătită doar de către bărbați, nu și de femei. Curtea a considerat această practică ca fiind discriminatorie precizând că *”o diferență de tratament pe criterii de sex poate fi cu greu justificată pentru plata unei astfel de contribuții”*⁷.

Dacă putem concluziona, în baza acestei și altor cauze, diferențele bazate pe sex sunt aproape niciodată justificate, cauzele Rasmussen⁸ și Petrovic⁹ demonstrează că acest lucru totuși este posibil. În cazul Rasmussen, termenele legale pentru bărbații care doresc să conteste paternitatea nu au fost considerate a fi discriminatorii, în timp ce niciun fel de termen se impune femeilor în acest sens. În cazul Petrovic, măsura ce prevedea că alocațiile pentru concediu de creștere a copilului sunt acordate femeilor și nu bărbaților a fost considerată ca fiind legitimă, deoarece *”nu există nici un numitor comun al sistemelor juridice ale statelor contractante”* asupra acestei probleme.

Dacă într-o primă etapă Consiliul European și-a îndreptat atenția cu precădere asupra statutului juridic și situației profesionale a femeii, din 1979 acest for regional a trecut la o abordare globală a problemei egalității, instituind totodată **Comitetul european pentru egalitatea dintre femei și bărbați** – organ cu atribuții de conducere, organizare și stimulare a activităților specifice¹⁰.

De menționat că “abordarea integrată” este doar una din multe subiecte acoperite de acest comitet să promoveze emanciparea femeilor. Conceptul de “abordare integrată a egalității dintre femei și bărbați” (gender mainstreaming) a fost menționat pentru prima dată în textele internaționale adoptate după Conferința mondială a Națiunilor Unite cu privire la femei desfășurată în 1985 la Nairobi.

La finele anului 1995 Comitetul european pentru egalitatea dintre femei și bărbați a instituit un grup de experți în vederea elaborării unui raport în care ar fi tratate cele mai importante probleme vizavi de “abordarea integrată”. Raportul *”Abordarea integrată a egalității între bărbați și femei – cadrul conceptual, metodologie și prezentarea bunelor practici”* a fost analizat în cadrul Comitetului și aprobat în 1998¹¹.

Definiția abordării integrate a egalității postulate de raport, și anume *“(Re)Organizarea, îmbunătățirea, dezvoltarea și evaluarea procesului decizional, în scopul încorporării perspectivei de egalitatea între femei și bărbați în toate domeniile și la toate nivelurile, de către actorii implicați în punerea în aplicare a politicilor”* a fost ulterior acceptată oficial ca atare de către alte instituții internaționale din dorința de a continua să lucreze la nivelul lor, în vederea promovării unei abordări integrate¹².

În urma raportului, Comitetul de Miniștri al Consiliului European a aprobat Recomandarea R (98) 14 privind abordarea integrată a egalității, în care se recunoaște oficial această strategie.

Între principalele probleme luate în studiu în cadrul Consiliului European și repertorizate într-un *Program de acțiune pentru promovarea egalității*, s-au numărat situația femeilor în viața politică, remedii și sancțiuni în caz de discriminare, egalitatea în educație și violența împotriva femeilor¹³.

În acest context, de menționat că Protocolul

⁵ Makkonen T., La non-discrimination en droit international et en droit européen, Institut pour les Droits de l’Homme, Abo Université académique, Finlande, 2004, p. 73.

⁶ Ibidem, p.74.

⁷ Karlheinz Schmidt vs. Allemagne, 18 juillet 1994, series A. n° 291-B (1994) 18 EHRR 513.

⁸ Rasmussen vs. Danemark, Arrêt du 28 novembre 1984, Series A, N° 87, 15 ; (1985) 7 CEDH 372.

⁹ Petrovic vs. Autriche, Arrêt du 27 mars 1998.

¹⁰ Moroianu Zlătescu, I., Drepturile omului – un sistem în evoluție, București, I.R.D.O., 2007, p.138.

¹¹ Franken M., Conseil de l’Europe: pionnier de l’approche intégrée de l’égalité // www.rosadoc.be/site/rosa/english/pdf/athena/franken3.pdf.

¹² Ibidem.

¹³ Les droits de l’homme, défi constant pour le Conseil de l’Europe, Les Editions du Conseil de l’Europe, Strasbourg, 1995, p. 39-45.

nr. 7 al Convenției europene a drepturilor omului, deschis spre semnare în noiembrie 1984, includea principiul egalității soților în lista drepturilor și responsabilităților din cadrul căsătoriei. Patru ani mai târziu, în 1988, Comitetul Miniștrilor a adoptat, pe baza unei propuneri a Comitetului european pentru egalitatea dintre femei și bărbați, **Declarația asupra egalității între femei și bărbați** în care se sublinia că orice încălcări prin practici discriminatorii ale acestui principiu, afirmat ca drept fundamental în numeroase instrumente, “constituie obstacole în recunoașterea și exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.”¹⁴

În consecință, de aici înainte problema egalității a fost integrată în domeniul activităților consacrate drepturilor omului. Mai mult, ca expresie a importanței sporite acordate de Consiliu promovării drepturilor femeii, Comitetul european pentru egalitatea dintre femei și bărbați a fost ridicat la rangul de Comitet director. Subliniind legătura dintre egalitate și democrație, Comitetul a elaborat, pe baza unor studii ample, conceptul democrației paritare precum și strategii vizînd sporirea numărului de femei la nivelurile de decizie.

Consacrată acestei teme, Conferința “Egalitate și democrație: utopie sau sfidare”, care s-a desfășurat la Strasbourg în februarie 1995, a reprezentat o contribuție a Consiliului Europei la pregătirea celei De-a Patra Conferință mondială privind femeile, ce a avut loc la Beijing în luna septembrie a aceluiași an.

Reflectînd asemenea preocupări, documentele europene, adoptate în decursul timpului, oferă un cadru normativ minimal statelor care recunosc egalitatea de gen ca un principiu fundamental.

Egalitatea între femei și bărbați în materie de muncă și profesie este înscrisă în art. 1, al. 2 și art. 4, al. 3, ale Cartei Sociale Europene, adoptată la Torino în 1961 cu menirea de a completa reglementările Convenției europene a drepturilor omului, și în art. 1 al Protocolului adițional din 1988 al Cartei.

Mecanismul de control al Cartei prezintă avantajul de a permite guvernelor țărilor contractante să joace un rol pozitiv în impulsivarea dezbaterilor și soluțiilor, stimulînd cunoașterea, în urma discuțiilor din Comitetul guvernamental, a experiențelor naționale în domeniu. Potrivit Comitetului guvernamental, al. 2 al art. 1 din Cartă impune părților contractante obligația de a elimina toate formele de discriminare în muncă.

Acestea trebuie să excludă progresiv prevederile din legislația națională care implică vreo discriminare între sexe, precum și pe acelea care ar permite

o “discriminare indirectă” fondată pe situația familială sau matrimonială. Interdicția unei astfel de discriminări privește atât sectorul public, cît și pe cel privat, toate profesiile, inclusiv cele liberale, toate locurile de muncă, cuprinzînd și pe cele ce țin de aria muncii la domiciliu. De asemenea, se referă la toate etapele vieții profesionale: formarea, promovarea, licențierea etc.

Modalitățile de eliminare a discriminării de gen se înscriu în direcția consacării dreptului la egalitate între femei și bărbați în legislația națională, luarea măsurilor juridice pentru garantarea acestui drept și definirea unei politici active și concretizarea măsurilor ce vizează realizarea egalității de gen.

Pentru asigurarea non-discriminării se impun: eforturi de educație și formare profesională; campanii de sensibilizare a opiniei publice și de informare a femeilor în legătură cu drepturile ce le au; convingerea celor ce angajează să recruteze și să formeze profesional femei pentru meserii care, în mod tradițional, sunt exercitate de bărbați; practicarea unor forme de discriminare pozitivă în vederea redresării situației nesatisfăcătoare existente în prezent în privința ocupării locurilor de muncă de către femei¹⁵.

Una din exigențele fundamentale înscrise în al. 3 al art. 4 al Cartei Sociale Europene se referă la includerea în legislația părților contractante a cerinței egalității între femei și bărbați în privința remunerării la muncă egală. O asemenea egalitate trebuie să fie garantată nu numai referitor la salariul de bază, ci și pentru toate prestațiile plătite. O astfel de cerință include, în același timp, protecția efectivă contra treceerii în șomaj pe motiv de sex, ca și în situația în care reintegrarea în muncă nu este posibilă, fiind acceptată plata unei compensații financiare, dar numai în măsura în care cuantumul acesteia este suficient pentru rezolvarea unor necesități materiale rezonabile.

Nediscriminarea în remunerare se referă la mai multe componente: egalitatea în fapt și în drept la muncă de valoare egală, egalitatea se aplică în cazul efectuării aceleiași munci și la munci de valoare egală, egalitatea la remunerare trebuie să existe pentru toți.

Trebuie remarcat că, spre deosebire de Convenția nr. 100 a O.I.M., care cuprinde numai angajamentul de a promova aplicarea principiului “salariu egal pentru o muncă de valoare egală”, Carta Socială Europeană se referă la angajamentul de a recunoaște un drept în acest sens, un drept căruia îi conferă caracter absolut.

Respectarea efectivă a dreptului garantat de al. 3 al art. 4 din Cartă se realizează prin mai multe moda-

¹⁴ Moroianu Zlătescu, I., *Drepturile omului – un sistem în evoluție*, București, I.R.D.O., 2007, p.141.

¹⁵ Moroianu Zlătescu, I., Stoica, I., *Carta socială europeană*, I.R.D.O., București, 1999, p. 77.

lități: a) intervenția statului; b) evaluarea obiectivă de către cei ce angajează; c) creșterea bazei salariului în sectoarele în care predomină mâna de lucru feminină.

Pentru ca dreptul la egalitate de remunerare să fie respectat, sunt necesare garanții precum:

- legea sau, în lipsa acesteia, principiul general de drept a cărui aplicare constantă să fie confirmată prin jurisprudență, trebuie să prevadă că eventualele clauze din convenții colective sau din contracte individuale contrare unui asemenea drept sunt declarate nule și neavenite;

- protecția dreptului în cauză asigurată prin căi adecvate de recurs;

- cei ce efectuează o muncă trebuie protejați eficient împotriva tuturor măsurilor contrare intereselor lor, măsuri luate ca urmare a cererilor de a beneficia de egalitate la remunerare¹⁶.

În scopul lărgirii protecției sociale, ca și a ariei de aplicare a Cartei Sociale Europene, precum și al reunirii într-un singur instrument de drept a dispozițiilor din domeniu, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat și a deschis spre semnare Carta Socială Europeană revizuită.

Conform art. 20 din partea I-a a acestui instrument juridic de referință, care a intrat în vigoare în iulie 1999, toți angajații au dreptul la egalitatea de șanse și de tratament în privința muncii și profesiei, fără deosebire de sex. Statele-Părți se angajează să recunoască acest drept și să ia măsurile adecvate pentru a asigura și a promova aplicarea sa privind accesul la angajare, protecția împotriva concedierii și reintegrarea profesională, orientarea și formarea profesională, recalificarea și readaptarea profesională, condițiile de angajare și de muncă, inclusiv salarizarea, evoluția carierei, inclusiv promovarea.

De asemenea, conform art. 8, al Cartei revizuite, *“angajatele, în caz de maternitate, și celelalte femei care muncesc, în situații asemănătoare, au dreptul la o protecție specială în timpul muncii”*. Pentru aceasta trebuie: să se asigure femeilor, înainte și după naștere, un timp de odihnă cu o durată de minimum 12 săptămâni, fie printr-un concediu plătit, fie prin prestații corespunzătoare de securitate socială sau prin fonduri publice; să se considere ilegală pentru un patron anunțarea concedierii unei femei în timpul cât aceasta se află în concediu de maternitate sau la o dată la care termenul de preaviz expiră în această perioadă; să se asigure mamelor care alăptează copiii pauze suficiente în acest scop; să se reglementeze folosirea mâinii de lucru feminine pentru munca de noapte în întreprinderi industriale și să se interzică folosirea acesteia la lucrări subtera-

ne în mine și, dacă este cazul, la orice lucrări care nu convin acestei forțe de muncă din cauza caracterului lor periculos, insalubru sau greu.

Alte prevederi ale Cartei revizuite se referă la protecția femeii în calitatea sa de mamă. Astfel, *“mama și copilul, indiferent de situația matrimonială și raporturile familiale, au dreptul la o protecție socială și economică adecvată”* (art. 17); în vederea asigurării exercitării efective a acestui drept părțile contractante vor lua toate măsurile necesare și adecvate acestui scop, inclusiv prin crearea sau menținerea de instituții sau servicii corespunzătoare. Totodată, *“familia, celula fundamentală a societății, are dreptul la o protecție socială, juridică și economică adecvată asigurării bunei sale evoluții”* (art. 16). Aceasta se realizează îndeosebi cu ajutorul prestațiilor sociale și familiale, al dispozițiilor fiscale, al încurajării construcției de locuințe adaptate la nevoile familiilor, al sprijinului acordat tinerelor familii sau prin oricare alte măsuri corespunzătoare.

O altă realizare remarcabilă a Consiliului Europei în ce privește protecția drepturilor femeii constituie adoptarea la 12 mai 2009 la cea de-a 119-a întrunire a Comitetului de Miniștri a ***Declarației “Transformarea egalității gender în realitate”***¹⁷. Peste 20 de ani după adoptarea Declarației cu privire la egalitatea dintre bărbați și femei, Comitetul de Miniștri și-a reînnoit angajamentul de a contribui la realizarea unei egalități reale între femei și bărbați și a îndemnat statele-membre să se angajeze în reducerea decalajului dintre egalitate în fapt și în drept, transformând egalitatea între sexe într-o realitate.

Comitetul de Miniștri, *“...exprimîndu-și regretul asupra sub-reprezentării femeilor în viața publică și politică, și asupra discriminării gender continue în toate sectoarele societății și în toate etapele vieții lor”* încurajează statele-membre să adopte unele măsuri în vederea realizării egalității gender, printre care, spre exemplu, adoptarea, implementarea și evaluarea politicilor gender prin:

- adoptarea de strategii, planuri și programe la diferite niveluri în toate domeniile politice;

- identificarea și lichidarea obstacolelor care persistă în realizarea egalității de șanse între femei și bărbați;

- stabilirea unor grupuri-țintă, termene și criterii de referință pentru punerea în aplicare eficientă, folosind indicatori clari și evaluarea rezultatelor obținute și a progresului;

- crearea sau consolidarea mecanismelor de monitorizare;

¹⁶ Ibidem, p.78.

¹⁷ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1441675&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

• raportarea cu regularitate parlamentului a progreselor și rezultatele obținute¹⁸.

Pe plan regional, pe o poziție de avangardă în ce privește drepturile femeii se situează, pe lângă Consiliul Europei și Uniunea Europeană. Încă de la începuturile sale, Uniunea Europeană a recunoscut importanța principiului egalității de tratament, înscriind în mod progresiv drepturile femeii în legislația sa.

Astfel, Tratatul de la Roma din 1957 instituia, prin art. 119, principiul salariului egal la muncă egală, a cărui respectare devenea astfel o obligație pentru statele membre. Importanța acestui articol constă, în primul rând, în definirea plății egale, ce înseamnă nu doar plată egală pentru muncă egală, ci și pentru muncă de valoare egală.

Nu este suficient deci ca legislația unui stat să garanteze un salariu egal pentru persoanele ce prestează aceeași activitate. În sensul acestui articol, tratamentul echitabil implică plata salariilor egale pentru prestarea unor servicii diferite, considerate a fi de valoare egală.

Interzicerea discriminării directe nu înseamnă absența discriminării, atât timp cât legislația lasă posibilitatea manifestării discriminării indirecte. Pe lângă salariu, câmpul de aplicare al acestor prevederi cuprinde și plățile și drepturile derivate.

De asemenea, articolul vizează egalitatea în durata activității pentru femei și bărbați, concomitent cu adoptarea unor *“măsuri ce asigură avantaje specifice pentru a da sexului subreprezentat ocazia de a urma o activitate vocațională sau pentru a preveni ori compensa dezavantajele în carieră”* (art. 6 (4) Acordul Social).

Pentru a susține un tratament nediscriminatoriu este necesară îndeplinirea unor condiții, și anume: accesul tuturor patronilor și angajaților la o informație completă privind obligațiile și drepturile; revizuirea, monitorizarea și amendarea periodică a drepturilor legale în concordanță cu evoluțiile din economia națională și de pe piața muncii; mecanisme eficiente și accesibile de aplicare a legislației¹⁹.

Art. 119 a servit și servește ca bază pentru Directivele ulterioare ale Comunității Europene privind egalitatea și pentru legislația privind tratamentul nediscriminatoriu²⁰.

Astfel, garanția consacrată în art. 119 a fost completată în 1975 prin Directiva 75/117 referitoare la aplicarea principiului egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și de sex feminin.

Un pas înainte important în direcția egalității l-a reprezentat Directiva europeană nr. 76/207 din 9 februarie 1976, referitoare la punerea în aplicare a *principiului egalității de tratament între femei și bărbați în ceea ce privește accesul la angajarea în muncă, la formarea și promovarea profesională și condițiile de muncă*. Acest principiu implică absența oricărei discriminări bazate pe sex, fie în mod direct, fie indirect, cu referire mai ales la situația matrimonială ori familială, în special în ceea ce privește câmpul de aplicare, *“regimurile și condițiile de acces, obligația de a cotiza și calculul cotizațiilor, calculul prestațiilor și condițiile de durată și de menținere a dreptului la prestații”*, fără a constitui însă un obstacol în protecția femeii pentru motive legate de maternitate (art. 4).

Astfel, conform jurisprudenței Curții Europene de Justiție, un angajator încalcă principiul egalității de tratament dacă refuză să încheie un contract de muncă cu o candidată pe care o considera aptă să exercite activitatea respectivă, atunci când acest refuz se bazează pe consecințele posibile ale angajării unei femei însărcinate și care rezultă din regulile stabilite de autoritățile publice pentru incapacitate de muncă²¹.

Pe de altă parte, este considerată discriminatorie o reglementare națională ce acordă automat, la calificare egală, prioritate candidaților de sex feminin în sectoarele unde femeile sunt subreprezentate începând de la un anumit nivel²².

În privința protecției specifice a femeii gravide și în timpul maternității, statelor li se rezervă dreptul de a păstra sau de a introduce dispoziții specifice, fiind considerată legitimă, în raport cu principiul egalității, pentru protecția conduitei biologice a fe-

ment între femei și bărbați în privința accesului la angajare, formare profesională și promovarea, precum și în ceea ce privește condițiile de muncă (1975); Directiva 92/85/CEE privind introducerea măsurilor de încurajare a îmbunătățirii securității și sănătății în muncă a lucrătoarelor gravide, lăuze sau care alăptează (1992); Directiva 97/80/CEE privind sarcina probei în cazurile de discriminare pe bază de sex; Directiva 79/7/CEE privind aplicarea progresivă a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (1978); Directiva 86/613/CEE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femeile care execută o activitate independentă, inclusiv agricolă, precum și a protecției maternității (1986); Directiva 96/34/EC referitoare la concediul parental (1996).

²¹ CJCE, 8 noiembrie 1990, cazul C-177/88, Dekker c. Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen Plus, Rec. I-3941.

²² CJCE/7 octombrie 1995, cazul C-450/93, Kalanke vs. Freie Hansestadt Bremen, D 1995, p.144.

¹⁸ Declarația “Transformarea egalității gender în realitate” adoptată de către Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei la Madrid la 12.05.2009.

¹⁹ Raportul interimar privind legislația națională a asistentei sociale și legislația Uniunii Europene, Birks Sinclair and Associates Ltd., martie 1998, p.143.

²⁰ Directiva 75/117/CEE privind aplicarea principiului egalității de remunerare pentru femei și bărbați (1975); Directiva 76/207/CEE privind aplicarea principiului egalității de trata-

meii în cursul gravidității și ca urmare a acesteia, până în momentul normalizării funcțiilor fiziologice și psihice precum și protecția raporturilor speciale dintre femeie și copilul său în cursul unei perioade ce urmează sarcinii și nașterii, evitându-se ca aceste raporturi să fie afectate de cumulul obligațiilor ce rezultă din exercitarea simultană a unei activități profesionale.

La rîndul său, Directiva CEE nr. 79/7 din 19 decembrie 1978 viza aplicarea progresivă a principiului egalității de tratament între femei și bărbați în domeniul securității sociale și altor elemente de protecție socială. Această directivă se aplică populației active, inclusiv lucrătorilor independenți și celor a căror activitate a fost întreruptă de boală, accident, șomaj, persoanelor aflate în căutare de lucru, lucrătorilor pensionați și invalizi (art. 1.2) în privința regimurilor legale ce asigură o protecție contra riscurilor de boală, invaliditate, bătrînețe, accident de muncă și boală profesională, șomaj, ca și a dispozițiilor referitoare la ajutorul social, în măsura în care acestea au menirea de a completa sau suplini protecția contra riscurilor menționate (art. 1.3).

Principiul egalității de tratament se regăsește și în Directiva nr. 86/378 din 24 iulie 1986, consacrată reglementării aplicării sale în regimurile profesionale ale securității sociale, ce nu au fost vizate de Directiva precedentă, și au ca obiect furnizarea către lucrători, salariați sau independenți, grupați în cadrul unei întreprinderi, al unei ramuri economice sau al unui sector profesional, a unor prestații menite să completeze prestațiile regimurilor legale de securitate socială ori să li se substituie, fie că afilierea acestor regimuri este obligatorie sau facultativă.

Conform art. 6 al Directivei, vor fi considerate contrare principiului egalității de tratament dispozițiile bazate pe sex, fie direct, fie indirect, mai ales cu referire la starea matrimonială sau familială, în definirea persoanelor admise să participe la un regim profesional, stabilirea caracterului obligatoriu sau facultativ al participării la un regim profesional, a unor reguli diferite privind vîrsta de intrare, durata minimală a angajării, impunerea unor vîrste diferite pentru pensie ș.a.

O nouă Directivă, adoptată în 1992, reglementa protecția la locul de muncă a femeilor însărcinate. Astfel, principiul înscris în art. 119 al Tratatului de la Roma s-a lărgit treptat, evoluînd spre un veritabil program de măsuri egalitare în toate domeniile.

Curtea de Justiție a Comunităților Europene a avut un rol important în elaborarea regimului juridic al interdicției de discriminare, prin contribuția sa de interpretare a primelor garanții ale dreptului comunitar, prevăzute în art. 119 din Tratatul de la Roma

și în Directiva 76/207, care se limita la afirmarea principiilor generale referitoare la principiul egalității de tratament definit ca fiind “*absența oricărei discriminări directe sau indirecte bazate pe sex*”.

Jurisprudența Curții a determinat contururile și condițiile de punere în aplicare a conceptului de remunerație egală bazată pe art. 119, eventual modificat prin art. 141, care prevede că: “*Fiecare stat-membru asigură aplicarea principiului egalității de remunerare între femei și bărbați pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare*”.

În cauza *Bilka*, Curtea a decis că o decizie care afectează tot personalul, excluzînd, în special, lucrătorii *part-time* ar fi prezumată a fi discriminatorie împotriva femeilor dacă ar putea fi demonstrat că această excludere afectează un număr mai mare de femei decît de bărbați. Angajatorului îi revine sarcina de a contrazice această prezumție, stabilind că decizia a fost întemeiată pe factori justificați în mod obiectiv, străini oricărei discriminări bazate pe sex²³.

Este important să se sublinieze faptul că în hotărîrile sale ulterioare Curtea a identificat cauzele care implicau munca cu timp parțial pentru a continua explicarea conceptului de discriminare indirectă, ceea ce este remarcabil ținînd cont de faptul că aceasta rămîne a fi “neglijat” de către dreptul internațional al drepturilor omului și se dovedește a fi foarte dificil de demonstrat.

Curtea elaborat o abordare de demonstrare a discriminării indirecte în trei etape, care poate fi dedusă din cauza *Bilka* și alte decizii similare. Astfel, pentru a stabili o discriminare indirectă, este necesar să se stabilească:

1. că un criteriu aparent neutru afectează în mod negativ un număr substanțial superior de femei decît de bărbați sau invers;
2. că acest criteriu sau această distincție nu este în sine discriminatorie pe criteriu de sex;
3. că această distincție nu poate fi justificată în mod obiectiv, adică aceasta nu urmărește un scop legitim, iar mijloacele de realizare a acesteia nu sunt necesare și proporționale pentru a atinge acest scop²⁴.

Locul drepturilor omului în ordinea juridică comunitară este definită în art. 6 al. 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană din 1992 care prevede că: “*Uniunea respectă drepturile fundamentale garantate de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma 4 noiembrie 1950 așa cum rezultă*

²³ C-170/84, *Bilka-Kaufhaus vs. Weber von Hartz*, [1986] ECR, 1607, par. 31.

²⁴ Makkonen T., *La non-discrimination en droit international et en droit européen*, Institut pour les Droits de l’Homme, Abo Universite academique, Finlande, 2004, p. 86.

acestea din tradițiile constituționale comune statelor-membre, în calitatea lor de principii generale ale dreptului comunitar”.

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam (1999), Uniunea Europeană s-a angajat decisiv să promoveze egalitatea între femei și bărbați (gender equality) și să integreze egalitatea de gen la toate nivelurile și în toate activitățile comunitare (gender mainstreaming process)²⁵. Astfel, promovarea egalității între femei și bărbați se regăsește ca obiectiv specific în cuprinsul Tratatului, fiind prevăzut în Partea I – Principii, la articolul 3.2, iar prin articolul 13 se stabilește necesitatea de a se întreprinde acțiuni concrete pentru combaterea discriminării după criteriul de sex.

Prin Tratatul de la Amsterdam, ce stabilea o nouă bază juridică pentru drepturile femeii, Uniunea Europeană urmărea să elimine factorii de inegalitate, obstacolele ce le împiedică pe femei să fie cetățeni cu drepturi depline și să promoveze măsuri de natură să asigure o egalitate reală, de tratament și remunerație, formare și educație, condiții de angajare în muncă, noi forme de organizare a muncii, protecția contra șomajului, concediul paternal, îmbunătățirea accesului la nivelele de decizie, concilierea vieții profesionale și private, respectul imaginii și demnității²⁶.

În garantarea și respectul drepturilor femeii în cadrul Uniunii Europene, un rol proeminent revine Parlamentului European, singura instituție europeană aleasă, din 1979, la fiecare cinci ani, prin vot universal.

Din 1984, în cadrul Parlamentului European s-a constituit o comisie pentru drepturile femeii, care examinează propunerile de directive cu privire la munca feminină, alături de alte activități ce vizează egalitatea în drepturi și în șanse în toate domeniile vieții sociale și eliminarea tuturor formelor de discriminare bazată pe sex.

În cursul anului 2000, Parlamentul European a aprobat raportul “1999: anul violenței zero față de femei” care a stat la baza unui nou program de acțiune, realizat cu concursul organizațiilor neguvernamentale. La rîndul său, Comisia pentru condiția femeii a adoptat o rezoluție asupra necesității unei mai largi participări a femeilor la luarea deciziilor, de natură să favorizeze o abordare diferită a problemelor și luarea în considerare a altor preocupări.

Dar, egalitatea șanselor este un obiectiv luat în considerare la fiecare acțiune comunitară, fapt ce

se reflectă și la nivelul bugetului. În acest sens au fost regîndite fondurile structurale ale Uniunii, fondul de dezvoltare regională, fondul social european, fondul agricol european din care sunt finanțate proiectele. Fiecare proiect în parte trebuie să prezinte implicațiile măsurilor vizate asupra dezvoltării egalității șanselor.

Comisia Europeană dispune de structuri adecvate acestui obiectiv și anume un sector ce difuzează informația privind politicile și activitățile comunitare în favoarea femeilor și o unitate pentru egalitatea șanselor, ce urmărește legislația și aplicarea programelor de acțiune comunitară din acest domeniu.

Pe lîngă măsuri destinate femeilor în diverse domenii, a fost promovată o nouă abordare, de tip *mainstreaming*, a problemelor, prin luarea în considerare a situației femeii în ansamblul acțiunilor și politicilor comunitare și asigurarea egalității șanselor în toate domeniile sociale, de la educație și formare profesională, accesul la angajare și condițiile de muncă, egalitatea remunerației, la flexibilitatea în viața profesională, hărțuirea sexuală, încurajarea spiritului întreprinzător.

În acest cadru, se derulează programe sectoriale de o mare diversitate. În sfîrșit, Curtea de Justiție a Uniunii Europene se pronunță asupra cazurilor particulare, contribuind astfel la garantarea recunoașterii și respectului drepturilor femeii, înscrise în tratatele de la Roma, Maastricht și Amsterdam și directivele comunitare.

La 7 decembrie 2000 la Summit-ul de la Nisa a fost adoptată de către Consiliul European **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene** – în calitate de acord interinstituțional (declarație comună a Parlamentului European, a Consiliului Uniunii și a Comisiei Europene), prin care aceste instituții se angajează să respecte drepturile incluse în document.

Art. 21.1 al Cartei prescrie interdicția tuturor formelor de discriminare: „Este interzisă orice discriminare bazată în special pe sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de altă natură, apartenența la o minoritate națională, proprietate, naștere, handicap, vîrstă sau orientare sexuală.”

Dispoziția acestui articol conține unele inovații în raport cu textele anterioare. De exemplu, Carta drepturilor fundamentale enunță șaptesprezece motive de discriminare (inclusiv handicap, vîrstă, orientare sexuală și caracteristici genetice), listă care nu este una exhaustivă. Unele motive, cum ar fi caracteristicile genetice, nu au fost niciodată incluse ca o bază pentru de interzicerea discriminării într-un instrument juridic internațional al drepturilor omului.

²⁵ Agosin M., Women, gender, and human rights: a global perspective, Rutgers University Press, 2001, p.163.

²⁶ Une Europe pour les femmes. Les femmes pour l'Europe, O.P.O.C.E., Luxemburg, p. 8.

Lucrările pregătitoare indică în mod clar faptul că principiul non-discriminării ar trebui să fie interpretat în conformitate cu articolul 14 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și, prin urmare, ar trebui să permită punerea în aplicare a măsurilor de acțiuni pozitive din partea statelor²⁷.

Potrivit art. 6 al Tratatului de la Lisabona, Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, *care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor*²⁸. În plus, Tratatul de la Lisabona reafirmă principiul protecției drepturilor omului ca principiu fundamental al Uniunii Europene: *“Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor-membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii (art.6, par.3)”*. Intrarea în vigoare a acestor prevederi înseamnă posibilitatea invocării acestor drepturi “justificabile” în fața Curții de Justiție, a Tribunalului de primă instanță, precum și în fața instanțelor naționale ale statelor membre, permițând exercitarea unui control consolidat, pe un dublu nivel, al respectului drepturilor fundamentale²⁹.

Un eveniment istoric a avut loc la 7 iulie 2010 când au demarat negocierile oficiale dintre Secretarul general al Consiliului Europei, Thorbjorn Jagland și vice președintele Comisiei Europene, Vivian Reding vizavi de aderarea Uniunii Europene la Convenția Europeană din 1950 cu privire la protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Aderarea la UE la Convenția Europeană din 1950 rezultă din art. 6 din Tratatul de la Lisabona și este prevăzută de art. 59 al Convenției din 1950, cu modificările din Protocolul № 14.

Aderînd la Convenția Europeană din 1950 la același nivel ca și statele sale membre, UE se va afla în condiții egale cu acestea în ce privește sistemul de protecție a drepturilor fundamentale, garantarea cărora este asigurată de către Curtea Europeană a drepturilor omului (CEDO) de la Strasbourg. Aderînd la Convenția Europeană din 1950, UE ar putea fi cel de-al 48-lea semnatar al acesteia, avînd propriul judecător la CEDO. Aderarea va oferi cetățeni-

lor noi posibilități în ce privește protecția juridică: aceștia, după epuizarea căilor de recurs interne, se vor putea adresa cu plîngerii la CEDO privind încălcarea de către UE a drepturilor lor fundamentale³⁰.

În urma celor expuse, ținem să menționăm că egalitatea între femei și bărbați constituie unul dintre principiile fundamentale ale dreptului comunitar. În această privință, principalele obiective ale Uniunii Europene constau, pe de o parte, în asigurarea egalității de șanse și tratament și, pe de altă parte, în lupta împotriva oricărei discriminări bazate pe sex, obiective abordate prin acțiuni specifice asociate cu “gender mainstreaming”, principiu ce constă în luarea în considerare în mod sistematic a egalității de gen în ansamblul politicilor și acțiunilor comunitare.

În cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului, drepturile femeii se află, de asemenea, și în vizorul O.S.C.E., statele membre ale acestei organizații oficial “*recunosc că egalitatea femeilor și protecția și promovarea drepturilor femeii sunt esențiale pentru o democrație durabilă, pentru securitate și stabilitate în regiunea OSCE.*”³¹

La 1 iunie 2000, *Planul gender de acțiune al OSCE* a fost aprobat de către statele membre. Planul abordează următoarele aspecte:

1. *Echilibrul gender și egalitatea de șanse pentru femei și bărbați în cadrul structurii OSCE*, inclusiv:

- crearea de oportunități egale pentru femei;
- numirea de specialiști în domeniul egalității gender în cadrul Secretariatului și Oficiului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), și
- organizarea de training-uri în materia egalității gender pentru tot personalul.

2. *Egalitatea de șanse pentru femei și bărbați în statele membre ale OSCE*, inclusiv:

- coordonarea cu comunitatea internațională și ONG-urile locale în ce privește dezvoltarea și implementarea proiectelor în materia egalității gender;
- analiza datelor privind statutul femeilor; și
- asigurarea faptului că protecția și promovarea drepturilor omului, inclusiv cele ale femeilor, constituie o parte integrantă a activității OSCE prin intermediul *Oficiului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului* (ODIHR).

Printre domeniile de activitate ale ODIHR se numără:

- asigurarea accesului femeilor la viața politică și publică și ajutorarea ONG-urilor și a liderilor politici de sex feminin să dezvolte rețele și coaliții eficiente;

²⁷ Explications du projet de Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne, Bruxelles, 11 octobre 2000 (18.10) (OR. fr) Charte 4 473/00.

²⁸ Selejan-Guțan B., Spațiul european al drepturilor omului, Reforme. Practici. Provocări., București, Editura C.H. Beck, 2008, p.24.

²⁹ Ibidem.

³⁰ http://www.coe.ru/news/news/index.php?ELEMENT_ID=334.

³¹ <http://www.womenwagingpeace.net/content/articles/OSCEGenderActionPlan.pdf>.

- permiterea participării active a femeilor la gestionare și la soluționarea conflictelor;
- sprijinirea dezvoltării și implementării a cadru-ului legal în materia egalității și nondiscriminării și protecția drepturilor omului ale femeilor;
- asistarea persoanelor afectate de violență pe motiv de sex în conflicte și situații de după acestea;
- creșterea gradului de conștientizare și a cooperării internaționale în materia traficului de femei;
- încurajarea Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale să acorde o atenție deosebită situației femeilor care aparțin minorităților naționale;
- sprijinirea eforturilor Adunării Parlamentare pentru a promova egalitatea de gen în procesele politice;
- încurajarea Reprezentanței pentru libertatea Mass-Mediei de a spori participarea femeilor în mass-media în întreaga zonă OSCE și să fie atente la cazurile de discriminare împotriva femeilor.

Protecția drepturilor femeii constituie o prioritate și în cadrul altor sisteme regionale de protecție a drepturilor omului. Sistemul american de protecție a drepturilor omului, care include o Comisie și o Curte, are un potențial imens de a face drepturile femeilor o realitate în regiune.

Încă de la constituirea sa în 1848, Organizația Statelor Americane, a adoptat două Convenții în domeniu: *Convenția asupra recunoașterii drepturilor politice ale femeii și Convenția asupra recunoașterii drepturilor civile ale femeii*.

Înființarea Comisiei Inter-Americane a Femeilor (CIF) a fost primul efort din regiune pentru a crea o instituție inter-guvernamentală oficială specializată în monitorizarea protecției drepturilor femeilor³². CIF a fost formată în 1928 cu un mandat pentru „a asigura recunoașterea drepturilor civile și politice ale femeilor”³³. Ea continuă să joace un rol important în pledearea pentru participarea femeilor în structurile de guvernare din regiune. În februarie 1998, CIF a fixat această problemă ca prioritate, cu accent pe transformarea culturii politice ale statelor-membre, bazate pe imagini stereotipe de gen în mass-media și educație. Tot mai mult, acesta a devenit axată pe problemele femeilor, pe pace și securitate, după desfășurarea în iulie 2003 a unei videoconferințe cu Președintele Comitetului de Securitate din regiune și cu femei-pacifiste din întreaga regiune³⁴.

³² Reproductive Rights in the Inter-American System for the Promotion and Protection of Human Rights, Center for reproductive rights, October, 2002, p. 7// www.reproductiverights.org.

³³ www.oas.org/cim/English/About.htm.

³⁴ Ancil A., Sanam N., Key International Policies and Legal Mechanisms: Women's Rights in the Context of Peace and Security// www.huntalternatives.org/download/36_key_policies.

În centrul CIF este *Raportorul cu privire la situația femeilor* din cele două Americi. Acest birou a fost creat în 1994 ca răspuns la creșterea gradului de conștientizare a varietății de modalități în care legile și practicile naționale împiedică femeile să-și exercite pe deplin drepturile lor. Raportorul este însărcinat cu supravegherea respectării de către statele-membre ale Organizației Statelor Americane a obligațiilor internaționale stabilite de către instrumentele regionale în materia drepturilor omului, care se referă la drepturile femeilor.

Preluând principiile cu privire la respectarea drepturilor fundamentale ale omului, consacrate de Carta Organizației Statelor Americane, de Declarația universală a drepturilor omului, statele americane au semnat la 22 noiembrie 1969 la San-Jose, *Convenția americană referitoare la drepturile omului* prin care se angajează să respecte drepturile și libertățile recunoscute în Convenție fără nici o deosebire de rasă, culoare, sex etc.

Mai multe instrumente regionale drepturile omului sunt de o importanță deosebită pentru protecția drepturilor femeilor în cele două Americi. Din 1990, CIF, organizații regionale de femei și state, au lucrat împreună pentru a combate violența împotriva femeilor, care a culminat în 1994 cu adoptarea de către Adunarea Generală a OSA a *Convenției interamericane privind prevenirea, pedepsirea și eradicarea violenței împotriva femeii* (Convenția de la Belém do Pará) – tratat internațional care abordează în mod special violența împotriva femeilor. Convenția de la Belém do Pará consolidează standardele internaționale în materia „obligațiilor statelor-membre de prevenire a violenței împotriva femeilor”³⁵. Deși este unul dintre cele mai recente instrumente în materia drepturilor omului din regiune, Convenția de la Belém do Pará a fost ratificată de cel mai mare număr de state.

Protocolul adițional la Convenția americană privind drepturile omului în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale (Protocolul de la San Salvador)³⁶, semnat la 11.17.1998, demonstrează că extinderea catalogului de drepturi protejate este esențială pentru o mai bună protecție a drepturilor reproductive ale femeii. În conformitate cu art. 10 din Protocolul de la San Salvador, toate persoanele au dreptul de a se bucura de cel mai înalt nivel de sănătatea fizică și mentală. De asemenea Protocolul:

- impune statelor-membre să recunoască sănătatea ca „un beneficiu public”;

pdf.

³⁵ www.oas.org/.../convention%20violence%20against%20women.htm.

³⁶ www.oas.org/juridico/.../a-52.html.

- descrie o serie de măsuri pentru respectarea acestui drept din partea statului;

- stabilește obligația statelor pentru a satisface necesitățile în materia sănătății grupurilor de mare risc și a celor a căror situație economică îi face deosebit de vulnerabili.

În ciuda acestor inițiative regionale pozitive, primul raport al Raportorului cu privire la situația femeilor din sistemul interamerican a arătat că încă mai persistă probleme serioase legate de situația juridică, socială, politică și economică a femeii, îndemnând statele-membre să ia măsurile necesare pentru a elimina discriminarea de gen și să consolideze legislația și procedurile disponibile pentru femei pentru a obține egalitatea completă în societate.

În martie 2002, raportorii pentru drepturile femeilor ai Comisiei Interamericane, ai Comisiei ONU pentru drepturile omului și ai Comisiei africane privind drepturile omului și ale popoarelor, au emis o declarație comună, afirmând că drepturile femeilor sunt drepturi ale omului și promițând armonizarea standardelor internaționale privind protecția acestor drepturi³⁷.

În urma celor relatate, conchidem că sistemul interamerican de protecție a drepturilor omului are un potențial imens în asigurarea recunoașterii depline a drepturilor femeii, în special în ceea ce privește sănătatea sexuală și reproductivă. În cadrul acestui sistem a fost adoptat primul și unicul tratat internațional care tratează exclusiv problema violenței împotriva femeilor.

Curtea Interamericană a drepturilor omului și Comisia pot articula și invoca argumente juridice convingătoare și coerente pentru a contribui la stabilirea parametrilor internaționali de protecție adecvată a drepturilor specifice ale diferitelor grupuri de femei din regiune. În acest fel, principalele două organisme din sistemul interamerican pot să-și armonizeze jurisprudența cu activitatea comitetelor însărcinate cu monitorizarea conformității cu tratatele Națiunilor Unite în materia drepturilor omului.

Pe plan african, *Carta africană a drepturilor omului și popoarelor* (Carta)³⁸ este principalul instrument de promovare și protecție a drepturilor omului și a popoarelor. Savantul Van Boven a caracterizat pe bună dreptate, Carta ca un instrument special în materia drepturilor omului conceput pentru a răspunde *“preocupărilor africane, tradițiilor africane și condițiilor africane”*³⁹.

Carta nu conține nici un articol consacrat exclusiv drepturilor femeilor sau eliminării discriminării împotriva lor. Cu toate acestea, textul Cartei sugerează că elaboratorii, într-o oarecare măsură, au contemplant asupra situației femeilor în Africa. Dovada unui astfel de aport se găsește în identificarea implicită și explicită a discriminării împotriva femeilor ca un obstacol care împiedică exercitarea deplină a drepturilor fundamentale ale femeilor. Implicit, elaboratorii au identificat existența discriminării bazate pe sex, prin includerea temeiului “sex” în prevederile generale de non-discriminare din art.2 al Cartei și din Preambul. În plus, art.18, care abordează în special familia, conține dispoziții care îndeamnă statele să elimine toate formele existente de discriminare împotriva femeilor și să protejeze drepturile femeilor.

În ciuda lipsei aparente a dispozițiilor de fond consacrate drepturilor femeilor în cadrul Cartei, art. 18 prevede o bază solidă de protecție pentru drepturile femeilor, în special a femeilor în cadrul familiei. Art. 18 creează un mecanism care poate fi utilizat pentru a atenua tensiunile comune care decurg din responsabilitatea statului de a proteja drepturile familiei unite și a unității și datorită de a proteja drepturile femeilor în cadrul familiei. În plus, eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor prevăzute în art. 18 a fost identificată de către Comisia africană ca unul dintre „principalele subiecte” din Cartă⁴⁰.

Art. 18 din Cartă prevede că:

“1. Familia este celula de bază naturală a societății. Acesta trebuie să fie protejată de către stat, care trebuie să-i protejeze sănătatea fizică și morală.

2. Statul are datoria de a ajuta familia și este gardianul moralei tradiționale și valorile recunoscute de către comunitate.

3. Statul trebuie să asigure eliminarea oricărei discriminări împotriva femeilor și să asigure, protecția drepturilor femeii și ale copilului după cum acestea sunt consacrate în declarațiile și convențiile internaționale”.

La o lectură superficială a art.18, aceasta poate părea oarecum paradoxal, pentru că elaboratorii au pus “cot la cot” formulările privind valorile tradiționale și prevederile privind eliminarea discriminării față de femei⁴¹. La o analiză mai atentă a art. 18

³⁷ Richard P., Burns C., Weston H., Human rights in the world community: issues and action, University of Pennsylvania Press, 2006, p. 246.

³⁸ OAU Doc.CAB/LEG/67/3 rev. 5. Adopted June 27, 1981 and entered into force in October 21, 1986.

³⁹ Van Boven T., The relations between peoples' rights and hu-

man rights in the African Charter// Human Rights Law Journal, nr.7,1986, p. 186.

⁴⁰ Promotion, Protection and Restoration of Human and Peoples' Rights: Guidelines for National Periodic Reporting, 17 – 26 October 1986, AFR/COM/HPR.5 (IV) at 3 para 4 [here in after Guidelines].

⁴¹ Dawit D., Culture as a Human Rights Concern: Highlights

se clarifică mesajul articolului. În conformitate cu art.31, p.1 al Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor ” *Un tratat trebuie să fie interpretat cu buna credință potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său*”. În consecință, toate dispozițiile din Carta trebuie să fie interpretate în concordanță cu obiectul și scopul Cartei – protecția drepturilor omului.

Art. 18 al.1 obligă statul să aibă grijă de sănătatea fizică și morală a familiei. Violența în familie este o dovadă incontestabilă a unei sănătăți familiale sărace. Prin urmare, al. 1 al art. 18 obligă statele să protejeze femeile de violența domestică. După cum susține K. Lisa, ”*prin consacrarea clară a responsabilității statului pentru sănătatea familiei, art. 18 al. 1 prevede o invocație fără precedent a responsabilității statului în sfera “privată”*”⁴².

În plus, al. 3 al art. 18 consacră obligația fără echivoc a statelor de a ”*asigura eliminarea oricărei discriminării împotriva femeilor și a asigura, de asemenea, protecția drepturilor femeii ... după cum acestea sunt consacrate în declarațiile și convențiile internaționale*”. Elaboratorii în al.3 nu doar au redactat o obligație, dar au furnizat, de asemenea, o definiție evolutivă a discriminării împotriva femeilor și a drepturilor femeilor, astfel cum sunt definite prin declarațiile și convențiile internaționale. În acest fel, după cum susține savantul K. Lisa, elaboratorii au creat una dintre cele mai puternice protecții a drepturilor omului la dispoziția femeilor, prin eliminarea unei etape din procesul obișnuit prin care statele se angajează în virtutea dreptului internațional⁴³.

Statele-părți la Cartă și-au dat acordul lor *de facto* de a fi legate în baza oricărei convenții internaționale sau declarații în materia drepturilor femeii. De fapt, în conformitate cu Ghidul Comisiei Africane pentru Rapoartele Naționale Periodice, statele-părți la Carta africană trebuie să țină cont de cerințele de raportare ale tratatelor în materia drepturilor omului ale femeilor la raportarea Comisiei africane vizavi de eliminarea discriminării împotriva femeilor din Africa⁴⁴. Astfel, indiferent de faptul dacă statul a ratificat sau nu aceste tratate, statele-părți la Car-

tă trebuie să respecte procedurile de raportare ale acestora, precum și definiția discriminării împotriva femeilor consacrată în aceste tratate.

Art. 18 al. 3 din Carta africană definește discriminarea împotriva femeilor nu în termenii convențiilor internaționale, dar, de asemenea, în conformitate cu declarațiile internaționale. Incluzând declarațiile în dispoziția articolului, elaboratorii au stabilit o conceptualizare largă a discriminării împotriva femeilor. Trimiterea și la convenții și la declarații solicită Comisiei africane examinarea tuturor instrumentelor internaționale obligatorii sau nu, în evaluarea respectării statelor a obligațiilor privind eliminarea discriminării. În consecință, Comisia africană poate invoca nou instrument, cum ar fi Declarația privind eliminarea violenței împotriva femeilor sau chiar Convenția Inter-americană privind prevenirea, pedepsirea și eradicarea violenței împotriva femeilor pentru a ghida interpretarea al.3 al art. 18⁴⁵.

După cum susține savantul J.F.Connors, deși Carta africană include obligația statelor de a elimina discriminarea împotriva femeilor într-un articol care se adresează în mod specific familiei, o asemenea formulare nu împiedică responsabilitatea statelor de a proteja femeile de la discriminarea care are loc în afara sferei private. Mai degrabă, articolul recunoaște realitatea că casa este adesea locul cel mai periculos pentru femei, precum și cel în care femeile petrec foarte mult timp⁴⁶. Obligînd statele ”să asigure eliminarea oricărei discriminări împotriva femeilor” elaboratorii au oferit protecție împotriva discriminării în Cartă.

După cum am menționat, conform preambulului și art. 2, sexul este un motiv inacceptabil pentru discriminare. Mai mult, art. 3 al Cartei conține o prevedere generală a protecției egale. Astfel, dispoziția privind eliminarea discriminării împotriva femeilor din art. 18 nu aduce atingere, nici nu limitează drepturile femeilor din Africa, indiferent dacă acestea se încadrează sau nu în concepțiile tradiționale ale noțiunii de familie. În afirmarea responsabilitatea statului de a asigura sanatatea familiei, asistența familiei și eliminarea discriminării față de femei, arti.18 al Cartei africane prevede posibilitatea unei protecții cuprinzătoare a femeii în general, și a femeii în cadrul familiei, în special⁴⁷.

Necesitatea de compensare a protecției inadec-

for Action With the African Charter on Human and Peoples' Rights // Gender Violence and Women's Human Rights in Africa, Center for Women's Global Leadership, 1994, p. 42.

⁴² Lisa K, Women's Human Rights and Article 18 of the Banjul Charter // *East African Journal of peace & Human Rights*, vol.3:1, 1996, p.100.

⁴³ Ibidem, p.101.

⁴⁴ Promotion, Protection and Restoration of Human and Peoples' Rights: Guidelines for National Periodic Reporting., 17-26 October 1986, AFR/COM/HRP.5 (IV) AT 3 para 4.

⁴⁵ Lisa K, Women's Human Rights and Article 18 of the Banjul Charter // *East African Journal of peace & Human Rights*, vol.3:1, 1996, p.102.

⁴⁶ Connors J.F., Violence Against Women in the Family, ST/CSDHA/2, United Nations, 1989, p. 163.

⁴⁷ Lisa K, Women's Human Rights and Article 18 of the Banjul Charter // *East African Journal of peace & Human Rights*, vol.3:1, 1996, p.103.

vate acordată femeilor de către Carta africană a drepturilor omului și popoarelor a determinat statele din Uniunea Africană să adopte la 11 iulie 2003 *Protocolul la Carta Africană a drepturilor omului și popoarelor cu privire la drepturile femeii în Africa (Protocolul de la Maputo)*, în vigoare din 25 noiembrie 2005⁴⁸.

Prevederile în materia drepturilor femeilor din Protocol, sunt:

1. Dispoziții referitoare la sănătatea reproducerii și autonomia reproducerii, inclusiv servicii de sănătate a reproducerii, avort, HIV/SIDA și educație sexuală (art.14)

2. Dispoziții în materia violenței împotriva femeilor, inclusiv integritatea corporală – de protecție contra violenței fizice și verbale, practicilor sociale și culturale dăunătoare pentru femei și a hărțuirii sexuale.(art.2,3,4,5)

3. Dispoziții privind drepturile femeii în cadrul căsătoriei, inclusiv vârsta minimă pentru căsătorie și drepturile văduvei (art.6, 7, 20).

Protocolul este în aceeași măsură cuprinzător și inovativ deoarece consacră drepturi civile, politice, economice, sociale și culturale, drepturi colective, și, pentru prima dată într-un tratat internațional, se consacră drepturi privind sănătatea și reproducerea⁴⁹. Alte inovații ale Protocolului de la Maputo sunt chemarea de interdicție legală a mutilării genitale feminine și autorizarea avorturilor în caz de abuz sexual, viol, incest și atunci când graviditatea periclitează sănătatea fizică și mentală a mamei sau viața mamei sau a fătului.

Protocolul este primul tratat internațional în materia drepturilor omului care se referă explicit la SIDA. Multe dintre dispozițiile sale oferă răspunsuri și protecție împotriva virusului HIV, prin abordarea cauzelor de răspândire a HIV, cum ar fi inegalitatea, violența împotriva femeilor, practicile tradiționale dăunătoare, căsătoriile între copii, poli-gamia, emanciparea economică și educația.

Protocolul pledează pentru drepturile femeilor din Africa și este un instrument pentru o schimbare cu efect pozitiv pentru femeile de pe continent, prin activitatea de lobby asupra guvernelor, monitorizarea și evaluarea progreselor acestora în ce privește punerea în aplicare a drepturilor consacrate de acest tratat internațional.

În concluzie, ținem să menționăm că problema egalității gender și a protecției drepturilor femeii se află în vizorul celor mai relevante organizații internaționale regionale fiind consacrate în textele convențiilor internaționale elaborate sub egida acestor organizații internaționale, norme care reglementează problema egalității gender și consacră drepturile specifice ale femeilor, crează mecanisme cu atribuții de conducere, organizare și stimulare a activităților în domeniu.

**Copyright©Natalia CHIRTOACĂ,
Veronica TARLEV, 2010.**

⁴⁸ [www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol on the rights of women.pdf](http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol%20on%20the%20rights%20of%20women.pdf).

⁴⁹ The impact of the Protocol on the rights of women in Africa on violence against women in six selected Southern African countries: An advocacy tool, Center for human rights, University of Pretoria, South Africa, 2009, p.3.

CONFIGURAȚIA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

*Victoria ȚARĂLUNGĂ**
*Ion FRUNZE***

КОНФИГУРАЦИЯ ПРИДНЕСТРОВСКОГО КОНФЛИКТА В МЕЖДУНАРОДНОМ ГУМАНИТАРНОМ ПРАВЕ

Внутренний вооруженный конфликт, являясь неоспоримой реальностью сегодняшнего дня, продолжает оставаться объектом пристального внимания специалистов в области права. Рассматриваемый как высшая форма внутригосударственной напряженности, перерастающей в жесткую конфронтацию, он является одной из форм силового разрешения социально-политических противоречий, возникающих внутри государства. При этом он может явиться следствием попыток некоторых сил разрешить противоречия с помощью вооруженной борьбы или же возникнуть как вооруженный инцидент, вооруженные столкновения, акция ограниченного масштаба с применением военной силы.

Так, с использованием усовершенствованных видов вооружений в ходе такого вида конфликтов возрастает число жертв среди мирного населения. Это служит причиной и стимулом дальнейшей кодификации и прогрессивного развития гуманитарных норм данной отрасли права. Проблема как раз состоит в том, что к вопросу внутренних вооруженных конфликтов международное право подходит несколько иначе, чем к международным вооруженным конфликтам. И такое отношение неслучайно, поскольку с применением военной силы, данный вид конфликта по форме и содержанию напоминает ситуацию военного времени (повстанческая деятельность, диверсионная борьба и т.д).

Актуальным вопросом остается вопрос о вмешательстве третьей стороны, что нередко приводит к интернационализации внутренних вооруженных конфликтов. Повышенная конфликтность порождает потоки вооружений, стимулирует появление новых элементов иностранного присутствия военного характера в регионах, в частности, это относится к вопросу использования наемников. В этом отношении фактически происходит стирание грани между внутренним и межгосударственным конфликтом.

Данная статья посвящена анализу международно-правовой квалификации внутренних вооруженных конфликтов, в частности, особенностям приднестровского конфликта в международном гуманитарном праве.

THE CONFIGURATION OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The internal armed conflict, acting as today's undisputed reality, remains an object of steadfast attention of specialists in the field of law. Regarded as the highest form of interstate intensity, developing in a tough confrontation, it is one of the forms of forceful resolution of socio-political tensions arising within the state. Thus it may be both the result of attempts of certain forces to resolve conflicts by means of the armed struggle or armed incident, armed conflicts, or action of the limited scale with the use of military force.

Thus, the use of advanced weapons in the course of this type of conflict leads to the increasing number of victims among the peace population. This is the reason and impetus for further codification and progressive development of humanitarian norms in this field of law. The problem just lies in the fact that in question of internal armed conflicts, international law approaches a little differently, than to the international armed

* *Victoria ȚARĂLUNGĂ* – doctor în drept, cercetător științific la IISD al AȘM.

** *Ion FRUNZE* – competitor la IISD al AȘM

conflicts. And such an attitude is not accidental, since the use of military force, permit us to identify this type of conflict with wartime situation (insurgency, sabotage the struggle, etc.).

The question of third party intervention, which often leads to the internationalization of the internal armed conflict, continues to be relevant. Heightened state of conflict generates a flow of arms, stimulates the appearance of new elements of the foreign military presence in the regions, in particular, this applies to the use of mercenaries. In this regard, the line of demarcation between internal and interstate conflicts is effectively erased. This article analyzes the international legal qualification of armed conflicts, in particular, features of the Transnistrian conflict in international humanitarian law.

I. Calificarea internațională a conflictelor armate interne

Conflictelor interne au apărut pentru o varietate de motive, cum ar fi dorința de a răsturna un guvern și a-l înlocui cu un altul sau dorința unei sau mai multor părți ale unui stat de a se separa de restul și de a obține independența. Reglementarea juridică a conflictelor armate interne a continuat să-și sporească importanța în era post-colonială. Din 1945, marea majoritate a conflictelor armate au avut mai degrabă un caracter intern decât internațional.

Statisticile prezentate de către Institutul Internațional al Păcii din Oslo, sugerează că în perioada anilor 1990-1995, 73 de state au fost implicate în conflicte armate, 59 dintre care erau implicate într-un conflict intern sau război civil¹. În pofida creșterii numărului conflictelor armate intrastatale cu un caracter dur, îndelungat și constant, procesul dezvoltării și codificării normelor dreptului internațional referitoare la situațiile ivite a început destul de târziu și decurge foarte lent. În orice caz eforturile similare față de materialul normativ în vigoare în ce privește conflictele armate cu caracter internațional, s-au adevărit a fi mai productive.

Noțiunea conflictului armat cu caracter non-internațional a fost introdusă în dreptul internațional odată cu adoptarea în 1949 a Convențiilor de la Geneva privind protecția victimelor de război. Încă în 1949 din proiectul art.3 al Convențiilor de la Geneva propus de Comitetul Internațional al Crucii Roșii au fost excluse astfel de noțiuni ca “război civil”, “conflicte coloniale”, “războaie religioase”. După cum considera profesorul Siordet excluderea acestor termene se explica pe atunci prin necesitatea de a nu admite formalizarea situației. Situația care după părerea lui “a putut influența negativ asupra acțiunii art.3 al Convențiilor de la Geneva în care se conține un minim de garanții juridice în cazul apariției conflictului armat cu caracter non-internațional, pentru că unele conflicte de acest gen puteau să nu corespundă noțiunilor indicate”.² Un alt

motiv după părerea juristului B. Mbatna din Ciad, a fost “nedorința statelor colonizatoare (ele formau majoritatea la Conferința Diplomatică de la Geneva din 1949) să includă în această noțiune războaiele coloniale – adică războaiele de eliberare națională, pe care ele le considerau de competență internă”.³

Într-adevăr, astfel de conflicte mult timp erau considerate drept afaceri interne ale statelor, și orice interes din partea altor subiecte ale dreptului internațional era perceput, ca un amestec inadmisibil sau intervenție.⁴

Primul pas în aplicarea unor norme de drept internațional umanitar în conflictele armate interne a fost adoptarea articolul 3 comun Convențiilor de la Geneva din 1949 care prevede: “În cazul conflictului armat cu caracter non-internațional apărut pe teritoriul unei Înalte Părți la Convenție, fiecare din părțile participante la conflict este obligată să aplice minim următoarele prevederi:

1) *Persoanele care nemijlocit participă la acțiuni armate, inclusiv acele persoane din rîndul forțelor armate care au depus armele, precum și cei care s-au retras din acțiunile armate în urma bolilor, rănilor, reținerii sau în urma altei cauze, au dreptul la un tratament uman nediscriminatoriu din considerente rasiale, culoarea pielii, religiei sau credinței, sexului, provenienței sau situației patrimoniale sau a altor criterii similare.*

Cu acest scop sunt interzise și vor fi interzise peste tot următoarele acțiuni împotriva persoanelor menționate mai sus: a) atentatul la viața și integritatea fizică, în special, orice gen de omor, mutilare, acte de violență, torturi și schingiuri; b) luarea de ostatici; c) atentatul la demnitatea umană, în special insultările și umilirea; d) condamnarea și aplicarea pedepsei fără o decizie preliminară judecătorească, emisă în ordinea stabilită de către o instanță instituită cu existența unei garanții judiciare, considerate necesare de către națiunile civilizate.

nève, 1950, p.18.

³ Мбатна Б., *Немеждународный вооруженный конфликт и международное гуманитарное право*, Автореферат, Москва, 1985, с. 8.

⁴ Капустин А.Я., Мартыненко Е.В., *Международное гуманитарное право*, Москва, Изд-во Университета Дружбы Народов. 1991, с.55.

¹ Smith D., *The state of War and Peace Atlas*, London, 1997, p.90-95.

² Siordet F., *Les conventions de Genève et la guerre civile*, Ge-

2) *Răniții și bolnavii vor fi strânși de pe câmpul de luptă și li se va acorda ajutor.*

Organizația umanitară imparțială precum este Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR), poate să le propună serviciile sale părților ce se află într-un conflict armat. În afară de aceasta, părțile ce se află într-un conflict armat se vor strădui, să pună în acțiune prin acorduri speciale, toate sau o parte din celelalte prevederi ale prezentei Convenții. Aplicarea prevederilor anterioare nu va afecta statutul juridic al părților ce se află într-un conflict armat”.

Doctrina susține că art. 3 al Convențiilor de la Geneva din 1949 este practic “o convenție în convenție”⁵. După cum putem observa, acest articol a introdus trei inovații majore în dreptul internațional:

1. *Aplicarea normelor de drept internațional în relațiile dintre stat și propriii săi cetățenii sau rezidenți*, o relație care pînă în acel moment a fost considerată ca fiind o problemă din cadrul competențelor suverane ale statului, reglementată numai de către propriul său sistem juridic intern;

2. *Aplicarea acestor norme nu numai de către actori statali, ci și de actori non-statali*, și anume de grupuri armate organizate care nu aparțin unui stat și sunt implicate într-un conflict armat cu forțele armate ale statului sau cu alte grupuri armate din teritoriul său;

3. *Un rol distinct pentru CICR în conflictele armate ne-internaționale.*

Introducerea în Convențiile de la Geneva a unui art.3 special, referitor la conflictele armate interne, reprezintă un mare progres în dezvoltarea dreptului internațional, în particular a dreptului internațional umanitar, pentru că în premieră sub protecția dreptului internațional au fost puse acele categorii de combatanți care anterior nu se bucurau de o astfel de protecție.⁶

Toate interdicțiile prevăzute în art. 3 comun sunt acum în mod clar parte din dreptul internațional al drepturilor omului, care crează obligă pentru stat în relațiile sale cu propria populație și sunt toate chiar nonderogabile în situații de urgență. Ele au devenit acum norme internaționale care se aplică în orice moment nu doar în perioade de conflict armat.

Luînd în considerație de rînd cu celelalte circumstanțe ce nu răspund cerințelor timpului care țin de nivelul de protecție a participanților la conflic-

tele armate, Adunarea Generală a ONU în 1968 a aprobat Rezoluția 2444 în care a lansat un apel către membrii comunității internaționale să aplice principiile umanitare de bază în toate conflictele armate și l-a rugat pe Secretarul General al ONU de comun acord cu CICR să studieze “necesitatea aprobării unor convenții internaționale adiționale sau a altor documente juridice respective în scopul asigurării unei protecții mai bune a persoanelor civile și a combatanților în toate conflictele armate”.⁷

Îndeplinind rugămintea Adunării Generale, CICR a pregătit și a prezentat spre dezbateri la conferința experților guvernamentali, proiectul a două Protocoale Adiționale la Convențiile de la Geneva din 1949, care cu unele rectificări au fost aprobate în 1977 cu denumirea “*Protocoalele Adiționale la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949*”. Primul Protocol se referă la protecția victimelor conflictelor armate internaționale (Protocolul Adițional I). Al doilea Protocol (Protocolul Adițional II) legat nemijlocit de subiectul cercetării, se referă la protecția victimelor conflictelor armate interne. În art.1 al Protocolului II este dată noțiunea conflictului armat intern:

“1) Prezentul Protocol se aplică față de toate conflictele armate, care nu cad sub incidența art.1 al Protocolului Adițional I la Convențiile de la Geneva din 1949, au loc pe teritoriul a uneia din Înaltele Părți la Convenție între forțele armate ale acesteia și alte grupări militare organizate, care sunt sub un comandament responsabil, dețin control asupra unei părți de teritoriu, ce le permite să efectueze acțiuni militare continue și coordonate și să aplice prezentul Protocol.

2) Prezentul Protocol nu se aplică în cazurile încălcării ordinii publice interne și apariției unor tensionări interne precum, dezordinile, actele sporadice separate de violență și alte acte cu caracter similar, pentru că acestea nu reprezintă conflicte armate.”

Noțiunea dată conflictului armat cu caracter non-internațional într-o măsură oarecare soluționează o dispută mai veche despre acest gen de conflicte.

Pînă acum în literatura de specialitate nu există o părere unică cu privire la subiectul conflictului armat cu caracter non-internațional. Fără a pretinde la o analiză exhaustivă a fenomenului, vom remarca doar opiniile și metodele de abordare cele mai des întîlnite.

⁵ Goldman, R., *International humanitarian law and the armed conflicts in El Salvador and Nicaragua*, Washington //www.auilr.org/pdf/2/2-2-3.pdf. (accesat pe 10.07.2010).

⁶ Полторац А. И., Савинский Л. И., *Вооруженные конфликты и международное право. Основные проблемы*. М. Наука, 1976, c.178.

⁷ Rezoluția A.G. ONU 2444 (XXIII) privind respectarea drepturilor omului în perioada conflictelor armate din 19 decembrie 1968//Rezoluțiile aprobate de Adunarea Generală la cea de-a XXIII sesiune la 24 septembrie – 21 decembrie 1968 la New-York, p.66.

Acceptarea faptului că termenul “conflictul armat cu caracter non-internațional” este folosit ca și sinonim al termenului “război civil” îl exprimă juristul Mbatna B.⁸ Opinia că sub incidența conflictului armat cu caracter non-internațional cade în primul rând situația de război civil, este exprimată de unii savanți ruși.⁹

Cu toate acestea în literatură se întâlnesc și opinii opuse. De exemplu, juristul cilian E. Montealegre consideră, că nu este rațional să legăm termenul “război” cu situațiile care exclud aplicarea dreptului la război, pentru că anume spre acest sens indică folosirea acestui termen. El se conduce de noțiunea “conflictului armat cu caracter non-internațional”, prin care se subînțelege situația internă de utilizare a forțelor colective. După importanța sa, această situație depășește dezordinile interne, în care părțile ce s-au ciocnit sunt reprezentate de grupări armate ce nu au statut de parte beligerantă.¹⁰ Este ilustrativ că însuși savantul E. Montealegre înțelege că această noțiune are mai degrabă un caracter descriptiv, decât conține o evaluare calitativă a acestui eveniment.

Pe lângă alte afirmații, se întâlnește opinia conform căreia în dreptul internațional umanitar sunt două noțiuni ce nu coincid: art.3 comun pentru Convențiile de la Geneva din 1949 și pct.3 al art.1 al Protocolului Adițional II.¹¹ În sfârșit se întâlnesc definiții ale conflictului armat cu caracter non-internațional, care reproduc *ad literam* definiția dată în art.1 al Protocolului Adițional II.¹²

O poziție originală o ocupă savantul D. Schindler, care refuză la noțiunile generale și evidențiază acele conflicte armate interne, care după părerea lui sunt recunoscute de dreptul internațional modern. D. Schindler recunoaște următoarele genuri de conflicte armate interne:

a) Războiul civil în sensul clasic al dreptului internațional ca un conflict armat cu caracter non-internațional cu o intensitate înaltă, în cadrul căruia guvernului nou creat îi poate fi recunoscut statutul de parte beligerantă de către statele terțe;

b) Conflictul armat cu caracter non-internațional

în sensul art.3 comun pentru Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor de război din 1949;

c) Conflictul armat cu caracter non-internațional în sensul Protocolului Adițional II.¹³

Din sensul definiției, ce se conține în Protocolul II, se poate conchide că primul indiciu al definiției este caracterul armat al conflictului. Dar spre deosebire de art. 3 comun al Convențiilor de la Geneva privind protecția victimelor de război din 1949, în Protocolul Adițional II se face o diferențiere între conflictul armat cu caracter non-internațional și dezordinile interne.

Al doilea indiciu, care ne demonstrează proveniența internă a conflictului, este formulat mai clar decât în art.3 comun, recurgându-se la metoda excepției. Protocolul Adițional II acționează în toate conflictele care nu cad sub incidența Protocolului Adițional I, adică nu se răspîndește asupra conflictelor armate internaționale. Astfel, în această definiție sunt indicate nivelurile superior și inferior ale acestui gen de conflicte armate. Cel superior îl reprezintă conflictul armat internațional iar cel inferior – dezordinile interne.

În continuare, cel de-al treilea indiciu pare că îl completează pe al doilea, iar pentru formularea acestuia sunt alese expresii mai exacte. Astfel, art.1 al Protocolului Adițional II prevede că astfel de conflicte vor avea loc pe teritoriul unuia dintre state, dar nu vor apărea doar după cum este stabilit în art.3 comun al Convențiilor de la Geneva privind protecția victimelor de război din 1949.

Al patrulea indiciu se referă la caracteristica părții rebele. Se menționează caracterul organizat al acesteia, care constă din faptul că grupările armate trebuie să se afle sub conducerea unui comandament responsabil și să efectueze controlul asupra unei părți din teritoriul statului. Acest control trebuie să permită sau să petreacă acțiuni militare continue și coordonate și să aplice prezentul Protocol. Identificarea părții rebele face definiția conflictului armat cu caracter non-internațional din Protocolul Adițional II mai preferabilă în comparație cu cea din art.3 comun.

Astfel, în art.1 al Protocolului Adițional II este dată o definiție clară a conflictului armat cu caracter non-internațional în comparație cu art.3 comun care se deosebește printr-o claritate mai mică. Un șir de cercetători evaluează această performanță a Protocolului considerând că acest fapt va duce la reducerea numărului de situații de conflict cărora li se va

⁸ Мбатна Б., *Немеждународный вооруженный конфликт и международное гуманитарное право*, Автореферат, Москва, 1985, с. 8.

⁹ Арцибасов И. И., Егоров С. А. *Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия*. Москва, Международные отношения, 1989. с. 47.

¹⁰ Montealegre E. *Conflictos armados internos y derechos humanos // Studies and essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles in Honour of Jean Pictet*, ICRC-Martinus Nijhoff, 1984, p. 737

¹¹ Капустин А.Я., Мартыненко Е.В., *Международное гуманитарное право*, Москва, Изд-во Университета Дружбы Народов, 1991, с.55-56.

¹² Словарь международного права. Москва, 1982, с. 25.

¹³ Schindler D., *The different types of armed conflicts according to the Geneva Conventions and Protocols // Recueil des cours* vol.163, Sithoff, 1979, p.145.

aplica Protocolul Adițional II, majorității acestora continuând să se aplice art.3 comun al Convențiilor de la Geneva.¹⁴

După cum s-a menționat de către Tribunalul de la Nuremberg, legile care guvernează conflictul armat "nu sunt statice, ci prin adaptare continuă urmează nevoie unei lumi în schimbare"¹⁵.

Astăzi, abordarea adoptată de către Camera de Apel a Tribunalului Militar Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPI) în decizia asupra cauzei *Tadić* s-a dezvoltat în standardul predominant pentru distingerea situațiilor de aplicare a dreptului internațional umanitar.

Contextul acestei decizii a fost procesul asupra lui Duško Tadić, un sârb bosniac acuzat de crime împotriva umanității, încălcări grave ale Convențiilor de la Geneva și încălcări ale cutumelor de război în temeiul art. 2, 3 și 5 din Statutul TPI¹⁶. Decizia abordează, printre altele, problema privind competența Tribunalului de a-l judeca pe Tadić pentru crime de război. Înainte de acuzațiile referitoare la încălcări ale legilor și cutumelor de război în temeiul art. 3 din Statutul TPI, a fost necesar ca Tribunalul să determine existența conflictului armat. Această problemă preliminară privește situația din Bosnia și Herțegovina din aproximativ 24 mai pînă în 30 august 1992, perioada în care a fost pretinsă comiterea de către Tadić a crimelor de război, inclusiv omurii, violuri și maltratarea prizonierilor¹⁷.

O atenție deosebită merită conceptul de conflict armat propus în această decizie și anume: "Un conflict armat există atunci cînd este o aplicare a forței armate între statele sau de violență prelungită între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau între astfel de grupuri în interiorul unui stat"¹⁸.

Această descriere a conflictului armat este apreciată de către doctrină drept o dezvoltare semnificativă a dreptului internațional umanitar. Definiția clarifică pragul distinctiv al situațiilor de conflict armat non-internațional în dreptul internațional umanitar.

După cum a notat savantul C. Greenwood, "De-

*finițiile conflictului armat intern și internațional sunt de o importanță considerabilă. Nici unul dintre acești termeni nu sunt definiți în Convențiile de la Geneva sau alte acorduri aplicabile. Întrucît există o literatură vastă cu privire la definiția de "războiului" în dreptul internațional, conflictul armat a fost întotdeauna considerat o noțiune pur factuală și au existat cîteva încercări de a-l defini sau chiar a-l descrie.*¹⁹"

Potrivit opiniei Sonjei Boelaert-Suominen, consilier juridic al Oficiului Procurorului, "...definiția conflictului armat sugerată de Camera de Apel acoperă nu doar exemplele clasice de: a) un conflict armat între două sau mai multe state și b) un război civil între un stat pe de o parte, și o entitate non-statală pe de altă parte. Aceasta cuprinde în mod clar o a treia situație – c) un conflict armat în care nu este implicat nici un partid de guvernămînt, pentru că două sau mai multe entități non-statale luptă reciproc"²⁰.

A doua parte a definiției, referindu-se la "violența armată prelungită între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau între astfel de grupuri în interiorul unui stat" este deosebit semnificativă pentru dezvoltarea conflictului armat cu caracter ne-internațional.

Definiția indică un prag care este în mod clar mai mic decît cel impus de art.1 al.1 din Protocolul Adițional II. După cum a menționat de P. Rowe "definiția cumulează problema gradului de intensitate a acțiunii armate necesare pentru ca un conflict armat să existe și natura unui astfel de conflict. În contextul definiției Camerei de Apel, aceasta din urmă este mai largă decît cea din Protocolul Adițional II, care nu include un conflict armat între grupuri organizate în cadrul unui stat"²¹.

Definiția prezentată în decizia asupra cauzei *Tadić* din 2 octombrie 1995 a fost ulterior larg utilizată ca o formulă de caracterizare a conflictelor armate ne-internaționale. În afară de aplicarea în mod consecvent în jurisprudența TPI, definiția a fost folosită, de asemenea, în rapoartele unor experți independenți, de către comisiile internaționale de anchetă²²

¹⁴ Ibidem, p.149.

¹⁵ Trial of Major War Criminals before the International Military Tribunal, Nuremberg, 14 november 1945-1 octomber 1946, vol.I, p. 221.

¹⁶ *Prosecutor vs Tadić* (Case No. IT-94-1-AR72), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision // [https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?...](https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?) (accesat pe 25.11.2009).

¹⁷ Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law*, Cambridge University Press, 2010, p. 118.

¹⁸ *Prosecutor vs Tadić* (Case No. IT-94-1-AR72), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision, par.70// [https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?....](https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?) (accesat pe 25.11.2009).

¹⁹ Greenwood C., *The Development of International Humanitarian Law by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Year Book of United Nations Law, vol. 2, 1998, p. 114.

²⁰ Boelaert-Suominen S., *The Yugoslavia Tribunal and the Common Core of Humanitarian Law Applicable to all Armed Conflicts*, Leiden Journal of International Law 13, Cambridge University Press, 2000, p. 633-634.

²¹ Rowe P., *The International Criminal Tribunal for Yugoslavia: The Decision of the Appeals Chamber on the Interlocutory Appeal on Jurisdiction in the Tadic Case*, ICLQ 45, 1996, p.697.

²² Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council Resolution S-2/1, UN Doc. A/

și în diverse manuale cu privire la dreptul conflictelor armate²³. Aceasta a fost de asemenea, utilizată în jurisprudența Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, în cea a Curții Internaționale de Justiție²⁴, de către Curtea Penală Internațională (CPI) și Tribunalul Special pentru Sierra Leone²⁵.

Încorporarea acestei definiții în Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale a fost considerată un indicator al statutului său cutumiar²⁶. În timp ce conceptul de conflict armat non-internațional creat prin definiție este mult mai larg decât cel considerat de către elaboratorii Convențiilor de la Geneva, formularea din definiție este fără îndoială autoritară comparativ cu cea din art. 3 comun. Camera de Apel a interpretat definiția expusă în decizia asupra cauzei *Tadić* ca fiind un “test” pentru existența conflictului armat și, prin urmare, pentru aplicabilitatea art. 3 comun.

Definiția se focusează pe două aspecte ale conflictului: **intensitatea conflictului** și **organizarea părților conflictului**, Camera de Apel susținând că “*într-un conflict armat cu caracter intern sau mixt, aceste criterii strâns legate sunt folosite doar în scopul, cel puțin, de a distinge un conflict armat de acte de banditism, de insurecții neorganizate și de scurtă durată, sau de activități teroriste, care nu sunt supuse dreptului internațional umanitar*”²⁷.

Aceste două aspecte ale conflictelor armate internaționale, oferă o bază pentru determinarea existenței unui conflict armat și, prin urmare, a aplicabilității dreptului internațional umanitar.

Cu toate acestea, după cum a menționat Idi Gaparayi, “*determinarea a ceea ce constituie violență armată “prelungită” și un grup armat “bine organizat” necesită o analiză specifică a faptelor fiecă-*

ruî caz în parte”²⁸.” Un punct de vedere similar a fost expus de către Camera de Apel a Tribunalului Militar Internațional pentru fosta Iugoslavie care precizează că “*faptul dacă un conflict îndeplinește criteriile articolului 3 comun urmează să fie decis de la caz la caz*”²⁹.

Organizarea părților. Cerința de organizare pentru caracterizarea conflictului armat a fost evidențiată într-un număr de ocazii de către Comitetul Internațional al Crucii Roșii. Acordul de la Sevilla din 1997 cu privire la organizarea activităților internaționale ale componentelor Crucii Roșii Internaționale și Mișcarea Semilunii Roșii afirmă că “*un conflict armat există atunci când acțiunea armată are loc între două sau mai multe părți și reflectă un minimum de organizare*”³⁰.

Art.3 comun nu definește termenul “parte la conflict”. În cazul unui conflict armat internațional, părțile, în principiu, pot fi doar statele, dar în situația conflictelor armate ne-internaționale este mai puțin clar, că în astfel de cazuri cel puțin una dintre părți la conflict nu este un stat.

Consensul general al opiniei experților este că grupurile armate care luptă împotriva unui guvern trebuie să aibă un grad minim de organizare și disciplină – suficiente pentru a le permite să respecte dreptul internațional umanitar – pentru a fi recunoscută ca o parte la conflict³¹.

În mod similar, în comentariul “*Elemente ale crimelor de război în conformitate cu Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale*” se indică faptul că părțile “*ar trebui să fie organizate într-o măsură mai mare sau mai mică*” pentru ca o situație să se califice ca fiind una de conflict armat³². În timp ce decizia asupra cauzei *Tadić* nu definește ce constituie un “grup armat organizat”, indicatori în acest sens au fost prevăzuți de jurisprudența ulterioară.

HRC/3/2, 23 November 2006, para. 51; Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1564 of 18 September 2004, 25 January 2005, par. 74. Report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission, vol. 1, 5 October 2004, par. 57 // www.trcsierraleone.org. (accesat pe 03. 02. 2010).

²³ Cullen A., The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law, Cambridge University Press, 2010, p. 120.

²⁴ Democratic Republic of the Congo vs Uganda, ICJ, Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, Separate Opinion of Judge Simma, 19 December 2005, par. 23 // www.icj-cij.org/icjwww/idocket/ico/ico_judgments/ico_judgment_opinions_simma_20051219.pdf. (accesat pe 25.04.2010).

²⁵ Cullen A., The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law, Cambridge University Press, 2010, p. 121.

²⁶ Ibidem.

²⁷ *Prosecutor vs Tadić* (Case No. IT-94-1-AR72), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision, par.562// https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?... (accesat pe 25.11.2009).

²⁸ Gaparayi I., The Milošević Trial at the Halfway Stage: Judgment on the Motion for Acquittal, Leiden Journal of International Law, issue 4, vol.17, p. 753.

²⁹ *Prosecutor vs Musema*, Judgment and Sentence, Trial Chamber I, Case No. ICTR-96-13-A, 27 January 2000, par. 251// www.icty.org/.../ Musema%20Decision%20on%20Request%20for%20Transfer.doc. (accesat pe 12.02.2010)

³⁰ Agreement on the Organisation of the International Activities of the Components of the International Red Cross and Red Crescent Movement, 322 International Review of the Red Cross, 1998, p. 159 // www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/iwpList74/02CED570ABFDD384C12/56B66005C9C6.

³¹ Armed Conflicts Linked to the Disintegration of State Structures: Preparatory Document drafted by the International Committee of the Red Cross for the First Periodical Meeting on International Humanitarian Law, Geneva, ICRC, January 1998 // www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JPLQ.

³² Dormann K., Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court: Sources and Commentary, Cambridge University Press, 2003, p. 442// assets.cambridge.org/.../9780521818520_frontmatter.pdf

Decizia asupra petiției de achitare (Decizia Milošević regula 98bis) emisă în cauza *Procurorul vs Milošević* subliniază condițiile indicative ale nivelului de organizare necesar pentru ca un grup armat să fie calificat drept “organizat” în baza definiției *Tadić*³³.

Contextul regulei 98bis a Deciziei privește cauza procesului Slobodan Milošević pentru crime inclusiv încălcări ale legilor sau cutumelor de război comise în Kosovo³⁴. Așa cum încălcarea legilor sau cutumelor de război, nu poate avea loc în absența unui conflict armat, Camera de Apel a examinat situația din Kosovo, pentru a constata dacă la momentul pretinselor încălcări cerințele definiției *Tadić* au fost îndeplinite.

Pentru ca situația să fie calificată ca un conflict armat, ostilitățile trebuie să fie de o intensitate suficientă și părțile implicate în conflict trebuie să fie organizate într-o măsură mai mare sau mai mică. Pentru cauza *Milošević*, Camera a recurs la o evaluare a Armatei de Eliberare din Kosovo (AEK) ca și un grup armat organizat.

În evaluarea nivelului de organizare în AEK, Camera a găsit “suficiente dovezi care indică că AEK este o forță militară organizată, cu o structură oficială de comandă, cu sediu, cu zone de operare desemnate și cu capacitatea de a procura, transporta și distribui arme”³⁵.

Dovezile utilizate în regula 98bis a Deciziei asupra cauzei *Milošević* au fost citate în hotărârea Camerei II în cauza *Procurorul vs Limaj*³⁶.

Hotărârea Camerei în cauza *Limaj* a detaliat modul în care AEK se califică drept “un grup armat organizat” în sensul formulării din cauza *Tadić*. În evaluarea nivelului de organizare în acest grup armat, a fost pus un accent considerabil pe rolul Staffului General ca organism principal de conducere al AEK. Funcțiile acestui organism includea numirea comandanților zonei, furnizarea de arme, emiterea declarațiilor politice și a comunicatelor, distribuția regulamentelor AEK către unități, autorizația de acțiune militară și repartizarea sarcinilor persoanelor fizice în cadrul organizației³⁷. Potrivit Camerei, na-

tura organizată a AEK a fost demonstrată, de asemenea, de modul în care membrii Staffului General au fost implicați în negocieri cu reprezentanții Comunității Europene și ai misiunilor străine cu sediul în Belgrad.

Capacitatea de a recruta, antrena și dota noi membri a fost, de asemenea, citată ca dovadă a nivelului de organizare în cadrul AEK. Deținerea de arme, inclusiv mortiere de artilerie și lansatoare de rachete, au fost dovezi suplimentare relevante pentru această cerință³⁸. Evaluând probele, Camera în cauza *Limaj* a conchis că “*până la sfârșitul lunii mai 1998 AEK posedă în mod suficient caracteristicile unui grup armat organizat, capabil să se implice într-un conflict armat intern*”³⁹.

Astfel, analiza AEK în calitate de “grup armat organizat” de către Cameră relevă o serie de indicatori importanți pentru punerea în aplicare a definiției din cauza *Tadić*. Totuși este important de apreciat, având în vedere natura complexă a conflictului armat noninternațional, că fiecare situație trebuie să fie examinată în parte.

Intensitatea ostilităților. Ca și în cazul organizării părților, noțiunea de „conflict armat prelungit” necesită analiza și interpretarea fiecărui caz în parte. După cum notează Anthony Cullen „definiția conflictului armat per se este determinată într-un mod abstract, și faptul dacă o situație întrunește sau nu criteriile art. 3 comun, urmează a fi decis în fiecare caz în parte”⁴⁰.

Necesitatea de a lua în considerare fiecare situație în parte este, de asemenea, evidențiată de către Comisia Inter-americană pentru Drepturile Omului în cauza *Tablada*: „*Cea mai dificilă problemă în ce privește aplicarea art.3 comun nu este extremitatea superioară a spectrului violenței domestice, ci mai degrabă cea inferioară. Linia care separă o situație de tulburări interne deosebit de violente de „cel mai mic” nivel al conflictului armat consacrat în art.3, poate fi uneori neclară și, prin urmare, deloc ușor de determinat. În cazul confruntării cu o astfel de situație, este necesară o analiză obiectivă a faptelor în fiecare caz particular*”⁴¹.

³³ Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law*, Cambridge University Press, 2010, p. 123.

³⁴ *Prosecutor vs Milošević, et al.*, Second Amended Indictment, Case No. IT-99-37-PT, 16 October 2001 // www.un.org/icty/indictment/english/mil-2ai011029e.htm. (accesat pe 25.09.2009).

³⁵ *Ibidem*, par.23.

³⁶ *Prosecutor v. Limaj et al. (Trial Judgment)*, IT-03-66-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 30 November 2005, par.90 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48ac17cc2.html>. (accesat pe 17.11.2009).

³⁷ Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in*

international humanitarian law, Cambridge University Press, 2010, p. 123.

³⁸ *Prosecutor v. Limaj et al. (Trial Judgment)*, IT-03-66-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 30 November 2005, par.171 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48ac17cc2.html>. (accesat pe 17.11.2009).

³⁹ *Ibidem*, par. 134.

⁴⁰ Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law*, Cambridge University Press, 2010, p. 124.

⁴¹ Report No. 55/97 Case 11.137, Juan Carlos Abella Argentina [1] / November 18, 1997, par. 153 // www.cidh.oas.org/annualrep/97eng/Argentina11137.htm.

Este util să se ia în considerare definiția *Tadić* ca un mijloc de a clarifica acest prag de aplicare a dreptului internațional umanitar. Este clar că intensitatea necesară pentru existența unui conflict armat este superioară tulburărilor interne și tensiunilor. Este clar, de asemenea, că ostilitățile nu trebuie să ajungă la amploarea “unor operațiuni militare susținute și rezistente”. Problema este una de clarificare a intensității necesare pentru calificarea situației ca fiind una de conflict armat.

După cum susține savantul A. Cullen, Această intensitate depinde de interpretarea termenului “prelungit”. Nivelul violenței armate asociat cu acest termen determină aplicabilitatea dreptului internațional umanitar atunci când este îndeplinită și condiția unui grup armat organizat⁴².

În ce privește utilizarea termenului “prelungit” S. Boelaert-Suominen comentează că decizia Camerei de Apel pare să indice că acest lucru implică elementul timp. Jurisprudența Tribunalului indică faptul că termenii “violență armată prelungită” ar trebui să fie interpretați într-un mod flexibil și că termenul “prelungit” nu poartă același înțeles ca și termenul “susținut”. În consecință, nu există nici o obligație ca operațiunile militare să fie efectuate într-un ritm susținut sau continuu⁴³.

În mod similar, B. Thahyib-lie și O. Swaak-Goldman stipulează că: “*Condiția de lungă durată este îndeplinită atunci când ostilitățile sunt extinse în timp și includ evenimente care pot fi atribuite conflictului. Faptul dacă sunt sau nu ostilitățile de “lungă durată” este evaluat prin referire la întreaga perioadă de la inițierea ostilităților până la încetarea acestora. În timp ce examinarea naturii “prelungite” a ostilităților ar putea fi destul de simplă într-un conflict armat neinternațional clasic, aceasta este mai problematică dacă mai multe părți nestatale sunt implicate. Măsura în care ostilitățile dintre mai multe părți non-statale pot fi agregate pentru a determina dacă ostilitățile sunt prelungite va depinde de relațiile dintre părțile non-statale*”⁴⁴.

Gradul de intensitate necesar pentru existența unui conflict armat a fost examinat în *Decizia Milošević*, regula 98bis. Cerința intensității a fost evaluată focusându-se pe durata sau natura prelungită

a conflictului și pe gravitatea ciocnirilor armate⁴⁵, pe răspîndirea conflictului asupra teritoriului⁴⁶, pe creșterea numărului de forțe guvernamentale trimise în Kosovo și pe tipul armamentului folosit⁴⁷.

În evaluarea intensității violenței armate pe durata unei perioade diferite a conflictului din Kosovo, TPI în cauza *Limaj* a folosit o abordare similară cu cea aplicată de în cauza *Milošević*⁴⁸. Gravitatea ciocnirii armate, mobilizarea trupelor de către guvern, felul de arme utilizate, distrugerea proprietății, deplasarea populației locale și existența victimelor⁴⁹ au fost evidențiate în calitate de condiții indicative ale intensității ostilităților. În evaluarea intensității ostilităților, Camera de Judecată a subliniat, de asemenea, nivelul violenței armatei între părțile la conflict și irelevanța scopului pentru care părțile au luptat⁵⁰.

Această declarație a Camerei de Judecată indică irelevanța *jus ad bellum* în determinarea existenței unui conflict armat. Acesta este un punct important de reținut. Guvernele au fost cunoscute ca negînd aplicabilitatea dreptului internațional umanitar pe motive de a nu recunoaște cauza unui grup armat organizat. Trebuie subliniat, în legătură cu asemenea cazuri că existența unui conflict armat este determinată pe baza unor criterii obiective și nu pe judecata subiectivă a oricărei dintre părțile la conflict⁵¹.

După cum a notat Camera de Judecată a TPI în cauza *Akayesu*: “*Ar trebui subliniat faptul că constatarea intensității unui conflict noninternațional nu depinde de judecata subiectivă a părților la conflict. Este necesar să se amintească faptul că cele patru Convenții de la Geneva, precum și cele două Protocoale, au fost adoptate în primul rînd pentru a proteja victimele și potențialele victime de conflicte armate. În cazul în care aplicarea dreptului internațional umanitar ar depinde numai de hotărîrea discreționară a părților implicate în conflict, în majoritatea cazurilor ar exista o tendință de minimizare a conflictului de către părțile acestuia. Astfel, pe baza unor criterii obiective, atît art.3 comun, cît și Protocolul Adițional II se vor aplica după ce a fost*

⁴² Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law*, Cambridge University Press, 2010, p. 124.

⁴³ Boelaert-Suominen S., *The Yugoslavia Tribunal and the Common Core of Humanitarian Law Applicable to all Armed Conflicts*, Leiden Journal of International Law 13, Cambridge University Press, 2000, p. 634.

⁴⁴ Thahyib-lie B., Swaak-Goldman O., *Determining the Threshold // Lijnzaad P., Making the Voice of Humanity Heard*, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004, p. 248.

⁴⁵ *Milošević*, Trial Chamber Decision on Motion for Judgment of Acquittal (*Milošević* Rule 98bis Decision) Case No. IT-02-54-T, 16 June 2004, par. 28.

⁴⁶ *Ibidem*, par.29.

⁴⁷ *Idem*, par.30 și 31.

⁴⁸ *Idem*, par. 26-32.

⁴⁹ *Prosecutor v. Limaj et al. (Trial Judgment)*, IT-03-66-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 30 November 2005, par.135-143 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48ac17cc2.html> (accesat pe 17.11.2009).

⁵⁰ *Ibidem*, par.180.

⁵¹ Cullen A., *The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law*, Cambridge University Press, 2010, p. 125.

*constatată existența unui conflict armat intern care întrunește criteriile respective prestabilite*⁵²”.

Criteriile prestabilite referitoare la art. 3 sunt comun sunt nivelul de organizare al părților la conflict și intensitatea ostilităților. În ceea ce privește cerința de intensitate, este important să se ia în considerare evoluția care a avut loc în dreptul internațional umanitar, după elaborarea Convențiilor de la Geneva, în special de la înființarea Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda și fosta Iugoslavia.

Unele studii prevăd un prag numeric de decese pentru recunoașterea unei situații ca fiind una de conflict armat. Anuarul Institutului Internațional Peace Research de la Stockholm stabilește un prag numeric de o mie de decese legate de luptă⁵³, în timp ce Departamentul Uppsala de Cercetări a Păcii și Conflictelor stabilește un prag de douăzeci și cinci de decese legate de luptă⁵⁴. Aceste praguri numerice sunt considerate a fi nepotrivite într-un context juridic pentru o serie de motive. În primul rând, accentul este pus doar pe numărul de decese și criteriul de organizare a actorilor non-statali este trecut cu vederea. În al doilea rând, numărul de decese care survin în marea majoritate a conflictelor armate reprezintă doar o parte din numărul total de victime. În al treilea rând, prevederea unui prag numeric ar stabili o restricție nejustificată privind aplicarea art. 3 comun și altor norme cutumiare de drept internațional umanitar. Protecția care ar putea fi acordată de dreptul internațional umanitar, nu se va mai aplica la multe situații, în special în primele etape ale ostilităților sau în cazuri de mică intensitate a conflictului armat. După cum a notat Jean Pictet *“respectul datorat personalității umane, nu este măsurat prin numărul victimelor*⁵⁵”.

Ca o condiție pentru determinarea existenței conflictului armat, intensitatea ostilităților este un element important pentru punerea în aplicare a dreptului internațional umanitar. În timp ce condițiile care atestă intensitatea conflictelor armate non-internaționale sunt de multe ori similare cu cele ale conflictelor internaționale, este de remarcat faptul că pragul de aplicare a dreptului internațional uma-

nitar pentru primul este distinct diferit de cel din urmă.

O stare de conflict armat internațional se poate spune că există în absența ostilităților în cazurile ocupației militare. O situație în care două sau mai multe state sunt considerate “în război”, de asemenea, se califică drept conflict armat internațional în absența ostilităților. Articolul 2 comun celor patru Convenții de la Geneva din 1949 definește aplicabilitatea lor în astfel de situații. Acesta prevede că fiecare convenție se aplică în toate cazurile de război declarat sau de orice alt conflict armat care poate apărea între două sau mai multe dintre părțile contractante, chiar dacă starea de război nu este recunoscută de unul dintre aceștia.

Convenția se va aplica, de asemenea, la toate cazurile de ocupație totală sau parțială a teritoriului unei Înalte Părți Contractante, chiar dacă așa-zisa ocupație nu înfățișează nici o rezistență armată. Așa cum o declarație de război, în sine, este suficientă pentru a aduce în vigoare Convențiile de la Geneva, este clar că cerința intensității nu trebuie să fie relevantă pentru determinarea statutului unui conflict armat a inițiat în acest fel. Este de remarcat, de asemenea, că al doilea paragraf al art. 2 subliniază faptul că Convențiile se aplică în toate cazurile de ocupație “chiar dacă ocupația nu înfățișează cu nici o rezistență armată”⁵⁶.

Având în vedere că existența a ostilităților nu este o condiție necesară pentru un conflict armat internațional, este clar că pragul de aplicabilitate asociat unor astfel de situații este diferit de cel al conflictelor armate non-internaționale. Orice analogie între cele două praguri, prin urmare, trebuie să fie atent calificată. Deși există o suprapunere considerabilă în standardele cutumiare ale dreptului internațional aplicabile conflictelor internaționale și neinternaționale, este important să se recunoască modul în care astfel de situații sunt caracterizate. Primul se manifestă în general ca o “recurgere la forța armată de către state”, în timp ce ultimul poate fi caracterizat în funcție de nivelul organizării grupelor armate și de intensitatea ostilităților.

De menționat că unul dintre factorii principali, care influențează direct caracterul conflictului armat intern este „ajutorul străin” mișcărilor de rebeliune în interiorul țării, precum și guvernului, împotriva cărui se duce lupta armată. Însăși prezența unui astfel de fenomen cum este conflictul armat intern, presupune recunoașterea suveranității statale și a unui cerc anumit de întrebări, ce se referă

⁵² *Prosecutor vs. Jean-Paul Akayesu* (Trial Judgement), ICTR-96-4-T, International Criminal Tribunal for Rwanda, 2 September 1998 // 69.94.11.53.../Akayesu/judgement/.../index.htm. (accesat pe 14.09.2010)

⁵³ SIPRI Yearbook 2006: Armaments, Disarmament and International Security // www.swedenabroad.com/SelectImage/47067/YB06mini.pdf. (accesat pe 21.10.2009).

⁵⁴ Wallenstein P., Sollenberg M., *Armed Conflict, 1989-2000*. Journal of Peace Research, September, 2001; 38(5), p.629.

⁵⁵ Pictet J., *Commentary II: Geneva Convention for the Amelioration of the condition of the wounded in armies in the field*, p.27 // www.icrc.org/Web/.../irrc-875-geneva-convention-int-law.pdf. (accesat pe 18.07.2009).

⁵⁶ *Elements of Crimes*, UN Doc. PCNICC/2000/1/ Add.2 (2000), fn. 34 // www1.umn.edu/.../iccelementsofcrimes.html. (accesat pe 20.07.2009).

la competența internă a acestui stat. Însă în timpul conflictului armat intern apare un complex întreg de relații, o parte din care fiind interne după caracter, iar altă parte – internaționale, cu participarea elementului străin.

II. Internaționalizarea conflictelor armate interne: cazul Transnistriei

Destrămarea URSS la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990 a fost însoțită de o serie de conflicte armate locale motivate etnic și ideologic. Aceste consecințe provin din fapte istorice (în special, politica de naționalitate a URSS) și din dezintegrarea treptată politică, socială și economică. Moscova a luat parte la crearea acestor conflicte și le-a folosit ca și instrumente în lupta pentru influență și control în afara Federației Ruse.

Printre numeroasele conflicte din acea vreme, cele din Cecenia, Transnistria, Abhazia, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Tadjikistan au atins cele mai mari dimensiuni și au avut cea mai profundă incidență asupra modificărilor aduse situației inițiale. Fiecare dintre conflictele în cauză își are propriile caracteristici unice care îl fac diferit de celelalte, și există diferențe destul de semnificative între situațiile prezente în zonele de conflict individual. Cu toate acestea, în ciuda acestor diferențe, există o asemănare izbitoare între originile și dezvoltarea conflictelor (pornind de la faza “fierbinte” până la normalizarea și stabilizarea procesului) pozițiile pe care le ocupă în politica regională, precum și consecințele acestora pe termen scurt și lung asupra zonelor afectate și împrejurimilor lor⁵⁷.

În mod concret, este important să se facă distincția între conflictele reale și latente. Folosind modelul de conflict al Johannei Galtung putem vedea conflictul ca pe un triunghi ale cărui vârfuri sunt constituite din contradicție, atitudine și comportament. Conflictul care nu are un comportament sau atitudine conflictuală este latent, în timp ce adevăratele conflicte armate au din plin toate aceste trei componente⁵⁸. Conflictele din Transnistria, Nagorno-Karabah, Osetia de Sud și Abhazia reprezintă contradicție, atitudini conflictuale (percepții negative reciproce) și comportament conflictual (uz de forță, amenințări, constrângere). Există, însă, multe alte probleme încă latente în interacțiunea din state-

le din zona Mării Negre, care pot genera conflagrație conflictuală.

De obicei, conflictele din regiunea Mării Negre sunt etichetate ca fiind “înghețate”. Conflictele înghețate sunt disputele internaționale, care pot fi caracterizate, folosind termenul de teoria jocurilor, ca joc cu sumă nulă și care au ca rezultat o soluționare incertă. Ele creează o tensiune permanentă în societăți, transferul resurselor economice pentru manifestări și cheltuieli militare, previn crearea unui mediu de cooperare internațională, împiedică procesele de construire a democrației, generează neîncredere și animozități între părțile implicate în conflict, fac imposibilă viața normală a popoarelor care cad pradă acestei dușmării.

Aceste conflicte înghețate constituie cele mai strălucite exemple de conflicte *asimetrice*, adică, conflicte ale căror părți sunt subiecte inegale (ca aici guvernele și entități geopolitice nerecunoscute – Karabah, Transnistria). Relațiile foarte inegale între părți determină conflictul. Soluția unor astfel de coliziuni este de nerezolvat, din cauza nedorinței părții mai puternice de a-și pierde poziția sa dominantă. Aici rolul părții-terțe care ar putea contribui la transformarea “relației dezechilibrate, fără de pace” între părțile implicate în conflict “în una pașnică și dinamică” ar putea fi de neprețuit⁵⁹.

Mai mult, am putea defini conflictele înghețate ca fiind *relaționale* – cele care sunt conduse de dorința de obținere și conservare a resurselor tangibile și intangibile, cum ar fi leadership-ul, petrolul, bazele militare etc. Dar, de asemenea, am putea asista existența conflictelor instituționale de o natură mai complexă. Conflictele instituționale sunt motivate de dorința de a modifica normele existente și procedurile instituționale în favoarea cuiva.

Practica de soluționare a conflictelor demonstrează că soluționarea litigiilor instituționale este cea mai problematică, deoarece implică schimbarea instituțională fundamentală. Cu referire la conflictele militarizate din zona Mării Negre le-am putea numi cu siguranță relaționale deoarece, în caz de redistribuire a resurselor ele pot fi soluționate. Cu toate acestea, atâta timp cât zona Mării Negre este arena competiției geopolitice aceasta rămâne a fi scena pentru diferende instituționale dintre diferiți actori internaționali.

Aceleași conflicte aici pot fi definite ca și *poziționate* (dorința de a păstra sau, dimpotrivă, de a schimba poziția cuiva) și *structurale* (conflictul este peste principiile pe care întregul sistem internațional se va baza). Conflictul structural în regiunea

⁵⁷ Strachota, K., Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement, p.2 // pdc.ceu.hu/archive/00001678/01/armed_conflict.pdf. (accesat pe 17.01.2010).

⁵⁸ Mial H., Ramsbotham O., Woodhouse T. Contemporary Conflict Resolution: the Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts, Malden: Blackwell Publishing Inc., 2003, p. 14-15.

⁵⁹ Ibidem, p.12-13.

Mării Negre este deosebit de evident în domeniul cultural – antagonismul etnopolitic bazat pe motive religioase sau civilizatoare⁶⁰.

În ce privește domeniul lor de aplicare, aceste conflicte pot fi considerate *locale* sau *regionale*, care sunt “*războaiele purtate într-o zonă restrînsă din lume, care implică una sau mai multe state din zona respectivă*”⁶¹. Cele mai multe dintre conflictele regionale rezultă din problemele teritoriale și pot fi completate prin încercările liderului regional de a include statele învecinate, în sfera sa de influență.

Și în sfîrșit, ținînd cont de estomparea cauzelor interne și externe ale proceselor din politica internațională, savantul Marina Vorotnyuk susține că am putea numi aceste conflicte *internaționale-sociale*, *conflicte civile-internaționale* sau *internaționalizate*, accentuînd influențele externe asupra începutului și consecințelor acestora pe scară largă și implicațiile pentru sistemul internațional⁶².

Transnistria și-a declarat independența de RSSM pe 2 septembrie 1990 și apoi, după dezmembrarea URSS de Republica Moldova. În martie 1992 separatiștii din Transnistria au început să lupte contra forței armate regulate a Moldovei și conflictul s-a încheiat prin încetarea focului – și prin independența *de facto* – în luna iulie a aceluiași an. Forțele din Transnistria au fost bine organizate și înarmate, și au luptat sub comandament responsabil⁶³. Armata a IV-a a fostei URSS a intervenit în conflict în ultima etapă a acestuia sprijinind separatiștii și de atunci aceasta a rămas în Transnistria. Rusia are un rol major în ce privește dezvoltarea și supraviețuirea Transnistriei, sprijinirea separatiștilor la diferite niveluri (politic, militar, economic și cu investiții și furnizare de energie)⁶⁴.

După cum susține Vlad Spănu, enclava Tiraspol este considerată de către Rusia a fi un bastion strategic în apropierea NATO și a regiunii Balcanilor. Este un antrepozit de trafic de arme (și alte activități criminale) între această entitate nerecunoscute pe plan internațional și alte regiuni de conflict, inclusiv

în Balcani, Orientul Mijlociu, și Caucaz. Sprijinul Rusiei joacă un alt rol în paralel, dar conex – face din regiune o sursă de instabilitate permanentă și, prin urmare, oferă Rusiei un pretext să intervină prin “*mediere*” în afacerile Moldovei, care este văzută de Kremlin ca curtea din spate a Rusiei⁶⁵.

Implicarea Uniunii Sovietice și a Federației Ruse în conflict este de mare importanță, deoarece implicarea unor părți terțe, în funcție de nivelul de implicare, are potențialul de a schimba clasificarea unui conflict dintr-un conflict armat non-internațional în unul internațional. Aceasta, la rîndul său, are impact în ce privește numărul și natura dispozițiilor dreptului internațional umanitar aplicabile la situația de conflict. Așa cum dreptul internațional umanitar oferă protecție celor care luptă și celor implicați într-un conflict armat, este important a investiga care dispoziții de drept internațional umanitar ar putea fi aplicabile.

După cum este binecunoscut, dreptul internațional umanitar se aplică numai pe timp de conflict armat și, prin urmare, în primul rînd ar trebui să determinăm existența unui conflict armat în regiunea Transnistreană. În acest scop, ar fi cazul să recurgem la definiția formulată de către Camera de Apel a TPI în cauza *Tadić* “*... un conflict armat există ori de cîte ori suntem în prezența folosirii forței armate între state sau a unei violențe prelungite între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate sau între astfel de grupuri în interiorul unui stat. Dreptul internațional umanitar se aplică de la inițierea unor astfel de conflicte armate și se extinde dincolo de încetarea ostilităților pînă la încheierea păcii, sau, în caz de conflicte interne, pînă cînd se realizează o soluționare pașnică. Pînă în acel moment, dreptul internațional umanitar continuă să se aplice pe întreg teritoriul statelor beligerante sau, în caz de conflicte interne, pe întreg teritoriul aflat sub controlul unei părți, indiferent de faptul dacă luptele reale au loc acolo sau nu*”⁶⁶.

Deși conflictul în cauză ar putea fi considerat a fi unul înghețat, așa cum ostilitățile au încetat în 1992, definiția din Decizia *Tadić* pare să includă conflictul dintre Republica Moldova și Transnistria ca “*un conflict armat*”, deoarece a existat un conflict armat prelungit între o autoritate guvernamentală (Moldova) și un grup armat organizat (Transnistria), dar o

⁶⁰ Vorotnyuk M., The Conflicts in the Black Sea Region: Some Aspects of Theoretical Analysis // www.niss.od.ua/p/125.doc. (accesat pe 03.10.2010).

⁶¹ Kriesberg L. Regional Conflicts in the Post-Cold War Era: Causes, Dynamics, and Modes of Resolution // World Security: Challenges for a New Century/ Ed. by M. T. Klare, D. C. Thomas. – 2nd ed. – New York: St. Martin’s Press, 1994, p.155.

⁶² Vorotnyuk M., The Conflicts in the Black Sea Region: Some Aspects of Theoretical Analysis // www.niss.od.ua/p/125.doc. (accesat pe 03.10.2010).

⁶³ O’Reilly K., Higgins N., The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: an International Humanitarian Law Perspective, Irish Studies in International Affairs, Volume 19, October 2008, p. 68.

⁶⁴ Ranieri M., The EU and the conflict in Transnistria, CIPI Foundation, Paper n.1/07, p.78.

⁶⁵ Spănu, V., Conflict in Moldova’s Eastern Region of Transnistria: what is the way out? // [www.viitorul.org/.../VS%20-%20Conflict%20in%20Transnistria%20\(eng\).doc](http://www.viitorul.org/.../VS%20-%20Conflict%20in%20Transnistria%20(eng).doc). (accesat pe 05.10.2010).

⁶⁶ *Prosecutor vs Tadić* (Case No. IT-94-1-AR72), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision, par.70 // <https://litigation-essentials.lexisnexis.com/.../app?...> (accesat pe 25.11.2009).

soluționare pașnică nu a fost încă realizată. Ar sugera oare acesta lucru că dreptul internațional umanitar ar trebui să se aplice în regiunea Transnistreană, așa cum se arată în definiția *Tadić*, că dreptul internațional umanitar se extinde și pe timp de pace? Dincolo de încetarea ostilităților, pînă la încheierea păcii? sau pînă cînd o soluționare pașnică se realizează?

Deși au existat o serie de inițiative care au încercat să aducă pacea în Transnistria, acestea au eșuat, și trupele rusești sunt încă prezente în regiune într-o capacitate de menținere a păcii. Transnistria a întreprins o inițiativă de consolidare a statalității, neavînd în același timp nici o recunoaștere din partea comunității internaționale, ca și stat, și șanse mici de a obține o astfel de recunoaștere. În cazul retragerii trupelor rusești de menținere a păcii, o revenire la conflict ar putea fi posibilă. Prin urmare, se poate concluziona că o situație de conflict armat a existat și continuă să existe în regiunea Transnistreană și că ar trebui să se aplice dreptul internațional umanitar.

În cele ce urmează, este necesar să se determine categorisirea acestui conflict și, dacă implicarea Moscovei are vreun impact asupra acestei categorisiri, pentru a vedea amploarea potențială de aplicare a dreptului internațional umanitar în regiune. URSS a fost parte la Convențiile de la Geneva din 1949, inclusiv la Protocoalele Adiționale I și II, și Republica Moldova este stat-parte prin succesiune⁶⁷.

În ultimii ani au existat o serie de apeluri pentru modificarea dreptului internațional umanitar prin abandonarea diviziunii dintre conflictele armate internaționale și neinternaționale, dar clasificarea respectivă mai rămîne încă în vigoare⁶⁸. În sensul prezentului paragraf întrebarea este dacă implicarea Moscovei a transformat conflictul Transnistrean într-un conflict armat internațional, declanșînd astfel potențialul de aplicare a întregului corpus de drept internațional umanitar și oferind o protecție sporită pentru oamenii care locuiesc în regiunea respectivă.

Este cu ațit mai important ca un regim juridic, și în special un regim juridic expansiv, să se considere a fi aplicabil și să fie aplicat efectiv în cazuri cum ar fi cel din Transnistria deoarece, așa cum este un stat *de facto*, nu există obligații și posibilitatea de a aplica standardele și normele internaționale, lăsînd

populația din Transnistria lipsită de protecție juridică internațională⁶⁹.

Regimul de drept internațional umanitar ar oferi un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura; protejînd bunurile civile, și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezuși. Cu toate acestea, după cum am menționat mai sus, nivelul potențial de protecție depinde de clasificarea conflictului.

Prima examinare majoră a implicării părții terțe într-o situație de conflict și impactul acesteia asupra clasificării conflictului a fost în hotărîrea Curții Internaționale de Justiție (CIJ) în *Cauza cu privire la activități militare și paramilitare din și împotriva Nicaragua* din 27 iunie 1986. În acest caz, Curtea a examinat implicarea unui stat terț, Statele Unite ale Americii, într-un conflict care a avut loc în Nicaragua. Principalul obiectiv al acestui caz a fost determinarea dacă Statele Unite ar putea fi considerate responsabile pentru acțiunile a doi agenți în conflict – *Controlled Latino Assets (UCLAs)* și *the Contras* – și centrate pe responsabilitatea unilaterală.

Curtea a examinat activitățile UCLAs, care au fost total dependente de Statele Unite, și Contras, care a menținut un anumit grad de autonomie, deși primea plăți și echipamente din Statele Unite ale Americii. În timp ce actele săvîrșite de către primul grup puteau fi atribuite Statelor Unite, problema cu Contras a fost mai complexă⁷⁰. În ce privește actele săvîrșite de către Contras împotriva suveranității teritoriale și independenței politice din Nicaragua, Statele Unite ale Americii au fost găsite, de asemenea, responsabile, deoarece sprijinul acordat Contras-ului, a fost o încălcare a "*obligației de a nu interveni în afacerile interne ale unui alt stat*"⁷¹. Curtea a introdus testul "controlului eficient" în scopul demonstrării responsabilității Statelor Unite pentru «actele comise» de Contras. În scopul de a îndeplini cerințele acestui test "*ar trebui să fie dovedit că statul a avut un control eficient al operațiunilor militare sau paramilitare în cursul cărora pretinsele încălcări au fost comise*". Evident, acest lucru este destul de greu de demonstrat. Așa cum cazul este centrat să verifice dacă Contras a constituit un organ al guvernului Statelor Unite sau a acționat în numele său, acesta este oarecum diferit

⁶⁷ Blishchenko I., Adoption of the 1977 Additional Protocols, International Review of the Red Cross nr.320, 1977, p. 511–14 // www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JNV3. (accesat pe 13.09.2009).

⁶⁸ Willmott D., Removing the distinction between international and non-international armed conflict in the Rome Statute of the International Criminal Court, Melbourne Journal of International Law, May 2004 // www.austlii.edu.au/au/journals/MelbJIL/2004/8.html. (accesat pe 19.10.2010).

⁶⁹ O'Reilly K., Higgins N., The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: an International Humanitarian Law Perspective, Irish Studies in International Affairs, Volume 19, October 2008, p. 63.

⁷⁰ Cassese A., The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia, European Journal of International Law 18 (4), 2007, p. 652.

⁷¹ Ibidem.

în natură cazului Transnistrean. Cu toate acestea, în cazul *Tadić* examinat de către TPI are mai multe similitudini cu situația din Transnistria. Cauza *Tadić* a examinat implicarea unui terț într-o situație de conflict și faptul dacă o astfel de implicare i-a acordat conflictului caracter internațional. Problema în cauză a fost dacă un conflict armat în Bosnia a fost unul intern sau internațional, și, prin urmare, care regim de drept internațional umanitar ar putea considerat a fi aplicabil. În ceea ce privește implicarea unei terțe părți într-un conflict, Camera de Apel în Decizia *Tadić* a declarat că: “Controlul exercitat de către un stat asupra *forțelor armate subordonate* sau *a milițiilor* sau *a unităților paramilitare* poate fi de un caracter general (și trebuie să cuprindă mai mult decât simpla furnizare de asistență financiară sau de echipament militar sau de formare). Această cerință, cu toate acestea, nu merge atât de departe încât să includă emiterea de ordine specifice de către stat, sau direcționarea fiecărei operațiuni⁷²”.

TPI a declarat, de asemenea, că «...controlul cerut de dreptul internațional poate fi considerat că există atunci când un stat (sau, în contextul unui conflict armat, o parte la conflict) *are un rol în organizarea, coordonarea sau planificarea acțiunilor militare* ale grupului militar, în plus față de finanțarea, instruirea și echiparea sau oferirea de sprijin operațional acestui grup⁷³”.

Cu toate acestea, hotărîrea continuă să afirme că: “...în cazul în care, la fel ca și în Nicaragua, *statul de control nu este statul în care au loc ciocniri armate sau în care, unitățile armate își îndeplinesc actele lor, sunt necesare mai multe și mai convingătoare dovezi pentru a demonstra că statul controlează cu adevărat unitățile sau grupurile nu doar prin finanțarea și dotarea acestora, dar și, prin conducerea generală sau prin ajutarea la planificarea acțiunilor lor*”⁷⁴.

Problema “testelor de control” a fost discutată din nou în fața CIJ în 2007, când instanța de judecată s-a ocupat de problema responsabilității pentru genocidul de la Srebrenica (Bosnia). După ce a hotărît că evenimentele de la Srebrenica au reprezentat acte de genocid, Curtea a examinat apoi problema dacă cei responsabili au acționat în numele fostei Republici Iugoslavia (RFI), adică cazul dacă RFI

avea control asupra celor care au comis genocidul. Acesta a revenit la testul “controlului eficient” de încercare prevăzut în cauza Nicaragua, principala problemă care urma să fie decisă a fost responsabilitatea statului⁷⁵. În acest sens, este contrastat testul “controlului efficient” necesar pentru ca “responsabilitățile la nivel internațional ale RFI” să fie suportate, cu testul “controlului general” folosit în cauza *Tadić*, Curtea considerînd că acesta “poate fi suficient pentru a determina dacă un conflict este internațional”⁷⁶.

În acest context apare următoarea întrebare: Care test ar putea fi aplicat în cazul Transnistriei?

Așa cum problema în discuție în ce privește conflictul Transnistrean este faptul dacă implicarea Rusiei ridică conflictul la nivelul de un conflict internațional și nu discuția privind responsabilitatea Rusiei pentru actele comise de către forțele din Transnistria, ar părea că testul “controlului general” ar fi mai potrivit și mai relevant. Se poate observa că acest test este unul mai larg decât cel al “controlului eficient” aplicat în privința statului Nicaragua și se concentrează nu doar pe echiparea, finanțarea sau formarea unei organizații paramilitare de către un stat, ci include ajutorul statului în coordonarea planificării generale a activităților paramilitare propriu-zise⁷⁷.

Dovezile privind finanțarea și sprijinul acordat de către Rusia separatiștilor în cazul conflictului Transnistrean sunt detaliate mai jos, însă legătura dintre Moscova și regimul Transnistrean în ceea ce privește planificarea și conducerea trebuie să fie dovedită pentru ca testul “controlului general” să fie îndeplinit, și, astfel, pentru ca un conflict să fie ridicat la nivelul unui conflict armat internațional. Deși este adeseori este susținut faptul că situația din Transnistria este folosită ca un instrument al politicii Rusiei în “vecinătatea apropiată”, examinarea detaliată în cele ce urmează a conflictului este necesară pentru a stabili în ce măsură Federația Rusă a fost implicată în planificarea și dirijarea conducerii din Transnistria.

Această problemă precum și existența în continuare a stării *de facto* a Transnistriei a fost abordată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului

⁷² *Prosecutor vs Tadić, Appeal Chamber Decision*, par. 137 (Case No. IT-94-1-A), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40277f504.html> (accesat pe 02.09.2010)

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Prosecutor vs Tadić, Appeal Chamber Decision*, par. 138 (Case No. IT-94-1-A), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40277f504.html> (accesat pe 02.09.2010)

⁷⁵ Cassese A., The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia, *European Journal of International Law* 18 (4), 2007, p.650.

⁷⁶ ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina vs Serbia and Montenegro) (Judgment), par. 397 and 400// <http://icj-cij.org>. (accesat pe 18.10.2010).

⁷⁷ Cassese A., The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia, *European Journal of International Law* 18 (4), 2007, p.650.

(CEDO) în cauza *Ilașcu și alții vs Moldova și Federația Rusă*. Curtea a examinat problema în scopul de a determina dacă implicarea Rusiei în conflict a fost suficient pentru a aduce conflictul sub jurisdicția Rusiei. Cauza respectivă examinată de CEDO este principala sursă de informații cu privire la implicarea Rusiei în conflictul Transnistrean.

În ceea ce privește transferul de arme, Curtea a declarat că a fost stabilit dincolo de orice îndoială rezonabilă că separatiștii transnistreni au reușit să se înarmeze cu arme luate din magazinele Armatei a 14-a staționată în Transnistria. Trupele Armatei a 14-a au optat să nu se opună separatiștilor care au venit să se ajute singuri din magazinele Armatei; dimpotrivă, în multe cazuri aceasta a ajutat separatiștii să se echipeze cu arme prin deschiderea magazinelor de muniții în acest scop. Curtea a primit, de asemenea, o declarație de la un fost angajat al Centrului de comandă și spionaj al Armatei a 14-a, care “a trimis Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova sute de documente care confirmă participarea trupelor rusești în operațiunile armate și aportul masiv de arme adus de acestea” și “a adunat, de asemenea, informații care demonstrează că operațiunile militare ale separatiștilor au fost dirijate de către Armata a 14-a, care a coordonat toate acțiunile sale cu Ministerul Apărării al Federației Ruse”⁷⁸.

În timp ce guvernul rus a afirmat că Federația Rusă a rămas neutră de-a lungul conflictului, CEDO s-a referit la “abundența și caracterul detaliat al informațiilor aflate în posesia acesteia” de la martori din Moldova și din raportul OSCE, detaliind implicarea Armatei a 14-a și mai târziu a Grupului Operațional Rus (GOR). Curtea nu a văzut “vreun motiv să se îndoiască de credibilitatea martorilor audiați din Moldova” și, în plus, a adăugat că “sprijinul acordat de către trupele Armatei a 14-a forțelor separatiste și transferul masiv de arme și muniții separatiștilor din magazinele Armatei a 14-a” a contribuit la faptul că forțele moldovenești au fost într-o poziție inferioară și incapabile să-și recapete controlul asupra regiunii⁷⁹.

Cu referire la anii ulteriori conflictului, Curtea a constatat că comerțul cu arme considerat a fi “*unul dintre pilonii economiei Transnistriene*” era sprijinit direct de firme rusești⁸⁰. De asemenea, a făcut

constatări cu privire la “relațiile directe” dintre Federația Rusă în ce privește exporturile de gaz, în baza cărora “*contractele privind furnizarea de gaze pentru Moldova nu se aplică în privința Transnistriei, căreia gazul este livrat separat în condiții financiare mai favorabile decât cele acordate pentru restul Republicii Moldova*”⁸¹. Transnistria a primit de asemenea energie electrică direct din Federația Rusă și a existat “*cooperare judiciară în ce privește transferul de prizonieri între Federația Rusă și Transnistria, fără a trece prin autoritățile moldovenești*”⁸².

Ținând cont de sprijinul acordat de către trupele rusești, transferul de arme și declarațiile publice ale liderilor ruși privind sprijinul acordat, Curtea, în hotărârea sa a considerat: “...că Federația Rusă este responsabilă de actele ilegale comise de către separatiștii transnistreni, ținând cont de sprijinul politic și militar acordat pentru a ajuta instituirea regimului separatist și participarea a personalului militar rus la lupte. Acționând astfel, autoritățile ruse au contribuit atât militar cât și politic la el crearea unui regim separatist în regiunea Transnistriei, care face parte din teritoriul Republicii Moldova”⁸³. Curtea, de asemenea, a remarcat faptul că, chiar și după Acordul de încetare a focului în iulie 1992, Federația Rusă a continuat să sprijine militar, politic și economic regimul separatist Transnistrean, “*permițându-i astfel să supraviețuiască, întărindu-se și obținând o anumită cantitate de autonomie vis-à-vis de Moldova*”.

În acest mod, CEDO a stabilit o puternică legătură între Federația Rusă și autoritățile de la Tiraspol, vorbind de o “influență decisivă” și chiar despre o “autoritate eficace”.

Astfel, în urma celor menționate nu putem neglija aportul adus de Cauza *Ilașcu* în ce privește categorisirea Conflictului Transnistrean. Scopul a fost de a determina dacă criteriile testului “controlului de ansamblu” au fost întrunite, adică dacă Rusia a “coordonat și planificat”⁸⁴ acțiunile Transnistriei. În lumina cauzei *Tadić* discutată mai sus și ținând cont de implicarea directă în conflict a Grupului Operațional Rus și de toate dovezile acceptate și constatate de către CEDO privind sprijinul militar, politic și economic acordat separatiștilor din Transnistria de către Federația Rusă, putem conchide că Rusia a exercitat un control general asupra separatiștilor,

78 *Cauza Ilașcu și alții vs. Moldova și Rusia*, App. No. 48787/99 (E.C.H.R., July 8, 2004), par.59 // [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTI%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/ILASCU%20SI%20ALTI%20(ro).pdf) (accesat pe 07.11.2010).

79 *Ibidem*, par.65.

80 *Ibidem*, par. 150.

81 *Idem*, par.156.

82 *Idem*, par. 157 și 153.

83 *Idem*, par.382.

84 *Prosecutor vs Tadić, Appeal Chamber Decision*, par. 138 (Case No. IT-94-1-A), 14 December 1995, *Tadić* Jurisdiction Decision // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40277f504.html> (accesat pe 02.09.2010)

iar implicarea unei părți-terțe într-un conflict armat intern îl ridică la nivelul unui conflict internațional.

Astfel, în urma cercetării realizate, putem conchide că în relație cu conflictul armat intern dreptul internațional ocupă un loc deosebit creînd acestei categorii de conflicte armate un statut diferit de statutul conflictului armat internațional și interacționând cu conflictele armate neinternaționale doar cu respectarea unor condiții și circumstanțe.

O realitate a timpului sunt așa-numitele ”conflicte interne internaționalizate” care reprezintă conflictele armate neinternaționale transformate un conflicte cu caracter internațional, în general, ca urmare a intervenției unui alt stat prin intermediul unui grup rebel local, fie prin propriile sale forțe armate. Determinarea existenței unui astfel de conflict poate fi dificilă din cauza confidențialității oricărei informații cu privire la aceste operațiuni militare dar și din cauza sensibilității politice a unei asemenea determinări.

În urma analizei faptelor legate de conflictul Transnistrean și a cadrului juridic internațional în domeniu, se poate concluziona că acest conflict a fost în 1992, și încă mai este, un conflict armat

intern”internaționalizat”. Punctul central în această determinare este că rolul Federației Ruse în conflict se ridică la implicarea unei părți-terțe, determinînd internaționalizarea. Aceasta presupune faptul că întregul corpus de drept internațional umanitar ar trebui să fie aplicabil la conflict, oferind astfel în mod considerabil un regim de protecție mai expansiv celor implicați în conflict și celor afectați de acesta. Faptul că un regim juridic internațional, în special un regim juridic expansiv, poate fi considerat a fi aplicabil în regiunea Transnistriei este cu atât mai semnificativ, avînd în vedere statutul regiunii ca și un stat *de facto* care nu are obligații și posibilitate de a aplica standardele și normele internaționale, lăsînd populația din regiune lipsită de orice protecție juridică internațională. Regimul de drept internațional umanitar ar oferi un anumit nivel de protecție pentru populație, prescriind crimele de război, cum ar fi violul, omorul și tortura, protejînd bunurile civile, și oferind o opțiune pentru urmărirea penală a infractorilor prezumați.

**Copyright© Victoria ȚARĂLUNGĂ,
Ion FRUNZE 2010.**

LOCUL ȘI ROLUL SANȚIUNILOR ÎN JUSTIȚIA TRANZIȚIONALĂ

Vitalie GAMURARI*

РОЛЬ И МЕСТО САНКЦИЙ В ПРАВОСУДИИ ПЕРЕХОДНОГО ПЕРИОДА (ЧАСТЬ I)

Данная статья, иллюстрируя роль и место санкций в правосудии переходного периода, а также важность восстановления правонарушителем справедливости, в противовес его наказанию, возвращает нас к проблеме индивидуальной ответственности за серьезные нарушения гуманитарного права. На рубеже 1990-х гг. эта проблема становится одной из центральных тем международного права. Вот уже более 30 лет кодификация ответственности государств является основным направлением деятельности Комиссии международного права, которая большее внимание уделяла финансовому возмещению, а не уголовно-правовым санкциям. Такой подход к проблеме позволяет выявить несогласованность внутригосударственной практики с международным правом, когда речь идет о характере и объеме санкций, роли потерпевших и ответственности негосударственных образований, в том числе частных компаний и международных организаций. В этом контексте, по мнению Марка Фримена, одного из теоретиков правосудия переходного периода, потребность в таком виде правосудия должна быть сбалансирована с потребностью в мире, демократии, справедливом развитии и верховенстве закона. Так создание Международного уголовного суда явилось в этом отношении важным инструментом в защите верховенства закона.

Анализ проведенного исследования позволяет отметить, что Республика Молдова, понимая необходимость переходного периода в вопросе применения санкций, ответных мер, репрессий, как мер международной ответственности находится на правильном пути. Это в первую очередь относится к уголовной ответственности за совершение международных преступлений, включая военные преступления, преступления против человечности, геноцид и др.

THE ROLE AND PLACE OF SANCTIONS IN TRANSITIONAL JUSTICE (PART I)

This article, illustrating the role and place of sanctions in transitional justice as well as the importance of validity restoration, which was once violated by offender, emphasizes the issue of individual responsibility for serious violations in humanitarian law. In early 1990s it became one of the central themes of international law. For more than 30 years, the codification of the legislation regarding state responsibility is one of the main activities of the International Law Commission which has paid more attention to financial compensation rather than criminal penalties. Such approach allows us to reveal the inconsistency of interstate practice with international law. It is especially applied to the moments when we are talking about the nature and extent of sanctions, the role of victims and accountability of non-state entities, including private companies and international organizations. In this context, according to Mark Freeman, one of the theorists of transitional justice, the need for this form of justice must be balanced with the need for peace, democracy, equitable development and the rule of law. Since the establishment of International Criminal Court was in this respect an important tool in protecting the rule of law.

The analysis of the research allows us to notice that the Republic of Moldova, understanding the necessity of transition in question of application of sanctions, retaliatory measures, repression as measures of international responsibility is on the right track. This applies primarily to criminal liability for international crimes, including war crimes, crimes against humanity, genocide, etc.

* Vitalie GAMURARI – doctor în drept, conferențiar universitar, ULIM.

Introducere

Procesul de globalizare impune o legătură tot mai strânsă între state, unindu-le într-un sistem, de nivelul funcționării căruia depind interesele vitale ale statelor. Asigurarea unei bune funcționări a acestui sistem impune necesitatea respectării normelor dreptului internațional, printre care, în mod prioritar se evidențiază implementarea răspunderii internaționale. Scade rolul constrângerii directe și crește rolul mijloacelor adoptate de organismele internaționale.

Constrângerea ca element al metodei de funcționare a dreptului internațional nu constituie o încălcare, ci un mijloc de realizare al dreptului. Elementul de bază al constrângerii este legalitatea, inclusiv din punct de vedere al originii, metodei și volumului. Constrângerea este determinată, în primul rând, de scopurile și principiile de bază ale dreptului internațional.

Problema constrângerii este tradițional considerată drept una din cele mai importante în dreptul internațional. Făcând trimitere la lipsa unui aparat centralizat de constrângere, gânditorii negau caracterul juridic al dreptului răspunderii internaționale, acordându-i caracterul unei morale pozitive. În realitate însă, constrângerea are un rol important în funcționarea dreptului internațional și reprezintă unul din elementele caracteristice ale mecanismului de funcționare ale acestuia. Dreptul internațional a influențat în mare parte instituția răspunderii penale internaționale, în procesul de codificare a căreia un loc prioritar îl ocupă sancțiunile.

Pentru a da răspuns la chestiunea abordată vom porni de la determinarea termenului „sancțiune penală” dată de dreptul internațional public. Din start trebuie să menționăm că acesta oferă puțin loc noțiunii „sancțiune penală”. În acest sens vom face trimitere la rubrica „Sanction” din dicționarul lui Salmon, care stabilește sensul general al sancțiunii „ca o gamă largă de acțiuni individuale sau colective ale statelor ca răspuns autorului unei fapte internaționale ilicite pentru a asigura respectarea și executarea unui drept sau a unei obligații”.¹ Dicționarul citează definiția dată de un autor italian (L. Forlati Picchio. *La sanzione nel diritto internazionale*. Padova. CEDAM. 1974)²: „o sancțiune reprezintă un comportament conrar intereselor statului culpabil ce are drept scop reparațiile, pedepsirea sau, eventual prevenirea, care este prevăzută sau pur și simplu nu este interzisă de dreptul internațional”. Aceste sancțiuni,

în opinia savantului francez Jean Combacau, pot fi concentrate centralizat într-un cadru instituțional,³ sau decentralizate, cu riscul de revenire la „justiția privată”.⁴

Referindu-la la Republica Moldova, putem afirma că suntem la un început de cale a unui studiu privind punerea în aplicare a răspunderii internaționale, inclusiv recurgerea la sancțiuni, contra-măsuri, represalii etc.⁵ Afirmația în cauză se referă și la răspunderea penală internațională pentru comiterea crimelor internaționale, inclusiv a crimelor de război, a crimelor contra umanității, a genocidului etc.⁶

Studiul în cauză constituie un punct de reper al unui proiect, obiectivul căruia este caracterizarea justiției tranziționale prin intermediul metodelor și formelor utilizate în procesul de reconciliere națională al unei societăți post-conflictuale – fie că este vorba despre un conflict armat, fie despre un conflict social (societate post-totalitară sau post-dictatorială). Credem că nu vom fi originali dacă vom constata că societatea moldovenească a trecut prin ambele forme de conflict și se află într-o situație de cumpănă, care la rândul său impune în mod inevitabil implementarea justiției tranziționale. Cei drept, anumite idei au mai fost expuse anterior, inclusiv în revista în cauză,⁷ dar și în alte reviste din Republica Moldova⁸ și din străinătate.⁹

³ A se vedea: Jean Combacau. *Le pouvoir de sanction de l'ONU, étude théorique de la coercition non militaire*. Pedone. Paris. 1974.

⁴ A se vedea: Denis Alland. *Justice privé et ordre juridique internationale, étude théorique des contre-mesures en droit international public*. Pedone. Paris. 1994.

⁵ A se vedea: *Drept Internațional Public*. Redactor-coordonator de ediție Burian A., dr., hab., prof. univ. Ediția a III-a (revăzută și adăugată). Chișinău. Tipografia „Elena-V.I.” SRL. 2009. Capitolul XXIII, p.607-627.

⁶ A se vedea: Gamurari V., Barbăneagră A. *Crimele de război*. Chișinău. Reclama SA. 2008.

⁷ Gamurari V. *Asigurarea justiției la nivel național și internațional: aspecte privind regimul participării victimelor la procedura Curții Penale Internaționale*. Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale. № 3. 2010, p.58-67.

⁸ Gamurari V. *Justiția tranzițională – între necesitatea promovării valorilor de drept și realitatea impusă de factorii politici*. Studii Juridice Universitare. ICDPDO. ULIM. № 3-4. Anul II/2009, p.135-145.

⁹ Гамурарь В. *Современные тенденции в определении ответственности действующих должностных лиц за международные преступления*. Российский ежегодник международного права. 2006. Специальный выпуск. Санкт-Петербург. 2008, стр.83-99; Гамурарь В. *Юрисдикция международных уголовных трибуналов в свете влияния на унификацию норм применяемых в вооруженным конфликтам международного и немеждународного характера*. Российский ежегодник международного права. 2009. Специальный выпуск. Санкт-Петербург. 2010.

¹ *Dictionnaire de droit public international, sous la direction de Jean Salmon*. Bruylant/AUF. Bruxelles. 2001.

² Idem.

Codificarea răspunderii internaționale a statului

Sub aspect social răspunderea internațională a statului este determinată de apartenența acestuia la comunitatea internațională. Fiind membru al societății, statul nu se poate eschiva de răspundere pentru acțiunile comise. În doctrina dreptului internațional deseori este expusă opinia cum că răspunderea în dreptul internațional are același izvor ca și alte forme de răspundere socială – obligația morală față de societate.¹⁰ Calitatea de membru al comunității internaționale prezumă acceptarea normelor acestei societăți. Anume pe acest acord de a respecta normele societății se bazează răspunderea internațională.¹¹

Caracterizând instituția răspunderii în dreptul internațional, atenționăm, că unul din elementele ce caracterizează dreptul internațional contemporan este recunoașterea răspunderii internaționale în calitate de instituție de sine stătătoare. Rolul decisiv în acest sens l-a avut adoptarea de către Comisia de drept internațional a ONU (CDI) a Proiectului de Articole privind răspunderea statelor pentru fapte internațional-ilicite, anexat la Rezoluția 56/83 din 12 decembrie 2001 a Adunării Generale a ONU.¹² Elaborarea acestui proiect a durat mai mult de 25 de ani, la acest proces participând un număr impunător de guverne, care și-au prezentat obiecțiile la articolele elaborate de Comisie. Deseori pozițiile guvernelor erau diametral opuse, ceea ce a determinat Adunarea Generală să amâne adoptarea Proiectului în cadrul unei sesiuni ordinare. Acest document este rezultatul unei munci îndelungate a CDI, în cadrul căreia au fost elaborate un șir de prevederi de bază ale dreptului răspunderii internaționale, recunoscut ca una din ramurile de bază ale dreptului internațional pozitiv, au fost formulate principiile și normele acestuia.

Rezultatele acestei activități enorme au fost luate în considerație atât de practica internațională, cât și de doctrina dreptului internațional, care anterior conținea opinii controversate referitor la problemele-cheie ale răspunderii internaționale. Încercăm să presupunem că ea va influența și instituția răspunderii în dreptul național al statelor.

Conform principiului de bază al dreptului internațional, orice subiect este responsabil pentru propriul comportament în raport cu obligațiile in-

ternaționale asumate. Mai mult, un subiect de drept internațional poate fi responsabil pentru fapta ilicită a altui subiect, de exemplu, în cazul în care fapta a fost comisă sub dirijarea directă a acestuia.

Răspunderea subiectului de drept internațional ia naștere în urma încălcării unei obligații internaționale, indiferent de originea acesteia. Obligațiile internaționale pot naște dintr-o normă cutumiară de drept internațional, dintr-o normă convențională sau dintr-un principiu general de drept. Subiectele de drept internațional își pot asuma obligații internaționale și în baza unui act unilateral. Așa, în manualul de drept internațional sub redacția profesorului K. Bekiashev,¹³ în calitate de exemplu este adus cazul Franței, care și-a asumat obligația unilaterală de a nu produce explozii nucleare în atmosferă.¹⁴

Ideea unei reparații „punitive”, introduse de arbitraj în speța *Rainbow Warrior*, între Franța și Noua Zelandă, marchează o ruptură profundă, fie că este vorba despre o evoluție a conceptului sau despre o excepție. Obiectul inițial al răspunderii era încetarea ilegalității, inclusiv reparația și nu sancționarea statului culpabil. În opinia ultimului raportor special al CDI, James Crawford, conceptul de vinovăție este unul expres în dreptul răspunderii statului.¹⁵ De acum înainte răspunderea nu se mai referă doar la relațiile bilaterale dintre două state, dar ia naștere și din obligații multilaterale *erga omnes*, bazate pe un drept imperativ.¹⁶

Curtea Internațională de Justiție (CIJ) după mai multe dezbateri a dat interpretare noțiunii *jus cogens* în două hotărâri recend adoptate – în speța privind acțiunile militare pe teritoriul Congo – hotărârile din 19 decembrie 2005¹⁷ și 3 februarie 2006.¹⁸ După cum a și menționat judecătorul *ad hoc* Joe Verho-

¹⁰ Лукашук И.И. Право международной ответственности. Москва. РАН. ИГП. Изд-во «Wolters Kluwer», 2004, стр.18.

¹¹ Idem.

¹² A/RES/52/135. A/56/PV.85. 12 décembre 2001. Responsabilité de l'Etat pour fait internationalement illicite <http://daccess-sdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/98/PDF/N0147798.pdf?OpenElement> (Consultat la 05.11.2010).

¹³ Международное публичное право. Ответственный редактор Бекяшев К.А. МГЮА. Изд-во «Проспект». Москва, 2004, стр.227.

¹⁴ Cour International de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. *Affaire des essais nucléaires* (Nouvelle-Zélande c. France). Arrêt du 20 décembre 1974 <http://www.icj-cij.org/docket/files/59/6158.pdf>. (Consultat la 05.11.2010).

¹⁵ A se vedea: James Crawford. Les articles de la CDI sur la responsabilité de l'Etat, introduction, textes et commentaires. Pedone. Paris. 2003.

¹⁶ A se vedea: Pierre-Marie Dupuy (ed). Obligations multilatérales, droit impératif et responsabilité internationale des Etats. Pedone. Paris. 2003.

¹⁷ Cour Internationale de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. *Affaire activités armées sur le territoire du Congo* (République démocratique du Congo c. Ouganda). Arrêt du 19 décembre 2005 <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10454.pdf> (Consultat la 05.11.2010).

¹⁸ Cour Internationale de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. *Affaire activités armées sur le territoire du Congo* (République démocratique du Congo c. Rwanda). Arrêt du 3 février 2006 <http://www.icj-cij.org/docket/files/126/10434.pdf> (Consultat la 05.11.2010).

even, această recunoaștere a încălcărilor în masă a drepturilor omului avea un caracter pur declaratoriu și a servit drept pretext pentru discutarea problemei răspunderii.¹⁹ Și în hotărârea din 26 februarie 2007²⁰ în speța privind aplicarea convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, CIJ s-a ferit de a califica un stat ca fiind culpabil de genocid, cu toate consecințele juridice și politice ce decurg dintr-o asemenea responsabilitate colectivă în fața Istoriei.

Evoluția răspunderii penale internaționale

În cadrul proceselor de la Nürnberg și Tokyo au fost adoptate un șir de decizii, ce au influențat mult procesul de creare a precedentului în domeniul răspunderii individuale în baza dreptului internațional.²¹ Practica judiciară de la Nürnberg și Tokyo a pus baza procesului de formulare și recunoaștere expresă a principiilor și normelor în cadrul cărui statele și așa organizații internaționale ca ONU și Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR) au propus acordarea acestor principii și norme forma convențională. La 11 decembrie 1946 Adunarea Generală a ONU a adoptat unanim Rezoluția № 95 (I) intitulată „Confirmarea principiilor dreptului internațional, recunoscute de Statutul Tribunalului de la Nürnberg”.²² Luând în considerație Acordul de la Londra din 8 august 1945 și Statutul anexat, precum și documentele analogice ale Tribunalului de la Tokyo, Adunarea Generală a ONU a întreprins doi pași importanți. Primul avea o importanță deosebită din punct de vedere juridic – Adunarea Generală a confirmat principiile de drept internațional, fixate în Statut și în Sentința Tribunalului de la Nürnberg, ceea ce înseamnă că în viziunea Adunării Generale, Tribunalul a ținut cont de principiile de drept inter-

național existente, pe care instanța trebuia doar să le „confirme”. Cel de-al doilea pas se exprimă în acordul dat de a împuternici CDI a Adunării Generale a ONU să pornească procesul de codificare a acestor principii. Prin rezoluția dată ONU a confirmat existența unor principii generale ce sunt parte componentă a dreptului cutumiar, „recunoscute” de Statut și reflectate în Sentința Tribunalului de la Nürnberg. Acestea, în viziunea ONU, trebuiau incluse în instrumentul principal, în procesul de „codificare generală a crimelor contra păcii și securității umanității” sau să preia forma unui „cod penal internațional”. În plus rezoluția a recunoscut caracterul cutumiar al prevederilor Acordului de la Londra.

În 1950 CDI a confirmat raportul privind „Principiile de drept internațional, recunoscute de Statutul Tribunalului de la Nürnberg, ce și-au găsit oglindirea în Sentința Tribunalului”.²³ Raportul Comisiei conținea dubii în ceea ce privește apartenența acestor principii la dreptul internațional pozitiv. Adunarea Generală deja „confirmase” faptul că aceste principii fac parte din dreptul internațional, de aceea CDI s-a limitat la elaborarea conținutului acestor principii.

Confirmarea principiilor de la Nürnberg în rezoluția Adunării Generale (1946), precum și formularea lor de către CDI sunt pași importanți în procesul acceptării unui cod al crimelor internaționale ce impun responsabilitatea personală. În curând sistemul convențional al răspunderii pentru încălcarea regulilor și cutumelor de război a suferit modificări, grație adoptării celor patru Convenții de la Geneva la 12 august 1949, elaborate la inițiativa CICR, ce au constituit o oglindire a evenimentelor tragice a celui de-al Doilea Război Mondial. Statele participante la aceste Convenții își asumă obligația principală „să respecte și să facă să fie respectate” prevederilor sale „în toate împrejurările” (articolul 1 comun celor patru Convenții). Fiecare din aceste Convenții conține câte un capitol consacrat faptelor comise contra persoanelor protejate. Ele sunt numite „infrațiuni grave” și nu crime de război, însă evident că constituie infrațiuni conform dreptului internațional. Aceste acțiuni sunt delimitate în art.50 al Convenției I; art.51 al Convenției II; art.130 al Convenției III; art.147 al Convenției IV. Referindu-ne la aplicarea *ratione personae*, constatăm că Convențiile stabilesc responsabilitatea autorilor acestor infrațiuni grave, precum și a superiorilor

¹⁹ Cour Internationale de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. *Affaire activités armées sur le territoire du Congo* (République démocratique du Congo c. Ouganda). Arrêt du 19 décembre 2005. Déclaration de M. le juge ad hoc Verhoeven <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10470.pdf> (Consultat la 05.11.2010).

²⁰ Cour Internationale de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. Demande en révision de l'arrêt du 11 juillet 1996 en l'affaire relative à l'*Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide* (Bosnie-Herzégovine c. Yougoslavie), *exceptions préliminaires* (Yougoslavie c. Bosnie-Herzégovine). Arrêt du 3 février 2003 <http://www.icj-cij.org/docket/files/122/8247.pdf> (Consultat la 05.11.2010).

²¹ Donnedieu de Vabres H. Le procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit pénal international. R.C.A.D.I., 1947, I, p.481.

²² Confirmation des principes de droit international reconnus par le statut de la Cour de Nuremberg <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/46/IMG/NR003346.pdf?OpenElement> (Consultat la 05.11.2010).

²³ Shindler D., Toman J. The Law of Armed Conflicts: A Collection of Conventions, Resolutions and other Documents. Dordrecht-Geneva. Martinus Nijhoff-Henry Dunant Institute. 3rd ed. 1988, p.923.

lor. În realitate domeniul de aplicare a prevederilor Convențiilor este destul de larg, deoarece termenul „persoană” include atât persoanele civile, cât și combatanții, membrii formațiunilor armate oficiale și neoficiale.

O etapă importantă în procesul îndelungat de elaborare a normelor, ce se referă la responsabilitatea penală individuală în baza dreptului internațional a constituit crearea celor două Tribunale speciale pentru ex-Yugoslavia (TPIY) și Rwanda (TPIR). Înființarea lor este o demonstrație a importanței progresului în domeniul creării unui organ permanent. În plus, ele au permis conștientizarea faptului ce anume poate fi întrucipat în forma unui cod penal internațional în sensul Rezoluției № 95 (I) a Adunării Generale a ONU.

Astăzi această culegere de principii și norme, această moștenire juridică este fixată într-un singur document – Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (CPI), adoptat în cadrul Conferinței diplomatice a ONU la 17 iulie 1998.²⁴ Art.5 și 8 ale Statutului determină noțiunea crimelor ce cad sub jurisdicția Curții. Acestea sunt „cele mai grave crime, ce ating interesele întregii comunități internaționale” (art.5). O asemenea noțiune are un caracter general și cuprinde infracțiunile grave prevăzute de Convențiile de la Geneva, cât legile și cutumele de război. Aceste încălcări contravin normelor juridice și etice, precum și principiilor comunității internaționale.

După cel de-al Doilea Război Mondial noțiunea de crimă de război, crimă contra umanității și crimă de genocid, care sunt examinate în cadrul unei categorii generale *crimina juris gentium*, a avut o evoluție deosebită.

O altă tendință pe care este important să o menționăm, vorbind despre practica codificării dreptului internațional, este interdependența crescândă între dreptul internațional umanitar și drepturile omului. Într-adevăr, unele dintre prevederile dreptului internațional umanitar adoptate în ultimii ani au fost puternic influențate de prevederile drepturilor omului și protecția acordată de acesta. Statutul de la Roma enumeră așa noțiuni cum ar fi „demnitate personală”, interzicerea „unei adresări înjositoare”, „garanții judiciare”, interzicerea „urmăririi” (determinată ca privare „intenționată de drepturile fundamentale ce contravine dreptului internațional în baza criteriului apartenenței la un oarecare grup sau comunitate”), discriminarea și apartheidul. Toate aceste noțiuni au fost formulate în documentele de bază ale ONU, adoptate în scopul protecției drepturilor

individizilor. Totodată, principiul umanității constituie nucleul dreptului internațional umanitar și este originea tuturor modificărilor evoluționale. În plus, principiul răspunderii individuale este prevăzut în mod expres de dreptul internațional umanitar.

Și-n sfârșit, dreptul internațional convențional și cutumiar tot mai sunt influențate reciproc. Dreptul cutumiar a început să joace rolul principal, deoarece dreptul internațional cutumiar aplicabil conflictelor armate nu se limitează la Convențiile de la Geneva și Protocoalele adiționale. Dreptul cutumiar a urgentat dezvoltarea dreptului conflictelor armate, în special ce se referă la infracțiunile comise în timpul conflictelor interne. În acest sens un rol deosebit l-a avut precedentul judiciar dezvoltat de TPIY.

Codificarea instituției răspunderii pentru comiterea crimelor de război a cunoscut o cale lungă, începând cu anul 1474 în cazul Hagenbah. Însă, ideea de bază ce caracterizează acest concept, originea căruia a fost pusă cu mulți ani în urmă și care de atunci a suferit schimbări – rămâne aceeași – principiul umanității trebuie să rămână piatra de temelie a sistemului normelor juridice, ce protejează de infracțiunile comise de indivizi, atât în timp de pace, cât și în timp de război, fie că este vorba despre un conflict armat internațional, fie non-internațional. Aceasta este nu doar o obligație morală, ci reprezintă una din obligațiile principale conform dreptului internațional cutumiar.

Astăzi, la fel ca și anterior, legile umanității și „cerințele conștiinței sociale” impun un lucru enorm în scopul propagării principiilor și normelor ce ar asigura o protecție efectivă a indivizilor, ce devin victime ale actelor de violență, numărul cărora este în permanentă. „Pacea și securitatea omenirii”, precum și protecția drepturilor omului și sancțiunile severe contra violărilor dreptului internațional umanitar, pot fi atribuite la performanțele cele mai importante ale omenirii.

Volumul sancțiunilor

În opinia profesorului Emmanuel Decaux dublă evoluție a conceptelor „răspunderii internaționale a statelor” și a „răspunderii penale internaționale” contribuie la confundarea noțiunilor clasice „sancțiune” și „reparație”.²⁵ Între timp, comunitatea internațională a eliminat pedeapsa capitală din categoria sancțiunilor, fapt ce marchează o evoluție substanțioasă

²⁴ Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Statutul de la Roma prin Legea Nr.212 din 09.09.2010.

²⁵ Emmanuel Decaux. Définition des sanctions traditionnelles : portée et caractéristiques Revue internationale de la Croix-Rouge No 870, p.254 [http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/review-870-p249/\\$File/irrc-870-decaux_fra-prweb-final.pdf](http://www.icrc.org/Web/fre/sitefre0.nsf/htmlall/review-870-p249/$File/irrc-870-decaux_fra-prweb-final.pdf) (Consultat la 06.11.2010).

ală în raport cu procesele de la Nürnberg și Tokyo. Această avansare, întreprinsă de tribunalele *ad hoc*, constituite de Consiliul de Securitate, a fost preluată, cei drept cu anumite dificultăți, de Statutul de la Roma, fapt confirmat de art.80 al acestuia. Pedepsa cea mai severă pe care o poate pronunța CPI este „închisoarea pe viață dacă sunt justificate de gravitatea extremă a crimei și circumstanțele individuale ale persoanei condamnate” (art.77). În măsura în care jurisdicțiile naționale rămân competente, chestiunea „dublului standard” riscă să fie aplicată, după cum a arătat situația din Rwanda cu execuții publice a persoanelor condamnate de justiția locală, în timp ce înalții responsabili și-au păstrat viața în fața TPIR. Trebuie de refuzat de la ideea proporționalității între amploarea crimei și natura sancțiunii, deoarece, în principiu, chiar și revenirea la legea talionului nu ar fi un răspuns adecvat în cazul crimelor în masă. Anume din considerente că crima comisă este incomparabilă din punct de vedere moral cu orice sancțiune, ar fi corect să rupem acest cerc vicios de reglare de conturi și de răzbunare, cum a fost cazul „procesului” asupra cuplului Ceaușescu sau executarea publică a lui Saddam Hussein. În același timp nu trebuie să admitem limitarea la un proces pur simbolic în raport cu persoanele culpabile.

Situația se complică în cazurile în care hotărârile sunt pronunțate de diferite camere ale tribunalelor *ad hoc*, deoarece ele deseori sunt contrarii. Aceasta are loc deoarece primii sunt judecați cei ce execută ordinele superiorilor, și doar apoi „liderii” propriu ziși. În plus, deseori diferă aprecierea dată de camerele primei instanțe și camera de apel. Aceste contradicții demonstrează lipsa unei ierarhii clare între crimele comise. Așa de exemplu, sentințele „leger” recent emise de TPIY contra responsabililor de masacrele din Vukovar, au trezit proteste oficiale din partea autorităților croate.²⁶ În asemenea situație contează „opinia publică”, care poate fi subiectivă, dat fiind că „politica penală” a tribunalelor *ad hoc* – contradicție între Procuror și Curte – manifestă lipsa unei coerențe și, deci nu poate servi unor scopuri pedagogice.²⁷

Așa cum a fost menționat anterior, CIJ, în hotărârea din 26 februarie 2007 în speța privind aplicarea convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (Bosnia-Herzegovina v. Serbia-

Munteșu)²⁸ s-a protejat de a califica un stat culpabil de genocid, cu toate consecințele juridice și politice ce decurg dintr-o asemenea responsabilitate colectivă din punct de vedere al Istoriei. Pe drept vorbind, este greu să ne imaginăm în ce formă, cu excepția ipotezelor de tip *debellatio*, cum este cazul Germaniei în 1945, când un stat ar putea fi responsabil pentru crimele comise. Mai precis să fim, doar eliberând poporul german de dictatura hitlelistă responsabilă de acel calvar, Aliații au permis recunoașterea rapidă a unei Germanii democratice. A condamna un stat prin impunerea culpabilității abstracte a unei „persoane morale” sau responsabilitatea colectivă a unui popor, în loc să judeci guvernării, poate perturba nu doar viitorul poporului în cauză, dar și a popoarelor vecine.

În egală măsură, o acțiune a unei entități auto-proclamate cum ar fi cazul Republicii Srbska sau a forțelor armate necontrolate din estul Republicii Democrate Congo, tinde să remită în cauză o concepție pur etatistă a răspunderii internaționale. Pe acest teren noțiunile de complicitate și obligațiile în materie de prevenire și de represare era mai simplu de a identifica, fiind comparate cu responsabilitatea directă a unui stat. Ar trebui fără îndoială să invocăm responsabilitatea entităților non-etatiste și a mișcărilor de eliberare. Vidul juridic în aprecierea mișcărilor palestiniene, inclusiv în ciocnirile reciproce, este în acest sens o realitate acceptată de întreaga comunitate internațională, promit pentru a denunța abuzurile imputabile statului Israel. Reiese că în spatele entităților arstracte, se află persoane ce comit crime, așa cum atenționează TPIY în cunoscuta referință la procesul de la Nürnberg: „Acestea sunt persoane și nu entități abstracte, ce comit crimele, deci represiunea se impune ca sancțiune de drept internațional”.

Obligația statelor de a pune în aplicare răspunderea penală a persoanelor ce au comis crime internaționale

O bună parte a normelor de drept internațional umanitar ce reflectă problema în cauză se conțin în cele patru Convenții de la Geneva (1949) și Protocoloalele Adiționale (1977), iar Înaltele Părți Contractante se angajează să respecte și să facă să fie respectate prezentele convenții în toate împrejurările. Conform prevederilor acestora statele se obligă să

²⁶ A se vedea: Tribunal Pénal International pour l'ex-Yougoslavie. Chambre d'Appel. La Haye, 5 mai 2009. Résumé de l'arrêt rendu dans l'affaire *le procureur c/ Mile Mrkšić et Šlyvančanin (Exclusivement à l'usage des médias. Document non officiel)* <http://www.icty.org/x/cases/mrkšic/acjug/fr/090505resume.pdf> (Consultat la 06.11.2010).

²⁷ Emmanuel Decaux, op. cit. p.255.

²⁸ Cour Internationale de Justice. Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances. *Application de la convention pour la prévention et la répression du crime de génocide* (Bosnie-Herzégovine c. Serbie-et-Monténégro). Arrêt du 26 février 2007 <http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13684.pdf> (Consultat la 19.11.2010).

prevină încălcările prevăzute de aceste documente. Există o categorie de obligații în raport cu încălcările normelor în cauză, numite „infrațiuni grave”. Protocolul Adițional I (1977) merge mai departe, definindu-le crime de război.

Și Convențiile și Protocolul I prevăd expres că crimele de război trebuiesc pedepsite, însă actele respective nu prevăd sancțiunea concretă. Ele, în egală măsură nu stabilesc cine posedă jurisdicția în raport cu persoanele ce au comis crime de război. Statele însăși trebuie să adopte măsuri de ordin legislativ pentru a trage la răspundere persoanele responsabile de violarea normelor dreptului internațional umanitar.

Regula generală a dreptului penal prevede că statul posedă jurisdicția doar în raport cu faptele comise pe propriul teritoriu sau contra propriilor cetățeni. Dreptul internațional umanitar a mers mai departe – cere statelor să urmărească și să tragă la răspundere persoanele ce au comis crime de război, indiferent de cetățenia infractorului și locul comiterii infracțiunii. Acest principiu, cunoscut ca principiul jurisdicției universale, stă la baza urmăririi judiciare efective și tragerii la răspundere a persoanelor ce au comis crime de război.²⁹

Dreptul internațional umanitar impune obligația de a adopta următoarele măsuri în raport cu „infrațiunile grave”:³⁰

În primul rând, statele se obligă să pună în aplicare acte legislative naționale, care ar interzice comiterea crimelor de război, prevăd urmărirea penală și tragerea la răspundere a persoanelor culpabile – fie prin adoptarea actelor legislative respective, fie prin introducerea modificărilor în cele existente. Aceste acte normative trebuie să prevadă responsabilitatea oricărei persoane, indiferent de naționalitate, ce comite sau ordonă comiterea crimelor de război, inclusiv cazurile în care faptele sunt rezultatul neexecutării obligației de acțiune. Legile trebuie să includă orice faptă, inclusiv cele comise pe propriul teritoriu și în afara acestuia.

În al doilea rând, statul trebuie să urmărească și să transmită justiției persoana culpabilă. Această obligație include judecarea sau extrădarea persoanei culpabile unui alt stat.

În al treilea rând, statul trebuie să oblige comandanții militari să prevină comiterea crimelor de război, să le pună capăt în cazurile în care acestea au loc, precum și să ia măsuri cu persoanele din subordonare ce comit asemenea fapte.

În al patrulea rând, statele trebuie să acorde ajutor reciproc în procesul de urmărire și tragere la răspundere a persoanelor culpabile de comiterea crimelor de război.

Remarcăm faptul că statele trebuie să respecte aceste reguli atât în timp de pace, cât și în timpul conflictelor armate. În acest sens menționăm că deși marea majoritate a statelor sunt parte la Convențiile de la Geneva, legislațiile naționale a multor din ele nu corespund cerințelor impuse de dreptul internațional umanitar. Așa de exemplu, unele state fie că nu au inclus în legislația penală națională prevederile necesare pentru urmărirea penală și tragerea la răspundere a persoanelor culpabile, inclusiv a celor ce au comis crime de război, fie că nu au stabilit sancțiunea aplicabilă.

Printre lacunele prezente pot fi menționate următoarele:

- lista infracțiunilor incluse în legislația națională deseori nu este deplină;

- în legislație lipsesc trimiteri la principiile generale ale dreptului internațional penal. În asemenea situații, crimelor internaționale în continuare le sunt aplicabile prevederi generale ale dreptului penal național, fapt ce poate fi considerat drept piedică în urmărirea penală. Acestea pot contravine dreptului internațional, de exemplu aplicarea legii privind termenii de prescripție (Kenya, Argentina, Peru, Polonia) sau exonerarea de răspundere în cazul executării ordinului superiorului (Nicaragua, Guatemala, Brazil, Thailand);³¹

- în unele cazuri modificările necesare nu au fost incluse în toate documentele, în special aceasta se referă la cele ce au tangență cu militarii. Ca rezultat, se păstrează posibilitatea urmăririi penale paralele în baza acelorași fapte atât în cadrul dreptului aplicabil în cazul crimelor internaționale, cât și în cadrul dreptului aplicabil în cazul infracțiunilor militare. Aceste infracțiuni/crime sunt de regulă examinate de instanțe diferite și implică diferite sancțiuni. De exemplu, în unele cazuri „infracțiunea gravă” comisă contra populației civile se pedepsește cu dețenție pe viață, pe când infracțiunea militară contra populației civile, bazată pe aceleași fapte impune o sancțiune minimală, de regulă 2 ani privațiune de libertate.

În egală măsură trebuie să remarcăm că dacă practica judiciară a tribunalelor penale internaționale este accesibilă publicului, atunci practica judiciară a instanțelor naționale este de regulă închisă, deși în unele regiuni ce s-au confruntat cu conflicte armate (ex-Yugoslavia, Rwanda) situația diferă. În

²⁹ A se vedea: Gamurari V., Barbăneagră A., op. cit., p.236-264.

³⁰ Analysis of the punishments applicable to international crimes (war crimes, crimes against humanity and genocide) in domestic law and practice. International Review of the Red Cross, No. 870, pp.462 http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-870_reports-and-documents.pdf (Consultat la 29.11.2010).

³¹ Ibidem, p.464.

asemenea condiții este greu de determinat care sunt tendințele. În plus, unele decizii erau adoptate în situații destul de politizate, de aceea față de ele trebuie să avem o atitudine specială. Altele – exclud orice abordare a temei crimelor internaționale, în special a crimelor de război, deoarece conțin refuzul de a recunoaște prezența unui conflict armat, în așa fel

impunând normele de drept aplicabile infracțiunilor de drept comun.

Ș-în sfârșit, trebuie să reținem că instanțele judiciare naționale aplică legislația națională, ceea ce limitează, iar în unele cazuri exclude aplicarea prevederilor dreptului internațional penal (*va urma*).

Copyright©Vitalie GAMURARI, 2010.

CARACTERÍSTICAS DEL SERVICIO DIPLOMÁTICO DE LA REPÚBLICA DE MOLDAVIA

*Alejandro BURIAN**

PARTICULARITĂȚILE SERVICIULUI DIPLOMATIC AL REPUBLICII MOLDOVA

Republica Moldova și-a declarat independența la 27 august 1991 și împreună cu alte 14 republici unionale din fosta Uniune Sovietică a devenit membru cu drepturi depline a societății internaționale. Au urmat apoi procedura internă de „divorț”, din cadrul ex-U.R.S.S., și procedura externă de recunoaștere bilaterală, de către alte state și de către organizații internaționale, în primul rând de către O.N.U.

Devenind subiect de drept internațional Republica Moldova a inițiat procesul de stabilire a relațiilor diplomatice cu alte subiecte de drept internațional și, respectiv, de înființare a misiunilor sale diplomatice permanente în străinătate. În paralel a început procesul de reorganizare a instituțiilor statale de specialitate, inclusiv a Ministerului Afacerilor Externe al ex-RSSM, funcțiile căruia erau limitate de așa numitele „relații de prietenie între orașele înfrățite”.

Reorganizarea sau, mai bine zis, formarea serviciului diplomatic al Republicii Moldova a fost un proces de creație pe cât de interesant, pe atât și de dificil grație faptului că țara nu dispunea la acel moment de cadrul juridic care îi permitea să exercite funcțiile sale externe, nu dispunea de cadre diplomatice cu o pregătire respectivă, nu avea experiență în domeniul relațiilor externe și nu dispunea de o bază de date privind normele și principiile de drept internațional. În pofida problemelor și dificultăților menționate mai sus pe parcursul a doar 2-3 ani Republica Moldova a izbutit să organizeze serviciul diplomatic moldovenesc, care a fost concentrat în aparatul central al Ministerului Afacerilor Externe și în misiunile diplomatice din străinătate.

Temeiul juridic al serviciului diplomatic moldovenesc este Constituția Republicii Moldova, Legea cu privire la serviciul diplomatic al Republicii Moldova din 27 decembrie 2001, tratatele internaționale, la care Republica Moldova este parte, inclusiv Convenția de la Viena privind relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961 și Convenția de la Viena privind relațiile consulare din 24 aprilie 1963, precum și alte acte normative.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Республика Молдова провозгласила свою независимость 27 августа 1991 г. и, вместе с другими 14 бывшими союзными республиками СССР стала полноправным членом международного сообщества. Затем последовала внутренняя процедура «развода» в рамках бывшего СССР и внешняя процедура её «двустороннего признания» другими странами и международными организациями, в первую очередь ООН.

Став субъектом международного права, Республика Молдова начала процесс установления дипломатических отношений с другими субъектами международного права и, соответственно, учреждения своих постоянных дипломатических миссий за рубежом. Параллельно начался процесс реорганизации специализированных государственных учреждений, поскольку в качестве союзной республики Молдавская ССР имела Министерство иностранных дел, функции которого ограничивались так называемыми «дружественными отношениями с городами-побратимами».

Реорганизация, или точнее, создание дипломатической службы Республики Молдова превратилась в интересный, но и необычайно трудный творческий процесс, поскольку страна в тот мо-

* *Alejandro BURIAN* – doctor en derecho, profesor universitario, catedrático de derecho internacional público, Presidente de la Asociación de Derecho Internacional de la República de Moldavia.

мент не обладала необходимыми юридическими нормами, позволяющими осуществлять внешние функции, не располагала профессионально подготовленными дипломатическими кадрами, не имела опыта работы в области внешних сношений, а также базы данных, касающихся норм и принципов международного права.

Вопреки этим проблемам и трудностям всего лишь в течение двух-трех лет Республика Молдова сумела организовать дипломатическую службу, деятельность которой осуществляется в центральном аппарате Министерства иностранных дел и дипломатических миссиях за рубежом.

Правовую основу молдавской дипломатической службы составляют Конституция Республики Молдова, Закон о дипломатической службе Республики Молдова от 27 декабря 2001 года, международные договоры, одной из сторон которых является Республика Молдова, в том числе Венская конвенция о дипломатических сношениях от 18 апреля 1961 года и Венская конвенция о консульских сношениях от 24 апреля 1963 года, а также другие нормативные акты.

FEATURES OF THE DIPLOMATIC SERVICE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The republic Moldova has declared its independence on August, 27th, 1991 and, together with others 14 former Soviet republics it became a full member of the international community. Then internal procedure of "divorce" within the framework of the former USSR and external procedure of its "bilateral recognition" by other countries and the international organizations, first of all the United Nations has followed.

The Republic of Moldova, becoming a subject of international law, has initiated the process of establishing diplomatic relations with other subjects of international law and, respectively, the establishment of its permanent diplomatic missions abroad. The process of reorganization of specialized government bodies was started in parallel, because then the Moldavian Soviet Socialist Republic had the Ministry of Foreign Affairs, whose functions were limited by so-called "friendly relations between the twin cities".

Reorganization or, rather, the formation of the Diplomatic Service of the Republic of Moldova was an interesting, but extremely difficult creative process, as the country hadn't possessed during that time both the necessary legal norms allowing to carry out the external functions, and professionally prepared diplomats, had no experience in the field of external relations, and also a database, concerning the norms and principles of international law. In spite of these problems and difficulties the Republic of Moldova has managed to organize a diplomatic service, whose activity is carried out in the central office of the Ministry of Foreign Affairs and diplomatic missions abroad only for two-three years.

The Constitution of the Republic of Moldova, Law from 27 December 2001 regarding the diplomatic service of the Republic of Moldova, international treaties, international treaties, to which Moldova is party, including the Vienna Convention on Diplomatic Relations, 18 April 1961 and the Vienna Convention on Consular Relations, 24 April 1963 make a legal basis of the Moldovan diplomatic service.

1. La diplomacia moldava y sus características

La República de Moldavia declaró su independencia el 27 de agosto de 1991, y junto con otras 14 repúblicas de la antigua Unión Soviética se convirtió en un miembro con plenos derechos de la sociedad internacional.¹ Luego empezó el procedimiento interno de "divorcio" de la antigua URSS, y los procedimientos externos de reconocimiento bilateral por los Estados y las organizaciones internacionales, especialmente por las Naciones Unidas.

Convirtiéndose en un sujeto de derecho interna-

cional, la República de Moldavia inició el proceso de establecimiento de relaciones diplomáticas con otros sujetos de derecho internacional y, respectivamente, el establecimiento de sus misiones diplomáticas permanentes en el extranjero. Paralelamente, comenzó la reorganización de las instituciones estatales especializadas, como el Ministerio de Asuntos Exteriores de la ex RSSM, cuyas funciones estaban limitadas por las llamadas "relaciones de amistad entre las ciudades gemelas."

La reorganización o, mejor dicho, la formación del servicio de la Moldavia diplomática ha sido un proceso tanto creativo como interesante, pero también muy difícil, debido al hecho que el país no tenía en aquel momento un marco jurídico que le permitiría servir a sus extranjeros, no tenía un personal diplomático con una formación profesional

¹ Burian, Alejandro. *¿Quiénes somos, dónde estamos y con quién? Perspectivas geopolíticas de la República de Moldova* // "Независимая Молдова", 02/05/1999. (en ruso: Александр Буриан, *Кто мы, где мы и с кем? Геополитические перспективы развития Республики Молдова* // «Независимая Молдова», 05.02.1999 г.)

adecuada, no tenía experiencia en el campo de las relaciones exteriores y no tenía una base de datos con las normas y los principios del derecho internacional público. A pesar de todos estos problemas y dificultades, durante sólo 2-3 años, la República de Moldavia ha logrado organizar el servicio diplomático del país, que se concentró en la oficina central del Ministerio de Asuntos Exteriores y las misiones diplomáticas en el extranjero.

El Ministerio de Asuntos Exteriores de la República de Moldavia es el organismo central especializado que promueve la política estatal en el campo de las relaciones exteriores.² La estructura del Ministerio está compuesta de direcciones territoriales, direcciones funcionales y direcciones administrativas y técnicas.

La función básica del Ministerio de Asuntos Exteriores es la obligación de promover la política del Estado en el campo de las relaciones exteriores. Esta función no se limita solo a las responsabilidades directas, como la información de la administración del estado sobre los principales eventos internacionales y la presentación de las propuestas sobre la posición del Estado sobre ellos, pero también sobre la iniciación, la negociación, la firma, la ratificación, la aprobación o la aceptación de los acuerdos internacionales. La función de promover la política estatal en el campo de las relaciones exteriores incluye la coordinación de los órganos centrales de especialidad y de otras autoridades administrativas de estado para establecer y desarrollar las relaciones con otros países. En este sentido, es muy importante mencionar que el MAE queda siempre responsable por las informaciones básicas, las recomendaciones políticas y otras actividades, siempre siendo dispuesto a tomar una decisión o formular recomendaciones, en el caso cuando algún ministerio o departamento especializado, persiguiendo su propio interés, perderla visión sobre el interés nacional.

Las misiones diplomáticas moldavas se encuentran en los estados donde hay relaciones de amistad y cooperación en el campo político, económico, y comercial. El 01 de octubre de 2010 la República de Moldavia tenía 27 misiones diplomáticas en varios países (Estados Unidos, la Federación Rusa, Ucrania, Bielorrusia, Kazajstán, Rumania, Bulgaria, Hungría, Polonia, República Checa, Austria, Alemania, Francia, España, Bélgica, Italia, Turquía; Is-

rael, China), y cuatro representaciones permanentes frente a las organizaciones internacionales (ONU, Consejo de Europa, Unión Europea, OSCE).

La estructura de las misiones diplomáticas es una clásica. La misión está dirigida por el Jefe de la Misión en el rango de Embajador. Cada misión tiene su estructura, que está determinada por las características y tradiciones del Estado receptor y las necesidades funcionales de la misión. Por lo general, en cada misión existe una cancillería, que es el órgano principal de la misión diplomática, donde se elaboran los actos que tienen de la competencia del Jefe de la Misión. Las cuestiones políticas están a cargo del consejero, las cuestiones de la cooperación económica – están a cargo del primer secretario.

La Sección consular de la Embajada se ocupa de las cuestiones relativas a los pasaportes y visados, asistencia jurídica, los vínculos con la diáspora de la República de Moldavia en el Estado receptor.

De acuerdo con la Constitución (art. 66), el Parlamento de Moldavia aprobó el 08 de febrero de 1995 el Concepto sobre la Política Exterior de la República de Moldavia³ que determina las prioridades, los principios y las orientaciones principales de la política exterior de Moldavia. La aplicación de este concepto permitirá a la República de Moldavia su edificación como un estado independiente, unitario e indivisible, que tiene la intención de mantener relaciones mutuamente beneficiosas con todos los países.

Cabe señalar que la diplomacia moldava logró realizar de una manera operativa las principales orientaciones de la política exterior, que en la etapa inicial consiste en establecer relaciones diplomáticas con varios países, a través del establecimiento de las misiones diplomáticas en el exterior y fortalecer la posición del país en las organizaciones internacionales de carácter mundial y regional, obteniendo resultados positivos en este campo. Hoy día, quedan pendientes los problemas prioritarios de la adhesión a la Unión Europea y la determinación estratégica de Moldavia en cuanto a las actividades de la república de Moldavia en el seno de la Comunidad de los Estados Independientes,⁴ un momento

² *Reglamento del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea de la República de Moldavia*, "Boletín Oficial de la República de Moldavia", no. 151, 11 de noviembre de 2005, art. 1233. (en rumano: Regulamentul cu privire la Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 151, 11 noembrie 2005, art. 1233.).

³ Burian, Alejandro. *No tenemos Concepto de Política Exterior* // «Noticias de Chisinau», 27/08/1999. (en ruso: Александр Буриан, *Концепции внешней политики у нас нет* // «Кишиневские новости», 27.08.1999 г.).

⁴ Burian, Alejandro. *La economía de Moldavia: Este o Oeste? Perspectivas económicas exteriores de la República de Moldavia* // "Независимая Молдова", 26/03/1999. (en ruso: Александр Буриан, *Молдавская экономика: Восток или Запад? Внешнеэкономические перспективы Республики Молдова* // «Независимая Молдова», 26.03.1999 г.).

que impone promover una política exterior bien definida y bien pronunciada.

Se requiere un análisis profundo sobre el problema de la neutralidad de Moldavia en cuanto a los resultados reales que pueden o no pueden obtenerse. En ese sentido, sería muy bienvenida la experiencia de los Estados neutrales (Suiza, Austria, Suecia, Costa Rica, etc.), que formaron un mecanismo de garantía de su neutralidad, superando el campo declarativo.

Esperamos que estos, así como muchas otras cuestiones y tareas de la diplomacia moldava van a resolverse con éxito.

2. Los principios constitucionales de la política exterior de la República de Moldavia

La Constitución de la República de Moldavia,⁵ aprobada el 29 de julio de 1994 regula los principios de la realización de la política exterior del país así como las actividades diplomáticas. Así, el artículo 8 establece que la República de Moldavia se compromete a respetar la Carta de las Naciones Unidas y los tratados internacionales de los cuales es parte en sus relaciones con los otros Estados y por unanimidad los principios y las normas generalmente reconocidas por el derecho internacional. En el mismo artículo se trata de la supremacía del derecho internacional frente al derecho interior, indicando que la entrada en vigor de un tratado internacional que va a contener disposiciones contrarias a la Constitución tendrá que ser revisadas.

La Ley Fundamental de la República de Moldavia proclama la neutralidad permanente del país y no admite el establecimiento de las tropas militares de otros estados dentro del país (art. 11 de la Constitución). Este principio es uno de los principios constitucionales básicos que influyen directamente al ejercicio de la política exterior y no puede ser superado tanto en el interior como en el exterior. Así, el despliegue temporal de las tropas militares rusas en el territorio de Moldavia está en contradicción con las previsiones del artículo 11 y exige la implicación de las autoridades del Gobierno con el fin de superar esta situación.⁶

⁵ La *Constitución de la República de Moldavia*, aprobada el 29 de julio de 1994, en vigor desde el 27 de agosto de 1994 (Boletín Oficial de la República de Moldavia, 1994, 1). (en rumano: Constituția Republicii Moldova, Adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994 (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1).

⁶ Burian, Alejandro. *Algunos aspectos de la política exterior en el contexto de la evolución del sistema internacional* // „Derecho y Vida”, 2004, No. 12, p. 4-6. (en rumano: Burian Alexandru. *Unele aspecte privind politica externă în contextul evoluției sistemului internațional* // „Legea și Viața”, 2004, nr.

El artículo 128 establece que la Constitución de la República de Moldavia protege a la propiedad de otros Estados, organizaciones internacionales, los ciudadanos extranjeros y los apátridas. Las principales orientaciones de la actividad económica exterior, los principios de la utilización de préstamos y los créditos extranjeros están aprobados por el Parlamento (art. 129). El Gobierno garantiza la protección de los intereses nacionales en las actividades económicas exteriores, promueve las políticas del libre comercio o la política proteccionista, basada en los intereses nacionales (artículo 129).

El primer Capítulo de la Constitución está destinado a la regulación de las cuestiones relacionadas con la adquisición, la conservación o la pérdida de la nacionalidad (art. 17) y los derechos y deberes de los ciudadanos extranjeros y apátridas dentro del país (art. 19). Un párrafo aparte del artículo 19 indica que el asilo se concede y se retira sólo a base de la ley o de los tratados internacionales de los cuales Moldavia es parte.

La Constitución también establece las competencias de las autoridades públicas en los asuntos internacionales. El artículo 66 asigna al Parlamento la obligación de aprobar las principales orientaciones de la política interior y exterior del Estado, como la ratificación, la denuncia, la suspensión y la anulación de la acción de los tratados internacionales celebrados por la República de Moldavia. El Parlamento ejerce el control sobre la concesión de los préstamos estatales, las ayudas económicas y de otro tipo concedidas a los países extranjeros, sobre la celebración de los acuerdos de préstamos estatales y créditos de fuentes extranjeras. También, tiene de la competencia exclusiva del Parlamento la declaración del estado de emergencia y de la guerra.

El artículo 77 de la Constitución prevé que el Presidente representa al estado moldavo y constituye el garante de la soberanía, la independencia nacional, la unidad y la integridad territorial. La noción de la representación del estado tiene que ser concedida tanto como una representación en el interior, frente a las instituciones interiores, como en el exterior, en las relaciones internacionales.

En el campo de la política exterior, el Presidente tiene la obligación de negociar y firmar tratados internacionales en nombre de la República de Moldavia (art. 86). Los tratados internacionales celebrados en el nombre de la República se presentan al Parlamento para su ratificación en la forma y el término establecido por la ley.⁷

12, pag. 4-6.).

⁷ *El Reglamento sobre el mecanismo de cesión de los tratados internacionales*, “Boletín Oficial de República de Moldavia”,

El Presidente del país recibe las cartas de acreditación (de Gabinete) de los representantes diplomáticos extranjeros acreditados en la República de Moldavia (art. 86). esta función del Presidente del país es una representativa, y es absolutamente necesario precisar que el término *acreditación*, en este caso se refiere exclusivamente a los jefes de las misiones diplomáticas, el resto de los funcionarios diplomáticos están acreditados por el Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración European.

A la propuesta del Gobierno, el Presidente acredita y recheama los representantes diplomáticos de la República de Moldavia, también aprueba la fundación, la disolución y el cambio del rango diplomático (art. 86). Los actos del Presidente emitidos para la ejecución de las dichas atribuciones se contrafirman por el Primer Ministro (art.94).

El Presidente cumple también otras atribuciones en el campo de las relaciones internacionales, incluso las cuestiones de ciudadanía, de la concesión del asilo político, de los rangos diplomáticos, etc. (art.88).

Conforme a las previsiones del artículo 96 de la Constitución, el papel del Gobierno en las relaciones internacionales del estado, al excepto aquellas que están previstas en el artículo 86 y 94, se refiere a la garantía de la realización de la política interior y exterior del estado. El concepto de *garantía de la realización de la política interior y exterior del estado* tiene que ser concebida como una atribución que necesita una autoridad adicional en el campo de la negociación y la firma de los acuerdos entre los gobiernos, y es una actividad permanente de coordinación y de control.

El tribunal Constitucional ejerce el control de la constitucionalidad de los tratados internacionales a los cuales la República de Moldavia es parte (art.135). a partir del momento de la adopción de la decisión adecuada por el tribunal Constitucional, las leyes y los actos normativos, o algunas de sus partes, están consideradas como nulos.

3. Las funciones y la estructura de la centralita del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea de la República de Moldavia

El Reglamento del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea de la República de Moldavia⁸ atribuye al Ministerio las siguientes funciones:

1) realiza los derechos soberanos de la República de Moldavia en el campo de las relaciones internacionales;

2) promueve la política exterior de la República de Moldavia en las relaciones con otros estados y organizaciones internacionales;

3) informa al Presidente, el Parlamento y el Gobierno sobre los más importantes eventos internacionales y expone la posición de la República de Moldavia sobre esto;

4) coordina la actividad de las autoridades centrales de especialidad y de las otras autoridades administrativas de la República de Moldavia para establecer y desarrollar las relaciones con otros países en conformidad con la ley;

5) negocia en el nombre de la República de Moldavia o participa en la negociación de los tratados y los acuerdos internacionales;

6) formula propuestas sobre el inicio, la negociación, la firma, la ratificación, la aprobación o la aceptación de los acuerdos internacionales, la adhesión o la denuncia de estos, el intercambio de los instrumentos de ratificación, entrega los instrumentos de ratificación o adhesión, notifica sobre la aprobación o aceptación de los acuerdos internacionales y su denuncia;

7) certifica la subvención de los empoderamientos, entrega varios documentos relacionados con su competencia;

8) persigue la aplicación de los tratados y otros acuerdos internacionales en los que Moldavia es parte, presentando propuestas a los órganos centrales de especialidad, al Gobierno y al Presidente de la República de Moldavia;

9) es el organismo gubernamental competente de la coordinación de los problemas que tienen del respeto de las obligaciones en el seno de los organismos internacionales, incluso en el campo de los derechos humanos;

10) coopera con los órganos centrales de especialidad y con las otras estructuras de la administración pública en materia de las relaciones económicas exteriores y de promoción de la política única del estado en el extranjero;

11) asume acciones en materia del respeto de la ley de la República de Moldavia vigente, que reglamenta la actividad exterior y generaliza la práctica de su aplicación;

12) elabora o participa a la elaboración de los proyectos de actos normativos en materia de las relaciones exteriores de la República de Moldavia;

13) guarda los originales de todos los tratados internacionales bilaterales, y las copias certificadas de los tratados multilaterales, cumpliendo la función de depositario;

2001, núm. 19-20, Art.160. (en rumano: Regulamentul privind mecanismul de incheiere a tratatelor internationale, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 19-20, art.160.).

⁸ Aprobado por el Gobierno de la República de Moldavia, No. 1156 de 4 de noviembre de 2005.

14) guarda el sello de estado de la República de Moldavia y tiene el derecho de aplicarlo;

15) dirige y controla la actividad de las misiones diplomáticas y de las oficinas consulares de la República de Moldavia en otros países y frente a las organizaciones internacionales;

16) asegura el mantenimiento de la correspondencia diplomática de la República de Moldavia a través de sus servicios especializados de correos diplomáticos;

17) ejerce y dirige la organización metodológica de la contabilidad en las instituciones subordinadas, analiza y realiza el pronóstico de sus índices económicos, garantiza la presentación de los informes de contabilidad y de los estadísticas centralizadas;

18) también, si es necesario, a los cónsules honoríficos de la República de Moldavia y coordina su actividad;

19) examina la situación interna y externa de los países con los cuales Moldavia mantiene relaciones diplomáticas, identifica y evalúa las oportunidades del desarrollo de las relaciones económicas y comerciales con estos países, e informará periódicamente al Presidente, el Parlamento y el Gobierno;

20) mantiene el contacto con las misiones diplomáticas y las oficinas consulares de otros estados en la República de Moldavia, conforme al derecho internacional y a las prácticas internacionales;

21) desempeña las atribuciones sobre el Protocolo de Estado y perfecciona los documentos de acreditación o de cesación;

22) conjunto con los organismos respectivos, contribuye a la creación de las condiciones favorables para las delegaciones oficiales, ejerce el control sobre el respeto en el territorio de la República de Moldavia de las inmunidades diplomáticas y consulares de las misiones diplomáticas, de las oficinas consulares y de las organizaciones internacionales acreditadas en la República de Moldavia, así como de su personal también;

23) organiza periódicamente conferencias de prensa y briefings para informar a la opinión pública sobre las actividades de la política exterior del Estado, acredita a los representantes de los medios de comunicación extranjeros en Moldavia;

24) contribuye al desarrollo de las relaciones y de los contactos con los ciudadanos de la República de Moldavia que viven en el extranjero, así como a la diáspora moldava;

25) ejerce actividades consulares en Moldavia y otros países;

26) perfecta a los pasaportes diplomáticos y de servicio y a los visados, ejerce el control sobre la evidencia y el depósito de estos, legaliza los docu-

mentos para las personas jurídicas y físicas en Moldavia y en otros estados también;

27) asegura la realización de una política del empleo de los funcionarios diplomáticos, organiza y realiza la preparación de su rotación.

La estructura orgánica del Ministerio está aprobada por el Gobierno de la República. El liderazgo del ministerio está realizado por el Ministro de Asuntos Exteriores y sus viceministros, que son nombrados y despedidos por el Gobierno. El Órgano Consultivo del ministerio es el Colegio, constituido por 11 personas, la competencia nominal de los cuales está aprobada por el Gobierno, a la propuesta del ministerio.

En el ministerio está constituido por los siguientes departamentos: el Gabinete del Vice Primer Ministro, el departamento Integración Europea, el Departamento Protocolo Diplomático de Estado, el Departamento de Cooperación Bilateral, el Departamento de Cooperación Multilateral, el Departamento Derecho Internacional, el Departamento Asuntos Consulares, la Dirección Relaciones Económicas Internacionales, la Dirección Inspección y Auditorio, la Dirección Análisis, Monitorización y Evaluación de las Políticas, la Dirección Medios de Comunicación y Relaciones con el Público.⁹

Los servicios administrativos y técnicos se clasifican en las siguientes direcciones: la Dirección Secretaría y Archivo Diplomático, la Dirección Personal, Legislación y Litigios, la Dirección Presupuestos y Finanzas, la Dirección Gestión y Logística.

La actividad del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea consiste, además de las funciones mencionadas anteriormente, en el mantenimiento de las relaciones con sus misiones diplomáticas, el mantenimiento y desarrollo de las relaciones con las misiones diplomáticas extranjeras y el cuerpo diplomático.

4. El servicio Diplomático de la República de Moldavia

El estatuto jurídico del Servicio Diplomático de la República de Moldavia

El marco jurídico del Servicio Diplomático de la República de Moldavia es la Constitución de la República de Moldavia¹⁰, la Ley del Servicio Di-

⁹ La Decisión obre la estructura de la unidad central del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea Nr. 644 de 01.07.2005, Anexo nr.1. (**en rumano:** Monitorul Oficial, 2005 nr. 092, art. 701, HOTĂRÎRE cu privire la structura și efectivul-limită ale aparatului central al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene Nr. 644 din 01.07.2005, Anexa nr.1).

¹⁰ *Constitución de la República de Moldavia*, aprobada el 29 de

plomático¹¹, el Estatuto Consular¹², los tratados internacionales en los que Moldavia es parte, incluso la Convención de Viena sobre las Relaciones Diplomáticas, de 18 de abril de 1961 y la Convención de Viena sobre las Relaciones Consulares, de 24 de abril de 1963 y otras leyes.

El servicio diplomático constituye la actividad de las instituciones diplomáticas y consulares de la República de Moldavia en su conjunto y el personal empelado en estas instituciones, autorizado para promover la política exterior, incluso las relaciones económicas exteriores de la República de Moldavia y las relaciones con otros estados y organismos internacionales, tanto adentro del país como afuera¹³

El servicio diplomático de la República tiene los siguientes objetivos:

a) la promoción de la política exterior en general y las relaciones comerciales y económicas exteriores, en particular;

b) la representación en el exterior de los intereses nacionales de la República de Moldavia;

c) la realización de los derechos soberanos de Moldavia en las relaciones internacionales;

d) la protección de los derechos y los intereses nacionales de la República de Moldavia, de los ciudadanos y las personas físicas y jurídicas, de acuerdo con la práctica internacional y en las límites permitidas por las normas y los principios del derecho internacional;

e) la promoción de las relaciones bilaterales y multilaterales en los ámbitos de la vida política, económica, comercial, cultural, científica de la República de Moldavia con otros Estados del mundo, la solución de los posibles problemas de orden político y jurídico con estos Estados;

julio de 1994, en vigor desde el 27 de agosto 1994 (Boletín Oficial de la República de Moldavia, 1994, 1). (en rumano: Constituția Republicii Moldova, Adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1).

¹¹ La Ley de Servicio Diplomático de la República de Moldavia, no. 761-XV de 27 de diciembre de 2001, Gaceta Oficial de la RM, no. 20 (905), de 2 de febrero de 2002. (en rumano: Legea cu privire la serviciul diplomatic al Republicii Moldova, nr. 761-XV din 27 decembrie 2001, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 20 (905) din 2 februarie 2002.).

¹² El Estatuto Consular de la República de Moldavia, aprobado por la Decisión del Gobierno, No. 368, de 28 de marzo de 2002, "Boletín Oficial de República de Moldavia", no. 50-52, 11 de abril de 2002. (en rumano: Statutul consular al Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 368 din 28 martie 2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 50-52, 11 aprilie 2002.).

¹³ El Reglamento de la actividad de las misiones diplomáticas de la República de Moldavia, aprobado por la Decisión del Gobierno no.744, de 29 de junio de 2007. (en rumano: Regulamentul cu privire la activitatea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.744 din 29 iunie 2007.).

f) la garantía de las capacidades diplomáticas necesarias para predecir, actuar y reaccionar ante los acontecimientos internacionales que pueden afectar a los intereses nacionales de la República de Moldavia;

g) el mantenimiento de la coherencia de la República de Moldavia en el extranjero;

h) la promoción de una imagen favorable de la República de Moldavia en el extranjero;

i) el respeto y el desarrollo del derecho internacional;

j) el respeto de los derechos humanos como base de cualquier sociedad humana;

k) la realización, a través de métodos y medios diplomáticos, de las actividades específicas para garantizar la paz y la seguridad mundial y regional.

Las instituciones de servicio diplomática tienen las siguientes funciones:

a) la elaboración y el desarrollo de los conceptos, las estrategias y las orientaciones de base de la política exterior;

b) la coordinación en exclusividad de las actividades de las autoridades centrales de especialidad y de las otras autoridades públicas de Moldavia para asegurar una política única en el campo de las relaciones internacionales;

c) el análisis de la situación política y económica en el mundo, de las políticas exteriores e interiores de los Estados extranjeros y de las actividades de las organizaciones internacionales;

d) la información de las autoridades públicas de la República de Moldavia, de acuerdo con su competencia, sobre los eventos internacionales importantes para el país;

e) el acuerdo de asistencia y protección de los ciudadanos moldavos, a sus personas físicas y jurídicas residentes en el extranjero, conforme a los límites del derecho internacional;

f) representar a la República de Moldavia en las relaciones con otros Estados y organismos internacionales;

g) la organización y la participación a negociaciones para firmar tratados internacionales con otros países y organismos internacionales;

h) la contribución al libre funcionamiento de las misiones diplomáticas y consulares extranjeras en Moldavia, así como la garantía del respeto de los privilegios y las inmunidades diplomáticas y consulares de esos;

i) la garantía del depósito, registro, evidencia de los tratados internacionales de la República de Moldavia;

j) la garantía del protocolo de Estado;

k) la toma de medidas para el respeto, el desar-

rollo y el inicio de la modificación de la legislación nacional en materia de actividad exterior, la generalización de la práctica de su aplicación;

l) la formación y la mejora profesional de las instituciones del servicio diplomático;

m) la realización de otras funciones previstas por la ley vigente.

Hay que tener en cuenta que las instituciones del servicio diplomático ejercen también funciones consulares establecidas en el Estatuto Consular, aprobado por el Gobierno.

El sistema de las instituciones del servicio diplomático en la República de Moldavia se compone de:

a) Ministerio de Asuntos Exteriores y de la integración Europea, que es una institución central;

b) las misiones diplomáticas, incluso las representaciones permanentes ante las organizaciones internacionales, las delegaciones y las misiones especiales;

c) las oficinas consulares;

d) otras unidades creadas para asegurar las actividades de las instituciones del servicio diplomático, incluso para la formación del personal diplomático.

Las misiones diplomáticas tienen los siguientes rangos:

Nivel I – la Embajada dirigida por el Embajador Extraordinario y Plenipotenciario o la Representación Permanente, dirigida por un representante permanente,

Nivel II – la Misión, dirigida por un enviado,

Nivel III – la Misión, dirigida por un encargado de negocio.

Las oficinas consulares tienen las siguientes clases:

Clase I, consulado general;

Clase II, consulado;

Clase III, viceconsulado;

Clase IV, Agencia Consular.

Para garantizar el funcionamiento de las instituciones del servicio diplomático, el Gobierno aprueba la estructura y reglamentos de funcionamiento de estos, el Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea emite órdenes, y aprueba las instrucciones y las normas internas.

La misión diplomática de Moldavia está dirigida por su jefe: el Embajador Extraordinario y Plenipotenciario, o el Representante Permanente, o el Encargado de Negocios *en tertia* (permanente) o *interino*, que es responsable de la actividad de la dicha institución.¹⁴ La oficina consular de la República de

Moldavia está dirigida por su jefe: el Cónsul General, el cónsul, el vicecónsul, el agente consular o gerente interino, que está responsable por la actividad de la dicha institución.

El establecimiento, la anulación y el cambio del rango de las misiones diplomáticas se realiza por el Ministerio de Asuntos Exteriores y se aprueba por el Presidente de la República de Moldavia a la propuesta del Gobierno.

El establecimiento, la anulación y el cambio de clase de las oficinas consulares de la República de Moldavia es un proceso iniciado por el Ministerio de Asuntos Exteriores y aprobado por el Gobierno.

Dentro de las misiones diplomáticas y oficinas consulares pueden abrirse oficinas, oficinas especiales para la representación y defensa de los intereses de la República de Moldavia en el Estado de residencia en el campo de la actividad comercial y económica.

La dotación de las instituciones de servicio diplomático con materiales se informa sistemáticamente a sus tareas y necesidades. A la propuesta del Ministerio de Asuntos Exteriores el Gobierno adopta en ese sentido, decisiones, sobre la asignación de los fondos presupuestarios necesarios.

Las instituciones del servicio diplomático disponen de una su propia red de comunicación, incluso de un código de transmisión, servicio de correo y de la valija diplomática o consular, que permite la transmisión rápida y segura de la información confidencial, y la correspondencia diplomática. El funcionamiento de la comunicación de la institución del servicio diplomático está regulada por reglamentos internos.

En el servicio diplomático la valija diplomática o consular constituye el medio de envío de la correspondencia oficial, incluso de los secretos o confidenciales y debe ser protegida. La valija diplomática o consulares, no-acompañada por un correo, se puede transmitir al comandante de la aeronave o cualquier otro medio de transporte con destinación autorizada. La valija diplomática o consular no puede ser transmitida a través de los servicios de correo nacionales.

El servicio diplomático dispone de un archivo que está compuesto del archivo general y del archivo de los Tratados, cuyo funcionamiento está regulado por los reglamentos internos. Las instituciones del servicio diplomático realiza actividades editoriales conforme a la legislación nacional.

Para comprobar la manera en la cual las misiones diplomáticas y las oficinas consulares de la

¹⁴ Alejandro Burian. *El régimen jurídico de las misiones diplomáticas* // „La Ley y La Vida», № 1, 2002, P. 8-12.). (en

ruso: Бурян А., *Правовой режим дипломатических представительств* // «Закон и жизнь», № 1, 2002, с. 8-12.).

República de Moldavia cumplen sus funciones, organizan su trabajo y utilizan el equipo, asimismo para controlar cómo sus disposiciones organizativas se respetan, los reglamentos de trabajo, la legislación laboral, y otros actos normativos, incluso aquellos que son relativos a las condiciones de vida del personal diplomático, el ministro de Asuntos Exteriores puede disponer personalmente o a la solicitud del Presidente la inspección de las misiones diplomáticas y de las oficinas consulares de la República de Moldavia, creando en ese sentido un comité especial.

El personal de las instituciones del servicio diplomático

El personal de las instituciones del servicio diplomático se compone de:

a) en el Ministerio de Asuntos Exteriores – de los funcionarios públicos en puestos diplomáticos, funcionarios públicos que realizan los servicios técnicos que garantizan el aspecto técnico del funcionamiento de las instituciones del servicio diplomático (llamados a continuación personal administrativo y técnico y personal de servicio);

b) los miembros del personal diplomático y consular de las misiones diplomáticas y oficinas consulares (llamados a continuación agentes diplomáticos, y respectivamente, agentes consulares);

c) los miembros del personal administrativo y técnico de las misiones diplomáticas y oficinas consulares;

d) los miembros del personal de servicio de las misiones diplomáticas y las oficinas consulares.

En el Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea están establecidos los siguientes puestos diplomáticos:

- a) Ministro
- b) Primer Viceministro
- c) Viceministro
- d) Secretario General
- e) Embajador con Misión Especial
- f) Director de Gabinete
- g) Director de Departamento
- h) Director – Adjunto de Departamento
- i) Director de Dirección
- j) Director – Adjunto de Dirección
- k) Jefe de Sección
- l) Consejero en el Gabinete del Ministro
- m) Consejero
- n) Primer Secretario
- o) Segundo Secretario
- p) Tercer Secretario
- q) Agregado.

Para el personal diplomático y consular de las misiones diplomáticas y oficinas consulares se establecen los siguientes puestos, según el rango de la misión diplomática o consular:

- a) Embajador Extraordinario y Plenipotenciario,
- b) Representante Permanente o Delegado de la República de Moldavia ante un organismo internacional,
- c) Enviado
- d) Encargado de Negocios interino *en titre o ad interim*,
- e) Cónsul General
- f) Ministro – Consejero, Representante Permanente – Adjunto del Estado ante un organismo internacional,
- g) Consejero,
- h) Secretario,
- i) Cónsul,
- j) Secretario,
- k) Vice-Cónsul,
- l) Tercer Secretario,
- m) Agregado,
- n) Agente Consular,
- a) Referente.

La equivalencia de los puestos diplomáticos en el Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea y las misiones diplomáticas u oficinas consulares con las funciones públicas se realiza conforme a la ley.

Para garantizar una distribución eficaz del personal en las condiciones especiales del servicio diplomático, el Ministerio de Asuntos Exteriores dispone de una reserva de personal. El Reglamento sobre la reserva del personal se aprueba por el Ministro de Asuntos Exteriores.

La contratación y la retirada de un puesto diplomático

En un puesto diplomático puede ser empleada solo una persona que cumple las siguientes condiciones:

- a) tiene la ciudadanía de la República de Moldavia;
- b) goza de todos los derechos civiles y políticos consagrados en la Constitución;
- c) posee un diploma la educación superior (grado);
- d) posee la lengua moldava y una lengua de comunicación internacional;
- e) tiene aptitudes físicas que requiere la actividad en el campo de las relaciones exteriores,
- f) no tiene antecedentes penales resultados de delitos internacionales;

Los Embajadores Plenipotenciarios y Extraordinarios, los Representantes Permanentes y los Enviados – jefes de las misiones diplomáticas están nombrados en sus puestos y retirados de estos por el Presidente de la República de Moldavia, a la propuesta del Gobierno. Las propuestas sobre el nombramiento en estos puestos o la retirada de estos se envían al Gobierno por el Ministro de Asuntos Exteriores, después de consultar al Parlamento de la República de Moldavia.

El Cónsul General está nombrado y retirado de su puesto por el Gobierno a la propuesta del Ministro de Asuntos Exteriores. Los jefes de las otras oficinas consulares están nombrados y destituidos de sus puestos por el Ministro de Asuntos Exteriores.

En las oficinas especializadas para la representación y la defensa de la República de Moldavia en el Estado de residencia en el campo de las actividades comerciales y económicas pueden ser también transferidos otros funcionarios de carrera de otras autoridades públicas de especialidad.

El empleo en otras misiones diplomáticas se realiza por el Orden del Ministro de Asuntos Exteriores a la propuesta de la Comisión de selección del Ministerio de Asuntos Exteriores, que activa a base de su propio reglamento, aprobado por el Ministro de Asuntos Exteriores.

Los rangos diplomáticos

De acuerdo con su cualificación y preparación profesional, a los funcionarios empleados en puestos diplomáticos en las instituciones diplomáticas se les otorgan los siguientes rangos diplomáticos:

- a. Agregado
- b. Tercer Secretario
- c. Segundo Secretario
- d. Primer Secretario
- e. Consejero
- f. Ministro –Plenipotenciario
- g. Embajador

Los rangos diplomáticos se otorgan por el Presidente de la República, por decreto, a la propuesta del Ministro de Asuntos Exteriores, a la recomendación de la Comisión de Certificación del Ministerio de Asuntos Exteriores, a base de los resultados obtenidos en el proceso de certificación. La Comisión de Certificación se reúne al menos una vez al año. El Reglamento sobre la Comisión de Certificación está aprobado por el Ministro de Asuntos Exteriores.

El rango diplomático se concede en el momento de la expiración de la legislación vigente.

El rango diplomático del Embajador es concedido por el Presidente de la República, por Decreto,

a propuesta del Ministro de Asuntos Exteriores y la consulta con el Primer Ministro.

Los rangos diplomáticos son irrevocables, salvo los casos dispuestos en el artículo 14 de la Ley del Servicio Diplomático.

Conforme a las previsiones del Reglamento de la Comisión de Certificación, al vencimiento de los términos previstos en el presente artículo, con el fin de obtener el rango apropiado, el funcionario contratado para un puesto diplomático, el agente diplomático o consular, puede presentarse a la certificación,

Según la Ley, han sido establecidos los siguientes períodos mínimos requeridos para el avance de un rango diplomático al otro:

- 1 año desde la fecha de empleo en un puesto diplomático – para el rango de agregado;
- 2 años del puesto de agregado al puesto del Tercer Secretario;
- 3 años del puesto de Segundo Secretario al puesto del Primer Secretario;
- 3 años del puesto de Primer Secretario al puesto del Consejero;
- 4 años del puesto de Consejero al puesto del Ministro-Plenipotenciario.

Para conceder el rango de Embajador, por lo general, pueden ser propuestos funcionarios empleados en puestos diplomáticos – titulares de los rangos diplomáticos de Ministro-Plenipotenciario.

Al calcular el período necesario para el avance en el rango diplomático tendrá que tenerse en cuenta:

- a) el período de actividad en el Ministerio de Asuntos Exteriores;
- b) el período de actividad en las misiones diplomáticas y consulares de la República de Moldavia;
- c) el período de actividad como funcionarios internacionales en las organizaciones gubernamentales internacionales, en las cuales Moldavia es parte, o en las misiones diplomáticas de estas organizaciones,

d) el período en el cual se relizaron estudios de postgrado o varias prácticas profesionales a la recomendación del Ministerio de Asuntos Exteriores.

Para la comisión de actos sancionados por la legislación de la República de Moldavia o del estado de acreditación, el funcionario contratado para un puesto diplomático y el agente diplomático o consular pueden ser degradados o privados de sus rangos diplomáticos.

La retirada del rango diplomático o la descalificación del funcionario contratado para un puesto diplomático se realiza conforme a los mismos pro-

cedimientos que en los casos de concesión del rango diplomático.

La retirada de los rangos diplomáticos de las personas que han sido despedidas por las instituciones del servicio diplomático se realiza por la decisión judicial.

El funcionamiento de las instituciones de servicio diplomático

Los jefes de las misiones diplomáticas y oficinas consulares están nombrados en puesto por un período de hasta cuatro años. En el caso de los otros agentes diplomáticos y consulares, así como de los miembros del personal administrativo y técnico y de servicio, este término no podrá exceder tres años.

Al vencimiento del término de estancia en la misión, el agente diplomático o consular es transferido en un puesto diplomático en el Ministerio de Asuntos Exteriores, en el caso si hay puestos vacantes. En caso contrario, se transfiere en la reserva del Ministerio de Asuntos Exteriores.

Los miembros del personal administrativo y técnico y del personal de servicio que han sido enviados en puestos en las misiones diplomáticas fuera de la institución central, al vencimiento del término de estancia en la misión, pueden ser contratados por el Ministerio de Asuntos Exteriores si hay puestos vacantes.

En las instituciones del servicio diplomático se aplica el principio de rotación de los funcionarios empleados en puestos diplomáticos y del personal administrativo y técnico, conforme al plan de rotación aprobado por el Ministro de Asuntos Exteriores.¹⁵ En el proceso de rotación, el funcionario empleado en un puesto diplomático en el Ministerio de Asuntos Exteriores se transfiere en un puesto diplomático o consular en las misiones diplomáticas, o respectivamente, las oficinas consulares de Moldavia, y los funcionarios empleados en puestos administrativos y técnicos, o de servicio, respectivamente en puestos administrativos y técnicos o de servicio de las misiones diplomáticas.

Las transferencias del personal de las instituciones de servicio diplomático se realizan según las necesidades de servicio, teniendo en cuenta la cualificación, la formación y el principio de la rotación del personal.

Las transferencias en puestos diplomáticos o consulares en el seno del Ministerio de Asuntos Ex-

teriores y de las misiones diplomáticas u oficinas consulares se realizan, de los funcionarios empleados en puestos diplomáticos en el Ministerio de Asuntos Exteriores, así como de las instituciones especializadas en relaciones internacionales de las autoridades públicas centrales de la República de Moldavia, de acuerdo con las previsiones de la Ley del Servicio Diplomático.

En el caso de la transferencia en otras autoridades estatales, los miembros del personal de las instituciones del servicio diplomático, poseedores del rango diplomático, están incluidos en la reserva del Ministerio de Asuntos Exteriores.

El periodo de actividad en los puestos diplomáticos en el seno del Ministerio de Asuntos Exteriores entre dos períodos consecutivos, de actividad en la misión diplomática u oficina consular no puede ser menor de un año.

Los diplomáticos del Ministerio de Asuntos Exteriores de la República de Moldavia pueden ser recomendados para ser empleados en organismos internacionales, de las cuales la República de Moldavia es parte, o en sus misiones diplomáticas, conforme a los Reglamentos de esas organizaciones internacionales.

Los funcionarios de las instituciones del servicio diplomático no pueden ocupar una posición subordinada o bajo el control de un pariente suyo (director o por el matrimonio) que está empleado en el mismo sistema.¹⁶ Si estas restricciones no son respetadas, el funcionario respectivo tiene que ser transferido en un otro puesto que excluyera tal subordinación, pero si la transferencia es imposible, uno de estos funcionarios tiene que ser despedido.

Los funcionarios del servicio diplomático pueden ser temporalmente delegados, con su consentimiento, en las instituciones especializadas de la República de Moldavia o de otros estados para su formación profesional o para prácticas especializadas. En tales casos, se les mantiene la nómina conforme a la ley.

Los derechos y las obligaciones de las personas empleadas en puestos diplomáticos

Las personas empleadas en un puesto diplomático tienen los siguientes derechos específicos:

a) a ocupar y avanzar en los puestos de las instituciones del servicio diplomático nacional, en fun-

¹⁵ Burian, Alejandro. *Algunos aspectos de la política exterior en el contexto de la evolución del sistema internacional* // „Derecho y Vida”, 2004, No. 12, p. 4-6. (en rumano: Burian Alexandru. *Unele aspecte privind politica externă în contextul evoluției sistemului internațional* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 12, pag. 4-6.).

¹⁶ Alejandro Burian, *El Servicio Diplomático de la República de Moldavia* // „Moscu Diario del Derecho Internacional”, No. 4, 2003, pág. 140-158. (en ruso: Буриан А., *Дипломатическая служба Республики Молдова*. // «Московский журнал международного права», № 4, 2003, стр. 140-158).

ción de sus calificaciones, rango diplomático y la antigüedad en el servicio diplomático;

b) acordarse el apoyo y asistencia para realizar su actividad con honor y dignidad, fuera de las presiones políticas y otras pruebas que puedan afectar a su estatuto de diplomático;

c) recibir el pasaporte diplomático;

d) beneficiar, en el período de su actividad en las misiones diplomáticas u oficinas consulares de la República de Moldavia, en los organismos o misiones diplomáticas de las organizaciones internacionales de los privilegios, inmunidades y facilidades establecidas por la ley y los tratados internacionales en los que Moldavia es parte;

e) beneficiar de las formas de formación profesional, organizadas por el Ministerio de Asuntos Exteriores.

La persona empleada en un puesto diplomático está obligada de:

a) actuar con compromiso y responsabilidad para promover la política exterior de Moldavia;

b) proteger los intereses estatales de Moldavia y de sus ciudadanos en las relaciones exteriores;

c) abstenerse de acciones y declaraciones que puedan perjudicar la imagen de la República de Moldavia y sus relaciones con otros Estados u organizaciones internacionales;

d) respetar la legislación moldava, mantener el secreto de Estado y asegurar la protección de los datos y de la información que posee;

e) representar con dignidad a la República de Moldavia, teniendo en todas las circunstancias un comportamiento digno y educado, así como una manera impecable;

f) respetar, sin perjuicio de sus privilegios e inmunidades, las leyes del Estado en cuyo territorio realiza su actividad, y no involucrarse en las actividades que podrán presentar una injerencia en los asuntos internos de ese Estado; a los organismos internacionales en los que la República de Moldavia es parte, tener un comportamiento de acuerdo con sus obligaciones de la función, que resultan del estado reconocido por la República de Moldavia; no abusar de los privilegios e inmunidades de que gozan en virtud de su función de agente diplomático o consular;

g) informar al Ministerio de Asuntos Exteriores sobre los cambios significativos en cuanto a la ciudadanía y otros hechos relacionados con su condición de diplomático.

Los miembros del personal de las misiones diplomáticas y consulados de la República de Moldavia, las personas mencionadas en el artículo 16 de la Ley del Servicio Diplomático, así como los miembros

de sus familias, al regresar a Moldavia después de la terminación de la misión tienen el derecho de introducir en el país, con exención de la IVA, impuestos aduaneros y otros impuestos sobre la importación de los bienes, las cosas compradas para uso personal durante su estancia en la misión.

Para la realización ejemplar de las funciones asignadas, espíritu de iniciativa, trabajo complicado e ejemplar, las personas empleadas en puestos diplomáticos pueden ser:

a) avanzados en puestos;

b) avanzados en rango diplomático antes de la fecha establecida;

c) premiados con dinero;

d) estimulados de otras maneras, conforme a la ley en vigor.

Por sus logros sobresalientes en la actividad diplomática, las personas que trabajan en puestos diplomáticos pueden ser propuestas para la concesión de las distinciones de Estado.

En el caso de violación de las obligaciones de la Ley mencionada, así como de las desviaciones disciplinarias cometidas en el proceso de realización de sus funciones, y en función de su gravedad, al personal de las instituciones del servicio diplomático puede ser aplicada por el Ministro de Asuntos Exteriores o, en varios casos, por el Presidente de la República de Moldavia, las siguientes sanciones disciplinarias:

a) el apercibimiento;

b) la reprimenda;

c) la reprimenda severa;

d) el descenso;

e) la retirada del rango diplomático;

f) el despido.

Los miembros del personal de la misión diplomática o consular pueden ser retirados antes del término previsto por la ley, en interés de servicio, con un preaviso de al menos 3 meses.

Para el cumplimiento de actos criminales que implican la responsabilidad penal en virtud de las leyes del Estado receptor o de la República de Moldavia, o de algunas acciones que perjudican las relaciones entre Moldavia y el Estado de residencia, la organización internacional o otros países, el miembro del personal de la misión diplomática o consular puede ser retirado antes del término previsto por la Ley, por el Orden del Ministro de Asuntos Exteriores, La Decisión del Gobierno o por el Decreto del Presidente.

Un otro motivo para la retirada del funcionario diplomático antes del término es la existencia de acciones ilegales cometidas por los miembros de su familia que están en misión con él.

Los sueldos del personal y las garantías sociales

El sueldo del personal de las instituciones del servicio diplomático se acuerda en circunstancias especiales y está destinado a asegurar condiciones materiales adecuadas para la realización independiente y eficaz de las atribuciones funcionarias.

El personal de las instituciones del servicio diplomático está remunerado de acuerdo a la ley sobre la remuneración de los funcionarios públicos y el personal técnico que realiza el funcionamiento de las autoridades públicas.

Para el período de estancia en el extranjero de los miembros del personal de las misiones diplomáticas y oficinas consulares, reciben, además de su sueldo en moneda moldava, una indemnización libre de impuestos en moneda extranjera, y una indemnización para el entretenimiento de los miembros de sus familias que les siguieron en el extranjero y residen con ellos. La cantidad de la indemnización en moneda extranjera se determina por el Gobierno, para cada país en parte. Los miembros de la familia se consideran el esposo (esposa) y los niños menores de 18 años, así como la gente que está en el mantenimiento del personal diplomático, independientemente de su edad.

La prima (indemnización) no tiene el régimen de sueldo.

El pago de la indemnización se realiza a partir del día en el cual se cruzó la frontera de la República de Moldavia saliendo al extranjero y hasta el día del regreso al país desde la misión diplomática.

Al establecer la prima se tendrá en cuenta el puesto, la cesta mínima de consumo del Estado receptor y las condiciones climáticas específicas de este Estado. La cesta mínima de consumo, que incluye obligatorio el costo del seguro médico se calcula para cada estado de acreditación de acuerdo con las instrucciones aprobadas por el Ministro de Asuntos Exteriores y por el Ministro de Hacienda.

Si es necesario, (pero por lo menos una vez cada cinco años) se volverá a calcular la cesta mínima de consumo para cada país receptor para la indexación de las divisas.

La actividad en las misiones diplomáticas y consulares de la República de Moldavia no deben perjudicar los intereses de los empleados y sus familias. Con el fin de proteger el matrimonio y la familia, se estimula la acompañada por la esposa (esposo) y los niños del miembro del personal del servicio diplomático transferido en puesto en una misión diplomática o consular. Esta condición forma parte de las características del servicio diplomático de Moldavia.

A su llegada en la misión, a los miembros del personal de la misión diplomática u oficina consular y a sus familiares que viven con ellos, se les perfecciona el seguro médico en el Estado de residencia, en conformidad con la ley.

A los miembros del personal de la misión diplomática o consular y a los miembros de su familia, que viven con ellos, se les asegura una vez al año, el pago total de los gastos de viaje, independientemente del medio de transporte, para realizar un viaje a su casa en vacaciones, así como la ida y la vuelta a la misión diplomática, independientemente del medio de transporte utilizado. Si la duración de ese viaje supera las 24 horas, se asegura la subsistencia y el alojamiento. El pago de los gastos para la vuelta en el país, indicada en este párrafo, se asegura al miembro del personal de la misión diplomática o consular en el caso de la muerte de su pariente de primer grado también. El costo de los gastos no debe exceder el costo del pasaje aéreo en clase económica. A los miembros del personal de la misión diplomática u oficina consular se garantiza en el extranjero la vivienda, en dependencia de su puesto y el número de los miembros de la familia que viven con él.¹⁷

Para la ejecución de sus funciones, el agente diplomático o consular dispone al extranjero de un coche de servicio, en función de su puesto.

Las personas empleadas en puestos diplomáticos en el Ministerio de Asuntos Exteriores y los agentes diplomáticos o consulares reciben una indemnización para cubrir los gastos relacionados con la compra de la ropa de protocolo. El importe de las dichas indemnizaciones y el método de cálculo de estos se establece de acuerdo al reglamento aprobado por el Ministro de Asuntos Exteriores y el Ministro de Hacienda.

En el caso de conflictos militares, desastres naturales u otras circunstancias excepcionales que puedan poner en peligro la seguridad del personal de la misión u oficina consular de la República de Moldavia, el Ministerio de Asuntos Exteriores se compromete para todas las medidas necesarias para proteger al personal diplomático de las instituciones del servicio diplomático.

Los daños causados a algún miembro del personal de la misión diplomática o consular o a los miembros de su familia durante la realización de las obligaciones de servicio o de las actividades relacio-

¹⁷ Burian, Alejandro. *Acción en el espacio y el tiempo de los privilegios e inmunidades consulares* // „Revista Nacional de Derecho”, no. 6, Julio, 2002, p. 29-34. (en rumano: Burian Alexandru. *Acțiunea în spațiu și timp a privilegiilor și imunităților consulare* //”Revista Națională de Drept”, nr. 7, 2002, p. 29-34.).

onadas con estas obligaciones durante la estancia en la misión diplomática, son recompensados de acuerdo con la legislación en vigor de la República de Moldavia.

En el caso de la muerte, mutilación u otro daño, durante la realización de las atribuciones de servicio u otras actividades conexas, al miembro del personal diplomático o consular (o sus herederos) se les paga una compensación por parte del Gobierno. Los gastos para los funerales del miembro del personal de la misión diplomática o consular, que perdió su vida durante la realización de sus obligaciones, así como los gastos relacionadas con el transporte de su cuerpo en el país, están cubiertos por los recursos presupuestarios por parte del Gobierno.

Las disposiciones anteriores no se aplican al personal administrativo y técnico así como a personal de servicio empleado por el Estado de residencia.

Al calcular la antigüedad del trabajo en las estructuras del servicio diplomático se tienen en cuenta los siguientes períodos:

- a) el período de actividad en el Ministerio de Asuntos Exteriores;
- b) el período de actividad en las instituciones diplomáticas y consulares de la República de Moldavia;
- c) el período de actividad en las organizaciones internacionales, conforme a la ley de la República de Moldavia;
- d) el período de la delegación a los estudios de postgrado, conforme a la ley de la República de Moldavia;
- e) el período de actividad en el antiguo Ministerio de la URSS de Asuntos Exteriores hasta 1991;
- f) el período de actividad en las instituciones diplomáticas y consulares de la antigua URSS hasta 1991;
- g) en las autoridades públicas centrales.

Las pensiones y la protección social del personal del servicio diplomático se calcula conforme a la ley.

A la esposa (esposo) del agente diplomático o consular se le mantiene el puesto en el caso en el cual acompaña a su esposo (esposa) durante su estancia en la misión diplomática.

El período de estancia en la misión diplomática del esposo (esposa) del agente diplomático o consular está incluido en la duración del empleo.

Bibliografía:

1. Blishchenko, Igor, P., Durdenevsky Vladimir, N., *Derecho Diplomático y Consular*, Moscú, Editorial "Relaciones Internacionales", 1962 (**en ruso**: Блищенко И.П., Дурденевский В.Н., *Дипломатическое и консульское право*, Москва, Издательство "Международные отношения", 1962.).
2. Burian, Alejandro. *¿Quiénes somos, dónde estamos y con quién? Perspectivas geopolíticas de la República de Moldavia* // "Независимая Молдова", 02/05/1999. (**en ruso**: Александр Буриан, *Кто мы, где мы и с кем? Геополитические перспективы развития Республики Молдова* // «Независимая Молдова», 05.02.1999 г.).
3. Burian, Alejandro. *La economía de Moldavia: Este o Oeste? Perspectivas económicas exteriores de la República de Moldavia*. // "Независимая Молдова", 26/03/1999. (**en ruso**: Александр Буриан, *Молдавская экономика: Восток или Запад? Внешнеэкономические перспективы Республики Молдова* // «Независимая Молдова», 26.03.1999 г.).
4. Burian, Alejandro. *No tenemos Concepto de Política Exterior*. // "Noticias de Chisinau", 27/08/1999. (**en ruso**: Александр Буриан, *Концепции внешней политики у нас нет* // «Кишиневские новости», 27.08.1999 г.).
5. Burian, Alejandro. *¿Necesita Moldavia su propia institución para la preparación de los diplomáticos?* // "Noticias de Chisinau", 31/08/2001. (**en ruso**: Буриан А., *Нужна ли Молдове своя «кузница» по подготовке дипломатов?* // «Кишиневские новости», 31.08.2001.).
6. Burian, Alejandro. *El régimen jurídico de las misiones diplomáticas* // "Derecho y Vida", № 1, 2002, P. 8-12.). (**en ruso**: Буриан А., *Правовой режим дипломатических представительств* // «Закон и жизнь», № 1, 2002, с. 8-12.).
7. Burian, Alejandro. *El régimen jurídico de los consulados* // "Derecho y Vida", No. 3, 2002, P. 4-10. (**en ruso**: Буриан А., *Правовой режим консульских учреждений* // «Закон и жизнь», № 3, 2002, с. 4-10.).
8. Burian, Alejandro. *Los requisitos básicos de protocolo y ceremonial diplomático* // "Derecho y Vida", № 7, 2002, с. 30-40. (**en ruso**: Буриан А., *Основные требования дипломатического протокола и церемониала* // «Закон и жизнь», № 7, 2002, с. 30-40.).
9. Burian, Alejandro. *Conferencias internacionales y la diplomacia ad hoc: conceptos, estructura, régimen jurídico* // "Belarús Diario del Derecho Internacional y Relaciones Internacionales", No.

2, 2002, с. 13-17. (**en ruso:** Буриан А., *Международные конференции и дипломатия ad hoc: понятия, структура, правовой режим* // «Белорусский журнал международного права и международных отношений», № 2, 2002, с. 13-17.

10. Burian, Alejandro. *El Servicio Diplomático de la República de Moldavia*. // “Moscu Diario del Derecho Internacional”, No. 4, 2003, pág. 140-158. (**en ruso:** Буриан А., *Дипломатическая служба Республики Молдова*. // «Московский журнал международного права», № 4, 2003, стр. 140-158.

11. Burian, Alejandro. *Proceso de toma de decisiones en la política exterior moderna de Moldavia* // “Derecho y Vida”, 2004, № 12, p. 4-7. (**en ruso:** Буриан А., *Процесс принятия решений в современной внешней политике Молдовы* // «Закон и жизнь», 2004, № 12, стр. 4-7.).

12. Burian, Alejandro. *La orientación geopolítica del estado moldavo* // “Espacio histórico (el problema de la historia de los países de la CEI)», Moscu, No. 1, 2007, P. 45-52. (**en ruso:** Буриан, А. *Геополитические ориентиры молдавской государственности* // «Историческое пространство (проблемы истории стран СНГ)», № 1, 2007 г., с. 45-52.

13. Burian, Alejandro. *Introducción a la práctica diplomática internacional y el procedimiento*, Editorial “Cartier”, Chisinau, 2000. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Introducere în practica diplomatică și procedura internațională*, Editura “Cartier”, Chișinău, 2000.).

14. Burian, Alejandro. *Derecho Diplomático y Consular*, Chisinau, Editorial “ARC”, 2001. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Drept diplomatic și consular*, Chișinău, Editura „ARC”, 2001.).

15. Burian, Alejandro. *Acción en el espacio y el tiempo de los privilegios e inmunidades consulares* // “Revista Nacional de Derecho”, no. 6, Julio, 2002, p. 29-34. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Acțiunea în spațiu și timp a privilegiilor și imunităților consulare* // “Revista Națională de Drept”, nr. 7, 2002, p. 29-34.).

16. Burian, Alejandro. *Geopolítica del mundo contemporaneo*. Manual para las Facultades de Derecho y las relaciones internacionales de las Universidades, Chisinau, Editorial “Tipografía Central”, 2003. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane*, Manual: pentru facultățile de drept și de relații internaționale a universităților, Chișinău, F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003.).

17. Burian, Alejandro. *Algunos aspectos de la política exterior en el contexto de la evolución del sistema internacional* // “Derecho y Vida”, 2004,

No. 12, p. 4-6. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Unele aspecte privind politica externă în contextul evoluției sistemului internațional* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 12, pag. 4-6.).

18. Burian, Alejandro. *El régimen jurídico de la actividad diplomática*. 2^a ed. – Chisinau, USM, 2005. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Regimul de drept al activității diplomatice*. Ed a 2-a. Chișinău, CEP USM, 2005.).

19. Burian, Alejandro. *La República de Moldavia en el contexto de la geopolítica contemporánea* // “15 años de independencia de la República de Moldova, Conf. Int. (2006, Chisinau). 15 años de independencia de la República de Moldova. Materiales de conf. Int., 22 de agosto.. 2006, Chisinau, Tipogr. ASM, 2006. – 168 p., p. 80-88. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Republica Moldova în contextul geopolitic contemporan* // „15 ani de independență a Republicii Moldova”, conf. șt. int (2006; Chișinău). 15 ani de independență a Republicii Moldova: Materialele conf. șt. int., 22 aug. 2006, Chișinău / col. de red.: Gheorghe Duca, ...– Ch.: Tipogr. A.Ș.M., 2006. – 168 p., p. 80-88.).

20. Burian, Alejandro. *Las relaciones internacionales, la política exterior y la diplomacia: lecciones* (3ª edición, corregida y aumentada) – Chisinau, CEP USM, 2007. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația: Curs de lecții* (Ediția a 3-a, revăzută și adăugită) – Chișinău, CEP USM, 2007.).

21. Burian, Alejandro. *Los cambios geopolíticos y las nuevas formas de actividad diplomática* // “Diario Moldavo del Derecho Internacional y Relaciones Internacionales”, No. 1, 2008. (**en rumano:** Burian Alexandru. *Modificările geopolitice și noile forme de activitate diplomatică* // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, nr. 1, 2008.).

22. *La Convención de Viena sobre las Relaciones Diplomáticas, de 18 de abril de 1961*. (**en rumano:** Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, din 18 aprilie 1961.).

23. *La Convención de Viena sobre las Relaciones Consulares, de 24 de abril de 1963*. (**en rumano:** Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare, din 24 aprilie 1963.).

24. *La Constitución de la República de Moldavia*, aprobada el 29 de julio de 1994, en vigor desde el 27 de agosto 1994 (Boletín Oficial de la República de Moldavia, 1994, 1). (**en rumano:** Constituția Republicii Moldova, Adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994 (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1).

25. *El Estatuto Consular de la República de*

Moldavia, aprobado por la Decisión del Gobierno, No. 368, de 28 de marzo de 2002, “Boletín Oficial de República de Moldavia”, no. 50-52, 11 de abril de 2002. (**en rumano:** Statutul consular al Republicii Moldova, aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 368 din 28 martie 2002, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 50-52, 11 aprilie 2002.).

26. *La Ley del Servicio Diplomático de la República de Moldavia*, no. 761-XV de 27 de diciembre de 2001, Gaceta Oficial de la RM, no. 20 (905), de 2 de febrero de 2002. (**en rumano:** Legea cu privire la serviciul diplomatic al Republicii Moldova, nr. 761-XV din 27 decembrie 2001, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 20 (905) din 2 februarie 2002.).

27. *La Lista del cuerpo diplomático*, Ministerio de Asuntos Exteriores, Departamento de Protocolo Diplomático, Chisinau, 1997, p. 127-131. (**en rumano:** *Lista corpului diplomatic*, Ministerul Afacerilor Externe, Direcția protocol diplomatic, Chișinău, 1997, p. 127-131.).

28. *El Reglamento del Ministerio de Asuntos Exteriores y de la Integración Europea de Moldavia*, “Boletín Oficial de República de Moldavia”, no. 151, 11 de noviembre de 2005, art. 1233. (**en rumano:** Regulamentul cu privire la Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii

Moldova, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 151, 11 noembrie 2005, art. 1233.).

29. *El Reglamento de la actividad de las misiones diplomáticas de la República de Moldavia*, aprobado por la Decisión del Gobierno nr.744, de 29 de junio de 2007. (**en rumano:** Regulamentul cu privire la activitatea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova, *aprobat prin Hotărîrea Guvernului* nr.744 din 29 iunie 2007.).

30. *Reglamento sobre el mecanismo de terminación de los tratados internacionales*, “Boletín Oficial de República de Moldova”, 2001, núm. 19-20, Art.160. (**en rumano:** Regulamentul privind mecanismul de incheiere a tratatelor internationale, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 19-20, art.160.).

31. Tredinnick, Felipe, *Derecho internacional publico y relaciones internacionales*, Tercera edición, Editorial «Los amigos del libro», La Paz – Cochabamba, Bolivia, 1997.

32. Tunkin, Grigorii. I., *La teoria del Derecho Internacional*. Londra, 1974. (**en ingles:** Tunkin, G. I., *Theory of International Law*, London, 1974.)

33. Vilarino Pintos, Eduardo. *Curso de derecho diplomático y consular. Parte general y derecho diplomático*. Editorial TECNOS, Madrid, 2005.

Copyright©Alexandru BURIAN, 2010.

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE GENERATE DE STATUTUL DE COMBATANT

*Alexandru CAUIA**

ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ, ВЫТЕКАЮЩИЕ ИЗ СТАТУСА КОМБАТАНТА

Важность концептуального обоснования правового статуса комбатанта, обусловлена, прежде всего, тем, что данный вопрос, являясь предметом острых споров, все больше стал привлекать внимание юристов-международников. Вместе с тем, проблема прав и обязанностей лиц, вытекающих из правового статуса комбатанта одна из краеугольных в международном гуманитарном праве.

В настоящее время значительное число происходящих в мире вооруженных конфликтов обладает немеждународным характером, что приводит к множеству осложнений в том, что касается определения правового статуса участников этих конфликтов, их прав и обязанностей, рассматриваемых в контексте статуса комбатанта.

Сложность определения правового статуса комбатанта заключается в том, что комбатант, попадающий в руки противника, должен получить статус военнопленного, то есть статус, который исключает возможность привлечения его к ответственности за участие в военных действиях до попадания в плен (за исключением случаев, когда этим лицом были совершены международные преступления, предусмотренные Женевскими конвенциями).

Самая важная гарантия, которую предоставляет статус комбатанта, заключается в отсутствии уголовного наказания за простое участие в военных действиях. Неоспорим тот факт, что лица, подозреваемые в военных преступлениях или преступлениях против человечности, а также те, кто совершил подобные нарушения закона, не могут претендовать на амнистию, тем более что эти категории преступлений не имеют срока исковой давности. Таким образом, участие в военных действиях, осуществленное в строгом соответствии с нормами международного гуманитарного права, не представляет собой достаточное основание для привлечения комбатанта к ответственности, в то время как лица, не принадлежащие к категории комбатантов, несут ответственность за простое участие в военных операциях, выполняемых в рамках современных вооруженных конфликтов.

THE RIGHTS AND OBLIGATIONS GENERATED BY COMBATANT STATUS

The importance of conceptual substantiation of the legal status of combatants is caused, first of all, by the fact that this issue, being a subject of heated debate in recent years increasingly began to attract the attention of international lawyers. However, the issue of the rights and obligations generated the legal status of combatants is one of the cornerstones of international humanitarian law.

For the meantime, the vast majority of armed conflicts that take place in the whole world have a non-international nature, the fact that generates a lot of difficulties as refers to the determination of legal statute of persons that participate in these armed operations, their rights and obligations, which have to be obeyed taking in consideration the legal statute of combatant.

The complexity of determining the legal status of a combatant is that combatants falling into enemy hands should beneficiate the status of prisoner of war, i.e. status, which excludes the possibility of bringing him to justice for participation in hostilities before falling into captivity (except for cases when this person had been committed the international crimes provided by the Geneva conventions).

The most important warranty that is given by the statute of combatant is the absence of criminal punishment for the simple participation in the hostilities. It is beyond controversy that the persons suspected

* *Alexandru CAUIA* – magistru în drept, doctorand la IISD al AȘM, lector ULIM.

in war crimes or crimes against humanity or those that have committed such violations of law won't have the possibility to take advantage of amnesty for their acts, the more so, because these kinds of crimes have no term of prescription. In this case, the participation in hostilities, conditioned by the absolute observance of the international humanitarian norms, does not constitute a sufficient motive for prosecution of the combatant, whereas persons who cannot be included in the category of combatants will be prosecuted for the simple participation in the hostilities in time of contemporary armed conflicts.

Cea mai importantă garanție pe care o conferă statutul de combatant este lipsa de pedeapsă penală pentru simpla participare la ostilități. Este incontestabil faptul că persoanele suspectate de a fi comis o crimă de război sau o crimă contra umanității sau cele care au comis o infracțiune de acest gen nu vor putea beneficia de amnistie pentru cele comise, cu atât mai mult cu cât acest gen de infracțiuni nu au termen de prescripție.¹ Astfel, participarea la ostilități, condiționată de respectarea absolută a normelor de drept internațional umanitar nu constituie un motiv suficient pentru tragerea la răspundere a combatantului, pe când persoanele care nu pot fi încadrate în categoria de combatant, urmează să poartă răspundere pentru simpla participare la operațiunile militare din cadrul conflictelor armate contemporane.

O situație dificilă poate fi constatată în cazul amnistierii participanților în cadrul conflictelor armate noninternaționale. Protocolul Adițional II la convențiile de la Geneva care se aplică asupra situațiilor de conflict armat noninternațional stipulează: „La încheierea ostilităților, autoritățile aflate la putere se vor strădui să acorde o amnistie cât mai largă posibilă persoanelor care au luat parte la conflictul armat sau celor care sunt lipsite de libertate, pentru motive legate de conflictul armat.”² De la momentul adoptării acestui act normativ, un șir de state afectate de conflicte noninternaționale au acordat acest gen de amnistie, fie prin intermediul adoptării unui acord, fie prin adoptarea unui act normativ de nivel național sau prin alte metode.³ Consiliul de Securitate al ONU a susținut acordarea amnistiei în cazul conflictelor din Republica Africa de Sud, Angola și Croația,⁴ iar Adunarea Generală a ONU a susținut prin intermediul adoptării rezoluțiilor sale⁵ aplicarea amnistiei în cazul Afganistanului și Kosovo. Comisia pentru

drepturile omului a ONU a adoptat un șir de rezoluții menite să aprobe declararea amnistiei în cazul conflictelor din Bosnia și Herțegovina și Sudan.⁶ Cu toate că organizațiile internaționale se implică activ în acest proces, acordarea amnistiei ține de caracterul suveran exclusiv al statului, regula cutumiară de drept internațional umanitar recomandând insistent statelor afectate de conflict de a adopta o astfel de decizie, care ar contribui efectiv la ameliorarea situației și la reconcilierea populației autohtone. Această regulă nu poate în nici un caz să se reflecte și asupra persoanelor care sunt bănuite de comiterea crimelor de război sau a crimelor contra umanității.⁷

Protecția juridică a prizonierilor de război în cadrul conflictelor armate internaționale este asigurată prin intermediul Convenției a III-a de la Geneva din 12 august 1949. Acest act normativ are drept fundament următoarele două principii: a) Prizonierul de război nu poate fi supus unei cercetări judiciare sau pedepsit doar pentru participarea în cadrul ostilităților;⁸ b) Prizonierul de război urmează să beneficieze de un tratament pe toată durata detenției pînă la eliberare sau repatriere.⁹

Statutul de prizonier de război este de o maximă importanță, deoarece persoana care nu poate să beneficieze de acest statut este susceptibilă de a fi pedepsită penal pentru participarea la ostilități, cu atât mai mult cu cât în legislația națională a unor state participarea la conflict poate fi pedepsită cu pedeapsa capitală. În acest caz dilema asupra statutului persoanei se transformă din una juridică în una care urmează să decidă asupra vieții persoanei capturate, ceea ce ne demonstrează o dată în plus necesitatea imperioasă a procesului de stabilire a statutului juridic al persoanei capturate.¹⁰

În antichitate prizonierii de război erau asasi-

¹ Convenția privind imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanității și a crimelor de război, adoptată la Strasbourg la 25 ianuarie 1974.

² Protocolul Adițional II, art. 6 (5).// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 258.

³ Жан-Мари Хенкерст, Обычное международное гуманитарное право, Нормы, изд. МККК, Москва 2006, ст. 786.

⁴ Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, 190, din 09.06.1964, 473, din 13.06.1980, 08.05.1996, și 1120, din 14.06.1997.

⁵ Rezoluțiile Adunării Generale a ONU 47/141, din 18.12.1992, 48/152, din 20.12.1993 și 53/164, din 09.12.1998.

⁶ Un Commission Human Rights, Res. 1996/71, din 21.04.1996, 1996/73, din 23.04.1996.

⁷ Жан-Мари Хенкерст, Обычное международное гуманитарное право, Нормы, изд. МККК, Москва 2006, ст. 788.

⁸ Convenția III de la Geneva din 12 august 1949, art. 99.//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 92-93.

⁹ Convenția III de la Geneva din 12 august 1949, art. 12-16.//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 61-62.

¹⁰ Ясмин Накви, Сомнения в предоставлении статуса военнопленного, Международный Журнал Красного Креста 2002, Vol. 84. c.1.

nați, schilodiți sau transformați în sclavi. Perioada medievală nu se caracterizează printr-un umanism excesiv în ceea ce privește soarta acestei categorii de participanți în cadrul conflictelor armate, ei fiind lipsiți de libertate sau eliberași în schimbul unei recompense. În secolul XVII prizonierii de război sunt calificați ca și reprezentanți ai statului pentru care au luptat și nu proprietatea exclusivă a părții deținătoare, cu toate că tratamentele pline de cruzime pot fi constatate și în secolele XIX-XX. După războiul II Mondial, un număr impunător de ofițeri ai armatei naziste și nipone au fost condamnați de către Tribunalele Internaționale Ad-hoc pentru „omorul prizonierului de război”.¹¹

Reglementarea actuală a statutului de prizonier de război își are originea în spiritul cavaleresc care prevedea respectarea inamicului și a statutului acestuia chiar și în cazul căderii în prizonierat.¹²

În acest context persoana care nu este combatant nu poate beneficia de statutul de prizonier de război, de garanțiile generate de acest statut și poate fi trasă la răspundere pentru participare la ostilități. În statele unde aceste acțiuni ar putea fi sancționate prin pedeapsa cu moartea, acordarea statutului de prizonier de război s-ar reduce la dilema dintre a păstra sau nu viața persoanei reținute.

Astfel articolul 5(2) al Convenției a III-a de la Geneva prevede: „Dacă există vreo îndoială în ce privește încadrarea în una din categoriile enumerate în articolul 4 a persoanelor care au comis un act de beligeranță și care au căzut în mâinile inamicului, numitele persoane vor beneficia de protecția prezentei Convenții, în așteptarea ca statutul lor să fie determinat de un tribunal competent.”¹³

În lumina celor menționate anterior, putem constata faptul că delegații la conferința de la Geneva conștientizau adevărata valoare a acestui statut, ceea ce a dus la reglementarea expresă a acestuia în textul unei convenții distincte. Conform prevederilor exprese ale actului normativ internațional citat, în cazul unei situații incerte în ceea ce privește acordarea statutului de prizonier de război, prioritate se acordă persoanei reținute prin acordarea acestui statut, pînă la proba contrarie legalizată prin intermediul unei instanțe competente.

Conținutul Convenției a III-a de la Geneva este

pătruns de spiritul principiilor de drept internațional public în general și de principiul umanismului în relațiile cu prizonierii de război în special. Conform opiniei unanim acceptate formulate de către amiralul german Canaris: „Luarea în prizonierat are drept scop unic și prioritar împiedicarea participării directe la ostilități a persoanei reținute și nu pedeapsa sau răzbunarea pentru acțiunile săvârșite. Această exigență a procesului de afirmare față de prizonierii de război, vine în unison cu regulile elementare de ducere a războiului, adică cu interdicția de a ataca persoanele neînarmate sau civile, cu atît cu cît prizonierii de război fac parte din categoria cea mai vulnerabilă a participanților în cadrul conflictului militar.”¹⁴

Responsabilitatea totală în ceea ce privește starea prizonierului de război stă în sarcina Părții Deținătoare, fapt stipulat expres în art. 12(1) al Convenției a III-a de la Geneva: „Prizonierii de război sunt sub autoritatea Puterii inamice, nu însă a indivizilor sau a corpului de trupă care i-au capturat. Independent de răspunderile individuale care pot exista, Puterea deținătoare este răspunzătoare de tratamentul care le este aplicat.” De asemenea, Puterea Deținătoare urmează să efectueze toate măsurile necesare pentru a se asigura că Partea care urmează să primească prizonierii de război este în stare să satisfacă prevederile Convenției a III-a, obligație evidențiată în textul art. 12 (2) și (3) al CG III: „Prizonierii de război nu pot fi transferați de Puterea Deținătoare decît unei Puteri parte la Convenție și dacă Puterea Deținătoare s-a asigurat că Puterea în cauză este în stare să aplice Convenția. Dacă prizonierii au fost astfel transferați, responsabilitatea aplicării Convenției incumbă Puterii care a acceptat să-i primească pentru timpul în care aceștia îi vor fi încredințați.

Totuși, în cazul în care această Putere nu-și îndeplinește obligațiile de a executa dispozițiile Convenției asupra oricărui punct important, Puterea prin care prizonierii de război au fost transferați, în urma unei notificări a Puterii protectoare, să ia măsuri eficiente pentru remedierea situației sau să ceară înapoierea prizonierilor de război. Această cerere va trebui să fie satisfăcută.”

Regula generală prevede acordarea statutului de prizonier de război oricărei persoane care poate fi încadrată în una din categoriile descrise de art. 4 al CG III, indiferent de modalitatea și circumstanțele în care aceasta a fost reținută.¹⁵

¹¹ Barbăneagră A. *Infrațiuni contra păcii și securității omenirii*, Chișinău: ed. Sirius, 2006, p. 326-337 din 560.

¹² *Convenția din 1929 cu privire la protecția prizonierilor de război*, art 3 și *Convenția III de la Geneva din 12 august 1949*, art. 14 // Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „*Tratate Internaționale (Drept Umanitar)*”, Chișinău 1999, pag. 61-62.

¹³ *Convenția III de la Geneva din 12 august 1949*, art. 5 (2) // Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „*Tratate Internaționale (Drept Umanitar)*”, Chișinău 1999, pag. 58.

¹⁴ Fisher H. *Protection of prisoners of war*. Ed. D.Fleck, The handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts. Oxford University Press, Oxford, 1995, p. 322.

¹⁵ *Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949*, art. 4 // Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „*Tratate Internaționale (Drept Umanitar)*”, Chișinău 1999, pag. 57-58.

Incertitudinea în acest sens este potențată de lipsa unei definiții unanim acceptată asupra noțiunii de „stare dubioasă”¹⁶ sau „stare incertă” a persoanei care pretinde a beneficia de statutul de prizonier de război. Din punct de vedere juridic „starea de incertitudine” poate fi calificată drept stare de fapt care provoacă dubii pentru o persoană competentă în procesul de luare a unei decizii de o maximă importanță.

Comentariul asupra Convenției a III-a de la Geneva nu face lumină în acest sens, stipulând doar două cazuri când art. 5 (2) este aplicabil: dezertorii și persoanele care însoțesc forțele militare, care și-au pierdut actele prin care se legitimează (legitimățiile). Din spiritul comentariului acestor norme putem concluziona că „starea de incertitudine” în procesul de acordare a statutului de prizonier de război ar trebui să apară cât se poate de rar, deoarece categoriile evidențiate la art. 4, pretind a avea un caracter exhaustiv, ceea ce ar trebui să excludă situațiile dubioase, iar adoptarea art. 5 a avut drept principal obiectiv privirea Părții deținătoare de dreptul de a decide unilateral și subiectiv asupra acordării acestui statut.

Opinia majorității exegeților în domeniu asupra procesului de acordare a statutului de prizonier de război se rezumă la prezumția că orișice persoană reținută în perimetrul acțiunilor de luptă este considerată a fi prizonier pînă la proba contrarie.

O astfel de quasi-prezumție este materializată în textele unor îndrumare sau regulamente militare ale unor state. Spre exemplu: regulamentul provizoriu asupra conflictului armat al Noii Zelande din anul 1992 prevede: „orișice combatant, în sensul art. 43 al Protocolului adițional I, reținut pe câmpul de luptă va considerat prizonier de război, cu condiția ca la momentul reținerii să nu dețină arme ascunse sau camuflate. În toate cazurile, fără excepție, statutul va fi determinat de instanță.”¹⁷ În același sens, Manualul pentru forțele de apărare ale Australiei stipulează: „În majoritatea cazurilor combatantul reținut are dreptul la statut de prizonier de război.”¹⁸

Consiliu Secret al Marii Britanii a cercetat acțiunea art. 5 într-un caz survenit în urma conflictului militar care s-a declanșat între Malaiezia și Indonezia. În textul hotărîrii acesta a prevăzut: „Pînă cînd

nu apar dubii în ceea ce privește acordarea statutului de prizonier de război art. 5 nu este aplicabil și nu este necesar ca o instanță competentă să se pronunțe asupra aplicabilității sau inaplicabilității acestei garanții suplimentare. Astfel, dacă statutul persoanei reținute nu a generat dubii, nu apare necesitatea adoptării unei hotărîri judiciare asupra prezentului caz.” Acest fapt ne demonstrează că Instanța Britanică a interpretat expresia „apar dubii” reflectă îndoiala ce poate fi invocată înainte sau în timpul procesului de judecată, avînd doar o pondere procedurală și nu una materială. Într-o opinie separată lorzii **Gest și Barwik** consideră că: „atît timp cît învinuitul nu a emis o astfel de pretenție (de a i se acorda statutul de prizonier de război)... iar „dubiile” care urmau să apară conform art. 5 trebuie să se axeze asupra faptului de apartenență a învinuitului la una din categoriile prevăzute la art. 4 al Convenției a III-a de la Geneva.”

Interpretarea în conformitate cu care „starea dubioasă” apare atunci cînd se prezintă unele pretenții asupra conferirii statutului de prizonier, poate fi observată și în cadrul Regulamentului Forțelor Militare Terestre ale Statelor Unite ale Americii despre prizonierii de război adoptat în anul 1997 care prevede deferirea unei instanțe competente a fiecărui caz în care apar dubii în ceea ce privește acordarea statutului de prizonier de război, cu condiția că persoana vizată pretinde a fi supus unui tratament similar celui garantat de Convenția a III-a de la Geneva. Această prevedere este în unison cu prezumția stipulată la art. 45 (1) al Protocolului Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iunie 1977 care menționează: „1. O persoană care ia parte la ostilități și cade în mâinile părții adverse este presupusă a fi prizonier de război și, în consecință, este protejată de cea de a III-a Convenție, atunci cînd ea revendică statutul de prizonier de război, sau rezultă că are dreptul la statutul de prizonier de război, sau atunci cînd partea de care ea depinde revendică pentru ea acest statut pe calea notificării adresate puterii care o deține sau puterii protectoare. Dacă există vreo îndoială asupra dreptului său la statutul de prizonier de război, această persoană continuă să beneficieze de acest statut și, prin urmare, de protecția celei de a III-a Convenție și a prezentului Protocol, așteptînd ca statutul său să fie determinat de un tribunal competent.”¹⁹

În opinia autorilor Comentariului Protocolului Adițional I norma stipulată la art. 5(2) a avut o importanță crucială în procesul de apărare și garantare

¹⁶ Din limba engleză termenul „doubt”, în Oxford English Dictionary, 1989, 2 edition, reprezintă – starea de nesiguranță și neîncredere asupra veridicității unui fapt (subiectiv) sau, stare de incertitudine, situație de fapt care generează motive de nedeterminare și nesiguranță (obiectiv).

¹⁷ New Zealand Defence Force Interim Law of Armed Conflict Manual, Directorat of Legal Services Headquarters, Wellington, 1992, par. 907.

¹⁸ Australian Defence Force Manual 1994, ADFP 37, par. 1004.

¹⁹ Ясмин Накви, Сомнения в предоставлении статуса военнопленного, Международный Журнал Красного Креста 2002, Vol. 84. с.6.

a drepturilor celor ce au participat în cadrul conflictelor armate internaționale, care a rămas la a fi una neunivocă în sensul interpretării.²⁰ Problemele constatate în cadrul conflictelor armate cu participarea masivă a partizanilor au scos la iveală insuficiența respectivelor reglementări, fapt care a dus la adoptarea art. 45 în textul Protocolului Adițional. Scopul principal al adoptării acestei norme speciale a fost de a identifica o procedură de conferire a statutului de prizonier de război în cazurile când nu există certitudinea că persoana reținută ar putea fi încadrată în una din categoriile prevăzute la art. 4.

Astfel alin. 2 și 3 ale art. 45 stipulează: „2. Dacă o persoană căzută în mâinile unei părți adverse nu este ținută ca prizonier de război și trebuie să fie judecată de această parte pentru o infracțiune în legătură cu ostilitățile, ea este îndreptățită să își valorifice dreptul său la statutul de prizonier de război în fața unui tribunal judiciar și să obțină ca această problemă să fie rezolvată. De fiecare dată când procedura aplicabilă o permite, problema trebuie să fie soluționată înainte de a se fi decis asupra infracțiunii. Reprezentantii puterii protectoare au dreptul să asiste la dezbaterile în cursul cărora această problemă trebuie să fie rezolvată, în afara cazului excepțional în care aceste dezbateri se desfășoară cu ușile închise în interesul securității de stat. În acest caz, puterea deținătoare trebuie să informeze despre aceasta puterea protectoare.

3. Orice persoană care, luând parte la ostilități, care nu are dreptul la statutul de prizonier de război și nu beneficiază de un tratament mai favorabil în conformitate cu cea de a IV-a Convenție, are dreptul, oricând, la protecția prevăzută în art. 75 al prezentului Protocol. În teritoriul ocupat o astfel de persoană, exceptând situația când este deținută pentru spionaj, beneficiază, de asemenea, în pofida dispozițiilor art. 5 al celei de a IV-a Convenții, de drepturile de comunicare prevăzute în amintită Convenție.”

Textul articolului 45 prevede expres cazurile în care dubiile trebuie să dispară în ceea ce privește acordarea statutului de prizonier de război în baza prezumției acestuia: 1. Dacă persoana reținută pretinde la acest statut. 2. Dacă există supoziția că acesteia i s-ar putea conferi acest statut și 3. Dacă Partea căreia acesta îi aparține pledează pentru oferirea acestui statut. În cazurile când dubiile persistă în pofida acțiunilor menționate anterior, statutul

persoanei reținute urmează să fie determinat de o instanță competentă. Această consecutivitate de prezumții este o continuare logică a prevederilor articolului 5, diferența constând în faptul că obligația de a demonstra sau de a proba imposibilitatea conferirii statutului pretins stă în sarcina Părții deținătoare și nu invers.

Judecând conform interpretărilor date de Regulele militare ale unor state citate anterior, dubiile sau îndoielile în ceea ce privește conferirea statutului de prizonier de război în sensul articolului 5(2) pot apărea doar în legătură cu apartenența persoanei reținute la una din categoriile prevăzute la articolul 4 al Convenției a III-a de la Geneva.²¹

Problema complexă a legăturilor care există între militari, drept potențiali combatanți, în eventualitatea declanșării unui conflict armat și dreptul la viață este esențială în ansamblul existenței umane și are legături profunde și subtile cu profesia de militar, așa cum o demonstrează victimele uzului de violență armată, inclusiv reclamațiile familiilor unor militari care și-au pierdut viața în timpul operațiunilor militare, reclamații la adresa ministerelor apărării care n-ar fi luat toate măsurile necesare în scopul protecției vieții celor trimiși să lupte pentru țara lor.

Declarația Universală a Drepturilor Omului este în esență sa o rezoluție a Organizației Națiunilor Unite, fapt ce nu garantează aplicabilitatea directă a acesteia în dreptul național al statelor membre ale organizației. În pofida acestui fapt, prin intermediul Declarației Universale a Drepturilor Omului au fost evidențiate principiile diriguitoare ale drepturilor omului, care ulterior, pot fi regăsite în textele tratatelor internaționale de natură obligatorie adoptate în cadrul organizației. Astfel art. 3 al declarației prevede: „...oricare individ are dreptul la viață, la libertate și la siguranța propriei persoane.”²²

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU, stipulează în art. 6.1.: “Dreptul la viață este inherent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.”²³

Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 1948 interzice omo-

²⁰ Sandoz Y., Swinarski C., Zimmermann B., Commentary to the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, 8 June 1977, Martinus Nijhoff Publishers, Geneva, 1987, p. 553.

²¹ Ясмин Накви, Сомнения в предоставлении статуса военнопленного, Международный Журнал Красного Креста 2002, Vol. 84. с.7.

²² Declarația universală a drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948 la New-York In: Barbăneagră A.; Hadîrcă M. Drepturile Omului în Republica Moldova. Chișinău: ed. GURANDA-ART, 1998. p. 161.

²³ Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat la 16 decembrie 1966 la New-York. In: Barbăneagră A.; Hadîrcă M. Drepturile Omului în Republica Moldova. Chișinău: ed. GURANDA-ART, 1998. p. 218.

rîrea membrilor unui grup național, entic, rasial sau religios cu scopul de exterminare parțială sau totală a acestuia. Astfel, în mod indirect prin intermediul prevederilor acestei convenții este apărat dreptul la viață al membrilor acestor grupuri.

Principiile de la Syracuse cu privire la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966, care autorizează unele derogări de la prevederile acestuia, adoptate în 1984 de către sub-comisia abilitată cu funcția de a lupta contra discriminării și de a proteja minoritățile naționale stipulează că statele părți ale Protocolului menționat anterior nu pot deroga de la prevederile acestuia referitoare la garantarea dreptului la viață chiar și pe motiv de pericol asupra existenței statalității.²⁴

Reglementarea nemijlocită a dreptului la viață în timpul unui conflict armat este realizată prin intermediul **Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949**. Articolul 3 comun al acestor convenții stipulează: “În caz de conflict armat reprezentînd un caracter noninternațional și ivit pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante, fiecare dintre Părțile în conflict va trebui să aplice, cel puțin, următoarele dispoziții: 1. Persoanele care nu participă direct la ostilități, inclusiv membrii forțelor armate care au depus armele și persoanele care au fost scoase din luptă din cauză de boală, rănire, detențiune sau din orice altă cauză, vor fi, în toate împrejurările, tratate cu omenie, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu bazată pe rasă, culoare, religie sau credință, sex, naștere sau avere, sau orice alt criteriu analog. În acest scop, sunt și rămîn prohibite, oricît și oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus:

a) atingerile aduse vieții și integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele, mutilările, cruzimile, torturile și chinurile;...”²⁵

Acest articol este comun celor patru convenții de la Geneva. O reglementare nu mai puțin importantă în acest sens este stipulată în textul **Protocolului Adițional I** la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977, în art. 75, alin. 2, lit. a) care prevede: “atingerile aduse vieții, sănătății și integrității fizice sau mentale a persoanelor, în special:

i) omorul...”²⁶

Convenția europeană privind protecția drep-

²⁴ Guides d'apprentissage//Disponibil pe Internet; <http://www.hrea.org/fr/education/guides/droit-a-la-vie.html>. (Accesat la 09.10.2010).

²⁵ Convenția (I-IV) pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie: adoptată la 12 august 1949. In: Tratatate Internaționale (Drept Umanitar). Chișinău 1999. p. 10-11.

²⁶ Protocolul I Adițional la convențiile de la Geneva, referitor la protecția victimilor conflictelor armate internaționale: adoptat la 8 iulie 1977. In: Tratatate Internaționale (Drept Umanitar). Chișinău 1999. p. 227.

turilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată de către Consiliul Europei, prevede la art. 2.1.: “Dreptul oricărei persoane la viață este protejat de lege. Moartea nu poate fi aplicată în mod intenționat, în afară de executarea unei sentințe capitale pronunțată de către un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată de lege cu această pedeapsă.

Moartea nu este considerată ca aplicată prin violarea acestui articol în cazurile când ea ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva acțiunii violente și ilegale;

- pentru a efectua o arestare în condițiile legii sau pentru a împiedica evadarea unei persoane deținute conform legii;

- pentru a reprima, conform legii, o răscoală sau o insurecție.”²⁷

Constituția Republicii Moldova prevede la art. 24: “(1) Statul garantează fiecărei persoane dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică.

(2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante...”²⁸

Problematika vieții și a morții ca un tandem ce generează perceperea scurgerii timpului a constituit obiectul de studiu al diferitor școli de gîndire și curente filosofice de la apariția omului pe mapamond și pînă în prezent, fără însă a da răspunsuri univoce asupra fenomenelor cercetate. În baza celor anterior menționate, putem afirma cu siguranță faptul că omenirea a realizat unele acțiuni concrete prin garantarea la nivel declarativ în textul actelor normative internaționale și celor naționale a dreptului la viață.

O situație absolut originală, prin prisma circumstanțelor în cadrul cărora își exercită atribuțiile, este cea a militarilor. În eventualitatea declanșării unui conflict armat aceștia urmează să fie primii care își vor pune viața în pericol în baza statutului de combatant. Există sau nu un drept la viață al militarilor constituie o chestiune asupra căroră savanții în domeniul științei dreptului internațional umanitar polemizează de ceva timp.

Autorul Ion Dogaru consideră că deși întrebarea pare retorică și răspunsul evident este afirmativ, dreptul la viață al militarilor are conotații specifice prin natura profesiei militare. Se știe că armata este instrumentul de forță prin care societatea își apără interesele naționale de pericolele externe. Se știe, de asemenea, că militarii, ca gestionari și utilizatori

²⁷ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată în 1950. In: Barbăneagră A.; Hadîrcă M. Drepturile Omului în Republica Moldova. Chișinău: ed. GURANDA-ART, 1998. p.168.

²⁸ Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994//Monitorul Oficial Nr. 1 din 12 august 1994.

ai mijloacelor violenței armate, sunt îndrituiți să-și folosească armele în timp de război. Dar utilizarea chiar în condiții de legalitate a armelor presupune suprimarea dreptului la viață al inamicului; tot astfel, participând la ostilitățile armate, militarii sunt expuși la pericolul pierderii propriei vieți, căci, la rândul său, inamicul are dreptul legal de a-și distruge adversarul.²⁹

În opinia noastră privirea de viață a inamicului sau cel puțin „imobilizarea acestuia prin orice metodă”, ceea ce admite și atentarea asupra dreptului la viață al acestuia este nu atât un drept al militarului – combatant cât o obligație a acestuia în baza regulamentelor militare și a jurământului depus.

Iată de ce esența disciplinei militare constă în executarea ordinelor și îndeplinirea misiunilor chiar în situația când viața combatantului este pusă în pericol.

În lucrarea „Al doilea tratat despre cârmuire”, din 1689, John Locke arată că practica obișnuită a disciplinei militare, care are drept scop conservarea armatei și, prin aceasta, a întregii comunități, necesită o supunere absolută față de ordinele superiorilor, iar a nu te supune sau a contesta cele mai primejdioase și mai lipsite de rațiune ordine înseamnă chiar moartea. Așa se face că sergentul poate ordona unui soldat să mășăluiască până la gura unui tun, iar generalul îl poate condamna la moarte pentru că nu a executat ordinele cele mai disperate. Întrucât o asemenea ascultare oarbă -conchide Locke - este necesară scopului pentru care comandantul are puterea aceasta absolută și discreționară și anume conservarea atât a forțelor proprii, cât și a întregii societăți naționale pe baza rațiunilor practice ale artei militare.

Garanțiile judiciare constituie o parte inerentă a garanțiilor conferite de către tratatele semnate în domeniul Dreptului Internațional Umanitar și Dreptului Internațional al Drepturilor Omului. Cercetarea nivelului de respectare al garanțiilor judiciare în cadrul conflictului armat prin prisma normelor de drept internațional umanitar și dreptul internațional al drepturilor omului este de o importanță incontestabilă atât practică cât și teoretică deoarece în cea ce privește asigurarea respectării și aplicării normelor care au drept scop protecția drepturilor persoanei în cadrul conflictului armat aceste două ramuri ale dreptului internațional sunt complementare și interdependente întru realizarea obiectivului propus.

Normele de drept internațional umanitar stipulează atât garanțiile judiciare generale care urmează să fie respectate pe durata conflictelor armate internaționale și noninternaționale cât și garanții cu ca-

racter special în favoarea unor categorii de persoane precum ar fi: prizonierii de război³⁰, persoanele internate³¹, femeile și copiii.³² Cu toate acestea platforma prolifică de bază este formate din garanțiile judiciare fundamentale pe care urmează să apară, să se dezvolte și să se perpetueze în timp respectarea garanțiilor judiciare speciale.

În primul rând urmează să evidențiem garanțiile judiciare prevăzute de normele de drept umanitar și normele dreptului internațional al drepturilor omului de la care sunt interzise derogările indiferent de situație și circumstanțe, adică acele ce constituie garanții general valabile. Spre exemplu: recunoașterea statutului de subiect de drept fiecărei persoane,³³ protecția față de caracterul retroactiv al legilor, principiul *nullum crimen sine lege*, adică nimeni nu poate fi considerat vinovat în săvârșirea unei infracțiuni pentru acțiunea sau inacțiunea care nu constituie infracțiune conform legii penale naționale sau actelor internaționale în vigoare la momentul săvârșirii acesteia, interzicerea aplicării legii penale care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate, iar dacă legea posterioară înlătură caracterul infracțional al faptei, ușurează pedeapsa sau în alt mod ameliorează situația persoanei aceasta are caracter retroactiv. Deasemenea urmează să evidențiem atitudinea specială formulată în textul normelor de Drept Internațional Umanitar și Dreptul Internațional al Drepturilor Omului față de pedeapsa cu moartea.³⁴

În ceea ce privește aplicarea *intuitu personae* a garanțiilor judiciare stipulate de normele dreptului umanitar, urmează să menționăm că acestea se aplică doar persoanelor care sunt trase la răspundere pentru infracțiunile săvârșite în timpul sau în legătură directă cu evenimentele din cadrul conflictului armat,³⁵ iar cele prevăzute de dreptul internațional

³⁰ Convenția III de la Geneva din 12 august 1949, art. 82-108 //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 88-106.

³¹ Convenția IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 42,43,78,117-126 //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 138, 149, 163-166.

³² Convenția IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 68 //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 145-146.

³³ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, Art. 16//http://www.dri.gov.ro/documents/pactul_cu_privire_la_drepturile_civile_si_politice.pdf. (Accesat la 19.10.2010).

³⁴ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, Art. 6 (2) //http://www.dri.gov.ro/documents/pactul_cu_privire_la_drepturile_civile_si_politice.pdf. (Accesat la 09.10.2010).

³⁵ Art.75 (4) PA I: „Nici o condamnare nu va fi pronunțată și nici o pedeapsă nu va fi executată împotriva unei persoane recunoscută vinovată de o infracțiune penală comisă în legătură cu

²⁹ Dogaru Ion. Drepturile omului în forțele armate. Buna guvernare. București:ed.C.H.BECK, 2006, pag. 56.

al drepturilor omului se aplică asupra tuturor persoanelor, indiferent dacă acestea sunt suspectate de săvârșirea unor fapte prejudiciabile pe timp de conflict armat sau pe timp de pace. Formularea acestora în textul Convențiilor de la Geneva și a Protocolului Adițional I demonstrează direct caracterul general valabil al garanției judiciare la un proces echitabil și imparțial și anume art. 3(1)(d) comun al CG I-IV stipulează: „Condamnărilor pronunțate și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod regulat, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de popoarele civilizate.”³⁶

Marea majoritate a garanțiilor judiciare prevăzute de normele dreptului umanitar sunt comune atât pentru conflictele militare noninternaționale cât și pentru cele internaționale, cu excepția faptului că pentru cele din urmă Protocolul Adițional I prevede garanții adăugătoare.³⁷

Unii exegeți ai domeniului³⁸ consideră că totuși unele dintre aceste garanții suplimentare se aplică și pe durata conflictelor armate noninternaționale, exemple concludente în acest sens fiind prevederile similare ale art. 75 (4) (g) PA I și art. 6 (2) (a) PA II sau principiul *non bis in idem*³⁹ care se aplică în toate situațiile de conflict armat noninternațional, fapt confirmat și prin stipularea acestuia în statutele Tribunalului ad-hoc pentru fosta Iugoslavie⁴⁰ și Ruanda⁴¹ și în Statutul Curții Penale Internaționale.⁴²

Într-o altă opinie⁴³ conform textului art. 6 (2) PA

conflictul armat, dacă aceasta nu are loc în baza unei sentințe prealabile dată de un tribunal imparțial și constituit legal, care să se conformeze principiilor general recunoscute ale unei proceduri judiciare normale cuprinzând următoarele garanții...” și art.6 (1) PA II: „Prezentul articol se va aplica la urmărirea penală și la reprimarea infracțiunilor referitoare la conflictul armat.”³⁶ Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 3 comun //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 10-11.

³⁷ Art. 75 (4) (i) PA I: „...orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul ca sentința să fie pronunțată în ședință publică...”.

³⁸ Буше-Сольньёб Ф., Практический словарь гуманитарного праваб, изд. МИКб 2004, ст. 462-470

³⁹ Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977 art. 75 (4) (h) //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 227-229.

⁴⁰ Statutul Tribunalului internațional pentru fosta Iugoslavie, anexat la Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, nr. 827 din 25 mai 1993, art. 10; <http://www.org/icty/legaldoc-e/index.html>. (Accesat la 08.11.2010).

⁴¹ Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda adoptat prin Rezoluția Consiliului de Securitate, nr. 955 din 8 noiembrie 1994, art. 9; <http://www.69.94.11.53/FRENCH/baisicdocs/statute/html>. (Accesat la 09.11.2010).

⁴² Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, art. 20; <http://www.pict-pecti.org/courts/pdf/fr/html>. (Accesat la 07.11.2010).

⁴³ Гондаренко А.С., Судебные гарантии, признанные обязательными международным сообществом в фокусе взаи-

II care prevede: „... decît în baza unei sentințe pronunțate de un tribunal care să ofere garanțiile fundamentale de independență și imparțialitate” poate fi dedus faptul că în cadrul conflictului armat noninternațional se aplică doar garanțiile fundamentale stipulate în textul articolului citat anterior într-o formă ilustrativă și nu exhaustivă, ceea ce nu este altceva de cît o consecință a compromisului atins de către statele care au participat la elaborarea textului Protocolului Adițional II.

O atenție deosebită urmează să fie acordată respectării garanțiilor judiciare în cazul militarilor învinuți de încălcarea gravă a prevederilor Dreptului Internațional Umanitar. Așa se face că drepturile juridice ale militarilor sunt aceleași cu ale tuturor cetățenilor, chiar dacă există și unele dispoziții speciale, în legătură cu militarii, în Codul penal sau Codul de procedură penală.

Aceleași cu ale oricărui alt individ supus legii, drepturile judiciare ale militarilor se referă la dreptul la un proces echitabil, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau pus în libertate în cursul procedurii, dreptul de a fi deferit imediat unui judecător sau magistrat, dreptul de a introduce un recurs, dreptul la prezumția de nevinovăție, dreptul la informare asupra naturii și cauzei acuzației, dreptul de a fi asistat de un apărător sau un interpret și de a propune sau interoga martori, dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de doua ori pentru aceeași faptă și dreptul la neretroactivitatea legii penale mai severe.

Cu toate acestea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în speța Akvidar contra Turciei, a evidențiat faptul că în cadrul unui război civil pe teritoriul statului pot apărea circumstanțe care să împiedice desfășurarea normală a procesului de realizare a justiției, ceea ce ar permite și derogarea de la unele prevederi ale actelor internaționale cu privire la drepturile omului, în măsura și conform procedurii prestabilite.⁴⁴

În cazul petrecerii operațiunilor antiteroriste în regiunea Caucaz a Federației Ruse de către forțele armate ruse, guvernul legal nu a stabilit regimul situației excepțional, nu a făcut vreo declarație în sensul limitării drepturilor omului în această regiune și nici nu a recunoscut situația ca fiind un conflict armat noninternațional. Astfel Curtea Europeană a Drepturilor Omului statuând asupra sesizărilor parvenite de la populația din regiunea respectivă a considerat că guvernul Federației Ruse urma să asigure

модействия международного гуманитарного права и международного права прав человека//Российский ежегодник международного права 2005г.,//изд. РОССИЯ-НЕВА, Санкт Петербург 2006г., ст.140.

⁴⁴ Hotărîrea Curții Europene de Justiție din 16.09.1996//<http://www.echr.ru/documents/doc/2461451/2461451.htm>.

toată gama de drepturi ale omului fără nici o excepție pentru care nu existau nici argumentele legale și nici circumstanțele reale.⁴⁵

Așa se face că istoria eforturilor pentru asigurarea respectului față de demnitatea ființelor umane include și consacrarea libertății gândirii, conștiinței și religiei ca drept inerent existenței și dezvoltării personalității umane, ceea ce în Declarația Universală a Drepturilor Omului înseamnă și libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a și le manifesta singur sau împreună cu alții atât în mod public, cât și privat, prin învățatură, practici religioase, cult și îndeplinirea ritualurilor.

Declarația universală a drepturilor omului, din 1948 la art 18 prevede: "Orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei; acest drept implică libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public, cât și privat, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri."⁴⁶

În același sens Convenția europeană privind protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din 1950 prevede: „Art. 9.1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practică și prin îndeplinirea ritualului.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru siguranța publică, apărarea ordinii, a sănătății sau a moralei publice sau protecția drepturilor și libertăților altuia."⁴⁷

Constituția Republicii Moldova stipulează expres la art. 31 "Libertatea conștiinței" următoarele: "(1) Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2) Cultele religioase sînt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3) În relațiile dintre cultele religioase sînt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4) Cultele religioase sînt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate."⁴⁸

Constituția României prevede la art. 29. "Libertatea conștiinței." Prevede: „(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă.

(2) Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale."

Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii. În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă. Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate. Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.⁴⁹

Comandanții militari trebuie să-și instruiască subordonații în acest sens și, mai ales, să conștientizeze faptul că restricționarea libertății de gândire, conștiință și religie nu poate fi făcută nici măcar în caz de necesitate militară și nu poate constitui un motiv de represalii armate. În concluzie, standardele umanitare referitoare la libertatea gândirii, conștiinței și religiei se impun militarilor în orice situație ar acționa atât în operații de război, cât și în operații de stabilitate, sprijin și răspuns la crize în menținerea păcii și securității naționale și internaționale, de acest drept fundamental al omului beneficiind atât credincioșii, cât și necredincioșii ca ființe umane ce sunt sub protecția legilor naturale și a celor elaborate de state.

Cert este faptul că pe timp de conflict armat volumul sau quantumul de drepturi și garanții care urmează să fie respectate de către forțele armate implicate, în favoarea destinatarilor acestora "se îngustează". Însă, această procedură urmează să fie reglementată meticolous de către legislația națională a statelor beligerante și prin intermediul regulamentelor militare ale acestuia întru prevenirea abuzurilor sub orice formă și pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare atât în rîndul combatanților, cât și de către combatanți pe parcursul

⁴⁵ Hotărîrea Curții Europene de Justiție din 24.02.2005//<http://www.coe.ru/2005chechnia.htm>. (Accesat la 09.10.2010).

⁴⁶ Declarația universală a drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948 la New-York In: Barbăneagră A.; Hadîrcă M. Drepturile Omului în Republica Moldova. Chișinău: ed. GURANDA-ART, 1998, art. 18.

⁴⁷ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată în 1950. In: Barbăneagră A.; Hadîrcă M. Drepturile Omului în Republica Moldova. Chișinău: ed. GURANDA-ART, 1998, art.9

⁴⁸ Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994//Monitorul Oficial Nr. 1 din 12 august 1994, art. 31.

⁴⁹ Dragoman Ion. Drepturile Omului în Forțele Armate. Buna Guvernare. București: editura C.H. BECK, 2006, pag. 120.

exercitării obligațiilor ce-i stau în sarcină, pe segmental ce ține de respectarea libertăților de gândire, conștiință și religie.

Reușita acestui deziderat depinde în mare măsură de instruirea pe timp de pace a contingentului Armate Naționale prin diseminarea informației ce ține de obligativitatea combatanților de a respecta exigențele de comportament pe parcursul ostilităților militare, adică a prevederilor dreptului internațional umanitar al conflictului armat și necesitatea imperioasă de a stabili un echilibru proporțional dintre necesitatea militară, materializată prin îndeplinirea sarcinii trasate de către superior și obligația de a respecta garanțiile stipulate în materie de drept al conflictului armat în general și a libertății de gândire, conștiință și religie în special.

Indiferent de forma de viață pe care am fi supus o unui studiu meticulous, am constata că violența este un element inerent al cotidianului acestora. Omul, însă, spre deosebire de toate celelalte forme de viață este posesorul conștiinței, acelu element divin care-l conferă o notă de supremație în comparație cu celelalte vietăți ale planetei. Conștientizând efectul profund negativ al utilizării forței fizice sub oricăre formă în procesul de soluționare a crizelor și divergențelor interpersonal sau interstatale, omenirea a încercat în repetate rânduri să scoată în ilegalitate fenomenul războiului – că formă superlativă de manifestare a violenței.

În pofida unei activități extreme de prodigioase pe plan normativ în scopul de a reglementa procesul și procedura de aplicare a forței fizice și combaterea tuturor formelor de tortura și tratamente inhumane, aceste fenomene persistă atît pe timp de pace cît și în cadrul conflictului armat.

Ca orice om și cetățean, fiecare combatant are dreptul de a nu fi expus torturii și pedepselor sau tratamentelor crude, inumane și degradante, deoarece interzicerea acestora este absolută, dreptul respectiv făcând parte din „nucleul dur” al drepturilor omului de la care nu este permisă nicio derogare, indiferent ce motivație ar putea fi invocată, fie ordinea și disciplina militară sau obligația executării fără șovăire a ordinelor, fie apărarea securității naționale și a ordinii publice sau starea de război.

Declarația ONU din 1975 asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante prevede următoarele în acest sens: „Art.1. (1) În înțelesul prezentei Declarații, termenul “tortură” corespunde oricărui act prin care o durere sau suferințe acute, fizice sau mentale, sunt aplicate în mod deliberat unei persoane prin agenți ai autorității publice sau la instigarea lor mai ales cu scopul de a obține

de la ea sau de la un terț informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care l-a comis sau de care este bănuită că l-ar fi comis, sau de a o intimida ori de a intimida alte persoane. Acest termen nu se extinde la durerea sau la alte suferințe care rezultă exclusiv din sancțiuni legitime, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele, într-o măsură compatibilă cu ansamblul regulilor minime pentru tratamentul deținuților.

(2). Tortura constituie o formă agravantă și deliberată a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante.”⁵⁰

În urma unor eforturi concludente ale militanților pentru drepturile și libertățile umane peste aproximativ un deceniu a fost adoptată Convenția ONU din 1984 împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, care stipulează: „Art.1. (1). În scopul prezentei Convenții, termenul, “tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o terță persoană, informații sau mărturii, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci cînd o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane...”

Art. 10. (1). Fiecare stat va lua măsuri pentru a introduce cunoștințe și informații despre interdicția torturii în programele de informare a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, a personalului medical, a agenților autorității publice și a altor persoane care pot fi implicate în paza, interogarea sau tratamentul oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare.

(2). Fiecare stat parte va include această interdicție printre regulile emise în ceea ce privește obligațiile și atribuțiile acestor persoane.”⁵¹

Principii de etică medicală adoptate de ONU în

⁵⁰ Declarația privind protecția persoanelor împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 3452 din 9 decembrie 1975, Pe: <http://www.memoria.md/?action=legislation>. (Accesat la 21.10.2010).

⁵¹ Declarația privind protecția persoanelor împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 3452 din 9 decembrie 1975, Pe: <http://www.memoria.md/?action=legislation>. (Accesat la 05.11.2010).

1982 referitoare la rolul personalului sanitar, îndeosebi medici în proiecția arestațiilor și a deținuților împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Constituie o violare flagrantă a eticii medicale și un delict în baza instrumentelor internaționale în vigoare faptul prin care membrii personalului de îngrijire medicală, îndeosebi medicii, se dedau activ sau pasiv la acte prin care se fac coautori, complici sau instigatori la tortură sau alte tratamente crude, inumane sau degradante sau care Constituie o tentativă de a le săvârși.⁵²

Militarii nu pot aplica tortura și tratamentele inumane și degradante asupra persoanelor aflate sub autoritatea lor. Această interdicție reprezintă cealaltă fațetă a dreptului ființelor umane de a nu fi supuse unor tratamente crude ori degradante și se aplică atât în situația când în timp de pace anumite persoane, civile sau militare, s-ar putea afla sub autoritatea militară, cât și în timpul stărilor excepționale (urgență și asediu) sau în caz de război când atribuțiile autorităților militare pot fi extinse în zona lor de responsabilitate. Pentru acest motiv, convențiile de drept internațional umanitar au prevederi exprese la adresa militarilor privind interzicerea, atât în conflictele armate internaționale, cât și în cele fără caracter internațional, a atingerilor aduse vieții, sănătății și integrității fizice și morale a persoanelor, în special a omorului, a torturii sub toate formele sale (fie fizice, fie mentale), a pedepselor corporale, a mutilărilor, a atingerilor împotriva demnității persoanelor, mai ales a tratamentelor umilitoare și degradante, ca și a amenințării de a comite oricare din actele citate mai sus; dispoziții speciale există mai ales pentru internații civili, persoanele deținute de autoritățile militare și prizonierii de război, în sensul că acestea trebuie protejate tot timpul contra oricărui act de violență sau de intimidare, împotriva lor neputându-se exercita nicio tortură fizică sau morală și nicio constrângere pentru a se obține informații de orice fel, cei care refuză să răspundă neputând fi nici amenințați, nici insultați și nici expuși la neplăceri sau dezavantaje de orice natură ar fi ele.

Dispozițiile speciale de interzicere a torturării persoanelor deținute de autoritățile militare în timp de război au fost generate de faptul că obținerea de informații necesare pentru desfășurarea eficace a operațiunilor include, ca surse, și prizonieri, refu-

gi, dezertori, civili etc., astfel încât regulamentele militare naționale fac precizări pentru astfel de situații, torturarea fizică și mentală, orice altă formă de coerciție fiind prohibite expres.⁵³

Înțelegerea complexității interzicerii torturii în mediul militar este relevantă de jurisprudența CEDO. În lipsa unor spețe referitoare la militari, vom face apel la cazul *Tyrer c. Regatului Unit* (pedepse corporale)⁵⁴ și la cazul *Irlanda c. Regatului Unit* (tortură).⁵⁵

Astfel, în primul caz, pedeapsa cu trei lovituri de vergea, aplicată unui tânăr de 15 ani, constituia o pedeapsă degradantă (fără a fi o tortură ori o pedeapsă inumană, în sensul că suferința pe care a provocat-o nu a atins nivelul implicat de aceste noțiuni) prevăzută de art. 3 al Convenției, deoarece umilirea și disprețuirea provocate trebuie să atingă un nivel deosebit și să difere de elementul obișnuit de umilire pe care-l comportă în mod normal și aproape inevitabil pedepsele judiciare instituționalizate; deși victima nu a suferit leziuni fizice grave sau durabile, pedeapsa sa - constând în a-l trata ca pe un obiect în mâinile puterii politice - a adus atingere demnității și integrității fizice a acestuia.

În cel de-al doilea caz, s-a stabilit că tratamentul constând în îndeplinirea forțată de exerciții dificil de suportat n-a încălcat în niciun fel art. 3 care interzice tortura și tratamentele inumane sau degradante, dar că loviturile de pumni și de picioare, ca și unele tehnici de interogatoriu „sub presiune” ori „de priverie senzorială”, se constituie în practici de tratamente inumane și degradante, fără a fi totuși tortură, deoarece tehnicile respective nu au cauzat suferințe de intensitatea și cruzimea deosebită pe care le implică noțiunea de „tortură”.

Leccióni învățate din aceste evenimente constau în faptul că militarii n-au voie să tortureze și, la rândul lor, nu pot fi torturați atunci când se află în puterea adversarului. Ca gestionari ai mijloacelor violenței armate, ei reprezintă o parte a autorității publice statale pe care trebuie s-o exercite cu profesionalism, demnitate și onoare, aplicând legile și obiceiurile războiului recunoscute de lumea civilizată.

Cea mai importantă obligație a combatantului este respectarea prevederilor dreptului internațional umanitar pe parcursul desfășurării ostilităților în cadrul conflictelor armate contemporane. Această obligație este pusă în sarcina tuturor statelor sem-

⁵² Codul de conduită al funcționarilor însărcinați cu implementarea legii (adoptat prin Rezoluția Adunării Generale 34/169 din 17 decembrie 1979 (UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials), adoptat prin Rezoluția Adunării Generale 34/169 din 17 decembrie 1979, art. 3. http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/34/169&Lang=F. (Accesat la 07.10.2010).

⁵³ Dragoman Ion. Op. cit. – pag. 75.

⁵⁴ Disponibil pe http://www.coe.int/t/transversalprojects/children%5CSource%5CcaselawCourt%5Ctyrer_fr.doc, în data de 12.03.2010. (Accesat la 17.10.2010).

⁵⁵ Disponibil pe http://www.lawofwar.org/Ireland_v_United_Kingdom.htm. (Accesat la 16.10.2010).

natare ale Convențiilor de la Geneva. Articolul 1 comun al acestor convenții prevede: „Înaltele Părți Contractante se angajează să respecte și să fie respectată prezenta convenție”⁵⁶ Cea mai efectivă metodă de aplicare a normelor de drept internațional umanitar este stipularea expresă a acestora în textele actelor normative naționale și incriminarea la nivel național a crimelor de război.⁵⁷ Este de menționat faptul că această regulă este aplicabilă și asupra conflictelor armate noninternaționale, deoarece obligația de a respecta se referă și la norma stipulată la articolul 3 comun al celor patru Convenții de la Geneva.⁵⁸ Curtea Internațională de Justiție a ONU, în cazul Nicaragua a ajuns la concluzia că obligația statului de a respecta și de a face să fie respectat, este o regulă de natură cutumiară, adică obligatorie pentru toate statele de pe mapamond,⁵⁹ iar Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie, în cazul Tadic, a menționat că forțele armate ale unui stat care participă în cadrul ostilităților peste hotarele țării sunt obligate să respecte normele dreptului internațional umanitar și să contribuie la procesul de depistare și reținere a criminalilor de război.⁶⁰

Pentru a putea să fie respectate, normele de drept internațional umanitar urmează să fie diseminate, adică membrii forțelor armate regulate ale statelor au dreptul de a cunoaște și de a studia în esență prevederile acestora. Obligația statelor de a pregăti propriile forțe militare în ceea ce privește cunoașterea acestor reguli a fost codificată pentru prima dată în textele Convențiilor de la Geneva din 1906 și 1929, iar mai târziu exigența de a instrui efectivul forțelor armate atât pe timp de pace cât și pe durata conflictelor armate este stipulată în actele normative internaționale în vigoare.⁶¹

De asemenea despre obligația respectivă s-au expus în repetate rânduri atât Consiliul de Securitate al ONU și Asamblarea Generală a ONU, cât și Comi-

sia pentru drepturile omului,⁶² iar prin intermediul buletinului Secretarului General al ONU și altor acte adoptate de această organizație, membrii forțelor multinaționale de menținere a păcii sub egida ONU sunt obligați să cunoască prevederile dreptului internațional umanitar aplicabile asupra acestui gen de operațiuni.⁶³

Această obligație se realizează la nivel național prin intermediul adoptării îndrumarelor sau ordinilor interne, predarea disciplinei respective în cadrul instituțiilor de profil și obligarea superiorilor de a informa și de a verifica cunoștințele subalternelor în ceea ce privește cunoașterea obligațiilor acestora care decurg din dreptul internațional umanitar în timp de conflict armat, fapt prevăzut expres la articolul 87 (2) al PA I.

În ceea ce privește obligația de a respecta normele de drept internațional umanitar în cadrul conflictelor armate noninternaționale, articolul 19 al PA II prevede: „Prezentul Protocol va fi difuzat cât mai larg posibil”,⁶⁴ obligație care este pusă nu doar în sarcina forțelor guvernamentale, ci și în sarcina tuturor părților implicate în cadrul unui conflict armat contemporan cu caracter noninternațional.⁶⁵ Un exemplu în acest sens îl constituie acordurile dintre Părțile implicate în cadrul conflictelor de pe teritoriul Iugoslaviei, în anii 1991-1992, cu privire la aplicarea și respectarea normelor dreptului internațional umanitar.⁶⁶ Normele cutumiare de drept internațional recunosc obligația grupărilor militare implicate în cadrul conflictelor armate contemporane cu caracter noninternațional de a respecta prevederile dreptului internațional umanitar.⁶⁷

O altă obligație a combatantului, care este într-o legătură logică ce cea de a respecta necondiționat prevederile dreptului internațional pe durata conflictelor armate contemporane, este de a nu ordona subalternilor de a nu lăsa pe nimeni în viață sau de a amenința cu un astfel de ordin inamicul. Această interdicție își are originea în textele Codului Lieber,

⁵⁶ Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 1. //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, pag. 10.

⁵⁷ Ясмин Накви, Амнистия за военные преступления возможность международного признания, Журнал МККК, Сборник статей, 2003, с. 322 с.293 345.

⁵⁸ A se vedea: Boisson de Chazournes L., Condorelli L Common Article 1 of the Geneva Conventions revisited: Protecting collective interests. International Review of the red cross, Vol.82, March 2000, p. 67-86.

⁵⁹ Curtea Internațională de Justiție a ONU: Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement of 27 June 1986, ICJ Reports 1986, para. 20.

⁶⁰ The Prosecutor v. Dusko Tadic, ICTY Appeals Chamber, Judgment, The Hague, 15 July 1999, Case No. IT-94-1.

⁶¹ CG I, art.47, CG II, art. 48; CG III, art. 127; CG IV art. 144; PA I, art. 83; PA II, art. 19; etc.

⁶² Consiliul de Securitate, rezoluția 1265, din 17.09.1999; Asamblarea Generală, rezoluția 2852 (XXVI), din 20.12.1971; Comisia pentru drepturile omului, Res. 1994/85, 9 martie 1994.

⁶³ Buletinul Secretarului General al ONU, din 6 august 1999, par.3; Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, 1296, din 19.04.2000.

⁶⁴ Protocolul Adițional II, art. 19.// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 262.

⁶⁵ Жан-Мари Хенкерст, Обычное международное гуманитарное право, Нормы, изд. МККК, Москва 2006, ст.644.

⁶⁶ Memorandum of Understanding on the Application of IHL between Croatia and the SFRY. Agreement on the Application of IHL between the parties to the Conflict in Bosnia and Herzegovina.

⁶⁷ Жан-Мари Хенкерст, Обычное международное гуманитарное право, Нормы, изд. МККК, Москва 2006, ст. 631.

Declarației de la Bruxelles și a manualului Oxford, prevederi care au fost codificate în cadrul conferințelor diplomatice de la Haga.⁶⁸ Actualmente, această obligație a combatanților ce dețin și exercită dreptul de comandă asupra subalternilor, este stipulată la articolul 40 al PA I, care prevede: „Este interzis de a se ordona să nu existe supraviețuitori, de a amenința aceasta adversarului sau de a conduce ostilitățile în funcție de această decizie”,⁶⁹ iar declarația conform căreia nimeni nu va fi cruțat constituie componenta de infracțiune în conformitate cu prevederile Statutului Curții Penale Internaționale.⁷⁰ Astfel, atât emiterea unui asemenea ordin, cât și executarea acestuia constituie o încălcare gravă a prevederilor dreptului internațional umanitar și este incriminată de către legislațiile naționale ale unui număr impunător de state.

În ceea ce privește situația conflictelor armate noninternaționale, nu există o interdicție expresă, dar aceasta poate fi dedusă din prevederile articolului 4 al PA II: „Toate persoanele care nu participă în mod direct la ostilități sau care nu mai participă la acestea, indiferent că sunt sau nu private de libertate, au dreptul să fie respectată persoana lor, onoarea, convingerile și practicile lor religioase. Ele vor fi tratate cu umanism în toate împrejurările, fără nici o diferență cu caracter nefavorabil.”⁷¹ iar conform Statutului Curții Penale Internaționale: „declarația cu privire la faptul că nimeni nu va fi cruțat”, constituie o crimă de război în cadrul conflictelor armate noninternaționale.⁷²

Copyright©Alexandru CAUIA, 2010.

⁶⁸ Жан-Мари Хенкерст, Обычное международное гуманитарное право, Нормы, изд. МККК, Москва 2006, ст. 207.

⁶⁹ Protocolul Adițional I, art.40// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 206.

⁷⁰ Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, art. 8 (2) (b) (xii); <http://www.pict-pcti.org/courts/pdf/fr/html>. (Accesat la 22.10.2010).

⁷¹ Protocolul Adițional II, art. 4 (1)// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 255.

⁷² Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, art. 8 (2) (e) (x); <http://www.pict-pcti.org/courts/pdf/fr/html>. (Accesat la 01.11.2010).

PARTICULARITĂȚILE ORGANIZĂRII INSTITUȚIEI NOTARIATULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Aliona CARA**

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ НОТАРИАТА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Проблематика деятельности института нотариата, как одного из наиболее динамичных институтов современной системы права становится все более значимым фактором, определяющим роль и место специальных коллегияльных органов, осуществляющих нотариальную деятельность. Представляя собой институт гражданского общества, он должен полностью отвечать и соответствовать законным интересам участников гражданского оборота, не допуская при этом нарушения их прав, содействовать оказанию квалифицированной юридической помощи, реализовывать конституционное право государства.

Вопрос об организации нотариата – один из сложных в современной юридической науке. Находящийся на пересечении частных и публичных интересов, он не только отражает их интересы, но и регулирует. От этого во многом зависит и рациональность применения нотариального инструментария, который должен соблюдать и уважать права личности.

Настоящая статья рассматривает особенности организации нотариата в Республике Молдова на примере других стран, среди которых организация нотариальной деятельности в Российской Федерации. Сравнительный анализ помогает раскрыть специфику функционирования нотариата, его организационно-правовые основы, взаимодействие с другими институтами правового государства.

Особое внимание в статье уделено анализу нотариальных организаций, среди которых нотариальные конторы, некогда прекратившие своё существование в Республике Молдова, ассоциации нотариусов, и союзы способствующие отстаиванию прав нотариусов. Названные в прошлом «машинами по сбору денег» нотариальные палаты по известным причинам были повсеместно ликвидированы.

Слабости молдавского нотариата во многом являются результатом социально-правовой ситуации, сформировавшейся в стране в последнее время, которые в очередной раз указывают на реформирование организационно-правовых механизмов функционирования нотариата, что во многом бы способствовало усилению позиций молдавского нотариата и расширило бы его возможности.

THE PECULIARITIES OF THE NOTARY INSTITUTION ORGANIZATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The problematics of the notary institution, as one of the most dynamic institutions of a modern legal system is becoming an increasingly important factor in determining the role and place of special collegial bodies carrying out notarial activities. Representing itself institute of civil society, it should answer and completely correspond to legitimate interests of participants of a civil turn, while avoiding violations of their rights, facilitate the provision of qualified legal assistance, implement the constitutional law of the state.

Question on notary institution organization is one of the difficult problems in modern jurisprudence. Being at the intersection of private and public interests, it reflects not only their interests, but also regulates them. In many respects, rationality of application of notarial toolkit which must observe and respect the rights of individuals depends on the mechanism of notary institution organization.

The present article considers features of the organization of notary institution in the Republic of Moldova on the example of other countries, including the organization of notary activity in the Russian Federa-

* *Aliona CARA* – magistru în drept, doctorand la IISD al AȘM.

tion. The comparative analysis helps to reveal the specifics of functioning of notary, its organizational and legal basis, cooperation with other institutions of the lawful state.

Particular attention is paid to the analysis of notarial organizations, including notary chambers that do not exist anymore in the RM, the associations of notaries, and the unions promoting the rights of notaries. Notary chambers named in the past "money collecting equipment" for the known reasons were universally eliminated.

The weakness of the Moldovan notary is the result of social and legal situation that emerged in the country in recent times. It points once again on the problem to reform the institutional mechanisms of notary functioning, that in many respects would strengthen the position of the Moldovan notary and expand its capabilities.

Problema organizării notariale în domeniul dreptului notarial face subiectul unor numeroase investigații științifice, întreprinse de specialiștii diferitor țări atât din domeniul notarial, civil și administrativ. Aspectele organizatorice ale activității notariale sînt reflectate atât în Constituție și legislația privind activitatea notarială în vigoare cît și de autori ruși ca: Романовская О.В., Романовский Г.Б., Репин В.С.; români: Leș Ioan, Hilsenrand, A., Rizeanu, D., Zirra; moldoveni: Chibac Gh., Constantinescu E., Bondarciuc O., Mocanu E., Pistriga V., precum și francezi: Aubert Luc, Jeanne de Poulpiquet ș.a., cu toate acestea instituția notariatului este în dezvoltare permanentă lacunele legislative apasă asupra organizării și activității notariale și acest caz aceste lacune necesită a fi excluse atât din aspect legislativ cît și din cel practic.

Conform DEX-ului termenul de "organizare" conform interpretării gramaticale înseamnă "acțiune de a (se) organiza și rezultatul ei". Verbul "a organiza" semnifică: "a face ca un grup social, o instituție etc. Să funcționeze sau să acționeze organic (repartizînd însărcinările și coordonîndu-le conform unui plan adecvat); a stabili și a coordona mijloacele tehnice, economice, administrative, astfel încît să permită executarea în condițiile optime a unui proces"¹. În acest sens organizarea notarială include elementele structurale definitorii necesare pentru practicarea activității de notar, condițiile și rigorile impuse de legislația în vigoare pentru practicarea activității de notar, subiecții care au dreptul la exercitarea activității de notar, organele competente de reglementare și control al activității notariale.

După modelul sovietic notariatele de stat au fost organizate ca organe administrative cu atribuții specifice procedurii necontencioase. Descentralizarea economică și tranziția spre o economie de piață a impus o nouă organizare notarială.

Notariatul a trecut prin diferite perioade, fiind impus de a se reorganiza în dependență de diferiți

factori: politici, sociali, economici. În anii 1997-2003 în Republica Moldova a fost instituit notariatul de tip latin, în prezent în acest sens, experții internaționali în domeniul notariatului au constatat o serie de discrepanțe între prevederile cadrului normativ național și cel internațional, mai ales odată cu modificările legii cu privire la notariat din 2002: fiind introdus notariatul de stat, excluderii asocierii obligatorii ale notarilor și introducerea taxei de stat, aceste modificări au fost criticate de asociațiile internaționale ale notarilor.

Astfel în perioada 1997-2003 organizarea notarială a fost structurată după cum urmează:

- Ministerul Justiției;
- Camera Notarială;
- Camerele Notariale Teritoriale;
- Notarul Privat.

Ulterior instituția notariatului a suferit modificări și în prezent avem doar **Ministerul Justiției** care se ocupă de promovarea politicii notariatului și implementarea acestor politici în practică și **notarii publici**.

Organizarea notarială în diferite state depinde în mare parte de forma organizatorică juridică al unui stat: stat federativ, stat unitar, monarhie. Миронов А.Н.,² a structurat organizarea notarială rusească reprezentînd sistemul organelor și persoanelor cu funcție de răspundere ce include:

- Ministerul Justiției al FR;
- Ministerele Justiției ale Republicilor ce fac parte componentă ale FR;
- Administrarea justiției subiecților FR;
- Camerele notariale;
- Birourile notariale de stat;
- Notarii privați;

Introducerea notariatului în diferite țări a avut ca impact crearea stabilității în raporturile, care prezintă o importanță pentru societate și stat, facilitînd activitatea unor organe de stat ca: instanțele judecătorești, oficiile cadastrale, departamentul tehnologii

¹ DEX, Dicționar explicative al limbii române. Ediția a II-a, București: Univers Enciclopedie, 1998. – p.727.

² Миронов А.Н. Нотариат: Учебное пособие. – М.:ФОРУМ: ИНФРА – М, 2005. с. 115.

informaționale, subdiviziunile acestuia, inclusiv oficiile stării civile, prin executarea unor obligații, care le aparțineau înainte de a fi transmise către organele notariale. Notariatul este o instituție care contribuie la prevenirea apariției eventualelor conflicte, apărarea drepturilor și intereselor civile, asigurării exercitării lor, ci nu prin executarea funcțiilor judiciare. Notariatul este o instituție împuternicită să îndeplinească anumite funcții, ce aparțin statului. Statul a atribuit persoanelor ce desfășoară activitate notarială să realizeze funcțiile în numele său. În acest context, notariatul este reprezentantul statului exercitând funcția dată, deși notarul nu intră în categoria organelor de stat, statul a impus rigori stricte pentru practicarea activității de notar. Contraverse privind statutul juridic al activității notariale au fost duse în literatura de specialitate. Astfel, în opinia autorilor români A. Hilsenrand, C. Zirra și D. Rizeanu, sub imperiul vechii organizări notariale s-a considerat, că notariatul de stat este un organ al administrației de stat.³ Autorul român Ioan Leș, cercetând legislația privind organizarea notarială de stat anterioară afirmă că: ”s-a argumentat relevant într-o asemenea caracterizare asupra faptului neposedării caracterului jurisdicțional al activității notariale, iar ”controlul și îndrumarea activității notariale aparține Ministerului Justiției, ca organ central al administrării publice.”⁴ În mod izolat s-a acreditat și opinia potrivit căreia notariatul are o competență jurisdicțională și face parte din sistemul organelor jurisdicționale. O atare calificare este contrară atribuțiilor și naturii activității notariale. În sistemul legislației anterioare organele notariale nu puteau fi incluse decât în sistemul organelor cu atribuții administrative. Noua reglementare a activității notariale diferă fundamental de vechea structură notarială. În prezent, notarii publici români sunt organizați în birouri notariale, iar titularul acestuia nu este funcționar de stat; notarul public exercită atribuțiile unei profesii liberale.

Cu toate că, după părerea autorilor români notariatul de stat în perioada sovietică era privită sub un aspect critic, în Republica Moldova, notariatul de stat în acea perioadă este privit și ca un exemplu de urmat în anumite particularități, notarul privat *Constantinescu E.*, consideră că diferența principală dintre notariatul din perioada sovietică și cea de azi, este siguranța, lipsa în prezent al siguranței în activitate și în actele îndeplinite. Din practica autorului, din 1985 pînă în 1995 nu erau cazuri de judecare în primă instanță sau de cercetare a actului notarial în-

deplinit în organele de anchetă. Acum, însă așa situații se mai întîlnesc, cauza este întregul sistem care necesită cercetări aprofundate și ”intervenții radicale.” În perioada de așa-numita tranziție (cam de lungă durată) nici notarul, nici participantul la actul notarial nu sunt în siguranță. Corupția, dezordinea și haosul care mai persistă în multe relații sociale pun în pericol actul notarial, fiind o acțiune directă asupra securității statului. ”Nu sunt niște afirmații banale, este realitatea care nu poate fi neglijată”. În opinia noastră notarul nu face parte din categoria organelor de stat, fiind o instituție preventivă de apărare a intereselor persoanelor și garantarea drepturilor lor, activitatea notarială are ca scop constatarea unor raporturi juridice civile și comerciale nelitigioase.

Statul ocrotește drepturile și interesele cetățenilor săi, conform art.16 din Constituție: ”respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului, toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. În conformitate cu Legea 1453/2002 art.2: „notariatul este o instituție publică de drept, abilitată să asigure, în condițiile legii, ocrotirea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor și statului prin îndeplinirea de acte notariale în numele Republicii Moldova”. În virtutea prevederilor Constituției RM, puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Notariatul fiind o instituție publică are tangențe cu puterile statale, mai ales fiind abilitată în condițiile legii să asigure drepturile și obligațiile cetățenilor. Instituția notariatului stă la mijloc acționînd în numele statului și apărînd interesele și drepturile cetățenilor.

Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil. În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției, **organizarea notarială** este stabilită de către **Ministerul Justiției**.

În conformitate cu legislația în vigoare Ministerul Justiției are următoarele funcții:

- a) eliberează și retrace licențele pentru activitatea notarială;
- b) supraveghează și efectuează controlul activității notariale și al modului de întocmire a actelor notariale;
- c) aprobă în condițiile Legii cu privire la nota-

³ Hilsenrad A., Rizeanu D., Zirra C. Notariatul de stat. București: Editura Științifică, 1964, 307p., p. 12.

⁴ Leș I. Organizarea sistemului judiciar, a avocaturii și a activității notariale. București: Edit. Lumina Lex, 1997, 303 p., p. 234.

⁵ Constantinescu E. E greu să fii notar, dar nu mai greu decât să fii om, Revista Națională de Drept Nr. 7, iulie 2006, p. 2-6., p. 6

riat, actele normative necesare pentru desfășurarea activității notariale;

d) contribuie la asigurarea practicii notariale unice și a analizei statistice a actelor notariale, precum și elaborează recomandări metodologice privind aplicarea uniformă a legislației ce reglementează activitatea notarială tuturor instituțiilor care realizează activitatea notarială;

e) stabilește numărul necesar de notari de stat, notari privați, notari stagiați; legalizează autenticitatea semnăturii notarului și a ștampilei acestuia pe actele persoanelor fizice și juridice destinate prezentării în autoritățile competente ale altor state;

f) selectează și atestază cadrele notariale; ține registrul gajului; ține arhiva notarială de stat; ține evidența dosarelor succesoriale și a testamentelor;

g) crează rezerve de cadre ale Ministerului Justiției, organizează activitatea de perfecționare a colaboratorilor Ministrului Justiției, organizează activitatea de perfecționare a colaboratorilor Ministerului Justiției, consultanților, șefilor de cancelarie din instanțele judecătorești, executorilor judecătorești, notarilor, avocaților, participă la elaborarea programelor didactice pentru pregătirea și ridicarea nivelului profesional al cadrelor⁶.

În acest sens, legea cu privire la notariat stipulează expres funcția de organizare al activității notariale al Ministerului Justiției: acțiuni de înregistrarea a foilor cu antet pe care se întocmesc actele notariale (art.4 alin. 3 al Legii); eliberarea licenței pentru activitatea notarială, în baza hotărârii Comisiei de licențiere al activității notariale (art.13 alin.1 al Legii); încasarea plății pentru eliberarea licenței pentru activitatea notarială (art.13 alin.3 al Legii); suspendarea și încetarea activității de notar la înaintarea hotărârii Comisiei de licențiere a activității notariale (art. 15 al.3, art. 16 al. 2 al Legii).

Un exemplu elocvent diferit de situația notariatului în Republica Moldova este în Federația Rusă notariatul este împărțit în dependență de împărțirea teritorial administrativă, numărul notarilor este determinat de factori obiectivi ca: numărul locuitorilor unei regiuni, unor orașe, unor raioane, unor suburbii, organele locale de justiție împreună cu camera notarială locală stabilesc numărul necesar de notari. În caz de necesitate a unui notar într-o anumită localitate organul de justiție adresează o scrisoare Ministerului Justiției cu rugămintea de a deschide un birou notarial de stat⁷. Păstrarea birourilor notariale

de stat a fost impusă de o realitate obiectivă. În primul rând în birourile notariale de stat se păstrează arhiva notarială de ani de zile, în localitățile unde nu sînt birouri notariale de stat arhiva este transmisă biroului notarial privat. În al doilea rând trecerea din notarul de stat în notarul privat este destul de dificilă din considerentul depășirii barierei psihologice, notariatul de stat fiind tutelat de către organul de justiție, iar notariatul privat fiind obligat să activeze fără intervenția și ajutorul organelor de justiție, și în al treilea rând în localitățile unde au rămas notariatele de stat ei sînt răspunzători toate dosarele de moștenire, fapt ce a fost diferit de situația notarilor de stat din Republica Moldova. Acest sistem de diferențiere al notarilor de stat de cei privați a fost criticat de către profesorul universitar rus *Тарбагаева Е.Б.* El susține că art. 36 al Legii cu privire la notariat al Federației Ruse⁸ are discrepanțe și anume notarii de stat au mai multe împuterniciri decât notarii privați, ei au dreptul să se ocupe de dosarele de succesiune, eliberarea certificatelor de proprietate în cazul decesului unuia din soți, în orașele mari în regiunile unde nu sînt notari de stat, dosarele de succesiune sînt duse de către notarii privați, organele de înregistrare de stat împreună cu camera notarială decid care dintre notarii privați vor duce dosarele de succesiune. Apare în cazul dat o întrebare dacă notarul privat refuză să ducă dosarele de succesiune. Camera notarială teoretic și în conformitate cu legislația în vigoare nu poate să-l oblige să accepte⁹, deoarece legislația nu prevede procedura de formare a drepturilor de succesiune de către notarii privați. O altă diferențiere dintre notarii de stat și cei privați a fost făcută de către autorul comentariului Legii cu privire la notariat al Federației Ruse *Репин В.С.*,¹⁰ a indicat care sînt criteriile după care s-a condus legislatorul la împuternicirea notarilor de stat cu atribuțiile de – procedura succesorală, eliberarea certificatului de moștenitor, luarea măsurilor de asigurare al moștenirii. În primul rând, toate documentele de arhivă se găsesc în birourile notariale de stat și toate testamentele care au fost întocmite anterior se păstrează la notarii de stat. În al doilea rând în cazul unei multitudini de notari, va fi greu de decis care la care dintre notari de adresat, sau care dintre notari să ia măsurile de păstrare și asigurare a moștenirii. În al treilea rând notarul privat uneori

⁶ Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Ministerul Justiției a Republicii Moldova nr. 129 din 15.02.2000, MO nr. 19-20/210 din 24.02.2000, p. 15, 28.

⁷ Репин В.С. Комментарий к Основам законодательства Российской Федерации о нотариате, Изд. НОРМА, Москва 2000, 296 с., с.11.

⁸ Основы Законодательства Российской Федерации о нотариате, от 11.02.1993, Ведомости Съезда народных депутатов Российской Федерации и Верховного Совета Российской Федерации, 1993 г., № 10, ст.357

⁹ Тарбагаева Е.Б., К вопросу о толковании и применении статьи 36 Основы Законодательства Российской Федерации о нотариате, Нотариальный Вестник №1/2008, с. 41-44.

¹⁰ Репин В.С., op.cit., с. 77

își mută sediul dintr-o localitate în alta, astfel pot apărea probleme pentru moștenitori.

În conformitate cu Legea 1453/2002, art. 12 admiterea persoanelor la profesia de notar se face în baza cererii depuse de persoană la Ministerul Justiției privind solicitarea permisiunii de activa în calitate de notar de stat sau privat, investirea prin ordinul Ministrului Justiției, cu împuterniciri de activa în calitate de notar de stat sau privat, depunerea jurământului, înregistrarea în Registrul de Stat al Notarilor, primirea licenței pentru activitatea notarială și a legitimației de notar, depunerea la ministerul Justiției a specimenelor de semnătură și a amprentelor sigiliilor, pe lângă condițiile menționate notarul privat este obligat să încheie contract de asigurare de răspundere civilă, și să informeze Ministerul Justiției despre locul îndeplinirii de către el a actelor notariale. Timp de 90 de zile notarul privat trebuie să îndeplinească condițiile menționate. Discuții privind organizarea activității notariale au fost duse de autori fiind analizate sub diferite aspecte, astfel autorul român *Leș Ioan* consideră elementul structural aflat la baza activității notariale este biroul notarului¹¹. În prezent, notarii sunt organizați în birouri notariale, iar titularul unui asemenea birou nu este funcționar de stat; notarul exercită atribuțiile unei **profesii liberale**. În literatura de specialitate apar multe contraverse privind statutul notarului sau ce al biroului notarial, deci cine este subiect de drept – notarul sau biroul notarial? Pentru a răspunde la această întrebare e necesar de analizat legislația privind activitatea notarială. Până la intrarea în vigoare al Legii RM ”Cu privire la notariat”, nr. 1153-XIII din 11.04.1997 în calitate de subiect de drept apăreau doar birourile notariale de stat. Ca rezultat orice document era autentificat de către biroul notarial de stat, acesta fiind calificat drept subiect de drept. Biroul notarial conform art. 11, 27 al Legii nr. 1453 – XV din 08.11.2002, reprezintă încăperea unde notarul, unde își desfășoară activitatea notarială un notar, sediul notarului.

Până în 2010 sistemul notarial al Republicii Moldova era compus din notari de stat și notari privați, respectiv aveam birouri notariale de stat (art. 27/3 al Legii cu privire la notariat nr. 1453–XV din 08.11.2002, ”Guvernul stabilește rețeaua birourilor notariale de stat, structura și statele de personal ale acestora, la propunerea Ministerului Justiției”), și birouri notariale private.

Biroul notarial nu este o persoană fizică, atît conform legislației fiscale, art. 5 p. 3 al Titlului I al Codului Fiscal¹², cît și conform art. 17 Codului

Civil al RM¹³ ”persoana fizică subiect de drept este titularul de drepturi și obligații, care formează conținutul raportului juridic civil”. Biroul notarial nu este nici persoană juridică. Legislatorul nu a prevăzut calitatea de persoană juridică al biroului notarial spre deosebire de art. 17 al Legii Ucrainei ”Cu privire la notariat” Nr. 3425-XII¹⁴. Faptul că **biroul notarial nu este subiect de drept** și nu poate fi luat la evidență inspectoratele fiscale menționat și în p. 4 Scrisorii Inspectoratului Fiscal de Stat Nr. 10–6-04/94-433 din 19.02.1999.¹⁵ *Ca concluzie menționăm că, biroul notarial nu poate avea un cod fiscal special, precum și nu poate duce contabilitate aparte. Ca urmare deducem că biroul notarial nu este subiect al dreptului, precum și nu desfășoară nici o activitate.*

Autorul *Pistriuga Vitalie* menționează în articolul său: ”orice document notarial, la fel pe orice alt document eliberat de către notar, urmează a fi menționat expres faptul, că actul notarial este îndeplinit de către notar, și nu de către biroul notarial; această regulă se referă și la corespondența notarului; deseori, totuși, bazîndu-se pe practica veche, unii notari în anunțurile privind deschiderea succesiunii, publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, precum și în alte reviste și ziare, stipulează, că ‘Biroul notarului ... anunță deschiderea dosarului de succesiune ...’, însă anunțul corect, în corespundere cu prevederile legislației în vigoare, trebuie să fie ‘Notarul anunță deschiderea succesiunii...’, deoarece deschide succesiunea anume notarul, și nu biroul notarial¹⁶’. Conform Regulamentului privind cerințele necesare pentru amenajarea biroului notarului¹⁷ care va intra în vigoare pe data de 01.01.2012: ”3. Biroul notarului nu este personalitate juridică” încă o dovadă ale celor expuse anterior.

O întrebare contraversată în ultimul timp a apărut referitor la păstrarea documentelor în arhiva notarială. Arhiva notarială nu poartă un caracter static; la arhivă se apelează de fiecare dată cînd actele notariale sînt pierdute sau deteriorate, iar asemenea cazuri sînt destul de frecvente. Soluția propusă de Ministerul Justiției – păstrarea provizorie la notari

RM nr. 62/522 din 18.09.1997, art. 5, al. 3

¹³ Băieșu Aurel, Băieșu Sergiu, Buruiiană Oleg, Codul civil al Republicii Moldova, Comentariu, Art. 1 – 511, Edit, Tipografia Centrală, 2006. – Vol. I, p. 58

¹⁴ Закон Украины о нотариате («Про нотариат»), №3425-XII от 02.09.1993// Відомості Верховної Ради, 1993, №39, ст. 383

¹⁵ Scrisorii Inspectoratului Fiscal de Stat Nr. 10–6-04/94-433 din 19.02.1999.

¹⁶ Pistriuga V. op.cit., p. 55

¹⁷ Hotărîrea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului pentru amenajarea biroului notarului, MO nr.78-79 din 21.04.2009, în vigoare din 01.01.2012.

¹¹ Leș I. op.cit., p. 224.

¹² Legea RM Codul Fiscal, nr. 1163-XIII din 24.04.1997, MO al

(75 de ani) – este o soluție doar pentru câțiva ani și după părerea notarilor privați nu din cele mai reușite. În același timp notarii privați consideră că păstrarea documentelor în arhiva de stat ar fi economisitoare, și documentele ar fi în siguranță, este necesar de menționat că arhiva actelor notariale este garanția protejării dreptului la proprietate. O opinie opusă o are Ministerul Justiției care consideră inoportun transmiterea documentelor în arhiva de stat, din motivul nesiguranței viitoare ale documentelor transmise spre păstrare. Colaboratorii Arhivei de Stat pot fi ușor corupți având un salariu mic, și în acest caz pot fi ușor ”cumpărați” de a elibera documentele persoanelor interesate. În **Germania** practica e cu totul diferită aici notariatul se consideră ca un ”business de familie” fiind transmis din generație în generație, astfel documentele se păstrează în arhiva notarială al fiecărui birou notarial câteva zeci de ani.

În anul 2006 a fost contestat și anulat Regulamentul privind pregătirea și depunerea actelor în arhiva notarială, aprobat prin ordinul Ministrului Justiției nr.55 din 27.02.2006 și de Directorul Serviciului de Stat de Arhivă al Republicii Moldova la 27.02.2006, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, pe data de 17 martie 2006 nr. 43-46 (Hotărârea instanței de contencios administrativ a Curții de Apel Chișinău din 30 martie 2007, dosar nr. 3/91/07 și Decizia Colegiului Civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 18 iulie 2007, dosar nr. 3r-1121/07.¹⁸)

O altă întrebare care trezește discuții este mărimea unor birouri notariale. Spațiul în care notarul își desfășoară activitatea notarială poate fi deținut în proprietate sau în posesie, legislația în vigoare nu prevede nici o restricție asupra mărimii încăperii biroului notarial sau calității de a fi posesor sau proprietate, cu excepția faptului asigurării notarilor de stat cu încăperi special amenajate pentru a exercita activitatea notarială de către notarii de stat. Contradicțiile ce apar la moment sînt exercitarea obligației notariale de a păstra secretul notarial. În conformitate cu art. 6 din Legea cu privire la notariat nr. 1453–XV din 08.11.2002: ”persoana care desfășoară activitate notarială are obligația de a păstra secretul cu privire la actele îndeplinite și la faptele care i-au devenit cunoscute în timpul activității sale,” ca consecință avînd un spațiu mic, notarul fiind pus în situația cînd alte persoane decît cele interesate pot aștepta în birou și neavînd nici o intenție directă, no-

tarul poate încălca etica profesională și prin inacțiune de a nu lua măsurile necesare pentru executarea obligației de a păstra secretul notarial. *O sugestie în acest caz ar fi asocierea notarilor în birouri notariale mai mari, astfel ar fi posibil de a organiza și de a avea condiții de păstrare a documentelor, în arhiva notarilor, cazul similar este în Germania unde notarii în majoritatea cazurilor se asociază și activează în birouri notariile, ceea ce ar duce și la rezolvarea problemei spațiilor mici ale unor birouri notariale, problemă ce este discutabilă în ziua de azi.*

Notarul își exercită funcțiile sale în conformitate cu Legea nr. 1453/2002 nu în baza unui contract de muncă, care presupune un raport de subordonare, ci în temeiul statutului funcției sale. Cu toate că, legislatorul nu a prevăzut expres procedura, notarii de stat cădeu sub incidența Codului muncii, reieșind din acest fapt, apar multe neclarități și dubii în practică. Există deosebiri între modul de exercitare a funcției de către notar și posesorii altor profesii liberale – medici, arhitecți, avocați, auditori. Consecința exercitării unui serviciu de interes public de către notar rezultă într-o serie de obligațiuni impuse de către stat. Accesul la profesia de notar, locul exercitării profesiei cît și însuși activitatea notarului se află sub controlul minuțios din partea statului – moment nespecific pentru alte profesii liberale¹⁹. Notarul fiind o instituție publică, legislația în vigoare stabilește anumite incompatibilități și restricții: Conform art. 21 al Legii nr. 1453/2002, activitatea notarială este incompatibilă cu orice altă activitate remunerată, cu excepția celei științifice, didactice și de creație,

În **România** avem o organizare notarială de tipul următor Biroul notarial se înregistrează la curtea de apel în circumscripția căreia își are sediul. Această operație trebuie realizată în termen de 60 de zile de la numirea notarului public. În cazuri temeinice, ministrul justiției poate să prelungească termenul de 60 de zile. Sancțiunea neînregistrării biroului notarial în termenul legal este revocarea numirii notarului public. Notarii pot activa individual în cadrul unui birou sau se pot asocia, în cazul dat ei vor încheia un contract de societate civilă.

Organizarea activității notariale în România a fost inspirată de legislația franceză. În **Franța**, în fiecare departament există o cameră de notari; pe lângă fiecare curte de apel funcționează un consiliu regional de notari, iar pe lângă Ministerul Justiției un consiliu superior al notarilor (art.2 Ordonanța din 2 XI 1945 privitoare la statutul notariatului)²⁰. Orga-

¹⁸ Hotărârea instanței de contencios administrativ a Curții de Apel Chișinău din 30 martie 2007, dosar nr. 3/91/07 și Decizia Colegiului Civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 18 iulie 2007, dosar nr. 3r-1121/07

¹⁹ Mocanu E. op.cit., p. 10

²⁰ Loi du ventôse An.XI : Règles organiques du notariat :

nizarea notarială este asemănătoare și în alte state europene. Există însă și unele particularități. Astfel, de pildă, în **Suedia** în fiecare municipiu există cel puțin un notar public, în această țară activitatea notarială nu este considerată, de regulă, ca o ocupație exclusivă. Aceste restricții impun față de instituția notarului îndeplinirea obligațiilor sale fără a fi implicați în alte activități. Îndeosebi statutul notarului de tip latin diferă mult de de statutul notarului de tip anglo-saxon, și în acest context organizarea instituției notarului în aceste țări este mai complexă și este controlată în condiții mai riguroase de către organele de supraveghere.

Importanța structurilor organizatorice ale instituției notariale: camerele notariale, asociațiile notariale și uniunile notariale.

Camerile notariale au funcții strict determinate de apărare și de protejare al notarilor care sînt membri ai camerei notariale, reieșind din această obligație de a deveni membru ai camerei notariale cu toate că contravine principiului libertății de a se alia la în vederea reprezentării intereselor lor profesionale în asociații. **Camera notarială** în RM nu a ținut piept cerințelor și a fost desființată. Însă în alte țări prezența Camerei Notariale este un avantaj pentru notari, un exemplu elocvent este **Canada**. Canada a prezentat un interes dublu pentru teza în cauza deoarece sistemul federal al Canadei este împărțit pe provincii astfel în provincia Quebec sistemul notarial este de tip latin iar în restul Canadei de tip anglo-saxon. În rezultatul colaborărilor dintre camerele notariale din Quebec (Canada) și România a fost elaborată o carte unde au fost incluse particularitățile sistemului notarial din Quebec și România pentru anii 2002-2005, (Camera notarilor din Profesia de notar în Quebec, Program Canada-România, Chambre des notaires du Quebec, 2003)²¹, unde au fost expuse în linii generale organizarea sistemului canadian notarial și unele elemente ale sistemului român. Camera notarilor îl poate obliga la parcurgerea unui stagiu de perfecționare pe candidatul care începe să profeseze efectiv după trecerea unei perioade mai mari de doi ani de la obținerea permisului de exercițiu sau la promovarea stagiului. Camerele notariale au funcții strict determinate de apărare și de protejare al notarilor care sînt membri ai camerei notariale, reieșind din această obligație de a deveni membru ai camerei notariale cu toate că contravine principiului libertății de a se alia la în vederea reprezentării intereselor lor profesionale în asociații, Camera notarială în RM nu a ținut piept cerințelor și

a fost desființată. Însă în alte țări prezența Camerei Notariale este un avantaj pentru notari, un exemplu elocvent este **Canada**. Canada a prezentat un interes dublu pentru teza în cauza deoarece sistemul federal al Canadei este împărțit pe provincii astfel în provincia Quebec sistemul notarial este de tip latin iar în restul Canadei de tip anglo-saxon. În rezultatul colaborărilor dintre camerele notariale din Quebec (Canada) și România a fost elaborată o carte unde au fost incluse particularitățile sistemului notarial din Quebec și România pentru anii 2002-2005, (Camera notarilor din Profesia de notar în Quebec, Program Canada-România, Chambre des notaires du Quebec, 2003)²², unde au fost expuse în linii generale organizarea sistemului canadian notarial și unele elemente ale sistemului român. Obligatorietatea contractului de răspundere civilă profesională este pusă nu doar pe seama notarilor din Republica Moldova, o practică mai bogată o întâlnim în **Quebec**, conform art. 1 din Regulamentul subscrierii la Fondul de asigurare pentru răspundere profesională al Camerei Notariale din Quebec: ”orice notar este obligat să subscrie la Fondul de asigurare al Camerei Notariale din Quebec”. Fondul are cinci clase asigurări, notate cu litere (A, B, C, D și E), primul fond A este destinat notarilor ce nu intră în categoria B și C iar în categoria B sînt incluse persoanele care activează pentru Guvernul Quebecului și organizațiile municipale ale Quebecului, clasa C din Fond este destinată persoanelor ca: orice notar care nu exercită nici o activitate profesională cu titlu de notar sau care nu îndeplinește nici un act sau serviciu profesional, în baza căruia răspunderea sa profesională ar putea fi angajată, și clasele D și E sînt menite pentru foștii membri ai Fondului.

În Germania Camera Notarială Federală are sediul în Koeln, iar camerele notariale teritoriale care sînt 21 la număr sînt repartizate conform împărțirii administrativ teritoriale. În camerele notariale sînt înregistrați în jurul la 9000 de notari²³, notarii fiind protejați de camerele notariale. Camerele notariale stabilesc politicile principale, noile concepte, reprezentă interesle notarialor.

O altă țară cu o experiență bogată în dreptul notarial este **Austria**. În Austria persoanele care doresc să devină notari de drept civil trebuie să întrunească următoarele condiții: să fie absolvenți ai Facultăților de Drept și să treacă un stagiu de minimum nouă luni în cadrul instanței de judecată. În cadrul Biro-

(v.s.n.04.01.s., not. N*04.28).

²¹ Profesia de notar în Quebec, Program Canada-România 2002-2005, Chambre des notaires du Quebec, 2003, 250 p.

²² Profesia de notar în Quebec, Program Canada-România 2002-2005, Chambre des notaires du Quebec, 2003, 250 p.

²³ Нотариусы и их организация, Информация Федеральной нотариальной палаты, 2009, www.bnotk.de, situl vizitat la data de 01.12.2010.

ului notarial candidații pot să acumuleze cunoștințe și experiență practică în domeniul dreptului notarial. Pentru a fi calificat în calitate de notar de drept civil este necesar de a trece un examen compus din două probe: proba verbală și proba scris. Examenul este administrat de către o comisie formată din patru membri: președintele (vice-președintele) al instanței judiciare regionale superioare, un judecător și doi notari. Formarea notarilor de drept civil nu se finalizează odată cu susținerea examenului de specialitate. Toți notarii de drept civil precum și candidații au obligația de a-și perfecționa în continuu cunoștințele și aptitudinile profesionale. Formarea continuă al notarilor de drept civil este administrată de către Academia Notarială și Societatea Notarilor – Candidați care coordonează și organizează diferite programe, conferințe, mese rotunde, și seminare educative în domeniul teoretic și practic al notariatului. Notarii de drept civil sînt numiți de către Ministrul Justiției Federativ. Candidații care aplică pentru funcția de notar de drept civil trebuie să aibă o experiență de minimum șapte ani de stagiu de muncă în domeniul profesional, predominant de natură notarială. Aceasta include un stagiu de minimum trei ani în cadrul unui birou notarial de drept civil după care să treacă cu succes examenul de calificare²⁴. Din cele prezentate anterior observăm că activitatea notarială în țările sistemului romano-germanic are o importanță deosebită din aceste considerente candidatul la funcția de notar trebuie să petreacă un stagiu și să treacă examenele de calificare.

Legislația FR Ruse conține norme similare privind răspunderea disciplinară a notarilor. Răspunderea notarilor nu este reglementată de către legislația FR. Notarul privat nu se află în raporturi de muncă cu Camera Notarială și nici cu Ministerul Justiției al FR, de aceea dacă și poate fi invocată răspunderea în cazul dat doar răspunderea administrativă. Conform art. 12 al Bazele legislative cu privire la notariat²⁵ care prevede deprivarea notarului privat (pentru săvîrșirea unor încălcări disciplinare²⁶). Astfel, răspunderea disciplinară a notarilor de stat poate fi invocată în cazurile: a) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, procedurii notariale, ordinelor și dispozițiilor organelor de justiție, dacă nu conține alee elemente

ale contravențiilor administrative sau penale; b) săvîrșirea acțiunilor care sînt contrare normelor morale, și nu corespund statutului notarului, indiferent de faptul cînd au fost săvîrșite în timpul orelor de lucru sau în afara orelor de lucru. Cazurile de încălcare disciplinară a notarilor de stat este mai larg: a) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a hotărîrilor adunărilor notarilor – membrilor camerilor notariale, precum și conducerea camerei notariale; b) neîndeplinirea hotărîrilor privind taxele notariale, adică ridicarea neautorizată a taxelor pentru serviciile notariale; c) încălcarea termenilor de plată a contribuțiilor de membru în camera notarială, precum și mărimea contribuțiilor. În RM situația notarilor publici este un pic deferită, astfel cazurile de încetare al activității notariale sînt: a) depunerii cererii; b) necorespunderii condițiilor prevăzute la art.9; c) decesului; d) condamnării de către instanța de judecată printr-o hotărîre definitivă pentru săvîrșirea cu intenție a unei infracțiuni; e) declarării lui dispărut fără veste sau declarării morții lui; f) retragerii licenței; g) atingerii vîrstei de 65 de ani.

O opinie prezentată de autorii ruși *Зайцева Т.И., Галеева Р.Ф., Ярков В.В.*²⁷, care susțin că, instituția notariatului are o reglementare strictă legislativă, procedura de obținere a licenței este supravegheată de Ministerul Justiției al Republicii Moldova, are o organizare și o evidență a activității, toate acțiunile notariale sînt înregistrate în registre speciale, se găsesc sub controlul organelor de stat și jurisdicție teritorială însă aceste argumente nu sînt suficiente pentru a considera notariatul instituție de stat. Aceeași poziție este susținută de Onoratul Președinte ale Federației Regale Notariale din Belgia, *Eric Deker* în raportul său, *Profesia de notar, etica și structura sa*²⁸: ”Notarul reprezintă, apărătorul puterii publice, el îndeplinește funcții publice. El este considerat ca un funcționar public. Însă el nu poate fi considerat în același timp persoană cu funcție de răspundere în sensul comun al cuvîntului. El nu este inclus în ierarhia organelor de stat. Notarul nu are organ ierarhic superior, cărui ar trebui să se supună, care i-ar dicta regulile de conduită. Notarul nu se supune nici Ministerului Justiției, nici Procuraturii sau Instanței Judecătorești, el trebuie să se supună doar legii. Însă este necesară supravegherea calității întocmirii actelor notariale. Astfel notarul va fi supravegheat și controlat de diferite organe, cum este reglementat în fiecare țară aparte, Ministerul Justiției, Procura-

²⁴ Camera Notarială din Austria, În: <http://www.notar.at/en/portal/dernotar>, vizitat la 10.10.2009.

²⁵ Основы Законодательства Российской Федерации о нотариате от 11 февраля 1993 года, Ведомости Съезда народных депутатов Российской Федерации и Верховного Совета Российской Федерации, 1993 г., №10, ст. 357.

²⁶ Романовская О.В., Романовский Г.Б., Актуальные проблемы правового закрепления ответственности нотариуса// În Нотариус 2000.№1.

²⁷ Зайцева Т.И., Галеева Р.Ф., Ярков В.В. Настольная книга нотариуса. – М., 2000. Т.1 – С. 1.

²⁸ Eric Deker, *Profesia de notar, etica și structura sa*, vezi: Осма-тескул К.Н. Юридический статус нотариуса и его роль в правовом государстве, În: Нотариус, №4 (36) 2002, с.27.

tura, Camera Notarială, sau Consiliul Superior. Dar această supraveghere este necesar de a fi efectuată în așa mod ca să nu diminueze independența notarului – sau trebuie efectuată astfel încât supravegherea și controlul să nu pună obstacole notarului în contestarea actelor și acțiunilor organelor de control și supraveghere, dacă în conștiința și conform legislației în vigoare consideră că este corect. Puterea judecătorească va trebui să soluționeze acest litigiu. În acest fel, notarul este independent și independența sa este garantată, în primul rând inamovibilității și imparțialității sale.²⁹

Republica Moldova a aderat la Uniunea Internațională a Notarilor de tip Latin (în continuare UINL) în 2002, deși în anul 1999 a fost aprobat un cod deontologic al notarilor din Moldova, însă în prezent practic nu are nici o aplicare. Fiind membră al UINL, are nevoie de un cod deontologic al notarilor care să fie funcțional, un mecanism care să reglementeze și să apere această activitate. În conformitate cu Codul Etic al Notarilor din Republica Bulgară (în continuare codul): ”Prezentul Cod reglementează relațiile profesionale etice ale notarilor și relațiile dintre notari și subiecții de drept, dintre colegi – notari și Camera Notarială. Activînd independent în profesia sa, notarul este obligat să se conducă de normele etice aprobate de către prezentul Cod³⁰”.

La forumul notarial din martie 2008 Asociația Notarilor ”Nota” a menționat despre efectele intrării în vigoare de la 01.07.2007 al Legii cu privire la mediere³¹, care permite notarului să primească atestat de mediator și să practice această activitate, nu poate fi spus că calitatea de mediator notarul nu o avea înainte, ba dimpotrivă a favorizat apariția acestui termen, în prezent va fi posibil de practicat această activitate în rînd cu activitatea notarială. Însă nu putem afirma totalmente că notarul este un mediator, această caracteristică reiese din specificul funcției, și anume în momentul consultării părților notarul nu poate lua poziția unei părți, scutul legii l-a împuternicit pe notar să fie doar de partea dreptății și adevărului bazat exclusiv pe prevederile legislației în vigoare. Asociațiile Obștești Uniunea Notarilor din Republica Moldova și Asociația Notarilor din Republica Moldova ”NOTA” au alarmat Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Justiției și alte organe competente cu faptul nederminării statutului notarilor

stagiari, care astăzi sînt cei mai defavorizați – fără garanții de carieră notarială. Astfel asociațiile notariale din Rm încearcă să promoveze interesele notarilor, cu toate acestea de cele mai deseori aceste asociații urmează să se unească pentru a promova interesele tuturor notarilor situați pe teritoriul RM.

În prezent în Republica Moldova spre regret nu există o asociație a notarilor care ar include la rîndul său toți notarii, precum și există un organ consultativ, la care, în caz de necesitate, notarul ar putea să se adreseze direct. Totuși, trebuie de menționat că Ministerul Justiției al RM nu poate acorda persoanei, care desfășoară activitatea notarială, o consultație juridică la un nivel înalt, avînd numai obligația de a asigura practica notarială unică.

În final este necesar de menționat discrepanțele care sunt prezente în organizarea notarială. Odată cu lichidarea Camerelor și ale Uniunii au confirmat existența unor divergențe în interiorul profesiei. Notarii neavînd încredere în modalitățile și procedeele de administrare a profesiei n-au mai dorit să se unească benevol într-o asociație, astfel în prezent avem 3 asociații de notari care apără interesele notarilor, în același timp am observat conflicte dintre aceste asociații.

Propunem de a transpune implementarea în practică a politicilor notariale să fie puse pe seama unei singure asociații care ar întruni majoritatea notarilor.

În urma cercetărilor expuse sîntem de părerea că organizațiile obștești necesită să se întrunească pentru a apăra și promova drepturile notarilor, precum și pentru a reprezenta notariatul peste hotarele Republicii Moldova, atitudinea negativă față de camerele notarială mai persistă și în prezent printre rîndurile notarilor fiind denumite și ”*mașini de colectat bani*”, deoarece conform legislației vechi notarii erau obligați să verse în bugetul camerelor notariale 5% din venit, ceea ce constituia o sumă destul de impunătoare, și de aceea au intervenit nemulțumiri în rîndurile notarilor. Însă dreptul la asociere este un drept fundamental fiind reglementat de Legea cu privire la asociațiile obștești³², legea cu privire la notariat, astăzi este necesar de reglementat unele recomandări notarilor pentru a le ridica spiritul de asociere și încredere în forțele proprii, cu care vor putea mult mai ușor să lupte contra conflictelor apărute.

Copyright©Aliona CARA, 2010.

²⁹ Ibidem, c.28.

³⁰ Codul Etic al Notarilor din Bulgaria adoptat de către Adunarea Generală al Camerei Notarilor din Bulgaria, care a avut loc la Sofia pe data de 29-30 ianuarie 2000 în conformitate cu art. 37 și 74 al Legii cu privire la notariat și activitatea notarială și este parte integrantă al Statutului Camerei Notariale.

³¹ Legea cu privire la mediere Nr. 134 din 14.06.2007, MO Nr. 188-191 din 07.12.2007, în vigoare din 01.07.2008

³² Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837-XIII, din 17.05.1996, MO nr. 6/54 din 23.01.1997, republicată nr. 153-156 BIS din 02.10.2007, art.12.

IMPORTANȚA POLITICII EUROPENE DE VECINĂTATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI CONȚINUTUL PLANULUI DE ACȚIUNI RM-UE

Natalia SOLCAN*

ВАЖНОСТЬ ЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКИ ДОБРОСОСЕДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И СОДЕРЖАНИЕ ПЛАНА ДЕЙСТВИЙ РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА – ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ

Настоящая статья посвящена проблеме европейской политики добрососедства, её важности и роли в предотвращении появления новых разделительных линий между расширенным Евросоюзом и его соседями, а также поддержании сотрудничества в области политики, безопасности, экономики и культуры. Являясь важным инструментом сотрудничества, охватывая двусторонние партнёрства с 16 странами, соседствующими с Европейским союзом, данная политика не рассматривает вопрос членства в Союзе. Вместе с тем достижение поставленных целей открывает новые возможности перед Республикой Молдовой, представляющей восточное направление политики, и воспринимающей данный процесс как импульс к продолжению демократических преобразований для сближения с Евросоюзом. Данная цель может быть достигнута посредством определенных политических установок и процедур, что в свою очередь предусматривает переосмысление методов реализации соглашения о партнерстве и сотрудничестве, на котором, по сути, основан весь процесс европейской политики соседства (ЕПС).

В ходе двусторонних переговоров между Республикой Молдова и Евросоюзом был подписан План действий, в котором оговаривается процедура преодоления возникающих на пути создания унифицированного и процветающего окружения вокруг Евросоюза, трудностей. План действий РМ – ЕС представляет собой политический инструмент, нацеленный на поддержание отношений политического, экономического, культурного характера, а также несет совместную ответственность в деле предотвращения и урегулирования конфликтов.

THE IMPORTANCE OF THE EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE SUBSTANCE OF THE EU MOLDOVA ACTION PLAN

This article is devoted to the European Neighborhood Policy, its importance and role in preventing the emergence of new dividing lines between the enlarged EU and its neighbors, as well as the maintenance of cooperation in political, security, economy and culture area. Being the important tool of cooperation, covering bilateral partnership with 16 countries adjoining to the European Union, the given policy doesn't consider a question of membership in the Union. However, achievement of goals opens up new possibilities for the Republic of Moldova, representing the eastern direction of policy, and perceiving this process as an impetus for the continuation of democratic reforms to get closer to the European Union. The given purpose can be reached by means of certain political installations and procedures that in turn provide reconsideration of methods of realization of the Partnership and Cooperation Agreement on which all process of the European Neighborhood Policy, as a matter of fact, are based.

In a course of bilateral negotiations between the Republic of Moldova and the European Union the Plan of action which stipulates the procedure of overcoming the difficulties arising on a way of creation of the unified and prospering environment around the European Union, was signed. The EU – Moldova action plan is a political tool aimed at maintaining a relationship of political, economic, cultural character, and is jointly responsible for the prevention and settlement of conflicts.

* Natalia SOLCAN – doctorand la USM.

Procesul de realizare a PEV în Republica Moldova

În pofida faptului că Politica Europeană de Vecinătate nu reprezintă un instrument de aderare, demararea procesului de realizare a acesteia a creat din start în Republica Moldova noi oportunități de apropiere graduală de instituția europeană prin însuși cadrul politic instituit, care are ca scop apropierea cât mai mult posibil de UE, ceea ce presupune re-definirea metodologiei de implementare utilizate pentru Acordul de Parteneriat și Cooperare, care de facto stă la baza PEV.

Elementele definitorii ale Politicii Europene de Vecinătate, care au fost elaborate pe parcursul anilor 2002-2004 și care au definit inițiativa europeană de aprofundare a relațiilor de cooperare cu statele din vecinătatea imediată cuprind trei obiective europene strategice: stabilitatea, securitatea și dezvoltarea durabilă, care în esență se referă la cei trei piloni ai UE: Piața internă, Justiție și Afaceri interne, Politica Externă și de Securitate.

În baza acestor elemente a fost elaborată metodologia de realizare a noii politici, care de facto este inspirată de la cea de aderare, prescriind angajamentele comune, cadrul bilateral, obiectivele și prioritățile pe termen scurt și mediu, criteriile de evaluare, procesul de monitorizare, instrumentele financiare specifice. În linii mari elementele în cauză pot fi rezumate la:

- **Strategia PEV;**
- **Planul de Acțiuni;**
- **Raportul de monitorizare;**
- **Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat.**

Decizia UE asupra elementului de bază de realizare a PEV în statele vecine poate fi identificată clar în Concluziile Consiliului pentru Afaceri Generale și Relații Externe din 16 iunie 2003:

„Planurile de Acțiuni vor deveni instrumentele politice de bază ale UE pentru relațiile cu țările vecine pe termen mediu. Acestea ar trebui să fie documente politice, stabilite în baza acordurilor existente și stabilind clar sarcini politice strategice, obiective comune, referințe politice și economice pentru a evalua progresul în domeniile-cheie și un cadru temporar pentru realizarea acestora care permite evaluarea progresului în mod regulat. Ele (Planurile de Acțiuni) ar trebui să fie concise, complementate în caz de necesitate cu planuri mai detaliate pentru cooperarea sectorială specifică...”

Ulterior, Concluziile Consiliului pentru Afaceri Generale și Relații Externe din 13 octombrie 2003 a prevăzut perioada de timp pentru negocierea Pla-

nurilor de Acțiuni, data limită fiind fixată pentru 16 iunie 2004 când urmau să fie prezentate propunerile detaliate ale Planurilor de Acțiuni [2, p.2].

Realizarea nemijlocită a PEV în Republica Moldova poate fi structurată în trei etape principale:

I – Negocierea Planului de Acțiuni

II – Lansarea Planului de Acțiuni pe plan european și național

III – Implementarea Planului de Acțiuni

Astfel, prezentul subcapitol se referă nemijlocit la primele două etape, cea de-a treia urmând să fie descrisă în următorul subcapitol.

Prima etapă a demarat cu lansarea de către Comisia Europeană, în cooperare strânsă cu Președinția UE și oficialii Înalțului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună a negocierilor Planului de Acțiuni RM-UE pe parcursul anului 2004.

Propunerea de a elabora în comun un astfel de document a fost făcută de către Comisarul european pentru extindere, dl Gunter Verheugen, care a vizitat Republica Moldova la începutul lunii decembrie 2003, pentru ca ulterior în luna ianuarie autorităților moldovenești să le fie transmis proiectul Planului de Acțiuni.

Astfel, prima rundă de negocieri a avut loc la 29 ianuarie 2004 la Chișinău, obiectivul căreia a vizat structura și elementele de bază care urmează să fie prezente în documentul dat. Discuțiile au fost axate în jurul a trei mese de lucru, precum:

1. Probleme de securitate internațională, justiție și afaceri interne;
2. Economie, finanțe, comerț, probleme sociale, agricultură, dezvoltare;
3. Transport, telecomunicații, energetică, societate informațională, cooperare în domeniul umanitar.

Rezultatele primei runde de negocieri au fost discutate în cadrul Comisiei Naționale pentru Integrarea Europeană, astfel ca la nivel național să fie implicate toate ministerele de resort în vederea prioritizării acțiunilor Republicii Moldova care urmau să fie introduse în noul document bilateral dintre RM și UE.

A II-a rundă de negocieri a coincis cu lucrările Consiliului de Cooperare RM-UE, care a avut loc la 23 februarie 2004, fiind condusă de Prim-ministrul Republicii Moldova, astfel subliniind importanța atribuită de autoritățile moldovenești elaborării unui document politic nou, care ar ridica nivelul de relații la unul calitativ nou.

Nemijlocit, delegația moldovenească condusă la negocieri de către Prim-vice ministrul de externe Andrei Stratan a prezentat propriile viziuni asupra documentului în cauză și, respectiv prioritățile de

acțiuni necesare a fi incluse în Planul de Acțiuni, care în esență l-ar deosebi după conținut de Acordul de Parteneriat și Cooperare.

Prioritățile autorităților moldovenești pot fi rezumate la următoarele:

- Includerea unui capitol separat dedicat soluționării conflictului transnistrean;
- Includerea Republicii Moldova în programele și rețelele de comunicare europene;
- Oferirea Republicii Moldova a Preferințelor Comerciale Asimetrice;
- Ridicarea nivelului de cooperare politice și diversificarea dialogului politic;
- Introducerea unui cadru temporar bine definit pentru realizarea prevederilor, indicarea clară a stimulenților de ordin politic și economic, ceea ce ar încuraja reformarea țării în diverse domenii.

În esență, propunerile Republicii Moldova coincideau în mare măsură cu cele oferite țărilor în curs de aderare, unicul element diferit fiind baza juridică ce fundamenta relația cu UE, astfel devenind evident faptul că Republicii Moldova nu i se va oferi o perspectivă clară europeană.

În același timp, propunerile delegației moldovenești, prezentate și în Non Paper-ul distribuit instituțiilor europene, care la rândul său, cuprindea Concepția de integrare a Republicii Moldova în UE, a adus o claritate în ceea ce privește obiectivul strategic al țării și viziunea sa asupra Planului de Acțiuni.

Republica Moldova privea Planul de Acțiuni drept un instrument necesar pentru crearea condițiilor necesare de a obține un statut calitativ nou ce ar prevedea clar perspectiva europeană a țării, realizând faptul că PEV nu reprezintă o politică de extindere.

A III-a rundă de negocieri a avut loc la Chișinău la începutul lunii iunie 2004, consultările fiind divizate în patru grupuri de lucru:

1. Dialogul politic și cooperarea regională;
2. Dezvoltarea economică;
3. Justiția și afacerile interne;
4. Infrastructura, educația și mediul.

Scopul rundeii în cauză a fost detalierea prevederilor Planului de Acțiuni în dependență de domeniul vizat.

A IV-a rundă de negocieri, care a avut loc la Bruxelles la 15 iunie 2004 a finalizat discuțiile dintre autoritățile moldovenești și cele europene, părțile ajungând la o înțelegere privind conținutul Planului de Acțiuni, care stabilea obiectivele strategice ale cooperării dintre Republica Moldova și UE în următorii trei ani.

Detalierea amănunțită a rundelor de negocieri are scopul de a oferi o imagine clară privind meto-

dologia utilizată din momentul demarării procesului de realizare a Politicii Europene de Vecinătate, care corespunde principiilor diferențierii, interdependenței sau a angajamentului comun, progresivității, Planul de Acțiuni RM-UE fiind negociat la nivel bilateral individual cu autoritățile moldovenești, incluzând prioritățile și necesitățile particulare țării noastre.

Cu toate că structura Planului de Acțiuni este similară celorlalte documente de același gen, conținutul diferă în ceea ce privește obiectivele urmărite, prioritățile de bază, cadrul temporar acordat implementării prevederilor acestuia și nu în ultimă instanță agenda politică bilaterală preconizată.

Luând în considerație importanța atribuită de UE lansării PEV și a aprofundării relațiilor cu un număr bine definit de țări, precum Iordania, Moldova, Maroc, Tunisia, Ucraina, Israel și Autoritatea Palestiniană, UE a utilizat principiul lansării comune a Planurilor de Acțiuni.

Aceasta, pe de o parte, subliniază conotația politică a acestei noi strategii politice unionale față de vecinii săi imediați, în același timp pentru țări precum Republica Moldova sau Ucraina efectul întârziat, care a dus la lansarea Planurilor de Acțiuni în luna februarie 2005, a creat o percepție de similitudine din partea UE pentru cele șapte state, fără a diversifica interesul unional.

În cadrul celei de-a VII-ea reuniuni a Consiliului de Cooperare RM-UE, care a avut loc la 22 februarie 2005 la Bruxelles, a fost adoptat Planul de Acțiuni RM-UE.

Mecanismul utilizat pentru adoptarea Planului de Acțiuni a implicat procedurile legale proprii fiecărei din părți: UE și Republica Moldova, cât și mecanismul comun stabilit în baza Acordului de Parteneriat și Cooperare.

Astfel, în baza art. 82 al Acordului în cauză, Consiliul de Cooperare RM-UE ca cel mai înalt cadru instituțional de cooperare instituit între Republica Moldova și Uniunea Europeană a fost investit cu adoptarea Planului de Acțiuni.

Conținutul Planului de Acțiuni RM-UE

Planul de Acțiuni RM-UE reprezintă un document politic negociat între Republica Moldova și Uniunea Europeană, care nu înlocuiește Acordul de Parteneriat și Cooperare ci îl complimentează printr-o nouă metodă de implementare similară celei de aderare, scopul căreia este de a dezvolta în continuare parteneriatul strategic dintre RM și UE.

Metoda în cauză plasează pe locul principal cooperarea politică căreia îi sunt subordonate celelalte

domenii, spre deosebire de cea anterioară care avea în centrul parteneriatului său cooperarea economică.

Planul de Acțiuni RM-UE este fondat pe bază de parteneriat, angajament comun și dezvoltarea relațiilor reieșind din principiile diferențierii și progresivității.

Obiectivele generale ale Planului de Acțiuni cuprind angajamente comune față de respectarea valorilor comune și implementarea efectivă a reformelor politice, economice și instituționale.

Structura Planului de Acțiuni RM-UE cuprinde:

- un set exhaustiv, dar limitat în număr de priorități, stabilit în comun, ce are menirea să contribuie la aprofundarea relațiilor bilaterale;

- un set de stimulenți de ordin politic și economic, cât și social;

- un cadru temporar de trei ani;

- un instrument financiar specific realizării prevederilor;

- un sistem coordonat de monitorizare și evaluare a rezultatelor implementării prevederilor;

Planul de Acțiuni reprezintă un instrument politic formulat într-un limbaj larg, care are scopul de a contribui la intensificarea relațiilor politice, economice, culturale, de cooperare transfrontalieră și regională, cât și de responsabilitate comună în contextul prevenirii și soluționării conflictelor.

Planul de Acțiuni fixează drept una din prioritățile de bază sprijinirea eforturilor de soluționare a conflictului transnistrean.

În ceea ce privește caracterul relațiilor viitoare, Planul de Acțiuni oferă prevederi deschise și utilizează și în acest caz un limbaj larg, referindu-se la nivelul de aprofundare a relațiilor bilaterale care va depinde în totală măsură de nivelul angajamentelor Republicii Moldova față de valorile comune și capacitatea de a implementa prioritățile adoptate în comun. Astfel, procesul de evaluare are la baza sa respectarea valorilor comune europene, ceea ce îl egalează din punct de vedere metodologic cu procesul de evaluare utilizat în cazul proceselor de pre-aderare.

Un element politic semnificativ și specific, utilizat doar în conținutul a două Planuri de Acțiuni, cele adoptate cu Republica Moldova și Ucraina, este recunoașterea aspirațiilor Republicii Moldova de integrare europeană, ceea ce plasează din start țara noastră pe o agendă politică diferită de celelalte state vecine.

Un studiu comparativ general permite evidențierea unei structurări similare a priorităților din Planul de Acțiuni conform criteriilor de la Copenhaga, stipulate în art. 49 al Tratatului UE, ceea ce fixează acest document politic bilateral pe domenii specifice importante pentru Republica Moldova în

contextul aspirațiilor sale de integrare europeană, și respectiv pentru UE reieșind din obiectivele sale deschise față de statul moldovenesc.

Aceste priorități pot fi clasificate conform domeniilor de acțiune în:

- Priorități referitoare la valorile comune;

- Priorități de ordin politic;

- Priorități de ordin economic și social;

- Priorități de ordin economic;

- Priorități din domeniul justiției și afacerilor interne;

- Priorități de ordin energetic, în domeniul transporturilor, mediului, cercetărilor și inovațiilor;

- Priorități de dezvoltare a contactelor interumane;

- Priorități privind cooperarea regională.

Studiu de caz I: Priorități referitoare la valorile comune

Drept priorități referitoare la valorile comune pot fi identificate respectarea principiilor libertății, democrației, statului de drept, drepturilor și libertăților fundamentale, principii care sunt comune statelor membre [3, p. 12].

Reieșind din prevederea generală privind valorile comune ale UE, conținutul priorităților de acest gen din Planul de Acțiuni cuprinde acțiuni specifice necesare a fi întreprinse de autoritățile moldovenești, care se referă nemijlocit la:

- principiile democrației și statului de drept, cât și

- respectarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Un prim test al angajamentului autorităților moldovenești față de aceste prevederi de bază ale Planului de Acțiuni, care vor sta la baza identificării noului nivel contractual cu UE, a servit organizarea alegerilor parlamentare din Republica Moldova în 2005, fapt semnalat chiar în cadrul procedurii de lansare comună a Planului de Acțiuni RM-UE.

Ulterior, în baza recomandărilor formulate de OSCE, la care UE s-a subscris, cadrul legislativ național și în special Codul electoral a fost modificat în conformitate cu standardele europene și internaționale.

În baza principiul angajamentului comun, putem remarca faptul că prioritățile ce se referă la valorile comune sunt în întregime responsabilitatea părții moldovenești, având o conotație de ordin subiectiv, care reiese din neclaritatea vizibilă și imediată a rezultatelor reformelor demarate sau a legislației adoptate. Însuși cadrul temporar al Planului de Acțiuni de trei ani nu oferă posibilitate de a evalua cu exactitate progresul la acest capitol, ceea ce lasă o marjă de subiectivism în apreciere părții europene.

Studiu de caz II Priorități de ordin politic

Prioritățile de ordin politic pot fi structurate după aspectele cooperării:

- cooperarea în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună, cât și în cadrul prevenirii conflictelor și managementului crizelor;
- cooperarea pentru soluționarea conflictului transnistrean;
- cooperarea regională.

Dacă e să analizăm realizarea acestor prevederi conform obiectivelor Politicii Europene de Vecinătate, care stipulează eficientizarea și consolidarea dialogului politic, devine evident faptul că la acest capitol de cooperare a fost atins până în prezent un nivel înalt de colaborare și corelare a acțiunilor.

În contextul cooperării pentru soluționarea conflictului transnistrean și a acțiunilor specifice indicate de Planul de Acțiuni, care deși comportă un limbaj vast, au fost realizate acțiuni istorice după însemnătatea lor, care au creat fundamentul necesar pentru implicarea UE în calitate de actor internațional în soluționarea acestui conflict și, respectiv recunoașterea acestui din urmă drept pericol la securitatea și stabilitatea regională și continentală, astfel schimbând statutul conflictului din național în unul regional-european.

Rezultatele pot fi identificate în următoarele acțiuni de angajament comun:

- desemnarea Reprezentantului Special al UE pentru Moldova, mandatul căruia stipulează exhaustiv obiectivele acestuia de contribuire la soluționarea conflictului transnistrean, de contribuire la consolidarea valorilor comune în RM, de promovare a relațiilor de apropiere dintre UE și RM, de consolidare a eficacității UE în RM, etc [4, p. 1];
- obținerea statutului de observator în formatul de negocieri 5+2 referitor la soluționarea conflictului transnistrean, ceea ce creează condițiile necesare pentru promovarea vizibilității poziției UE față de acest conflict, modalitățile de soluționare a acestuia și identificarea unei soluții viabile,
- lansarea Misiunii UE de frontieră pentru Republica Moldova și Ucraina, care are obiectivul de prevenire a traficului cu armament, luptei împotriva crimei organizate, corupției și contrabandei, contribuind la identificarea unei soluții viabile și durabile pentru conflictul transnistrean [5, p.1];
- Adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a declarațiilor privind democratizarea și demilitarizarea regiunii transnistrene;
- Adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) [10, p.1].

Detalierea rezultatelor obținute în realizarea priorității ce se referă la cooperarea pentru soluționarea conflictului transnistrean are scopul de a identifica motivul utilizării pe larg în conținutul Planului de Acțiuni a limbajului vast, care poate fi definit drept modalitate de a nu prescrie căile de realizare a priorităților fixate, ceea ce lasă o marjă largă de apreciere a posibilităților pentru ambele părți, care depind în mare măsură de angajamentul acestora în realizarea prevederilor.

Din punct de vedere instituțional, aprofundarea dialogului politic a dus la crearea noilor forme cantitative de cooperare, precum Troika COEST UE-RM și Troika COPS RM-UE, care presupune întruniri regulate între reprezentanții Președinției UE, Consiliului UE, Comisiei Europene și Republicii Moldova avînd pe agendă subiecte de interes comun, fie în contextul implementării Planului de Acțiuni, fie axate pe un subiect specific de interes reciproc.

Asistența comunitară financiară

Conținutul Planului de Acțiuni prevede că asistența UE pentru Moldova va fi alocată în funcție de acțiunile identificate în acest document, care începînd cu 2007 va fi subordonată unui nou aranjament financiar – Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat, care la rândul său operează în baza Strategiilor de țară și a programelor naționale indicative elaborate de Comisia Europeană.

Astfel, obiectivul principal al asistenței financiare a UE în contextul implementării Planului de Acțiuni este dezvoltarea unei relații de cooperare aprofundată dintre RM și UE, integrarea mai profundă în domeniile cooperării politice și economice, inclusiv sectoarele energetic, promovarea creșterii economice și reducerii sărăciei.

După cum identifică Strategia de țară 2007-2013, prioritățile de asistență a UE vor fi similare celor identificate în Planul de Acțiuni [6, p. 1]. Astfel, în baza relațiilor RM-UE au fost identificate trei domenii prioritare:

- I – Sprijinirea dezvoltării democratice și buneii guvernări;
- II – Sprijinirea reformei regulatorii și crearea capacității administrative;
- III – Sprijinirea SCERS

Totodată, I EVP presupune finanțare separată pentru programele transnaționale/regionale, care se axează pe domeniile ce se referă la transport, energie, mediu unele aspecte de frontieră și managementul migrațional, lupta împotriva crimei organizate.

Asistența financiară acordată Republicii Moldo-

va va fi alocată prin intermediul IEVP Cooperare transfrontalieră, care prevede un program trilateral: Moldova-România-Ucraina și un Program multilateral Marea Neagră.

În contextul prevederii dedicate soluționării conflictului transnistrean, asistența comunitară ar putea fi guvernată de Instrumentul de Stabilitate.

Este de menționat faptul că acordarea asistenței financiare este utilizată pe larg de Uniunea Europeană în calitate de instrument de condiționalitate pentru a atinge rezultatul dorit sau în cazul implementării Planului de Acțiuni, asistența acordată va servi atingerii scopurilor UE: în context îngust celor definite de PEV și în context larg – obiectivelor strategice privind politica externă a UE.

Alocațiile financiare divizate în cele trei domenii prioritare vor fi acordate în baza unei evaluări ce cuprinde indici referitori la contextul strategic, care reprezintă o justificare a sprijinului financiar preconizat, impactul acestuia asupra situației generale, rezultatele așteptate, indicatorii de realizare [7, p. 2].

Este de menționat că atât Strategia de țară 2007-2013, cât și programul indicativ național 2007-2010, au fost elaborate în strânsă cooperare dintre Comisia Europeană și autoritățile moldovenești, fiind în acest sens consultate societățile civile, alți donatori ai Republicii Moldova și statele membre. Mecanismul în cauză este diferit de cel precedent, actualmente procesul demarând de jos în sus, pe când anterior programele globale elaborate de Comisia Europeană erau pre-fixate și prezentate țării noastre, ceea ce limita domeniile de acțiune numai la cele indicate.

Astfel, acordarea asistenței financiare în cadrul primului domeniu prioritar „*Sprijinirea dezvoltării democratice și buneii guvernări*” va fi alocată în perioada 2007-2010 conform priorităților și necesităților identificate, care urmează la general algoritmul de mai jos [8, p. 3]:

- reformarea administrației publice și îmbunătățirea managementului financiar în contextul îmbunătățirii capacității instituționale, transparenței și contabilității publice a Statului și a structurilor administrative de orice nivel;

- reforma judiciară în contextul garantării independenței judecătorești și instituirii capacității administrative;

- reforma și îmbunătățirea sistemului educațional.

Al doilea domeniu prioritar identificat „Sprijinirea reformei regulatorii și crearea capacității administrative” se va axa pe aproximarea legislației moldovenești celei europene în materie de reguli ale pieții interne comunitare, cât și pe instituirea

unei capacități administrative adecvate de a asigura o implementare efectivă a regulilor și normelor approximate.

Al III-lea domeniu prioritar de asistență comunitară „Sprijinirea SCERS” va complimenta acțiunile Guvernului Republicii Moldova la capitolul reducerii sărăciei și a altor donatori și va fi axată pe îmbunătățirea accesului la servicii calitative în materie de educație, sănătate și infrastructură regională/municipală.

Mecanismul de implementare în contextul asigurării financiare pentru realizarea Planului de Acțiuni este bazat pe principiul de parteneriat, care presupune stabilirea unei legături strânse între atingerea obiectivelor comune și asistența de cooperare. Totodată reieșind din acest principiu, alocarea asistenței financiare pentru îndeplinirea Planului de Acțiuni presupune două canale: cel european și cel național. Co-finanțarea la nivel național este percepută de partea europeană drept un angajament al Republicii Moldova față de scopurile Politicii Europene de Vecinătate.

Bibliografia:

1. Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din sfînga Nistrului (Transnistria), Parlamentul Republicii Moldova nr.173-XVI din 22.07.06. <http://www.moldpres.md/default.asp?Lang=ro>. [Accesat la 06.05.07].

2. Council Conclusions on the implementation of the Wider Europe-New neighbourhood initiative, Presse 292, 13.10.03. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/77597.pdf [Accesat la 05.05.07].

3. European Union – Consolidated Versions of the Treaty of the European Union and the Treaty Establishing the European Community (consolidated text) Official Journal C 321E of 29 December 2006 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/ce321/ce32120061229en00010331.pdf>, [Accesat la 06.05.07].

4. Council Joint Action – EUSR for Moldova http://www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_049/l_04920060221en00110013.pdf. [Accesat la 06.05.07].

5. Declaration by the Presidency on EU Border Mission to Moldova and Ukraine. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st15/st15178.en05.pdf>. [Accesat la 06.05.07].

6. ENPI Country Strategy Paper/Republic of Moldova 2007-2013. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_moldova_en.pdf. [Accesat la 06.05.07].

7. ENPI Country Strategy Paper/Republic of Moldova 2007-2013. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_moldova_en.pdf. [Accesat la 06.05.07].

8. ENPI Country Strategy Paper/Republic of Moldova 2007-2013. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_moldova_en.pdf. [Accesat la 06.05.07].

Copyright©Natalia SOLCAN, 2010.

ВО ГЛАВЕ УГЛА МИРОВОЙ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРИЗИС И СОВРЕМЕННЫЙ РЫНОК ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ: ПРЕОБРАЗОВАНИЯ И РАСКЛАД*

Оляна КИНДЫБАЛЮК**

ÎN FRUNTEA MARGINII CRIZA FINANCIAR-ECONOMICĂ MONDIALĂ ȘI PIAȚA CONTEMPORANĂ A RESURSELOR ENERGETICE: TRANSFORMĂRI ȘI DISPUNERE

Studiul este dedicat analizei pieței contemporane a resurselor energetice în contextul crizei financiar-economice globale, care a condiționat evoluția unui nou nod de contradicții și tensiune pe piață. Astfel, în obiectivul atenției științifice se află piața, care anterior nu s-a confruntat cu o reducere atât de substanțială a cererii și cu o atare stagnare. Fiind legată de consecințele crizei globale, ea a devenit catalizatorul schimbărilor sale cardinale.

Chestiunea tratării piețelor petrolieră și financiară a stabilit arealul problematic al analizei conceptuale. Dacă anterior, prețul la petrol era stabilit în exclusivitate de factorii clasici ai sistemului economiei de piață (cererea și oferta), prin proceduri politice (dacă e să amintim „șocurile petroliere” din anii 70-80 ai secolului trecut), în ziua de azi în condițiile foamei de resurse, trebuie să vorbim de creșterea de câteva ori a factorului interdependenței piețelor petrolieră și financiară. În legătură cu aceasta, merită să atragem atenția asupra dependenței pieții petrolului de acțiunile speculative ale actorilor financiari. La prima vedere, criza financiar-economică, care a clătinat economia tuturor țărilor și care, schimbând în acest fel accentul de pe problemele ofertei cât de cât stabile a resurselor energetice pe problema cererii, a fost în exclusivitate un indicator al imperfecțiunii sistemului financiar mondial. Însă ultimele evenimente de pe piața hidrocarburilor deschid un sens mult mai adânc al crizei.

THE FOCUS OF THE GLOBAL FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS AND MODERN ENERGY MARKET: TRANSFORMATIONS AND ALIGNMENT

Article is devoted to the analysis of the modern market of energy resources in the context of the global financial and economic crisis which has caused the growth of a new coil of contradictions and intensity in the market. Dealing with the consequences of global crisis, he was the catalyst of its cardinal changes.

The question of illumination of the oil and financial markets has defined a problem field of the conceptual analysis. If early, the price for oil was defined by exclusively classical factors of market system (supply and demand), political tricks (we will remember, the “oil shocks” of 70-80 years of the last century), then today, in the conditions of resource hunger, it is necessary to talk about the factor of interdependence of the oil and financial markets.

In this regard, we should pay a special attention to the dependence of the oil market from speculative activities of financial players. At first glance, the financial and economic crisis which has shaken the economy of all countries and, having displaced thereby the focus from the problem more or less stable energy supply to the problem of demand, was exclusively an indicator of imperfection of a world financial system. However the latest developments in the market of hydrocarbons open a deeper sense of the crisis filled a soreness of the mouth.

* Статя печатается в порядке постановки вопроса, все приведенные статистические данные можно найти в сети Интернет, в разделе вэб-сайта компании «Бритиш-петролеум», посвященного анализу состояния энергоресурсов и энергопотреблению в рамках информационно-технологического (ИТ) уклада мирохозяйственной системы современности. (BP. Energy Reserves and Energy Consumption Review, URL: <http://www.bp.com/centres/energy/index.asp>. (Дата посещения: 20.09.2010).

** Оляна Игоревна КИНДЫБАЛЮК – магистр международных отношений, аспирантка, научный сотрудник, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

В современной научной литературе понятие «кризис» обычно отождествляется с разрушительным, волнообразным проявлением реальности, когда отдельные её элементы начинают действовать произвольно и в силу этого факта являются менее предсказуемыми. Данная трактовка покоится на видимом и наглядном нарушении действий структурных принципов системы и резком обострении противоречий между акторами. Это своего рода переломный момент в функционировании системы, её количественные изменения как положительного, так и отрицательного содержания¹. Речь идёт о предположении, выдвинутом Сергеем Дубининым о том, что «...неразрывные экономические связи в силе опутывать все государства глобальной шахматной доски но, не в силах служить их стабилизирующим компонентом»². Такое содержание понятия отражает лишь одну сторону методологического подхода к его раскрытию и уточнению и, уже в силу этого составляет его определённую *смысловую конструкцию*. (Курсив авт.). В качестве основных критериев его распознавания принято считать нарушение устойчивого экономического развития, дестабилизацию роста, обострение финансовых противоречий. Как отмечает в этой связи чилийский экономист Рикардо Ефренч Дэвис «кризисы обычно являются результатом плохой организации и это в первую очередь говорит о необходимости создания более эффективных механизмов управления»³. В унисон сказанному вышеупомянутый Сергей Дубинин, добавляет – «сегодняшняя глобальная экономика испытывает острый дефицит новых институтов, методов осмысления и инструментов управления»⁴.

Проецируя сказанное на нынешний финансово-экономический кризис, следует более детально говорить о финансовой глобализации, влиянии спекулятивного фактора на нефтяной рынок, крахе системы ипотечного кредитования, всецело затронувших топливно-энергетический комплекс. Иными словами совокупность

данных явлений привела к шоковым и тенденциозным изменениям на глобальном энергетическом рынке.

Размышляя о процессах характерных для современных международно-экономических отношений, Хопенхайн и Ванולי пишут «...финансовая глобализация является основной характеристикой их состояния, фокусной динамикой развития сегодняшней глобальной экономики...»⁵, иными словами она определяет «свободное передвижение капитала, пересекающего национальные границы мира»⁶. Отталкиваясь от сказанного, авторитетный экономист и нобелевский лауреат в области экономики Пол Робин Кругман считает, что такие проявления действительности выступили провокатором «сегодняшнего кризиса, возвратившего нас к экономике Великой депрессии», напомнив о временах 30-х гг., когда капитализм вступил в фазу кризиса»⁷. Дополняя Кругмана, Любский М.С. обращает внимание на банкротство «финансового капитализма»⁸.

Ретроспективный анализ позволяет отметить, что современной мировой системе не раз приходилось сталкиваться с кризисными ситуациями на рынке. Так согласно анализу Международного валютного фонда (МВФ), за период 1970 – 2007 гг. на мировую экономику обрушилось 124 системных банковских, 208 валютных и 63 долговых кризисов, отмеченных дефолтами по суверенным долгам, затронувших не один десяток стран⁹. Например, в 1992 – 1993 гг. валютные кризисы охватили ряд стран Европейского союза (Великобритания, Италия, Норвегия, Швеция, и Финляндия) и в последующие два года поразили Мексику¹⁰, а затем и другие страны Латинской Америки. Вместе с тем, валютные кризисы испытали страны Восточной

¹ См.: Pasquino, G. En Bobbio, N., Matteucci, N. y Pasquino, G. Diccionario de Política. 11.ma edición en español. Siglo XXI Editores. México, 1998. p. 391.

² См.: Фёдор Лукьянов. Элементы против системы // Россия в глобальной политике. №4. Июль – Август, 2010. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Elementy-protiv-sistemy-14954>. (Дата посещения: 20.09.2010).

³ См.: Carlos Nahuel Oddone. Mercados Emergentes y Crisis Financiera Internacional // Centro Argentino de Estudios Internacionales. Programa Economía Internacional. 2004. P. 4. URL: <http://www.caei.com.ar/es/programas/economia/08.pdf>. (Дата посещения: 17.09.2010).

⁴ См.: Фёдор Лукьянов. Ibidem.

⁵ См.: Benjamín Hopenhayn y Alejandro Vanoli. La globalización financiera. Génesis, auge, crisis y reformas, 1ª edición, Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica, 2002. P. 16.

⁶ Ibidem.

⁷ См.: Carlos Nahuel Oddone. Ibidem.

⁸ См.: Любский М.С. Мировой финансовый кризис и Россия // Российский внешнеэкономический вестник. №12 (Декабрь), 2008. – С. 14.

⁹ См.: Амалия Сарибекян. Финансово-экономический кризис: развитие и пути его преодоления в странах с переходной экономикой // Центральная Азия и Кавказ. Том 13, выпуск 1, 2010. URL: <http://www.ca-c.org/journal/2010-01-rus/08.shtml>. (Дата посещения: 14.09.2010).

¹⁰ См.: Alejandro Álvarez Béjar. La inestabilidad financier internacional y sus implicaciones en México en Globalización financier e integración monetaria una perspectiva desde países en desarrollo. Mántey de Anguiano, Noemí Levy Orlik, Guadalupe. México. 2004. P. 369-390.; Benjamín Hopenhayn y Alejandro Vanoli. *Op.cit.* p. 80.

(Корея) и Юго-Восточной (Малайзия, Таиланд, Индонезия, Филиппины) Азии. Именно здесь в 1997 – 1998 гг. начался глобальный финансовый кризис, который охватил экономику ведущих стран региона и впоследствии распространился на Восточную Европу (Россию и некоторые республики бывшего СССР) и Латинскую Америку (Бразилия)¹¹.

Впрочем, анализ вышеупомянутых кризисов не является предметом данного исследования, скорее наоборот, акцент на имевших в прошлом место кризисах, позволит отдельно выделить нынешний кризис, начавшийся с обрушения кредитной пирамиды в США, как один из крупнейших, охвативший со времён Великой депрессии 1929 – 1933 гг., все страны мира и отрасли экономики, не минуя при этом, мировую энергетику.

Основной задачей исследования – охарактеризовать и комплексно раскрыть влияние кризиса, сопряженного с сокращением инвестиций, задержкой в темпах осуществления и отменой некоторых проектов по разведке и добыче углеводородов на общее состояние рынка энергетических ресурсов.

Так, согласно подсчётам Международного энергетического агентства (МЭА) инвестиционные бюджеты нефтегазовых компаний к маю 2009 г. были сокращены приблизительно на 21% по сравнению с тем же периодом предыдущего года, что в цифровом эквиваленте составило приблизительно 100 млрд. долл.¹² При этом, с октября 2008 г. по май 2009 г. свыше 20 запланированных крупномасштабных проекта в области разведки и добычи нефтегазовых ресурсов стоимостью превышающей сумму 170 млрд. долл. и объёмом запланированной добычи в размере 2 млн. барр. и 1 млрд. м³ газа в день, были отложены на неопределённый срок¹³. Примечательно в рассматриваемом контексте, что спустя некоторое время было приостановлено ещё 35 проектов с объёмами производства 4,2 млн. барр. и 2,3 млрд. м³ с временной отсрочкой в 18 месяцев.

Среди экспертов и ученых не раз высказывалась точка зрения, согласно которой столь серьёзные преобразования на нефтегазовом рынке зачастую связаны с сокращением потока поступлений наличных средств в нефтегазовую промышленность на счета энергетических ком-

паний. Таким образом, падавшая во второй половине 2008 – начале 2009 гг. цена на нефть как объективная ипостась стала не исключением, а общим правилом таких изменений.

Однако позиции сторон в этом вопросе, как явствует из проведённого анализа, разные. Так согласно западным экспертам, затронувший все страны кризис, явился результатом эгоистичного поведения нефтеэкспортёров, на долю которых приходится колоссальное количество транспортируемого энергосырья¹⁴. Неизбежной реакцией на такое поведение стало развитие дезорганизующих процессов на рынке. Между тем страны-члены ОПЕК усматривают причину высоких цен на нефть в биржевых спекуляциях, а не в существующем дефиците энергосырья¹⁵. Арабские участники форума, состоявшегося 22 июня 2008 г. в Саудовской Аравии, городе Джидда и, посвященного проблеме роста мировых цен на нефть и стабилизации международного нефтяного рынка, считают, что кризис стал следствием спекулятивных сделок, производимых на рынке и вбрасыванием больших объёмов ликвидности в долгосрочные сделки¹⁶. По их мнению, это проводилось с тем, чтобы избежать потерь, вызываемых падением курса доллара и ростом инфляции в мировом масштабе. Размышляя в духе выдвинутой позиции, можно считать реальным предположение, что когда доллар падает на 1% по отношению к евро, цена на нефть растёт на 4 доллара. Такая прямая связь между падением доллара и ростом цен на нефть указывает и на обратную верность выдвинутого предположения¹⁷.

Таким образом, сверхзадачей настоящего исследования является системное освещение процессов и событий, происходящих на рынке энергетических ресурсов, которое позволит получить комплексное представление о его состоянии. Так, под комплексным состоянием следует понимать не простое, поэтапно выверенное изложение тенденций и фактов на рынке в их комплексном преломлении, а их целостное исследование, при котором общее представление видится нам исключительно в единстве. Иными словами, тенденции и события, имеющие место на рынке – это единое видение, не ограничивающееся сводимостью свойств проявления каждой тенденции и события в отдельности к сумме,

¹¹ Кудрин А. Мировой финансовый кризис и его влияние на Россию // Вопросы экономики. №1, 2009. – С. 9.

¹² См.: The impact of the Financial Crisis on Global Energy Investment. OECD/IEA, May 2009. P. 3.

¹³ Ibidem.

¹⁴ См.: Шумилин А.И. Энергетическая стратегия России и США на Ближнем Востоке и в Центральной Азии. – М.: Международные отношения, 2008. – С. 11.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem. P. 10.

¹⁷ Ibidem. P. 11.

Таблица 1. Показатели первичного энергопотребления по видам топлива в процентном соотношении

Годы	1970	1980	1990	2002	2020 (%)	2050 (%)
Энергоносители						
Уголь	25,32	24,04	23,85	25,50	20,51	20,00
Нефть	37,97	38,46	39,23	37,45	30,77	23,64
Природный газ	21,52	19,23	21,54	24,26	24,62	24,45
Атомная энергия	0,00	2,88	3,85	6,49	10,26	14,55
Гидроэнергия	3,80	4,81	3,85	6,30	7,69	7,27
Прочие виды	11,39	10,58	7,68	0,00	6,15	9,09
Всего	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Таблица составлена автором на основе данных предоставленных World Resources Institute. World Resources. N.-Y. 2000, BP Statistical Review of World Energy, June 2003.

дающей общее представление о состоянии рынка энергетических ресурсов. В этой связи «понимание несводимости свойств целого лишь к сумме свойств частей», по мнению Богатурова А.Д. – «является важнейшей чертой системного мировидения»¹⁸.

При постановке цели такого содержания невозможно избежать освещения периода длительного и стабильного роста цен на нефть, который в июне 2008 г. достиг рекордного за всю историю показателя – 147 долл./барр. По утверждению Шумилина А.И. этот «период стал во многом переломным для долговременных процессов в мировой энергетике»¹⁹. Обозначенный стабильный рост цен был обусловлен и продиктован несколькими факторами, среди которых – обеспечение устойчивого спроса на углеводороды в Китае и Индии, общехозяйственные инфляционные процессы и спекулятивный фактор. По сути, спекулятивный фактор характеризует несметное количество тех биржевых сделок по купле-продаже нефти, которые производились на рынке за счет производных финансовых инструментов, не обеспечивавших как таковые, поставки реального товара заключаемых сделок, т. е. нефти.

В принципе сложно взаимосвязанные и взаимообусловленные процессы и операции на рынке, прежде чем обрести характер системности, овладеть качествами сцепленной взаимосвязи и взаимообусловленности, составив при этом его *целостную композицию*, должны были «созреть». Иными словами «дорости» до высокого уровня развития.

Такой рост был обеспечен, когда нефть пре-

вратилась в спекулятивный товар, цены на который определялись не классическими категориями рынка – спросом и предложением, а прежде всего характером операций производимых на финансовом рынке. Спекулятивный процесс был запущен и приобрёл такие обороты, что в 2005 г. был в силах обеспечить довольно быстрый рост цен на нефть, обусловив при этом, по словам цитируемого выше Шумилина А.И. «нереалистичный скачок нефтяных цен»²⁰. В создавшихся условиях влияние рецессии на курс доллара оказалось настолько фатальным, что страны-потребители всерьёз заговорили о «тревожном сценарии» развития мировой энергетики²¹. Это был рубеж, когда американским пенсионным фондам было дозволено инвестировать финансовые средства в нефтяные фьючерсы, не обеспеченные поставками товара.

Освещая в этой связи конъюнктуру мирового рынка угля, следует отметить, что изменения, с которыми пришлось столкнуться данному рынку, явились по большому счету результатом процесса его перепроизводства. Несмотря на негативное влияние данного вида топлива на окружающую среду, угольная промышленность никогда не входила в число второстепенных отраслей экономики, скорее наоборот, она всегда считалась одной из важнейших. Покрывая значительную часть потребностей мировой энергетики в топливе и, особенно в электроэнергетике²², она если и стала уступать другим энергоносителям (См. таб.1), то не столь значительно как прогнозировалось.

Однако, когда во второй половине XX в. в силу вышеупомянутой причины, старейшей отрасли по добыче минерального топлива пришлось сбавить темпы своего производства и её

¹⁸ См.: Богатуров А.Д. Системный подход и эволюция международных отношений в XX веке в кн. Очерки теории и политического анализа международных отношений. М.: Московский рабочий, 2002. – С. 112.

¹⁹ Цит по Шумилин А.И. *Op.cit.*, p. 7.

²⁰ Ibidem. P. 9.

²¹ Ibidem. P.7.

²² См.: BP Statistical Review of World Energy, June 2007.

значение стало постепенно убывать, в момент существенного роста цен на нефть и природный газ, ей вновь удалось вернуть достойное место среди потребителей (особенно это произошло за счет стран с развивающимися экономиками, такими как Индия и Китай²³). Взор к вновь «возрождающемуся» виду топлива был обусловлен, прежде всего, создавшимися на тот момент выгодными условиями для инвесторов. Так, если ранее темпы потребления угля в Западной Европе заметно убывали, то сегодня можно наблюдать их рост, который становится всё более очевидным. В этом контексте следует особо акцентировать внимание и отдать должное программе по субсидированию угледобывающей промышленности, принятой Европейской комиссией на период 2010 г. Сменивший договор, регулировавший на протяжении 50 лет деятельность Европейского объединения угля и стали, срок действия которого истёк в 2002 г., она, несомненно, внесла определенные коррективы в выравнивание кризисных изменений на энергетическом рынке. Так, на момент взлета цен на нефть и природный газ, объемы добычи угля увеличились и составили приблизительно 7 000 млн. т. в год. Более того, не исключено, что уголь сыграет определенную роль в восстановлении равновесия между спросом и предложением, поскольку сокращение его производства, явившееся следствием раннего перепроизводства, может выравнивать наблюдаемую и склонную к перепадам, тенденцию. Вероятно, столь значимое присутствие угля сохранится и в отдаленной перспективе. К тому же две большие угольные зоны опоясывающие землю, одна из которых простирается через страны бывшего СССР, Китай, Северную Америку до Центральной Европы, а другая, более узкая по протяженности и менее богатая по запасам, проходит от Южной Бразилии через Южную Африку в Восточную Азию закрепят за углем статус «востребованности» не только в рамках сложившихся реалиях кризиса, но и после выхода из него.

Дополняя вышеизложенное новым содержанием, следует отметить, что, продолжающий развиваться в безостановочном режиме кризис²⁴, заставляет по-новому взглянуть на состояние энергетического, в частности, нефтяного

рынка, стремительно смещая акценты в системе его ценообразования²⁵. О том, что рынок, начиная с середины 2008 г.²⁶ переживает серьезные потрясения, затрагивая при этом интересы экспортеров, импортёров и стран-транзитёров углеводородного сырья не было отмечено выше²⁷. Так, снижается спрос на энергетические ресурсы, падает производство, ухудшаются условия кредитования, сокращаются потоки наличности и инвестиции²⁸, являющиеся основным источником стремительного поступления капитала, технологий и повышения конкурентоспособности на внешних рынках²⁹. А конкуренция, как известно, это, прежде всего архиважный стимулятор инноваций и развития³⁰.

Вышеизложенное исчерпывающе свидетельствует о том, что двухвекторная конкуренция, разразившаяся на почве нестабильного, а в развитых странах – падающего спроса на нефть и газ, серьёзно затронула интересы экспортеров традиционного энергосырья. На этом фоне фактически обострились притязания со стороны возобновляемых источников энергии и неконвенциональной нефти и газа. И ко всему, с обострением кризиса и падением мирового ВВП стали существенно сокращаться глобальные потребности в топливе, а также финансовые возможности игроков энергетического рынка на закупку энергоресурсов. В этой связи, стоит обратить особое внимание на зависимость рынка нефти от спекулятивных действий финансовых игроков. Если ранее, цена на нефть определя-

²⁵ См.: Энергетика сегодня. 2009 г. №3 – №4. – С. 6 – 7; Мировая энергетика. 2009, №8. – С. 68.

²⁶ Речь идет о сентябрьском кризисе 2008 г., когда молниеносно обрушились сырьевые цены, и резко упала цена на нефть с уровня 147 долл./барр. до уровня 40 долл./барр. в июле месяце. Элементарное сопоставление приведенных цифр наглядно демонстрирует, что в расчетах это фактически, более чем 100 долларов за достаточно короткий временной промежуток. Данное событие нередко называют «резким переломом в траектории движения цен на нефть». (Прим. авт.).

²⁷ Robert Jellinek. Russia and the Global Meltdown: Domestic and Foreign Policy Responses to the International Financial Crisis // Carnegie Moscow Center for International peace. URL: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/booklet/11970Jellinek.pdf>. (Дата посещения: 07.02.2010).

²⁸ Когда начался финансовый кризис, нефтяных проектов было заморожено примерно на \$260 млрд. В частности, по причине своей низкой стоимости они стали нерентабельными. URL: <http://crisis-blog.ru/ekonomika/k-voprosu-ob-energeticheskoy-bezopasnosti-rossii.html>. (Дата посещения: 01.02.2010).

²⁹ См.: Доклад Министра энергетики РФ Сергея Шматко на Международной конференции по нефти от 27 октября 2009г. URL: <http://minenergo.gov.ru/press/doklady/2190.html>. (Дата посещения: 05.02.2010).

³⁰ См.: Шихата И. Правовая реформа. Теория и практика / пер. с англ. Под ред. Дорониной Н.Г. М. 1998. – С.133.

²³ Не исключено, что Китай станет самым крупным потребителем угля в мире. Согласно обнародованным данным МЭА, к 2010 г., планируемый показатель добычи угля может составить 2,1 млрд. т. (Прим. авт.).

²⁴ См.: Мясникова Л. Мировой кризис и его ипотечная составляющая // Конъюнктура товарных рынков. 2009, № 2. – С.5 – 9.

лась исключительно классическими факторами рыночной системы (спросом и предложением), политическими уловками (вспомним, «нефтяные шоки» 70-80 годов прошлого века), то сегодня приходится говорить о возрастающем в разы факторе взаимозависимости нефтяного рынка от финансового. В этом смысле важно научно обосновать, что последние события на рынке углеводородов раскрывают более глубокий смысл беспрецедентно инерционного кризиса.

На первый взгляд финансово-экономический кризис, пошатнувший экономику всех стран, сместив тем самым акцент с проблемы маломальски стабильного предложения энергоресурсов на проблему спроса, явился показателем несовершенства мировой финансовой системы.

Собственно, если смотреть на происходящие изменения объективно, в этой конкуренции противостояние будет разворачиваться не столько за увеличение экспортных доходов, сколько за сохранение собственной доли на энергетическом рынке. На этом фоне, государства, пользовавшиеся в период высоких цен на энергоресурсы, в абсолютном выражении, – всеми благами от дополнительных денежных поступлений, сегодня стремятся с пользой для себя, а возможно, в том числе, исключительно только ради себя, направлять эти ресурсы в зоны своего контроля. Косвенным подтверждением этого, можно считать резкое обострение конкуренции на европейском рынке газа. Доказательством данной тенденции служит ряд показателей, в частности, намеченные на 2007 – 2010 гг. проекты по производству сжиженного природного газа (СПГ) рынок которого является одним из перспективных направлений в развитии торговли углеводородами. К тому же объемы продаж СПГ в мире непрерывно растут, и не исключено, что будут и впредь продолжать расти.

Полагаем важным отметить, что нестабильность мирового экономического роста болезненно отражается на странах, экономика которых сильно зависит от нефти – и газозэкспорта. Здесь необходимо отметить, что для большинства таких стран понятия «энергетическая политика» и «внешняя политика», по существу, являются синонимами.

Показательно, что споры вокруг поставок и транзита углеводородов нарастают, плавно принимая облик кредитно-энергетических обуславливающих. Для подтверждения этого тезиса достаточно бросить беглый взгляд на состоящие среднесрочных перспектив энергетического

рынка, с позиции факторов, которые будут определять мировые цены на нефть.

Акцент на среднесрочных перспективах, с точки зрения нашего анализа, является необходимым и крайне важным, поскольку позволит спрогнозировать конъюнктуру нефтегазового рынка в более широком международном контексте и выявить основные качества рынка. Здесь уместно несколько подробнее остановиться на комплексном изучении факторов влияющих на ценообразование с точки зрения мировых тенденций, нестабильного глобального экономического роста, учитывая корректировки, которые внес кризис.

Сказанное вытекает, прежде всего, из каждодневной реальности, которая не раз подтверждала – ведущие международные корпорации мира при принятии бизнес – решений руководствуются не столько состоянием текущей ситуации на рынке нефти и газа, сколько исходя из среднесрочных перспектив. События истекшего года ярко продемонстрировали их уверенность в том, что нынешний обвал нефтяных цен – явление исключительно кратковременного характера и поэтому уже сегодня они начинают готовиться к послекризисному подъему и росту спроса на энергоносители.

В реальности дело обстоит таким образом – группа западных монополий в лице Chevron, Shell, British Petroleum (BP), а также ряда других компаний еще в текущем году объявила о своих планах на многомиллиардные инвестиции³¹. Если предположить, что намеченные планы увидят свое воплощение, нам стоит ожидать роста предложения на нефть. Следствием этого явится фактор ослабления позиций ОПЕК, который, как следует отметить, заметно утрачивает контроль над процессом ценообразования. Так на состоявшейся в ноябре 2007 г в Риме встрече 20-го Всемирного энергетического конгресса президент Италии Джорджио Наполитано охарактеризовал действия стран ОПЕК как пассивные, поскольку они проявляют все меньшую

³¹ См.: Симония Н.А. Мировая нефтегазовая промышленность: проблемы и перспективы // Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков/ Материалы совместного заседания Ученых советов Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетике и финансов». 22 мая 2009 г. / Сост. и науч. ред. С.В. Чебанов. – С. 20 – 38. Здесь мы ссылаемся на прогноз The World Deepwater Market Report 2009-2013, проведенный британской фирмой Douglas-Westwood по исследованию рынка глубоководной добычи нефти, согласно которому в ближайшие пять лет придется израсходовать 162 млрд. долл., на освоение глубоководных месторождений.

Табл. 2. Динамика цен на основные виды топлива в 2003 г. I – III кварталах 2009 г.

	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.		
							I кв.	II кв.	III кв.
Нефть средневзвешенная (APSP) ¹⁾ (долл/барр.)	28,9	37,7	53,4	64,3	71,1	97,0	44,2	59,2	68,2
Природный газ средняя импортная, Европа, франко – граница, (долл/млн БТЕ)	3,9	4,3	6,3	8,5	8,6	13,4	11,9	8,2	6,9
Уголь, фоб Ньюкасл, Австралия, (долл/т)	27,8	53,0	47,3	52,6	70,4	136,2	77,3	71,2	76,4
Урановый концентрат U ₃ O ₈ (долл/фунт) ²⁾	11,2	18,0	27,9	47,7	99,2	64,2	47,3	47,3	47,1

готовность влиять на ценообразование путём наращивания своей нефтедобычи³².

Сегодня в условиях кризиса, это наглядно продемонстрировало двухразовое урезание экспортных квот государствами-членами ОПЕК, несмотря на которое мировые цены на нефть продолжали падать, а после 2009 г.³³ они выросли и к середине текущего года составили 60 долл./барр (См. табл. 2). По сходной траектории следовала динамика цен на природный газ и уголь³⁴.

В свете такой интерпретации нам бы хотелось приблизиться к предположению, что понижение нефтяных цен, по всем законам энергетического рынка и материальной выгоды, не может быть затяжным процессом, поскольку, как и всякий кризис это грозит «перегреву» и постепенному разрушению нефтедобывающей индустрии. В целом это может негативно сказаться на общеэкономическом развитии не только отдельно взятой страны в отдельности, а всех вместе стран мира.

1) На базе средних ежедневных котировок: Brent, Дубай и западнотехасской средней в равных долях.

2) По разовым сделкам американской компании Nuexco.

Таблица приведена автором на основе показателей, предоставленных World Bank, Washington D.C., Development Prospect Group (Release) за соответствующие временные периоды по 5 октября, 2009 г.

В этом контексте особенно важно подчеркнуть стратегическую значимость фундаментального принципа, на котором выстраивается развитие энергетических рынков, а именно на

экономическом росте, сопряженного ростом ВВП. Так фактор темпового экономического роста, который стимулирует спрос на энергоносители, выступая при этом в роли катализатора роста нефтяной цены, способствует стабильному развитию рынка, придавая ему новую динамику.

Итак, размышляя категориями экономического анализа, в свете опыта накопившегося за период предшествующих десятилетий, запасы нефтегазового сырья – это, прежде всего функция цены, следовательно, какова цена на него таковы и запасы. При этом не упускаем из виду то важнейшее обстоятельство, что современный энергетический рынок достаточно волатилен, и эта волатильность довольно четко проявляется через волатильность цен. Причем истоки этой волатильности находятся за пределами энергетических рынков. И вся сложность состоит в том, что сейчас нефтяной рынок как никогда сильно зависит от процессов, разворачивающихся на финансовом рынке, которые рикошетом бьют по ценам на нефть, расширяя при этом радиус своего влияния. И такое положение оправдано, поскольку сигналы шока волатильности проступают сюда из финансовой сферы и сказываются на показателях цены³⁵. Исходя из этого, было бы вопиющим фактом несправедливости не замечать таковой завесы. Если быть абсолютно точным в данной формулировке – нефтяной рынок стал сегментом финансового рынка, его заемным элементом. Поэтому основные закономерности последнего – цикличность и волатильность – здесь проявляются не только качественно, но и количественно. Напомним, в этой связи о нефти, цена на которую определяется характером операций на финансовом рынке. Отсюда вытекает сильная зависимость котировок нефтяных фьючерсов от соотношения между долларом и евро, ставок рефинансирования

³² См.: Шумилин А.И. *Op.cit.*, p. 7 – 8.

³³ Имеется в виду решение о сдерживании нового витка сокращения экспортных квот членами ОПЕК, которое было принято в феврале 2009 г. (Прим. авт.).

³⁴ См.: А. Ivanov, I. Matveev. World energy market being «re-loaded» within the context of the global financial and economic crisis. URL: <http://www.burneft.ru/archive/issues/2009-11/1>. (Дата посещения: 17.02.2010).

³⁵ Особо отметим, что законы спроса и предложения на рынках нефти не отменены, однако они реализуются довольно сложно и паузально – через капиталовложения. (Прим. авт.).

ния ФРС США и других факторов финансового характера³⁶. Так влияние финансовых рынков на цены на нефть между летом 2007 и летом 2008 гг. было настолько значительным, что уже сейчас приходится констатировать – цена на нефть, к которой пришел мир зимой 2008 г. (50-60 долл./барр.) была достигнута в июле 2007 г. Не случайно в разгар кризиса корректировка экспортных квот со стороны ОПЕК оказалась не в силах обеспечить смягчение размаха ценовой амплитуды.

Кому как не нефтегазовому рынку знать, что заниженная цена на нефть автоматически влечет к резкому сокращению потока инвестиций в добычу и, как следствие ведёт к сокращению запасов, реанимировать которые на стадии экономического роста, довольно проблематично. Так, если в 1990-е годы сделки с физическими объемами нефти составляли примерно 30% «бумажного» оборота, то в последние несколько лет данный показатель не превысил и 1%³⁷.

Логично было бы предположить, что поскольку добыча нефти и газа становится дорогостоящим мероприятием, то цены на них будут расти и в значительно более отдаленные периоды. Более того, это будет происходить на фоне скоростного потребления энергии. В качестве доказательства правильности или опровержения такого суждения следует привести ряд аргументов.

Так, за первые 70 лет XX в. человечеством было использовано 120 млрд. т н.э., при чем за последние 35 лет вплоть до 2005 г., эта цифра достигла такого высоко показателя, что в конечном итоге сравнялась с 270 млрд. т н.э. «Страны, на долю которых приходится 80% мирового промышленного потенциала, контролируют лишь 20% мировых запасов углеводородов»³⁸. Достаточно сказать, что на сегодняшний день США³⁹ для удовлетворения собственных быстро растущих энергетических потребностей увеличили

добычу угля с 800 млн. до 1.2 млрд.т.⁴⁰ Позволим себе подчеркнуть, что это довольно важная цифра в мировом энергетическом балансе. Вместе с тем, как это можно наглядно обозреть, США с началом второй волны глобального финансово-экономического кризиса, если быть абсолютно точными, с момента объявления банкротства ведущих американских ипотечных организаций и инвестиционных банков, сознательно встали на рельсы ограничения добычи энергоносителей на своей территории. Однако сам по себе вопрос ограничения энергодобычи – не самый главный. Важно то, что действия такого рода определяются стремлением США распространить и расширить зону влияния своих нефтяных компаний с тем, чтобы не лишиться себя возможности, в будущем дирижировать процессами и политикой ценообразования на мировом рынке⁴¹. *Эту позицию принципиально важно иметь в виду при анализе сегодняшней ситуации на рынке энергоносителей.* (Выделено авт.).

В свете изложенного понятно – подобное действие стало возможным только в условиях высоких цен на нефть. Разумеется, что при нефтяной цене ниже отметки 40 долл./барр. нам предстояло бы задуматься, будет ли кто-то осваивать месторождения тяжелой нефти в Венесуэле⁴²!

Можно предположить, что отягченная нагрузками финансово-экономического кризиса, энергетическая система вместе с мировым ростом на невоспроизводимые топливно-энергетические ресурсы: нефть и газ будет плавно смещаться от развитых стран в сторону развивающихся, для которых характерны более энергоемкие отрасли потребления. В их числе Китай, Индия, Латинская Америка, Ближний и Средний Восток. В этой связи можно предположить, что американские аналитики, как об этом говорит Дмитрий Тренин⁴³ в своей книге «Интеграция и идентичность: Россия как «новый Запад» не про-

³⁶ Бушуев В.В. Финансовые кризисы и волатильность нефтяного рынка // Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков/ Материалы совместного заседания Ученых советов Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетике и финансов». 22 мая 2009 г. / Сост. и науч. ред. С.В. Чебанов. – С. 67 – 76.

³⁷ Бушуев В.В. *Op.cit.* p. 71.

³⁸ Евгений Корендясов. Новый плюс мирового энергетического пространства // Мировая энергетика, №02 (61), февраль 2009г.

³⁹ Симптоматично, что на долю США приходится примерно половина общемирового потребления нефти. Страна является крупнейшим потребителем топлива (более 600 млн. т н. э.) с относительно стабильным производством энергоносителей (несмотря на рост ВВП). (Прим. авт.).

⁴⁰ Конторович А.Э. Общемировые и российские проблемы ТЭК. Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков // Материал совместного заседания Ученых Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетике и финансов». 22 мая 2009г. – С.63– 66.

⁴¹ Отметим, что в США около половины нефти и газа импортируется в основном из стран Ближнего Востока. (Прим. авт.).

⁴² Подробнее об этом см.: Освоение венесуэльских месторождений тяжелой нефти требует инвестиций в \$200 млрд. // Деловая газета № 17(321) от 02.05.2006. URL: http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mId_21960_ald_379263.html. (Дата посещения: 09.02.2010).

⁴³ Дмитрий Тренин – выдающийся специалист в области российской внешней и оборонной политике.

гадали, когда отметили, что в ближайшие 15-20 лет процесс глобализации будет всё больше связываться не с США, а с такими экономически быстро развивающимися странами, как Китай и Индия⁴⁴. Однако, как отмечает по этому поводу Сизов В.Ю., «в 1990-е гг. США, будучи единственной сверхдержавой, имели возможность использовать результаты глобализации в своих национальных интересах, не имея при этом общей стратегии и стратегии глобализации»⁴⁵. Сегодня она больше проецируется на Индию и Китай.

Превратившись в ведущих импортёров энергоносителей, эти страны стали задавать достаточно быстрый темп потреблению не только нефти, но и в возрастающей степени природного газа. Отметим, что исходя из таких показателей не исключено, что к 2030 г. Индия превзойдёт по объёму национальное хозяйство Германии и Японии и, будет позиционировать себя как третье государство по основным макроэкономическим показателям. В свою очередь Китай, который если следовать определению Збигнева Бжезинского «является усиливающейся мировой державой, осуществляющей ускоренную модернизацию, но преднамеренно принижающая свои амбиции»⁴⁶, займет достойное второе место.

В этой связи надлежит отметить, что обрушившийся на Китай кризис несколько ограничил перспективы его внешнеторговой экспансии, повысив при этом значение внутреннего рынка. Более того, имеются серьёзные сомнения относительно восполнения страной своих энергоресурсных потребностей (в первую очередь сырой нефтью) за счёт собственных резервов⁴⁷. Следовательно, существующий северный, континентальный канал, обеспечивающий (преимущественно, Россия и Казахстан) импорт нефти и природного газа, не беспричинно был дополнен южным морским коридором, предоставившим Китаю возможность увеличивать импорт нефти не только из стран Аравии и Персидского залива, но и из Африки, в первую очередь – Анголы, Нигерии, Судана. В русле обозначенной тенденции значится стратегия «многосторонности

энергоисточников», которая акцентирует внимание государства на поиске новых источников углеводородного сырья.

Что же касается общего состояния энергетического рынка, находящегося в условиях кризиса, необходимо отметить, что некоторые его характеристики начинают эксплицироваться, то есть, достаточно открыто и отчетливо проявляться и, посему рельефно обозреваемая картина представляется нам очевидной и неотвратимой. В этом смысле рынок, как и раньше, будет определяться законами спроса, а также политикой проводимой ОПЕК. Безусловно, многое будет зависеть от позиций и намерений ведущих игроков, однако на первый взгляд, логично предположить, что в ближайшие два года на рынке будет поддерживаться определенный баланс до тех пор, пока не произойдет новый рост спроса. По крайней мере, половина правды в таких суждениях есть. И здесь важно, что в странах ОЭСР добыча истощается на 7% в год, а странах ОПЕК только на 3%. Так, в целом за 2008 г. расширение потребления основных видов первичной энергии, по оценке British Petroleum, замедлилось до 1,7% – самого низкого уровня с 2001 г. Причем в странах ОЭСР энергопотребление даже сократилось на 2,1%, тогда как в развивающихся государствах оно продолжало увеличиваться (в Китае – на 7,5%, Индии – на 5,9%, Индонезии – на 5,5%, Бразилии – на 3,5%). Таким образом, суммарное энергопотребление развивающихся стран впервые превысило общее потребление первичной энергии странами ОЭСР. Следовательно, на лицо растущая зависимость развитых стран от стран нефтеэкспортеров.

Обозревая текущие события на энергетическом рынке, необходимо отметить, что его состояние будет зависеть от того насколько активно будут внедряться альтернативные источники энергии, протекать потребление первичной энергии. Возможно увеличение доли атомной энергии, не исключается рост потребления угля от политики энергосбережения, отраженной в энергетических программах, в том числе программе «20-20-20», предложенной Б. Обамой⁴⁸.

⁴⁴ См.: Тренин Д. Интеграция и идентичность: Россия как «новый Запад» / Моск. Центр Карнеги. – М.: Изд-во «Европа», 2006. – С. 11.

⁴⁵ См.: Сизов В.Ю. Глобализация и стратегия США // Россия и Америка в XXI веке. №3, 2009. URL: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=158>. (Дата посещения: 28.09.2010).

⁴⁶ См.: Збигнев Бжезинский. От надежды к дерзанию // Россия в глобальной политике. Том 8, №1. Январь – Февраль, 2010. – С. 40.

⁴⁷ См.: Zbigniew Brzezinski. The geostrategic triad: Living with China, Europe, and Russia. Washington, D.C.: CSIS Press, 2001. P. 14.

⁴⁸ Булавина Д.Р. Иностраннный капитал в американской экономике // США, Канада: экономика – политика – культура. 2009, № 6. – С.69-86; В ожидании новых кризисов. В Брюсселе ведущие представители европейского бизнеса и международных организаций обсудили проблемы энергетики // Нефть России. 2009, № 6. – С. 94 – 97. Васильев В.С. Мировой финансовый кризис и экономическая стратегия Б. Обамы – Т. Гайтнера / США, Канада: экономика – политика – культура. 2009, № 4. – С.3 – 29.

Согласно прогнозам энергетическая состоятельность рынка энергоносителей будет преимущественно определяться следующими показателями – если уровень производства 2.5-2.8 млрд. т обычной нефти удастся поддерживать не более 5 – 8 лет, то вскоре ее добыча пойдет на спад и к концу XXI в. составит не более 2 млрд. т. Иными словами, вернется на круги 1970-х г.г. И тут резонно может возникнуть вопрос, какова вероятность достижения иного уровня производства, который был бы выше указанного? Что в переводе на язык прогнозов составляет не менее 4.0 млрд. т. По сути дела, возможно, однако с большой долей условности. Отчасти сомнительное предположение объясняется тем, что речь идет об использовании довольно дорогих энергоносителей (таких как сланцы, нефтеносные пески, сверхтяжелая нефть), которые человечеству до сих пор так и не удавалось использовать в огромных масштабах.

Вышесказанное – это еще одно подтверждение, что потребность в нефти будет возрастать, а структура мировой цены на неё, ставшая уже сегодня многослойной, будет двигаться вверх. И этому есть свои объяснения. Так, сырьевая зависимость Китая не раз подтверждала невозможность страны поддерживать высокие темпы роста ВВП, не увеличивая при этом потребление энергии⁴⁹. Аналогичную тенденцию можно наблюдать и в отношении Индии. На наш взгляд, не исключено, что она не распространится на другие страны и региона мира. Следующим доказательством в пользу роста цен на энергоресурсы можно считать прогнозируемое на 2011 г. выравнивание глобального экономического роста, за которым последует восстановление спроса на углеводороды. В узком смысле это может привести к значительным изменениям на энергетическом рынке (2012 – 2014 гг.), поскольку из-за увеличения спроса возможен дефицит предложения на энергоресурсы, который приведет к скачку цен (хотя оценка точных сроков затруднена). Впрочем, подобный прогноз достаточно расплывчат и требует большей конкретизации. Полагаем, что очередной скачок цен на энергоресурсы возможен, но не следует исключать вероятность возникновения нового провала экономического роста, последствия которого могут перекинуться на энергетические рынки, вызвав при этом одеревенение, так называемого, постиндустриального уклада.

⁴⁹ По имеющимся прогнозам, Китай в 2000 г. добывал 1 млрд. т угля; в 2006 г. этот показатель составил 2.5 млрд.т. (Прим. авт.).

Анализируя состояние энергетического рынка в условиях разразившегося экономического кризиса, необходимо отметить, что кризис создал ситуацию имманентной нестабильности показав⁵⁰, когда энергетические рынки являются рынками, для которых характерна высокая степень ресурсного риска, затрагивающая все сферы энергетической индустрии – от добычи вплоть до реализации энергоносителей⁵¹.

Дополнительно обращает на себя внимание тот факт, что кризису каким-то образом удалось сместить некоторые установки в правилах функционирования энергетического рынка. Напомним, что когда на рубеже 1970 – 1980-х годов, произошло повышение цен на нефть в размере 36-40 долл. за баррель возникла паника на нефтяном рынке. Через несколько лет цена упала, но все равно осталась более высокой, чем в 1970-х гг. И практически это стало правилом: даже если после очередного взлета рынок откатывается назад, цена на нефть уже не возвращается к исходному уровню, а остается намного выше. Сегодня наблюдается обратное, что объясняется глубокой взаимосвязью энергетической проблематики с финансовой. Можно предположить, что постоянно растущее значение энергоносителей в жизни мировой системы будет вызывать новое обострение как латентного, так и открытого проявления кризиса.

Допуская это, не исключено, что данный кризис скрывает в себе какие-то дополнительные тенденции, которые способны обострить ситуацию на рынке и усилить проявления энергетического антагонизма. В таком случае, в ближайшее время рынок ждут кардинальные изменения, особенно это распространится на правила игры. Учитывая, что «количество и качество связей между государствами приобретают такой характер и масштабы, что можно говорить о возникновении целостной международной экономической системы»⁵², вероятность таких преобразований

⁵⁰ Обзор МВФ. Мировой финансовый кризис. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/survey/so/2009/new031909ar.pdf>. (Дата посещения: 02.02.2010); Кризис и СНГ. Как отогреть рецессию // Экономика и время № 42 (764) 9 ноября 2009г. <http://www.ev.spb.ru/art.php3?newsid=31394>; Мишук Е.С. Состояние и перспективы развития электроэнергетики государств-участников СНГ в условиях экономического кризиса. URL: <http://www.energo-info.ru/images/pdf/mes4/34.pdf>. (Дата посещения: 02.02.2010).

⁵¹ BP Statistical Review of World Energy, June 2009, p. 40. Upstream. The International Oil and Gas Newspaper // 2009. 19 June, p. 47.

⁵² См.: Бордачев Т.В. Возвращение внешней политики // Россия в глобальной политике. №4 Июль – Август, 2010. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Vozvraschenie-vneshnei>

может себя вполне оправдать и ответ здесь надо искать в намерениях ведущих игроков международной арены, таких как транснациональные нефтегазовые компании, которые в тисках новоиспеченной энергетической ситуации стали тяготеть к возврату утраченных за последние 10 лет энергетических позиций, предоставив их в свое время национальным компаниям, в которых сильны государственные позиции.

Последним по счету, но не по значению показателем влияния кризиса на состояние рынка можно считать мировой подъем 2003 – 2008 гг., вызвавший перенапряжение на рынке, указав на недостаточный уровень инвестиций в энергетику предшествующих лет. Помимо отмеченного, обращает на себя внимание проблема отсутствия универсального консенсуса⁵³.

Анализ тектонических сдвигов (*их концептуальный формат*), обретающих нарастающий вес на мировом энергетическом рынке и проявляющиеся весьма глубоко свидетельствуют о прямой связи нефтяного рынка с процессами финансовой глобализации. Её последние проявления создали реальную опасность для рынка, оказавшегося в условиях резких перепадов цен на ресурсы. Неизбежной реакцией рынка на это стал подрыв всей экономики нефтегазового сектора. Не иначе как финансовая надстройка глобальной экономики сыграла дезорганизующую роль в системе функционирования рынка, вскрыла слабые стороны и диспропорции мирохозяйственной системы, сложившиеся за период её длительного существования, поставив во главу угла вопрос фундаментального характера – последующая управляемость нефтяного рынка и мировой экономики. Суть вопроса в судьбе глобального рынка энергетических ресурсов в контексте сложившихся финансовых реалий. Установка на постепенный, плавный выход из кризиса и смену уклада мировой экономической системы – масштабная стратегема на обозримое будущее.

Список литературы:

1. Амалия Сарибекян. Финансово-экономический кризис: развитие и пути его преодоления

politiki-14955. (Дата посещения: 17.09.2010).

⁵³ Под универсальным консенсусом необходимо понимать разработку универсального механизма по достижению стабильности в регулировании всех аспектов энергетического сотрудничества. (Прим. авт.).

в странах с переходной экономикой // Центральная Азия и Кавказ. Том 13, выпуск 1, 2010. URL: <http://www.ca-c.org/journal/2010-01-rus/08.shtml>. (Дата посещения: 14.09.2010).

2. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А., Хрусталёв М.А. Очерки теории и политического анализа международных отношений. М.: Московский рабочий, 2002. – 390 с.

3. Бордачёв Т.В. Возвращение внешней политики // Россия в глобальной политике. №4 Июль – Август, 2010. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Vozvraschenie-vneshnei-politiki-14955>. (Дата посещения: 17.09.2010).

4. Булавина Д.Р. Иностраный капитал в американской экономике // США, Канада: экономика – политика – культура. 2009, № 6. – С.69 – 86.

5. Бушуев В.В. Финансовые кризисы и волатильность нефтяного рынка // Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков/ Материалы совместного заседания Ученых советов Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетике и финансов». 22 мая 2009 г. / Сост. и науч. ред. С.В. Чебанов. – С. 67-76.

6. Васильев В.С. Мировой финансовый кризис и экономическая стратегия Б. Обамы – Т. Гайтнера / США, Канада: экономика – политика – культура. 2009, № 4. – С.3 – 29.

7. В ожидании новых кризисов. В Брюсселе ведущие представители европейского бизнеса и международных организаций обсудили проблемы энергетики // Нефть России. 2009, № 6. – С.94 – 97.

8. Доклад Министра энергетики РФ Сергея Шматко на Международной конференции по нефти от 27 октября 2009г. URL: <http://minenergo.gov.ru/press/doklady/2190.html>. (Дата посещения: 05.02.2010).

9. Евгений Корендясов. Новый плюс мирового энергетического пространства // Мировая энергетика, №02 (61), февраль 2009г.

10. Збигнев Бжезинский. От надежды к де-рзанию // Россия в глобальной политике. Том 8, №1. Январь – Февраль, 2010. – С. 30 – 44.

11. Конторович А.Э. Общемировые и российские проблемы ТЭК. Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков // Материал совместного заседания Ученых Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетике и финансов». 22 мая 2009г. – С.63 – 66.

12. Кризис и СНГ. Как отогреть рецессию // Экономика и время № 42 (764) 9 ноября 2009г. <http://www.ev.spb.ru/art.php3?newsid=31394>.

13. Кудрин А. Мировой финансовый кризис и его влияние на Россию // Вопросы экономики. №1, 2009. – С. 9 – 27.
14. Любский М.С. Мировой финансовый кризис и Россия // Российский внешнеэкономический вестник. №12 (Декабрь), 2008. – С. 14 – 20.
15. Мировой рынок природного газа: новейшие тенденции \ Рук. авт. кол-ва. – С.В.Жуков. М., ИМЭМО РАН. 2009. – 107 с.
16. Мишук Е.С. Состояние и перспективы развития электроэнергетики государств-участников СНГ в условиях экономического кризиса. URL: <http://www.energo-info.ru/images/pdf/mes4/34.pdf>. (Дата посещения: 02.02.2010).
17. Мясникова Л. Мировой кризис и его ипотечная составляющая // Конъюнктура товарных рынков. 2009, № 2. – С.5 – 9.
18. Обзор МВФ. Мировой финансовый кризис. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/survey/so/2009/new031909ar.pdf>. (Дата посещения: 02.02.2010).
19. Освоение венесуэльских месторождений тяжелой нефти требует инвестиций в \$200 млрд. // Деловая газета № 17(321) от 02.05.2006. URL: http://www.businesspress.ru/newspaper/article_mId_21960_alId_379263.html. (Дата посещения: 09.02.2010).
20. Сизов В.Ю. Глобализация и стратегия США // Россия и Америка в XXI веке. №3, 2009. URL: <http://www.rusus.ru/?act=read&id=158>. (Дата посещения: 28.09.2010).
21. Симония Н.А. Мировая нефтегазовая промышленность: проблемы и перспективы // Мировой кризис и глобальные перспективы энергетических рынков / Материалы совместного заседания Ученых советов Института мировой экономики и международных отношений РАН и Фонда «Институт энергетики и финансов». 22 мая 2009 г. / Сост. и науч. ред. С.В. Чебанов. – С. 20 – 38.
22. Смыслов Д.В. Реформирование мировой валютно-финансовой архитектуры: 1990-200-е годы. М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 123 с.
23. Тренин Д. Интеграция и идентичность: Россия как «новый Запад» / Моск. Центр Карнеги. – М.: Изд-во «Европа», 2006. – 404 с.
24. Фёдор Лукьянов. Элементы против системы // Россия в глобальной политике. №4. Июль – Август, 2010. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Elementy-protiv-sistemy-14954>. (Дата посещения: 20.09.2010).
25. Шихата И. Правовая реформа. Теория и практика: Учебное пособие / Пер. с англ.; под ред. Н.Г. Дорониной. М.: Статут, 2003. – 389 с.
26. Шумилин А.И. Энергетическая стратегия России и США на Ближнем Востоке и в Центральной Азии. – М.: Международные отношения, 2008. – 168 с.
27. Энергетика сегодня. 2009, №3 – №4. – С. 6 – 7.
28. <http://crisis-blog.ru/ekonomika/k-voprosu-ob-energeticheskoy-bezopasnosti-rossii.html>. (Дата посещения: 01.02.2010).
29. A. Ivanov, I. Matveev. World energy market being «reloaded» within the context of the global financial and economic crisis. URL: <http://www.burneft.ru/archive/issues/2009-11/1>. (Дата посещения: 17.02.2010).
30. Benjamín Hoppenhayn y Alejandro Vanoli. La globalización financiera – Génesis, auge, crisis y reformas. Fondo de Cultura Económica, Buenos Aires, 2002.
31. BP. Energy Reserves and Energy Consumption Review, URL: <http://www.bp.com/centres/energy/index.asp>. (Дата посещения: 02.02.2010).
32. BP Statistical Review of World Energy, June 2003, 2007, 2009.
33. Carlos Nahuel Oddone. Mercados Emergentes y Crisis Financiera Internacional // Centro Argentino de Estudios Internacionales. Programa Economía Internacional. 2004. 160 pp. URL: <http://www.caei.com.ar/es/programas/economia/08.pdf>. (Дата посещения: 17.09.2010).
34. Globalización financier e integración monetaria una perspectiva desde países en desarrollo. Mántey de Anguiano, Noemí Levy Orlik, Guadalupe. México. 2004, 424 pp.
35. Pasquino, G. En Bobbio, N., Matteucci, N. y Pasquino, G. Diccionario de Política. 11.ma edición en español. Siglo XXI Editores. México, 1998.
36. Robert Jellinek. Russia and the Global Meltdown: Domestic and Foreign Policy Responses to the International Financial Crisis // Carnegie Moscow Center for International peace. URL: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/booklet/11970Jellinek.pdf>. (Дата посещения: 07.02.2010).
37. The impact of the Financial Crisis on Global Energy Investment. OECD / IEA, May 2009, 66 pp.
38. The International Oil and Gas Newspaper // 2009, 19 June.
39. Zbigniew Brzezinski. The geostrategic triad: Living with China, Europe, and Russia. Washington, D.C.: CSIS Press, 2001, 44 pp.

DEFINIRI ALE TERMINULUI DE MINORITATE NAȚIONALĂ ÎN LEGISLAȚIA INTERNĂ ALE STATELOR DIN EUROPA

*Roxana Alina PETRARU**

ПОНЯТИЕ «НАЦИОНАЛЬНОЕ МЕНЬШИНСТВО» ВО ВНУТРЕННЕМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ СТРАН ЕВРОПЫ

Проблема правового измерения «национальных меньшинств» является предметом острой полемики среди ученых-правоведов, а также юристов-международников. Представляя широкое и довольно разработанное с теоретической точки зрения поле для дискуссии, наука подходит к рассмотрению понятия «национальных меньшинств» несколько сдержанно. Сдержанно в том смысле, что до сих пор в международном праве отсутствует единственное, юридически обязывающее определение понятия «меньшинство». В общем плане под меньшинством следует понимать группу лиц, подлежащих особой защите, и разделяющих общую самобытность и неповторимость. Такая группа лиц, как правило, отличается свойственным ей этническим, языковым или религиозным своеобразием. И в этом контексте международно-правовые документы в целях сохранения упомянутого своеобразия, обязывают государства применять необходимые законодательные, административные и иные меры.

Рассматривая данный вопрос с позиции законодательств стран Европы, необходимо отметить, что Парижская хартия для новой Европы, подписанная в 1990 г., подошла к этому вопросу весьма основательно, о чем свидетельствует намерение глав европейских государств подробнее остановиться на правах национальных меньшинств.

На сегодняшний день в Европе насчитывается около 300 национальных меньшинств, и более одного миллиона представителей. Вместе с тем, политикам и гражданам стран Европы следует осознать, что их внутренняя и внешняя безопасность зависит в первую очередь от уважительного отношения к национальным меньшинствам. Отсюда вытекает необходимость скрупулезного изучения европейского видения «национальных меньшинств», акцентируя внимание на значении данного понятия в законодательствах разных стран Европы.

THE CONCEPT OF “NATIONAL MINORITY” IN THE DOMESTIC LEGISLATION OF THE EUROPEAN COUNTRIES

The problem of the legal dimension of the concept of “national minorities” is subject of heated debate among legal scholars and international lawyers. Representing a broad and fairly developed field from a theoretical point of view of the field for debate, science approaches to review the concept of “national minorities” a little frostily. Frostily in sense that till now international law is lacking a single, legally binding definition of “minority” concept. In general, the minority is a group of persons, acting as subject of special protection, and shares a common identity and uniqueness. This group of individuals usually differs from its ethnic, linguistic or religious identity. In this context, international legal instruments in order to maintain the abovementioned identity require States to apply the necessary legislative, administrative and other measures.

Considering this issue from the perspective of the laws of European countries, it should be noted that the Charter of Paris for a New Europe, signed in 1990, has approached to this issue very thoroughly. As evidenced by the intention of the heads of European states to elaborate on the rights of national minorities. The intentions of the heads of European states to dwell on the consideration of the rights of national minorities demonstrate this very thoroughly.

* *Roxana Alina PETRARU* – lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, doctorand la USM.

There are over 300 national minorities in Europe, with over a 100 million members. Politicians and citizens of the countries of Europe must recognize that their internal and external security is dependent on the respectful treatment of national minorities. This is why it's important to study not only the European meaning of „national minorities”, but to see what is the meaning of this term in several internal laws from various countries from Europe.

Noțiunea de „minoritate” este destul de dificil de definit. De altfel, nici nu există, în literatura de specialitate, o definiție unanim acceptată. În acest sens, au existat multe încercări în cadrul ONU, dar aceste încercări nu au cunoscut o consacrare internațională. În 1992, ONU definea minoritatea ca fiind „un grup național, etnic, religios sau lingvistic deosebit de alte grupuri din interiorul unui stat suveran”¹.

Minoritatea poate fi definită ca fiind un „grup de persoane care trăiesc într-o țară sau localitate având o rasă, religie, limbă și tradiții proprii, unite prin identitatea acestora într-un sentiment de solidaritate, în scopul păstrării tradițiilor, formelor religioase și asigurând învățământul și creșterea copiilor în conformitate cu spiritul și tradițiile rasei lor și ajutându-se reciproc”².

Este importantă clarificarea conținutului noțiunii de minoritate pentru continuarea cercetării pe care o avem în vedere. Cu toate acestea, nu trebuie să uităm faptul că preambulul fiecărui document internațional care se referă la minorități conține o definiție a acestui termen. Această situație nu face decât să demonstreze lipsa de consens în ceea ce privește o posibilă definiție unanim acceptată a termenului în discuție. Dar, dacă ne referim la conținut, remarcăm faptul că noțiunea de minoritate națională trebuie să se refere la un grup de persoane, numeric inferior celui majoritar de pe teritoriul unui stat ai cărui cetățeni sunt, care are în comun originea, limba, tradițiile sau modul de viață.

Condițiile istoriei au dus la statornicirea, în decursul timpului, a unor grupuri etnice diferite pe teritoriul locuit de populații compacte, majoritare. Aceste grupuri se diferențiază de cele majoritare din punct de vedere al originii, limbii vorbite, obiceiurilor și tradițiilor. În ceea ce privește formarea minorităților se pot observa câteva etape istorice clar definite. În primul rând este vorba despre migrația europeană pe alte continente unde populația autohtonă a fost pe rând îndepărtată de coloniști. Apoi putem delimita istoric migrația formată ca rezultat al traficului de sclavi din Africa în Americi, cea creată de regimurile coloniale, minoritățile formate în anii 1950-1970, ani de industrializare rapidă care au determinat migrări în masă din țările sărace în cele mai dezvoltate. Alte situații minoritare au rezultat din destrămarea imperiilor austro-ungar și otoman,

după primul război mondial. Nu în ultimul rând, trebuie amintite și minoritățile religioase³. Nu trebuie, însă, să confundăm fenomenul migrării cu cel al minorităților, deși este de acceptat rolul pe care migrațiile l-au avut în formarea diverselor tipuri de minorități.

1. Reflectarea termenului de „minoritate națională” în câteva din legislațiile interne europene

Legislația Republicii Moldova definește minoritățile naționale astfel: „prin persoane aparținând minorităților naționale se înțeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sînt cetățeni ai ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației – moldoveni – și se consideră de altă origine etnică”⁴. România nu are încă o lege a minorităților naționale, așa cum alte state o au. Cu toate acestea, deși este dificil să conturăm o definiție a minorităților naționale, putem apela la cea dată de proiectul de lege a minorităților naționale potrivit căruia: „Prin minoritate națională se înțelege orice comunitate de cetățeni români, care trăiește pe teritoriul României din momentul constituirii statului modern, numeric inferioară populației majoritare, având propria identitate etnică, exprimată prin cultură, limbă sau religie, pe care dorește să o păstreze, să o exprime, și să o dezvolte”⁵. Persoanele aparținând minorităților naționale sunt cetățeni români, care își exprimă liber și neîngrădit apartenența la o comunitate națională, sau minori ai căror părinți, ori alți reprezentanți legali au declarat, conform legii, aceasta apartenență.^{6,7}

Minoritățile naționale din România sunt comunitățile: albaneză, armeană, bulgară, cehă, croată, elenă, evreiască, germană, italiană, macedoneană, maghiară, poloneză, rusă-lipoveană, roma, ruteană, sârbă, slovacă, tătară, turcă, ucraineană.

Criticăm tergiversarea adoptării statutului minorităților naționale, mai ales în lumina solicitărilor Organizației Națiunilor Unite adresate României în această privință. Organizația Națiunilor Unite s-a pronunțat negativ în chestiunea autonomiei teritoriale a populației maghiare din Transilvania, dar au recomandat României ca, până în noiembrie 2010, să adopte statutul minorităților, proiect blocat în Parlament de cinci ani.

În Ungaria, protecția drepturilor minorităților

naționale este asigurată de Legea LXXVII din 1993 privind drepturile minorităților naționale și etnice. Potrivit legii este minoritate națională sau etnică orice grup de populație care trăiește pe teritoriul Ungariei de cel puțin un secol, este minoritar din punct de vedere numeric în statul ungar. Membrii grupurilor de minorități sunt cetățeni maghiari, au conștiința apartenenței de grup și se deosebesc de restul populației prin limbă, cultură și tradiții proprii. Menționăm că legea nu se referă la refugiați, emigranți, apatrizi sau străini rezidenți.

Constituția republicii italiene consacră principiul nediscriminării în articolul 3: „toți cetățenii sunt egali în fața legii, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie, opinii politice și condiție personală sau socială.”⁷

Articolul 5.2 din Constituția Greciei statuează principiul nediscriminării. În 2005 Parlamentul a adoptat Legea 3304/2005 cu privire la implementarea principiului de tratament legal, indiferent de rasă sau origine națională, religie sau alte credințe, dizabilități, vârstă sau orientare sexuală. Legea interzice discriminarea directă și indirectă, sporește competențele Ombudsmanului grec și pune bazele unei noi instituții, Comitetul pentru Tratatment Egal din cadrul Ministerului Justiției. Grecia recunoaște existența doar a unei minorități. Este vorba despre minoritatea religioasă a musulmanilor din Tracia care este protejată de Tratatul de la Lausanne din 1923⁸ care conferă protecție și comunității grecești ortodoxe care trăiește în Turcia. Nu sunt recunoscute minoritățile etnice macedoniene, roma sau turce. Aceste realități duc la concluzia că Grecia a interpretat într-un mod foarte restrictiv⁹ termenul de „minoritate”, deși este membră a Uniunii Europene, NATO și a semnat tratatele privind protecția drepturilor omului.

În Bulgaria, adoptarea noii Constituții din 1991 a condus la susținerea protecției drepturilor minorităților chiar de către normele internaționale. Articolul 5, paragraful 4 al Constituției conține principiul superiorității dreptului internațional asupra celui național în ceea ce privește acest domeniu. Astfel, normele internaționale au servit ca linie directivă în ceea ce privește dezvoltare legislației bulgare cu privire la protecția drepturilor minorităților naționale.

Conceptul de drepturi ale omului a fost introdus în Albania după schimbările politice din anii 90, odată cu instaurarea regimului democratic. Constituția din mai 1991 a dus la numeroase schimbări pe toate palierele vieții din Albania. Unul din principalele piloni pe care s-a așezat societatea nou construită a fost cel al protecției drepturilor fundamentale ale omului. Articolul 4 al acestei constituții recunoaș-

tea și garantează protecția drepturilor fundamentale ale minorităților naționale de pe teritoriul Albaniei. Doi ani mai târziu a fost adoptată o nouă constituție care conține reglementări precise privind protecția drepturilor omului, multe preluate din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dar care nu conține o definiție a termenului de „minoritate”. Minoritățile din Albania reprezintă 2% din întreaga populație și sunt constituite astfel, după mărimea lor: 90% este reprezentată de minoritatea greacă și 10% din minoritatea macedoniană și alte minorități mai mici. Articolul 26 al acestei constituții stabilește faptul că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a-și exercita toate drepturile recunoscute, fără discriminare. În continuare, potrivit aceluiași articol, minoritățile au dreptul de a-și păstra și de a-și dezvolta în mod liber identitatea etnică, culturală și religioasă, au dreptul la educație în limba maternă, precum și pe acela de a se organiza în asociații și organizații menite să le protejeze drepturile.

Sistemul legal polonez garantează protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în mare parte conform standardelor europene. Problemele sunt legate de lipsa reglementărilor în ceea ce privește folosirea limbii minoritare în administrația publică și topografierea bilingvă. Reglementarea statutului minorităților naționale în Polonia a fost rezultatul încheierii tratatului cu Germania din 1991 și a celui cu Lituania din 1994. În anii '90 Polonia a ratificat Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale și Convenția europeană a drepturilor omului. Constituția din 1997 stipulează principiul nediscriminării pe motiv de rasă, religie sau origine în articolul 35.

În urma recensământului din 2002, minoritățile constituie 1% din populația Poloniei. Comunitatea germanilor numără în jur de 150 000 de membri, a belarușilor în aproximativ 50 000, iar cea a ucrainenilor 30 000¹⁰. Cea mai mare minoritate etnică a fost declarată a fi cea a rromilor. Noua lege menționează și o minoritate lingvistică: kasubii din centrul și nordul Poloniei, care vorbesc un dialect înrudit cu limba poloneză. Legea privind minoritățile naționale și etnice¹¹ definește “minoritatea națională” ca o comunitate care a trait în Polonia cel puțin în ultima sută de ani și care este o parte a unei națiuni ce își are un stat propriu. Minoritățile etnice sunt cele lipsite de un stat propriu, precum cea rroma și cea tătară. Conform aceleiași legi, minoritățile naționale recunoscute în Polonia sunt belarușii, ucrainenii, lituanienii, germanii, rușii, cehii, slovacii, armenii și evreii.

În Republica Cehă, rezultatele recensământului din 2001 au arătat faptul că 9,9% din populație a

declarat că face parte dintr-o minoritate națională. Baza protecției drepturilor minorităților naționale în această țară este reprezentată de Constituție și de Carta drepturilor și libertăților. În plus, pe 2 august 2001, a intrat în vigoare Legea privind minoritățile naționale și etnice. Conform articolului 2 al acestei legi, „o minoritate națională reprezintă o comunitate de cetățeni cehi care trăiesc pe teritoriul Republicii Ceha și care diferă de ceilalți cetățeni printr-o origine etnică comună, limbă, cultură și tradiții comune”. Mai departe, membrul unei minorități naționale este considerat a fi cetățeanu ceh care are altă origine decât cea cehă și care dorește să fie membru al unei minorități naționale cu care are în comun aceeași origine etnică.

Comunitatea romă are o poziție specială în cadrul minorităților din Polonia. Această comunitate a fost recunoscută ca minoritate națională pentru prima oară de Constituția din 1993. În timp ce situația celorlalte minorități – slovacă, polonă, germană, maghiară și ucraineniană – este satisfăcătoare, comunitatea romă suferă încă de discriminare, conflicte inter-etnice și sărăcie. Cu toate acestea, este demn de menționat faptul că Republica Cehă este singura țară care a recunoscut națiunea Romani, prin contactele realizate între Uniunea Internațională a Rromilor și Ministerul ceh al afacerilor străine. Minoritatea romă este estimată la 250.000/300.000 de persoane din 10,4 milioane de locuitori. Mai multe atacuri extremiste ale dreptei împotriva romilor au fost înregistrate în ultimii ani. La jumătatea lui martie 2010, Guvernul ceh a adoptat un “plan național de acțiune” pentru a încuraja școlarizarea copiilor țigani alături de ceilalți.

Un procent de 7.47% sau 331.383 cetățeni croați (din aproximativ 4.5 milioane) sunt membri ai minorităților naționale¹². Croația are 22 de grupuri ale minorităților naționale. Unul din cele mai importante drepturi care sunt garantate este dreptul la reprezentare politică la toate nivelele. O instituție importantă este Consiliul pentru minorități naționale care are dreptul de a propune discuții în Parlament și în cadrul Guvernului, pe marginea problemelor legate de protecția drepturilor minorităților naționale.

Statutul minorităților naționale din Turcia este reglementat de Tratatul de la Lausanne din 1923. Secțiunea a doua a acestui tratat se referă la naționalitate și modurile de dobândire a acesteia, iar secțiunea a treia la protecția nediscriminatorie minorităților¹³. Constituția Turciei nu face nicio referire la minorități, nici măcar în sensul dat de Tratatul de la Lausanne. Legea fundamentală a statutului turc conține multe restricții în ceea ce privește minoritățile. Astfel, turca este limba maternă a cetățenilor

turci și este interzisă folosirea altor limbi în educație, în acord cu prevederile Tratatului de la Lausanne¹⁴. Amendamentele constituționale din octombrie 2001 au dus la progrese considerabile în privința libertății de expresie, înlăturând restricțiile prevăzute de articolele 26 și 28. În ceea ce privește libertatea de asociere, din 2004 asociațiile au dreptul de a utiliza limba minoritară în corespondența neoficială.

Numărul indivizilor aparținând diferitelor minorități care trăiesc în Turcia este necunoscut, din moment ce la recensământele organizate cetățenii turci nu trebuie să-și declare originea. Singura informație oficială asupra minorităților naționale din Turcia este dată de rezultatul unui recensământ realizat în 1962, în care participanții și-au declarat limba maternă. Dar aceste informații sunt, cu siguranță, depășite¹⁵.

În lumina conflictelor recente legate de problema minorităților naționale și a regelementărilor de la nivel European probleme protecției drepturilor minorităților naționale apare ca fiind din ce în ce mai importantă într-o lume a multiculturalismului și care ar trebui să fie și o lume a dialogului și a respectării drepturilor omului.

Referințe bibliografice:

1 Apud., coord. Burian, Alexandru, *Drept internațional public*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Chișinău, 2009, p. 181.

2 Este definiția dată de Curtea Permanentă de Justiție internațională în cazul minorității greco-bulgare, apud. Năstase, Adrian, Aurescu, Bogdan, Jura, Cristian, *Drept internațional public. Sinteze pentru examen*, editura All Beck, 2000, p. 134.

3 Diaconu, Ion, *Minoritățile în dreptul internațional contemporan*, editura CH Beck, București, 2009, pp. 2-3.

4 Articolul 1 din Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor Nr.382-XV din 19.07.2001 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr.107/819 din 04.09.2001).

5 Articolul 3 al Proiectului de lege.

6 Articolul 4, alin. 1 al Proiectului de lege.

7 Apud., Năstase, Adrian, *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale*, vol. 2, Regelementări în dreptul intern al unor state europene, editura Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1998, p. 135.

8 Tratatul de la Lausanne a fost semnat 24 iulie 1923 și a stabilit apartenența întregii Anatolii și a Traciei Răsăritene la Turcia, anulând astfel prevederile Tratatului de la Sèvres, semnat în 1920 de gu-

vernul otoman. Tratatul de la Lausanne a fost ratificat de guvernul de la Atena pe 11 februarie 1924 și a asigurat recunoașterea internațională a suveranității noului stat Republica Turcia, proclamată la rândul ei drept stat succesor al Imperiului Otoman.

9 Cu alte cuvinte, termenul de „minoritate” este interpretat din punct de vedere istoric, așa cum reiese din raportul ONU: Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development, Mission to Greece, 8-16 septembrie 2008, consultat la <http://www.scribd.com/doc/13022753/UN-Minorities-Rights-Report-on-Greece-2008->, 15 septembrie 2010

10 Apud. Rechel, Bernd, *Minority rights in Central and Eastern Europe*, Taylor & Francis e-library, 2008, p. 169.

11 Adoptată la data de 6 ianuarie 2005.

12 Tatalović, Siniša, *The policies of protection of national minorities in the Republic of Croatia*, Stina, 2008, p. 7.

13 Este vorba cu precădere despre minoritățile religioase non-musulmane care sunt definite de Tratat ca fiind „minorități naționale”.

14 Articolul 42 al Constituției turce.

15 Minority rights group international, *A Quest for Equality: Minorities in Turkey*, <http://www.avrupa.info.tr/Files/MRGTurkeyReport%5B1%5D.pdf>, 16 septembrie 2010.

Copyright© Roxana Alina PETRARU, 2010.

IMPLEMENTAREA INSTITUȚIEI NON-DISCRIMINĂRII ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Ivan UNGUREAN*

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ПРИНЦИПА НЕДИСКРИМИНАЦИИ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Проблема дискриминации явилась следствием реальных общественных процессов, объективно затрагивающих широкие слои населения и связанные с отрицанием свобод личности, и не в последнюю очередь её унижением. Несмотря на длительную историю существования дискриминации, она остается одной из сложнейших проблем международного права. Одна из сложностей связана с правовой природой принципа дискриминации. Так будучи нормой международного права, данный принцип права связан с процессом согласования воли государств относительно его признания в качестве обязательного правила поведения, выраженного в форме международного договора. Естественно, что для ряда государств это выражение обретает форму международно-правового обычая. Такая сложность указывает на смешанный договорно-обычный характер данного принципа права.

Последовательные демократические преобразования, через которые прошла Республика Молдова, способствовали созданию собственной законодательной базы для проведения полной гармонизации национального законодательства с международными стандартами.

Все эти критерии заложили фундамент правовых механизмов, необходимых для защиты прав и основных свобод человека. В условиях демократизации всех сфер общественной жизни, особое значение уделяется консолидации правового порядка, прагматического применения действующих нормативных и законодательных актов государственными органами, предназначенными для защиты не только интересов государства, но и каждого гражданина в отдельности, а также, непрерывного движения к сближению правовых систем путем заимствования институтов и практик, предоставляющих реальные гарантии.

Процесс сближения и реформа законодательства Республики Молдова, неизбежно включает в себя изучение правовой базы, существующей в других странах, по эффективному управлению заимствованными институтами.

Это привело к принятию институтов и инструментов, известных в международной практике и законодательстве, таких как институт «недискриминации», но реализация, которого только сейчас начата в законодательстве Республики Молдова.

THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF NON-DISCRIMINATION IN LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The problem of discrimination is the consequence of real social processes that objectively affect the biggest strata of population and is associated with the denial of the individual liberties, and not in the last instance their humiliation. Despite a long history of existence of discrimination problem, it remains one of the most difficult problems of international law. One of the difficulties is associated with the legal nature of the principle of discrimination. So being a norm of international law, this principle of law is connected with the harmonization of the wills of states regarding its recognition as a binding rule of conduct expressed in the form of international treaty. It is natural that for a number of the states this expression finds the form of international legal custom. This complexity points to a mixed, contractual and customary nature of this principle of law.

* Ivan UNGUREAN – licențiat în drept public, jurist.

The consecutive democratic transformations experienced by the Republic of Moldova favoured the creation of legislative basis to conduct its own full process of harmonizing national legislation with international standards.

All these transformations have determined the creation of necessary legal mechanisms to protect human rights and fundamental freedoms. In the process of democratization of all spheres of social life is given particular importance to reinforce the rule of law and to pragmatic application of normative and legislative acts by state bodies, designed not only to protect state interests but also that of each citizen in particular. Also, a special role in this process belongs to the continuous movement toward a convergence of legal systems by borrowing those institutions and practices that provide actual guarantees in this respect.

The convergence process and reform of legislation in the Republic of Moldova, inevitably, involves studying the regulatory framework that exists in other countries, in terms of efficient management of institutions which were taken over.

This process led to the regulation of institutions and instruments well-known in the international law practice as, for example, the institution of "non-discrimination", but has only now begun to be implemented in the legislation of the Republic of Moldova.

Ca urmare a transformărilor democratice consecutive prin care a trecut Republica Moldova, au favorizat crearea propriei baze legislative pentru a desfășura din plin procesul de armonizare a legislației naționale la standardele internaționale.

Toate aceste repere au pus baza mecanismelor juridice necesare protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În condițiile democratizării tuturor sferelor vieții sociale o deosebită importanță se acordă consolidării ordinii de drept, aplicării pragmatice a actelor normative și legislative în vigoare de către organele statale, menite să apere nu numai interesele statului, dar și al fiecărui cetățean în parte. De asemenea, un rol aparte în acest proces aparține mișcării continuă spre o convergență a sistemelor legale prin împrumutarea acelor instituții și practici care oferă garanții reale.

Procesul de convergență și reformare a legislației în Republica Moldova, în mod inevitabil, implică studierea cadrului normativ care există în alte țări, în ceea ce privește administrarea eficientă a instituțiilor preluate. Acest proces a generat legiferarea unor instituții sau instrumente cunoscute practicii și legislației internaționale, așa cum este instituția „non-discriminării”, dar care abia acum se inițiază implementarea acesteia în legislația Republicii Moldova.

Actualitatea temei investigate și gradul de studiere a acesteia, oferă posibilitate profundă de a analiza doctrinar principiul nediscriminării, care reprezintă un pilon important al politicii sociale comunitare, iar egalitatea oportunităților reprezintă cadrul necesar realizării politicii sociale la nivel statal și european. Existența normelor care impun garanții eficiente împotriva discriminării și practicilor discriminatorii sunt absolut necesare într-o societate democratică.

Abordarea pe care o acordă doctrina internațională de specialitate instituției non-discriminării, se datorează în mare parte conexiunii acestuia cu laturile social-juridice ce le condiționează legătura reciprocă.

Potrivit alin. (1) art. 2 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217 din 28 iulie 1990 cu privire la aderarea R.S.S. Moldova la Declarația Universală a Drepturilor Omului și ratificarea pactelor internaționale ale drepturilor omului, fiecare se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta Declarație, fără nici o deosebire, în special de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică sau de orice altă opinie, de origine națională sau socială, de avere, de naștere sau decurgând din orice altă situație. Mai mult, toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar încălca prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o astfel de discriminare, potrivit art. 7 din tratatul *supra*. [1, art. 2 alin.(1)]

Universalitatea recunoașterii și apărării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului impune aplicarea unui tratament egal tuturor indivizilor, fără nici o discriminare. Conceput treptat, principiul nediscriminării apare ca o formă modernă și perfecționată a principiului egalității tuturor în fața legii, în care art. 26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217 din 28 iulie 1990, recunoaște că toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, re-

ligie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare. [2, art. 26]

Abordarea prestabilită și în art. 16 din Constituția Republicii Moldova care consfințește egalitatea cetățenilor Republicii Moldova în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Mai mult, art. 19 din Legea menționată supra statuează că, cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege. [3, art. 16 și art. 19]

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298 din 24 iulie 1997, până în anul 2000, nu conținea o interdicție generală a discriminării, care să cuprindă toate drepturile și libertățile recunoscute în sistemele naționale de drept al statelor semnatare, doar în art. 14 din Convenție se statua că, exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație. [4, art. 14]

Noțiunea „discriminării”, în sensul prevederilor acestui text, înglobează cazurile în care un individ sau grup de indivizi se vede fără justificare adecvată, mai bine tratat decât altul, chiar dacă dispozițiile Convenției nu impun ca acestuia să-i fie acordat un tratament mai favorabil.

Convenția Europeană în art. 14 enumără „în special”, un număr de treisprezece motive de discriminare: sex, rasă, culoarea pielii, limbă națională, religie împărtășită, opinii politice, orice alte opinii ale unei persoane, origine națională, origine socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere și precizează că la acestea poate fi adăugat o discriminare ce ar rezulta „din orice altă situație” Curtea a precizat că această listă are un caracter indicativ și nu limitativ, caracter ilustrat de adevărul „în special”

Totodată, pentru aplicare acestui articol în fond s-a stabilit anumite criterii cadru: existența de tratamente diferențiate unor situații analogice sau comparabile, existența unui scop legitim și a unui raport de proporționalitate rezonabil între scopul urmărit și mijloacele utilizate pentru realizarea lui. După cum a arătat instanța europeană în hotărârea sa, *Affaire linguistique belge c/Belgique*, Serie A nr. 6 din 23 iulie 1968[5, CEDO] soluționată în materie, pentru evidențierea criteriilor care permit să se determine

dacă o diferențiere de tratament constituie sau nu o nesocotire a prevederilor art. 14, Curtea are a urma principiile ce se degajă din practica judiciară a unui mare număr de state democratice, reținând că „egalitatea de tratament este încălcată, dacă distincția în discuție nu are o justificare obiectivă și rezonabilă”.

Dreptul garantat în art. 14 nu are o existență juridică independentă și nu poate fi invocat decât cu titlu accesoriu și în combinație cu un alt articol. Norma, nu are o existență de sine stătătoare, deoarece este valabil doar pentru exercitarea drepturilor și libertăților pe care ea le garantează, din care fapt Curtea Europeană susține că art. 14 completează celelalte clauze normative ale Convenției și încălcarea sa nu poate interveni decât cu ocazia exercitării unui drept garantat în prealabil, astfel încât s-a putut afirma că el face parte integrantă din fiecare drept garantat. Efectiv, este necesar ca dreptul în cauză să fie deja consacrat juridic, ca să poată avea loc o discriminare culpabilă.

În acest context, art. 14 trebuie să se combine în permanență cu un alt drept recunoscut în ordinea juridică a Convenției, aceasta fiind apreciată de către Curte cu destulă flexibilitate. Astfel, este suficient ca materia litigiului să nu iasă în întregime de sub incidența textului combinat cu art. 14 sau ca încălcarea să se situeze în domeniul dreptului garantat, care datorită acestui statut juridic, norma statuată la art. 14 identifică în Convenție „drepturi-parteneri” privilegiați.[6, pag. 504 § 639]

Astfel, la 26 iunie 2000, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat Protocolul nr. 12 la Convenție privitor la interdicția generală a oricărei forme de discriminare, deschis spre semnare la Roma la 4 noiembrie 2000, cu prilejul celebrării celei de-a 50-a aniversări a semnării Convenției europene a drepturilor omului. Potrivit art. 1 al acestui Protocol, exercitarea oricărui drept prevăzut de legea națională a unui stat contractant este asigurată, fără nici o discriminare, întemeiată în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație și că nimeni nu poate face obiectul unei discriminări din partea unei autorități publice, dacă aceasta ar fi întemeiată pe unul din motivele arătate. [7, pag. 890 § 6]

O dată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr. 12 la Convenție, toate persoanele aflate sub jurisdicția statelor contractante vor putea invoca în fața instanței europene încălcarea dreptului la nediscriminare de către autoritățile naționale nu numai cu privire la drepturile și libertățile garantate de Convenție și/sau de protocoalele sale adiționale, ci și cu privire la ori-

ce drept recunoscut în legislația națională a statului contractant în cauză, cu respectarea condițiilor necesare pentru sesizarea Curții Europene: epuizarea căilor interne de atac și neexpirarea termenului de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești interne în care se concretizează încălcarea invocată. [8, art. 1 din Protocolul nr. 12]

Fundamentată, unificarea soluțiilor cognitive de interpretare și aplicare unitară a legilor interne, de către instanțele naționale se face prin mijloacele specifice fiecărui sistem de drept în această materie, fără posibilitatea intervenției judecătorilor europeni.

Instituția nediscriminării derivă și din standardele statuate în Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 1997/80/EC din 15 decembrie 1997 cu privire la sarcina probațiunii în cazurile de discriminare bazată pe criteriul de sex, Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 2000/43/EC din 29 iunie 2000 privind implementarea a principiului tratamentului egal între persoane fără deosebire de origine rasială ori etnică și Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 2000/78/EC din 27 noiembrie 2000 privind stabilirea unui cadru general pentru tratament egal în materie de angajare și ocupație, care sau constituit în urma adoptării Tratatului de la Amsterdam din 10 noiembrie 1997, unde a acordat atribuții noi Comunității Europene privind combaterea discriminării pe criterii de sex, origine rasială sau etnică, religie, convingeri sau orientare sexuală, fie ea directă sau indirectă. [9, Directivele Consiliului Uniunii Europene]

Aspirațiile Republicii Moldova de a se integra în Uniunea Europeană, necesită ajustarea cadrului legislativ național la cel internațional, inclusiv în domeniul nediscriminării. Astfel, legislația națională urmează a fi armonizată nu numai la capitolul interzicerii și prevenirii discriminării, dar și să asigure un mecanism eficient de depunere a plângerilor victimelor stabilind sancțiuni eficiente pentru fapte discriminatorii. Luând în considerație faptul că în Republica Moldova majoritatea instituțiilor direct sau indirect sunt împuternicite cu atribuții de prevenire, fie cu atribuții de combatere a discriminării, nu există un organ unic și specializat cu competență de a preveni, constata și combate actele de discriminare și sancționare a persoanelor vinovate, legiuitorul în mod imperativ va întreprinde mai multe acțiuni în vederea legiferării unei asemenea instituții autonome, conforme standardelor internaționale, adoptând în acest sens un act legislativ.

Realizând o scurtă incursiune în sistemul legislativ al Republicii Moldova, constatăm prevederi inserate în diferite acte legislative care interzic discriminarea pe criteriul de rasă, naționalitate, etnie,

limbă, religie, origine socială, opinie, sex, apartenență politică, avere sau orice alt criteriu care are ca scop întinderea și exercitarea, în condiții de egalitate, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social, cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice. [10, pag. 223]

În pofida existenței unor prevederi multiple în domeniul nediscriminării, la nivel național nu există însă nici o lege generalizată în acest domeniu, iar practica judiciară în problemele discriminării este inexistentă, diferit de unele țări europene care au adoptat legi separate în domeniul prevenirii discriminării: România, Irlanda, Finlanda, Norvegia, Grecia, Bulgaria, Serbia, Kosovo, etc.

În acest sens, Guvernul Republicii Moldova în autoritatea Ministerul Justiției a elaborat proiectul Legii privind prevenirea și combaterea discriminării, care vine să consolideze și să întărească normele existente în domeniul nediscriminării, precum și însușirea standardelor internaționale în domeniul respectiv. Acest proiect de lege privind prevenirea și combaterea discriminării este structurat în patru capitole, după cum urmează: dispoziții generale, dispoziții speciale, cadrul instituțional pentru prevenirea și combaterea discriminării, răspunderea pentru faptele de discriminare.

Primul capitol al proiectului relevă scopul legii, care constă în prevenirea și combaterea discriminării după criteriile de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, culoare, sex, vârstă, stare a sănătății, dezabilitate, orientare sexuală, opinie politică, statut social, apartenență la o categorie de persoane defavorizate, precum și pe bază de orice alt criteriu. Obiectivul prezentei legii este de a defini noțiunea de discriminare, discriminare directă și indirectă, hărțuire, instigare la discriminare, victimizare, măsuri afirmative, persoană defavorizată, a căror definire nu se găsește în actuala legislație. Mai mult, motivele statuate la art. 1 din proiect, depășește numărul celor stipulate în art. 16 din Constituție, fiind în concordanță cu standardele art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocolul nr. 12 semnat de către Republica Moldova la 4 noiembrie 2000, ratificarea căruia se încadrează printre prioritățile statului nostru în contextul participării sale active în procesul de promovare și garantare a valorilor democratice.

De asemenea, art. 4 din proiect evidențiază formele grave ale discriminării privind promovarea sau practicarea discriminării de către autoritățile publice, instigarea la discriminare, săvârșită de o persoană care se află pe o poziție de autoritate față de cel instigat, susținerea discriminării prin interme-

diul mijloacelor de informare în masă, amplasarea mesajelor și simbolurilor discriminatorii în locurile publice, discriminarea persoanelor pe baza a două sau mai multe criterii, discriminarea săvârșită de două și mai multe persoane. În același timp, proiectul respectiv la art. 5 reflectă modalități de eliminare a discriminării prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor măsuri afirmative, medierea prin soluționarea pe cale amiabilă și sancționarea faptelor discriminatorii, care este cea mai drastică modalitate dispusă de către autoritatea statală investită cu atribuții în materie.

Al doilea capitol al proiectului reglementează prevenirea și combaterea discriminării în diferite sectoare de activitate. Se interzice orice deosebire, excludere sau preferință, care au drept efect limitarea la angajarea în câmpul muncii, determinând astfel normele existente în Legea nr. 154 din 28 martie 2003 privind Codul muncii al Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162, art. 648). În acest sens, la art. 8 se stabilește exhaustiv acțiunile discriminatorii ale angajatului prin plasarea anunțurilor de angajare cu indicarea condițiilor și criteriilor care favorizează anumite persoane, refuzul neîntemeiat de angajare, refuzul neîntemeiat de a admite anumite persoane la cursuri de calificare profesională, remunerarea inegală pentru același tip și/sau volum de lucru, distribuirea diferențiată a sarcinilor de lucru, ce rezultă în acordarea unui statut mai puțin favorabil, victimizarea și hărțuirea bazată pe orice criteriu.

De asemenea, angajatorul urmează să coopereze cu angajații pentru instituirea unei ordini interioare care să prevină și să excludă cazurile de discriminare în procesul de muncă, poziție statuată și în Legea nr. 168 din 09 iulie 2010 pentru modificarea și completarea Codului muncii al Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 160-162, art. 586) prin care legislația muncii s-a completat cu norme nediscriminatorii, astfel obligându-se atât salariații cât și angajatorii să manifeste un comportament nediscriminatoriu în relațiile de muncă. [11, art. 586, nr. 160-162, 2010]

Un alt drept ocrotit prin proiectul respectiv, este dreptul la educație, prin interzicerea discriminării în materia educației, drept statuat în Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului și Recomandarea de politică generală nr. 7 al Comisiei Europene împotriva rasismului și intoleranței din 13 decembrie 2002.

Al treilea capitol reglementează cadrul instituțional, care evidențiază existența unei entități care va activa în condiții de imparțialitate și independență față de autoritățile publice, numit Consiliului pentru

prevenirea și combaterea discriminării, fiind un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, instituit în scopul asigurării protecției împotriva discriminării și asigurării egalității de șanse și tratament tuturor persoanelor ce se consideră a fi victime ale discriminării.

Consiliul respectiv, fiind subordonat Parlamentului Republicii Moldova v-a dispune și de atribuții care să-i permită să-și desfășoare activitatea în mod echidistant prin examinarea corespunderii legislației în vigoare standardelor nediscriminatorii, inițierea propunerilor de modificare a legislației în vigoare în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, adoptarea avizelor consultative privitor la conformitatea proiectelor de acte normative cu legislația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, monitorizarea modului de implementare a legislației în domeniu, colectarea informațiilor despre dimensiunile, starea și tendințele discriminării la nivel național, remiterea autorităților publice propunerile de ordin general referitoare la prevenirea și combaterea discriminării, și la ameliorarea comportamentului față de persoanele ce cad sub incidența prezentei legi, contribuirea la sensibilizarea și conștientizarea societății în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare, reieșind din valorile democratice, conlucrarea cu organisme internaționale cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, examinarea plângerilor persoanelor ce se consideră a fi victime ale discriminării, intervenția pe lângă organele corespunzătoare cu un demers pentru intentarea unui proces disciplinar în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis în activitatea sa fapte discriminatorii, examinarea cauzelor contravenționale în domeniul discriminării și aplicarea sancțiunilor, sesizarea organelor de urmărire penală în cazul săvârșirii faptelor discriminatorii care conțin elemente ale infracțiunii, contribuirea la soluționarea amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii faptelor discriminatorii prin concilierea părților și căutarea unei soluții reciproc acceptabile, precum și exercitarea altor atribuții stabilite de regulamentul său de activitate.

În calitate de măsuri preventive de prevenire a discriminării Consiliul va contribui la sensibilizarea și conștientizarea societății în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare, reieșind din valorile democratice și va remite autorităților publice centrale și locale obiecțiile și propunerile de ordin general referitoare la prevenirea și combaterea discriminării, precum și ameliorarea comportamentului față de persoanele ce cad sub incidența normelor legale.

Mai mult, în vederea asigurării respectării insti-

tuției nediscriminării, persoana vinovată urmează a fi supusă răspunderii penale, administrative, civile și disciplinare, iar persoana care se consideră victimă a discriminării are dreptul să înainteze o acțiune în instanța de judecată și să solicite stabilirea faptului încălcării drepturilor sale, interzicerea încălcării continue, repararea prejudiciului material și moral cauzat, declarării nulității actului care a condus la discriminare, potrivit capitolului IV din proiect. Protecția victimei discriminării urmează a fi efectuată prin repartizarea sarcinii probațiunii, unde persoanelor afectate li se cere doar să descrie faptele, în baza cărora se poate presupune că a avut loc discriminarea iar sarcina probării lipsei discriminării îi revine pârâtului, cu excepția faptelor care atrag răspunderea contravențională sau penală, potrivit art. 24 din proiect. [12, justice.gov.md]

Concluzionând, putem menționa că „*discriminarea*” reprezintă orice tratament diferit și inegal pe baza unei categorii pe care individul o prezumă a fi ordinar injustă. Astfel, totalitatea atitudinilor și comportamentelor prin care anumitor indivizi și grupuri li se refuză drepturile și oportunitățile existente pentru alții indivizi și grupuri, în cadrul unei și aceeași societăți politice, desemnează sensul principal al discriminării.

Referințe bibliografice:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217 din 28 iulie 1990 cu privire la aderarea R.S.S. Moldova la Declarația Universală a Drepturilor Omului și ratificarea pactelor internaționale ale drepturilor omului.
2. Pactul internațional al Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile civile și politice, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217 din 28 iulie 1990.
3. Constituția Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1)
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298 din 24 iulie 1997.
5. Jurisprudența Curții Europene, *Affaire linguistique belge c/Belgique*, Serie A nr. 6 din 23 iulie 1968.
6. Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac Codul Convenției europene a drepturilor omului, ediția 2005, Chișinău 2007, Cass. Ireciv, 3 févr. 1988, nr. 222P.
7. Corneliu Bîrsan Convenția Europeană a drepturilor omului, Vol. I „Drepturi și libertăți”, București 2005.
8. Idem 4, art. 1 al Protocolul nr. 12 din Convenției Europene.
9. Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 1997/80/EC din 15 decembrie 1997 cu privire la sarcina probațiunii în cazurile de discriminare bazată pe criteriul de sex, Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 2000/43/EC din 29 iunie 2000 privind implementarea a principiului tratamentului egal între persoane fără deosebire de origine rasială ori etnică și Directiva Consiliului Uniunii Europene nr. 2000/78/EC din 27 noiembrie 2000 privind stabilirea unui cadru general pentru tratament egal în materie de angajare și ocupație.
10. Teodor Cârnaț Non-discriminarea în condițiile constituționalismului contemporan din Republica Moldova, monografie, Chișinău 2008.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 160-162, art. 586.
12. <http://justice.gov.md/proiecte-de-acte-normative-remise-spre-coordonare>.

Copyright© Ivan UNGUREAN, 2010.

POLITICI MEDIATICE ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Natalia BEREGOI*

МЕДИЙНАЯ ПОЛИТИКА В ОБЛАСТИ ЗАЩИТЫ ПРАВ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ

В современном динамичном мире проблема обеспечения прав национальных меньшинств всё очевиднее вращается в контекст мировой политики, формируя при этом её содержание и специфику. Являясь одной из наиболее сложных и противоречивых проблем международного права и международных отношений, она приобрела поистине обвальный характер, став при этом краеугольным камнем в вопросе защиты прав человека. В контексте реалий сегодняшнего дня следует отметить, что права национальных меньшинств являются прерогативой не только и не столько государств, сколько всего мирового сообщества. Так, начиная с середины 80-х годов, в течение нескольких лет в рамках Совета Европы шла разработка международного договора, завершившегося принятием Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств. Конвенция поставила во главу угла важность вопроса обеспечения прав национальных меньшинств, занимающих существенное место в жизни отдельного государства, общества, провозгласив тем самым защиту прав и свобод национальных меньшинств в качестве неотъемлемой части международной защиты прав человека и сферы международного сотрудничества.

Каждое государство, ратифицировавшее рамочную конвенцию по защите национальных меньшинств, обязано обеспечивать, чтобы все находящиеся в пределах их юрисдикции лица могли пользоваться этими правами. В таком же порядке следует выстраивать и политику средств массовой информации с тем, чтобы обеспечить право на свободное выражение и получение информации. В качестве правовой основы политики средств массовой информации Республики Молдова в области защиты прав национальных меньшинств выступают положения упомянутой конвенции о свободе самовыражения и доступе к средствам массовой информации, свободе собраний и ассоциаций, праве на участие в государственной деятельности, а также весь комплекс экономических, социальных и культурных прав.

После того как Советом Европы, Европейской комиссией, ОБСЕ был разработан комплекс специальных международно-правовых механизмов в области защиты прав меньшинств, в очередной раз нашло свое подтверждение предположение о том, что права национальных меньшинств являются частью общей системы защиты прав человека и поэтому не могут рассматриваться как проблема исключительно одного государства.

Данная статья освещает вопрос обеспечения прав национальных меньшинств в Республике Молдова, акцентируя при этом внимание на положениях международных конвенций, касающихся политики средств массовой информации государств и соотносящихся с означенной проблемой.

MEDIA POLICY IN THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITY RIGHTS

In today's dynamic world, the problem of ensuring the rights of ethnic minorities grows increasingly evident in the context of world politics, forming thus its content and specificity.

As one of the most complex and controversial issues of international law and international relations, it has acquired a truly landslide character, becoming thus the cornerstone in the protection of human rights. In the context of current realities it should be noted that minority rights are prerogative not only of the states but of all world community. So, since the middle of 80th years, the elaboration of the international

* Natalia BEREGOI – magistră în relații internaționale, doctorand la IISD al AȘM.

treaty, which has ended with the adoption of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM) was developed within the framework of Council of Europe. The convention has regarded an issue of ensuring the rights of national minorities that occupy a significant place in life of any single state, society, as of paramount importance, thereby having proclaimed that protection of the rights and freedom of national minorities represents an integral part of international protection of human rights and sphere of international cooperation.

Each state that has ratified the FCNM is obliged to provide these rights among all persons who are within the jurisdiction of these states. The media policy should be built in the same order that is to provide the right of free access to information and the freedom of reception. The provisions of the abovementioned Convention are the legal basis of the media policy of the Republic of Moldova. It also includes the right to freedom of expression and access to the media, freedom of assembly and association, the right to participate in public activities, as well as the full range of economic, social and cultural rights.

After the Council of Europe, European commission, OSCE had developed a complex of special international legal mechanisms in the field of protection of the rights of minority, the assumption that the rights of national minorities are a part of the general system of protection of human rights and consequently can't be considered as a problem of exclusively one state has once again found the acknowledgement.

This article highlights the issue of minority rights in the Republic of Moldova, focusing in particular on the provisions of international conventions relating to media policies of State and correlated with the aforesaid problem.

Problema protecției drepturilor minorităților naționale s-a aflat în vizorul Consiliului Europei încă de la începutul activităților sale, dat fiind câmpul polietic și policultural divers al statelor-membre și fragilitatea tradițională a relațiilor în acest domeniu. În, însă, odată cu destrămarea URSS și deblocarea de ea a statelor socialiste de pe continent, au avut loc fenomene active, uneori violente, care au acutizat problema devenită de curând în centrul agenței activității Consiliului Europei. Revenirea și determinarea identității statale și naționale a statelor europene ex-sovietice și ex-socialiste erau însoțite deseori de creșterea naționalismului extremist în unele regiuni ale Europei.

În perioada de după cel de al doilea război mondial Organizația Națiunilor Unite a subliniat dimensiunea individuală a drepturilor omului, întru stabilirea unui standard universal. Însă, doar după perioada de decolonizare, colapsul blocului sovietic și numărul mare de conflicte intra-statale cauzate de negarea drepturilor colective ale minorităților, comunitatea internațională a decis să se concentreze pe dimensiunea colectivă a drepturilor minorităților. Drepturile minorităților naționale sunt o parte esențială a drepturilor fundamentale ale omului în apărarea demnității umane, dar în comparație cu drepturile individuale clasice drepturile minorităților au caracteristici specifice, deoarece acestea pot fi exercitate numai colectiv (activități religioase, culturale, educație, drepturile lingvistice în sfera publică, etc.).

Cele mai multe minorități naționale au locuit și locuiesc în patria lor tradițională, dar datorită evo-

luției istorice s-au găsit incluși într-un stat cu o „națiune titulară”, o majoritate națională care exercită puterea culturală, economică, socială și politică prin hegemonie numerică. Astfel, minoritățile naționale sunt structural dezavantajate și excluse de la putere.

Încercările de protecție a drepturilor minorităților la nivel internațional au rezultat prin adoptarea unor instrumente legale. Unul din aceste instrumente legale este Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)¹ prin care s-au instituit drepturi egale pentru toți și fiecare. Însă, tratamentul egal prin democrație și drepturile omului nu este suficient pentru soluționarea problemelor de discriminare. În multe țări europene, persoana aparținând unei minorități naționale nu poate folosi limba sa în sfera publică, mass-media, instituțiile de învățământ. Prin urmare, ei sunt obligați să folosească limba majorității ori de câte ori ajung în contact cu sfera publică sau instituțiile de stat.

După colapsul blocului sovietic în 1990 necesitatea unei noi relații între state și minoritățile naționale care trăiesc pe teritoriul acestora a câștigat mai multă atenție. Acest lucru a fost promovat în primul rând prin Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), în special prin aprobarea documentului de la Copenhaga². Aceasta a catalogat că protecția drepturilor minorităților etnice, culturale, lingvistice sau religioase este semnificativă, deoarece a fost prima dată când 30 de state europene au ajuns la un acord cu privire la drepturile mino-

¹ <http://www.echr.coe.int/NR/E7126929-2E4A-43FB-91A3-B2B4F4D66BEC/.pdf>. (Accesat la 09.10.2010).

² http://www.osce.org/documents/odhr/1990/06/13992_en.pdf. (Accesat la 10.09.2010).

rităților în conformitate cu dreptul internațional. Urmărind aceleași idei, a fost instituită funcția de Înalt Comisar pentru minoritățile naționale, ca „instrument de prevenire a conflictelor într-o etapă cât mai timpurie”. Acest mandat a fost elaborat în mare măsură ca reacție la situația din fosta Iugoslavie, deoarece exista temerea ca aceste evenimente s-ar putea repeta într-o altă regiune a Europei, mai ales în țările aflate în perioada de tranziție spre democrație.

Mai târziu, în februarie 1998, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a aprobat Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale³ ce clarifică, într-un limbaj relativ clar, conținutul drepturilor minorităților. Recomandările sunt împărțite în sub-titluri care corespund problemelor ce apar în practică. Unul din aceste sub-titluri din recomandare este și libertatea de exprimare.

În aceeași perioadă și Consiliului Europei a aprobat trei acte privind protecția drepturilor minorităților la summit-ul de la Viena 1993 (Carta pentru protecția limbilor minoritare,⁴ Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale⁵ și Protocolul adițional privind drepturile minorităților la Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁶).

Cel mai inteligibil tratat multilateral dedicat protecției drepturilor minorităților naționale este considerată Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (CCPMN), ce stabilește principii, în esență, obligatorii în domeniul educației, mass-media și altor domenii pertinente. Originea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale se află în Recomandarea 1134 (1990)⁷ a Adunării Consiliului Europei, în care organismul parlamentar a definit unele principii care ar trebui aplicate pentru protecția drepturilor minorităților naționale. La 10 noiembrie 1994, Convenția a fost adoptată de către Comitetul de Miniștri și a intrat în vigoare la 1 februarie 1998 după ce a fost ratificată de către statele membre. CCPMN este primul instrument multilateral consacrat protecției minorităților europene. Convenția urmărește să promoveze egalitatea deplină și efectivă a minorităților naționale prin crearea unor condiții adecvate care să le permită să păstreze și să dezvolte cultura lor și să-și păstreze identitatea. Aceasta stabilește principiile referitoare la persoanele aparținând minorităților naționale în sfera vieții

publice, cum ar fi libertatea de întrunire pașnică, libertatea de asociere, de exprimare și gândire, conștiință și religie și accesul la mass-media, precum și în sfera libertăților referitoare la limbă, educație, cooperare transfrontalieră.

CCPMN încearcă să acorde statelor semnatare un grad ridicat de flexibilitate în ceea ce privește punerea în aplicare și să încurajeze participarea numărului maxim de state. Dispozițiile cuprinse în CCPMN, spre deosebire de tratatele internaționale convenționale, nu sunt direct aplicabile, dar obligă părțile de a stabili măsuri legislative și executive corespunzătoare pentru punerea în aplicare a dispozițiilor convenției. CCPMN nu conține nici o definiție a minorității naționale pe termen lung. Această cerere a fost respinsă inițial pe baze pragmatice, din cauza marilor dificultăți implicate în atingerea unui consens general între diferite state. Pe de altă parte, în funcție de perspectiva liberală europeană, drepturile incluse în Convenția corespund persoanelor aparținând minorităților și nu există nici o referire la drepturile colective pentru grupurile minoritare. De fapt, Convenția nu implică recunoașterea drepturilor colective. Această abordare individualistă, ca urmare a Declarația ONU cu privire la minoritățile din 1992, recunoaște dreptul oricărei persoane de a fi considerat un membru al unei minorități naționale dat, indiferent de identitatea etnică, lingvistică sau religioasă.

În general, CCPMN poartă multe definiții flexibile, deschise pentru fiecare tip de interpretare în funcție de interesele și atitudinile statelor. Un bun exemplu este art. 14.2 „În zonele locuite de persoane aparținând minorităților naționale tradițional sau în număr substanțial, în cazul în care există o cerere suficientă, părțile se vor strădui să asigure, în măsura în care este posibil și în cadrul sistemului lor educațional, ca persoanele care aparțin acestor minorități să aibă posibilități adecvate pentru a preda în limba minorității sau pentru a primi o educație în această limbă”. Formule de acest fel permit guvernelor o marjă largă în care să funcționeze, în ceea ce privește existența minorităților. Adoptarea acesteia arată într-un fel teama generată de conflictul iugoslav, în sensul că neglijarea protecției drepturilor minorităților naționale ar putea provoca instabilitate politică.

După aprobarea CCPMN, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a continuat să facă presiuni pentru elaborarea unui Protocol adițional⁸ la Convenția Europeană a Drepturilor Omului pentru a include drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, în special în domeniul cultural. Mecanismului de control instituit prin CCPMN se

³ <http://www.osce.org>. (Accesat la 10.09.2010).

⁴ http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Brochure/Brochure_ro.pdf. (Accesat la 15.11.2010).

⁵ www.bice.md (Accesat la 15.10.2010).

⁶ www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E7126929-2E4A.../0/ROU_CONV.pdf. (Accesat la 15.10.2010).

⁷ <http://antidiscriminare.ro/pdf/Rec1134.pdf>. (Accesat la 15.11.2010).

⁸ www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/E7126929-2E4A.../0/ROU_CONV.pdf (Accesat la 15.10.2010).

bazează în principal pe rapoartele de stat privind punerea în aplicare a Convenției. În anul 2002, 32 de state europene au fost obligate să furnizeze acest raport. Cele mai multe dintre ele au raportat că noua legislație în domeniul protecției minorităților a fost pusă în vigoare în anii 90. Rapoartele anuale au demonstrat că aproximativ 50% de state nu mai au nici o problemă cu recunoașterea minorităților lor tradiționale⁹. Cele mai multe dintre ele în următoarele recensăminte vor înregistra apartenența etnică și lingvistică ale cetățenilor lor. În ceea ce privește politicile mediatice, dreptul la informație necesită accesul egal al membrilor minorității la toate mass-media scrise și audiovizuale. În doar 1/8 din state acest drept este asigurat, dar nu pentru toate minoritățile care trăiesc acolo¹⁰.

Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale nu mai constituie apanajul statelor, ci al comunității internaționale, deoarece, așa cum este arătat în Comentariile la Recomandarea 1201 privind proiectul Protocolului adițional la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului “garantarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale este un factor de pace, dreptate și democrație”¹¹. În aceeași ordine de idei, Comentariile la Recomandarea 1201 constată că “drepturile minorităților fac parte din acel domeniu supranațional al dreptului care include drepturile omului, aceasta implicând faptul că ele nu pot fi în nici un caz private exclusiv ca o problemă internă a statelor”¹².

Alte instrumente legale privind protecția drepturilor minorităților naționale sunt Curtea Europeană a Drepturilor Omului¹², Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței¹³, Carta pentru Limbile Regionale sau Minoritare¹⁴ și Carta Socială Europeană¹⁵.

Politici mediatice în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale în RM

Republica Moldova, ca un stat polietic, a făcut eforturi considerabile pentru a stabili un cadru legislativ și instituțional relativ complex și satisfăcător

privind protecția drepturilor minorităților naționale. Cadrul juridic cuprinde mai mult de 30 de documente, dintre care 10 sunt de importanță internațională. Articolul 4 al Constituției Republicii Moldova¹⁶, garantând principalele drepturi ale minorităților naționale stipulate în documentele internaționale, stabilește prioritatea reglementărilor internaționale în raport cu cele prevăzute de actele normative naționale.

Principalul act internațional ratificat în acest domeniu de Parlamentul Republicii Moldova este Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (Hotărârea Parlamentului nr. 1001-XIII din 22.10.1996¹⁷) – instrument juridic multilateral, consacrat protecției minorităților naționale și care stabilește principiile de respectare a drepturilor acestora. Pentru un stat tânăr independent acest eveniment a avut o semnificație deosebită, întrucât minoritățile naționale constituie 24, 2 %¹⁸ din populația țării.

Un alt pas important spre recunoașterea și garantarea drepturilor reprezentanților minorităților naționale, care sunt cetățeni cu drepturi depline ai RM, indiferent de numărul și starea socială a lor, a fost adoptarea Legii Republicii Moldova Nr.382-XV din 19 iulie 2001 “Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor”¹⁹. Legea consfințește un șir important de drepturi ale persoanelor care aparțin unei minorități naționale. Art. 4 al documentului garantează persoanelor aparținând minorităților etnice dreptul de egalitate în fața legii și interzice toate discriminările bazate pe apartenența la minoritățile naționale.

Politicile mediatice din RM în domeniul protecției minorităților naționale au ca bază art. 9 al Convenției-cadru care specifică că libertatea de expresie a fiecărei persoane aparținând unei minorități naționale include libertatea de opinie și libertatea de a primi și comunica informații sau idei în limba minoritară, fără ingerințe ale autorităților publice și independent de frontiere. Aceste principii de căpătâi își regăsesc locul și în documentele altor structuri europene. Astfel, Recomandările OSCE de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale și nota explicativă la acestea fac trimitere la Declarația cu privire la libertatea de expresie și de informare. Aceasta prevede că statele vor încerca să obțină “existența unei game largi de mijloace de informare independente și autonome care să permită reflectarea diversității de idei și opinii”.

⁹ Benedikter, Th Legal Instruments of Minority Protection in Europe – An overview. <http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy-eu.html#r1>. (Accesat la 15.10.2010).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ www.proeuropa.ro/recomandarea_1300.html. (Accesat la 10.09.2010).

¹² <http://www.echr.coe.int/echr> (Accesat la 15.11.2010).

¹³ www.coe.ro/down_pdf.php?abs_path=documente...pdf. (Accesat la 15.11.2010).

¹⁴ www.coe.ro/down_pdf.php?abs_path=tratate_conventii/...pdf. (Accesat la 15.11.2010).

¹⁵ www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/.../Romanian.pdf. (Accesat la 15.11.2010).

¹⁶ Constituția Republicii Moldova.

¹⁷ www.inj.md/node/5. (Accesat la 15.10.2010).

¹⁸ <http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/.xls>. (Accesat la 15.10.2010).

¹⁹ www.iatp.md/ladom/downloads/M1.doc. (Accesat la 15.10.2010).

Cadrul legal al RM privind exercitarea dreptului la libertatea de expresie și informare a persoanelor aparținând minorităților naționale oferă posibilitate de afirmare atât prin intermediul presei scrise, cât și audiovizualului. Menționăm în acest sens, că reprezentanții etniilor beneficiază de aceste drepturi la modul general în calitate de cetățeni ai RM și purtători ai limbii, tradițiilor, culturii minorităților naționale respective.

Articolul 9(3) din Convenția-cadru prevede că statele „nu vor stânjeni crearea și utilizarea presei tipărite de către persoanele aparținând minorităților naționale”. În domeniul presei scrise la ora actuală drept surse de informare realizate de către și pentru minoritățile naționale sunt doar câteva ziare. Cele mai frecvente cu apariție periodică sunt cele în limba rusă pentru comunitățile ruse și evreiești. Ziarele pentru comunitățile bulgare (*Rodno slovo*, *Bolgarski glas*), găgăuze (*Ana coziu*), ucrainești (*Vidrojdenie*) au un tiraj foarte mic și o periodicitate sporadică.

Alta este situația în domeniul audiovizualului. Analiza drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale în domeniul audiovizualului presupune abordarea a două aspecte principale: dreptul de a dispune de propriile întreprinderi audiovizuale și accesul la mijloacele audiovizuale publice. Pentru situațiile în care nu există posibilități ca persoanele aparținând minorităților naționale să creeze propriile mijloace de informare, art. 9(4) din Convenția-cadru stipulează că, în sistemul legislațiilor lor, statele trebuie să adopte măsurile necesare pentru a asigura accesul persoanelor aparținând minorităților naționale la mijloacele de informare. Acest acces este supus unor reglementări care recomandă regulile și criteriile ce trebuie să fie aplicate. Criteriile „obiective și nediscriminatorii”²⁰ sunt arătate în Recomandările OSCE de la Oslo și stabilesc că „dimensiunea minorității în cauză are influență asupra duratei timpului de emisie ce-i este acordat” în mijloacele de informare publice. De asemenea, „durata și calitatea timpului alocat emisiunilor în limba unei anumite minorități ar trebui să fie proporționale cu numărul și concentrația minorității naționale și în conformitate cu situația și nevoile acesteia”²¹.

Reieșind din aceste realități, durata timpului de emisie acordat minorității naționale în mijloacele de informare publice ar trebui să fie proporțională cu numărul reprezentanților ei, deși în Nota explicativă a Recomandărilor de la Oslo este specificat că „aspectul numeric și concentrația nu pot fi considerate, totuși, ca singurele criterii atunci când se examinează durata timpului de emisie ce urmează a fi alocat

unei minorități naționale. În cazul comunităților mai mici, trebuie luate în considerare timpul minim viabil și resursele fără de care o minoritate mai mică nu ar fi în stare să se folosească în mod profitabil de mijloacele de informare”.

Conform datelor recensământului din 2004 componența națională a populației Republicii Moldova, moldovenii, populația majoritară, constituie 75,8% din totalul populației (marcând o creștere cu 5,9% față de 1989), ucraineni reprezintă 8,4%, rușii 5,9%, găgăuzii 4,4%, românii 2,2%, bulgarii 1,9% și alte naționalități cu o pondere de 1,0% din numărul total al populației țării²².

Art. 9 al Recomandărilor stipulează că „persoanele aparținând minorităților naționale ar trebui să aibă acces la timpul de emisie în propria lor limbă în mijloacele de informare finanțate din fondurile publice”. În aceeași ordine de idei, articolul 9(4) din Convenția-cadru stipulează că „părțile vor adopta măsuri corespunzătoare pentru a facilita accesul la mijloacele de informare al persoanelor aparținând minorităților naționale”. Aceasta presupune că o minoritate națională constând dintr-un număr substanțial de membri trebuie să primească acces la o durată echitabilă de timp de emisie, la radio-difuziunea și/sau televiziunea publică, dimensiunea minorității în cauză având influență asupra duratei timpului de emisie ce-i este acordat.

Să urmărim în continuare cum se manifestă politicile mediatice în domeniul audiovizualului public din RM.

Codul Audiovizualului²³ din RM (art. 51 (f), 54 (a)) prevede asigurarea dreptului la informare al tuturor categoriilor de cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv al minorităților naționale și realizarea emisiunilor de radio și de televiziune în limba de stat a Republicii Moldova, precum și în limbile minorităților naționale sau în alte limbi de circulație internațională, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment. Respectarea diversității culturale și armonizarea societății polietnice reprezintă una din sarcinile de bază ale radiofuzorului public așa precum prevede art. 10 al Convenției Europene privind Televiziunea Transfrontalieră²⁴. Codul Audiovizualului determină noi condiții referitor la utilizarea limbilor în procesul de emisie. Codul prevede mărirea volumului de emisie în limba de stat, începând cu 2010 până la 80%. Până atunci, cota emisie TV și radio în limba de stat constituie 65%.

²⁰ Art 8.

²¹ Art 9.

²² <http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/.xls>. (Accesat la 15.10.2010).

²³ Codul Audiovizualului al RM publicat la 18.08.2006 în Monitorul Oficial Nr. 131-133.

²⁴ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/132.htm>. (Accesat la 20.10.2010).

În Republica Moldova soluționarea problemei protecției informaționale a minorităților naționale are loc în următorul mod. Volumul de emisie rezervat programelor în limbile minorităților naționale la posturile audiovizuale publice constituie în medie 5 – 7 % la TV și 7 % la Radio²⁵. Pentru un stat polietic precum RM cifra dată este mică și disproporționată, deși autoritățile nu creează obstacole și limitări în calea înființării și utilizării mijloacelor de informare de către persoanele aparținând minorităților naționale și le oferă posibilitatea de a-și crea și utiliza propriile mijloace de informare. Limitările instituite de autorități pot fi doar cele stipulate în art. 10(2) al Convenției Europene a Drepturilor Omului care prevede că “exercitarea acestor libertăți supusă anumitor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, pentru apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor”.

Alăturat cu informația vizând limba maternă, în cadrul recensământului din 2004 a fost obținută și informația despre limba în care vorbește de obicei populația. Din numărul total al locuitorilor țării, 58,8% vorbesc de obicei în limba moldovenească, 16,4% în limba română, 16,0% în limba rusă, 3,8% în limba ucraineană, 3,1% în limba găgăuză și 1,1% în limba bulgară²⁶. Acești vorbitori de limbă română/moldovenească constituie 75,2 % din numărul total al populației. Cu toate că majoritatea ucrainenilor, găgăuzilor și bulgarilor au indicat ca limbă maternă, limba naționalității sale, fiecare al doilea ucrainean, fiecare al treilea bulgar și fiecare al patrulea găgăuz vorbesc de obicei limba rusă. Oricum cota programelor de radioteleviziune în limbile minorităților naționale în volumul total al emisiunilor radiodifuzorului public național este disproporționată. Situația nu se limpezește în urma analizei tabloului general al audiovizualului.

Art. 11 din Recomandările de la Oslo prevede că „accesul la mijloacele de informare care își au originea în străinătate nu va fi limitat în mod nejustificat. Accesul respectiv nu ar trebui să justifice o diminuare a timpului de emisie alocat minorității în cadrul mijloacelor de informare finanțate din fondurile publice ale statului de reședință a minorităților respective”.

Accesul transfrontalier la rețelele de informații și de mijloace de informare este un element fundamental al dreptului la informație, care, în contextul progresului tehnologic accelerat, are o importanță

crescândă. În consecință, atunci când este vorba de autorizarea transmisiilor prin cablu, de exemplu, nu este îndreptățit ca un stat să refuze autorizarea posturilor de televiziune sau de radio cu sediul într-o țară înrudită, atunci când minoritatea națională în cauză și-a exprimat clar dorința de a avea acces la aceste posturi. Acest drept se aplică nu numai mijloacelor de informare prin cablu, ci și rețelelor electronice de informații în limba minorității naționale.

Codul Audiovizualului prin art. 4 (par. 4) permite retransmisia de canale. Nu este firesc ca la un raport de 75,8% reprezentând etnia majoritară și 5,9% reprezentând minoritatea rusă în RM există peste 50 de posturi de radio și TV care retransmit programe în limba rusă din Moscova și 20 posturi ce emit preponderent în limba română²⁷. Nu considerăm că acest raport să fie justificat de cererea telespectatorilor și radioascultătorilor de etnie rusă sau de tendința de a satisface dreptul minorității date de acces la valorile culturale și de dezvoltare culturală. Din contra, transmiterea mesajelor acestor posturi de radio și televiziune, erodează valorile culturale, tradițiile, obiceiurile și, în primul rând, limba bulgarilor, găgăuzilor, ucrainenilor, evreilor, romilor, etc. din Moldova, consumatori de programe în limba rusă. Presupunem că aceasta are loc, deoarece majoritatea finanțatorilor sunt de naționalitate rusă și costul retransmisiei unui post de la Moscova este mai mic decât de la București.

În cea de a III-a opinie privind implementarea Concepției-cadru pentru protecția minoritățile naționale de către RM²⁸, Comitetul Consultativ al Consiliului Europei menționează că televiziunea și radioul public continuă emiterea programelor în limbile minoritare (ucraineană, găgăuză, bulgară, română și rusă – TV) și programe în limba rusă pentru toate minoritățile naționale. Cu toate acestea chiar dacă există programe radio și TV în limbile minoritare, totuși cantitatea lor nu satisface necesitățile persoanelor aparținând minorităților naționale. Îndeosebi, acest fapt se referă la minoritatea ucraineană, precum și la minoritățile puțin numeroase (polonezi, armeni, azeri, lituanieni, etc.). În același raport a fost menționată insuficiența emisiunilor în limbile minoritare în locurile compact locuite de minoritățile naționale.

În Republica Moldova un loc compact locuit de minoritățile naționale ar putea fi considerată UTA Gagauz-Yeri. Regiunea a obținut instituționa-

²⁵ <http://www.trm.md/index.php?add=3>. (Accesat la 10.09.2010).

²⁶ <http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/.xls>. (Accesat la 15.10.2010).

²⁷ Lista studiourilor TV și Radio din RM <http://cca.md/ro/node/15>. (Accesat la 17.10.2010).

²⁸ Comentariile Republicii Moldova la Avizul al Comitetului consultativ al Consiliului Europei privind realizarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale în Republica Moldova CM(2002)44.

lizare separată, conform căreia zona în cauză este o unitate teritorială autonomă cu un statut special de autodeterminare a găgăuzilor. Complementar a fost creat radiofuzorul public regional Compania „Teleradio-Găgăuzia” pentru păstrarea și dezvoltarea patrimoniului lingvistic și cultural găgăuz. S-ar putea zice că acestei minorități naționale i s-au creat condiții optime. Cu toate acestea, Compania „Teleradio-Găgăuzia” din volumul total de emisie difuzează în limba găgăuză doar 8 % din emisiuni²⁹. În rest, ea retransmite programele televiziunii turce, care, în viziunea noastră, nu poate completa golurile în necesitățile populației din regiune de a-și dezvolta în continuare limba, a valorifica cultura, tradițiile găgăuzilor.

Alte locuri compact locuit de minoritățile naționale ar putea fi considerate satele populate de ucraineni și de bulgari. Unele localități au propriile posturi radio sau TV. Deși au posibilitatea de a difuza cu preponderență emisiuni în limba vorbită de minoritatea națională locuitoare, majoritatea radiodifuzorilor locali difuzează în limba română sau rusă. Astfel, în prezent, datorită faptului că majoritatea minorităților naționale cunosc limba rusă a scăzut necesitatea apariției surselor de informare în limbile minoritare.

Aceasta nu este o soluție reușită pentru RM. La nivel instituțional protecția drepturilor minorităților naționale reprezintă una din sarcinile principale ale Biroului relațiilor interetnice care ar putea contribui la finanțarea sau ar putea colabora cu eventuali sponsori pentru finanțarea publicațiilor periodice sau înființarea posturilor TV și radio pentru minorități naționale. La momentul actual Biroului nu i se pot atribui asemenea merite. Cu toate acestea în lipsa unor mijloace financiare directe s-ar putea găsi alte surse de finanțare, deoarece promovarea intereselor unei etnii pornește de la dorința acesteia de afirmare.

În final la cele expuse mai sus am dori să facem unele concluzii referitor la implementarea politicilor mediatice în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale. La ora actuală, cu unele excepții, cadrul mediativ al protecției minorităților este evident insuficient. În domeniul audiovizualului și al presei scrise din RM nu se acordă volumul necesar de emisie și nu sunt îndeajuns publicații ale și pentru minoritățile naționale. Deși legislația națională, inclusiv privind politicile mediatice în domeniu a fost ajustată la standardele europene, iar în unele domenii au fost atinse rezultate palpabile continuă să mai existe carențe la nivelul implementării aces-

tora. Promovarea intereselor minorităților naționale și protecția lor în media, în cazul nostru, ar putea fi asigurate și prin realizarea în complex, multilateral a politicilor mediatice ale autorităților publice centrale și locale. Drept componente ale succesului în domeniu ar putea fi facilitările de diferit gen ale fondării publicațiilor și posturilor de radio și televiziune, producerea programelor pentru etnii și despre etnii, dezvoltarea radioului și televiziunii digitale în raioanele, unde locuiesc compact etniile, un schimb de programe intranațional și internațional, atrăgând produse și valori culturale din patria istorică, stimularea de către business a presei în limbile etniilor, pregătirea cadrelor de profesioniști în media, vorbitori ai limbii etnice. Aceasta ar fi pe măsura cerințelor și normelor europene și aspirațiilor proprii.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Legea pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, nr. 344-XV din 25.07.2003.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor Nr.382-XV din 19.07.2001 (Monitorul Oficial al RM nr.107/819 din 04.09.2001).
4. Codul Audiovizualului al RM publicat la 18.08.2006 în Monitorul Oficial Nr. 131-133.
5. Convenția europeană privind televiziunea transfrontalieră. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/132.htm>. (Accesat la 20.10.2010).
6. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. <http://www.echr.coe.int/NR/E7126929-2E4A-43FB-91A3-B2B4F4D66BEC/.pdf>. (Accesat la 09.10.2010).
7. Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale www.bice.md. (Accesat la 15.10.2010).
8. Comentariile Republicii Moldova la Avizul Comitetului consultativ al Consiliului Europei privind realizarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale în Republica Moldova CM(2002)44.
9. Recomandările OSCE de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale și nota explicativă la acestea <http://www.osce.org>. (Accesat la 10.09.2010).
10. Rezoluția ResCMN (2003)4 privind implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale de către Republica Moldova.
11. Comentariile la Recomandarea 1201 privind proiectul Protocolului adițional la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului www.

²⁹ www.europa.md/.../Monitor_03=Raport_02_Monitorizare%20IPRA.doc. (Accesat la 15.10.2010).

proeuropa.ro/recomandarea_1300.html. (Accesat la 10.09.2010).

12. Curtea Europeană a Drepturilor Omului <http://www.echr.coe.int/echr/>. (Accesat la 15.11.2010).

13. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței www.coe.ro/down_pdf.php?abs_path=documente...pdf. (Accesat la 15.11.2010).

14. Carta pentru Limbile Regionale sau Minoritare www.coe.ro/down_pdf.php?abs_path=tratate_conventii/...pdf. (Accesat la 15.11.2010).

15. Carta Socială Europeană www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/.../Romanian.pdf. (Accesat la 15.11.2010).

16. Carta pentru protecția limbilor minoritare http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Brochure/Brochure_ro.pdf. (Accesat la 15.11.2010).

17. Recomandarea 1134 (1990) a Adunării Consiliului Europei <http://antidiscriminare.ro/pdf/Rec1134.pdf>. (Accesat la 15.11.2010).

18. Protocol adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului www.echr.coe.int/NR/rdonly-res/E7126929-2E4A.../0/ROU_CONV.pdf. (Accesat la 15.10.2010).

19. Caietul de sarcini IPNA Compania „Tele-radio-Moldova” pentru anul 2010 <http://www.trm.md/index.php?add=3>. (Accesat la 10.09.2010).

20. Cu privire la totalurile Recensământului populației din 2004. Caracteristici demografice, naționale, lingvistice, culturale <http://www.statistica.md/public/files/Recensamint/.xls>. (Accesat la 15.10.2010).

21. Biroul de informare a Consiliului Europei <http://www.bice.md/?cid=31&link=255>. (Accesat la 15.10.2010).

22. Prevederile din Strategia Europeană a Republicii Moldova. www.ipp.md. (Accesat la 18.10.2010).

23. Lista studiourilor TV și Radio din RM <http://cca.md/ro/node/15>. (Accesat la 17.10.2010).

24. Benedikter, Th Legal Instruments of Minority Protection in Europe – An overview <http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy-eu.html#r1>. (Accesat la 15.10.2010).

Copyright©Natalia BEREGOI, 2010.

UNELE ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA PRIN MIJLOACE POLITICO-DIPLOMATICE A DIFERENDELOR INTERNAȚIONALE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

*Lucia BOBOC**

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗРЕШЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЛИКТОВ ПОЛИТИКО-ДИПЛОМАТИЧЕСКИМИ СРЕДСТВАМИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПУБЛИЧНОМ ПРАВЕ

Современная система международных отношений отличается высокой степенью сложности и противоречивости. Такая характеристика системы акцентирует внимание на использовании мирных средств в разрешении международных споров, которые получили своё первое юридическое закрепление в Гаагских конвенциях 1899 и 1907 гг. о мирном разрешении международных столкновений. Не иначе как, назревает острая необходимость использования таких средств, которые бы сопровождалось меньшим кровопролитием и жестокостью. Окончание второй мировой войны ознаменовалось переосмыслением подхода к рассмотрению ситуации мира. Так мир и безопасность были признаны общей ценностью не только национального, но мирового значения. Вопиющим свидетельством этому последовало закрепление средств мирного разрешения споров в уставе Организации Объединенных Наций в 1945 году. Согласно уставу государства-участники берут на себя обязательство разрешать международные споры мирными средствами.

Анализ эволюции применения средств мирного разрешения международных споров, позволяет выделить следующие их разновидности: переговоры, обследование, посредничество, примирение, арбитраж, судебное разбирательство, обращение к региональным органам или соглашениям. Между тем, государства свободны в выборе таких средств в урегулировании возникших между ними разногласий без применения силы. При этом каждое государство разрешает свои международные споры с другими государствами мирными средствами таким образом, чтобы не подвергать угрозе мир, безопасность и, не нарушая при этом принцип справедливости, суверенного равенства. Вместе с тем, процедура урегулирования спора или согласие на применение такой процедуры, согласовывается государствами.

SOME ASPECTS OF THE RESOLUTION OF INTERNATIONAL CONFLICTS BY POLITICO-DIPLOMATIC MEANS IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

The modern system of international relations is characterized by high degree of complexity and contradiction. This characteristic of system focuses on the use of peaceful means to resolve international disputes, which have received their first legal binding in Hague Conventions of 1899 and 1907. Precisely, the severe need of use of such means which would be accompanied by smaller bloodshed and cruelty becomes quite brewing. The end of the Second World War was marked by rethinking the approach to the situation the world. So peace and security were considered an absolute value not only of national but of international significance. A blatant evidence of this was followed by consolidation of the peaceful settlement of disputes stipulated in the United Nations Charter of 1945. According to this statute, States Parties incur the obligation to settle international disputes by peaceful means.

The analysis of the evolution of means of peaceful settlement of international disputes, permit to distinguish their following varieties: negotiation, inquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements. Meanwhile, states are free in choosing the means in settlement the disagreements that arise between them without the use of force. In addition, each State shall

* *Lucia BOBOC* – magistrul în drept, doctorand la USM..

settle their international disputes with other States by peaceful means in such a way that would not endanger peace, security, and without violating the principle of equity and sovereign equality. However, the procedure of settlement the dispute or consent to the use of such a procedure is coordinated by the states.

Trăim într-o lume în care pericolul, violența se te de putere persistă la orice pas. Pe arena mondială relațiile dintre state sunt dominate de mari probleme ce pun în pericol sute de vieți omenești. În unele părți ale lumii se instalează haosul, nesiguranța, disperarea ...se accentuează atitudinea neglijentă a omului față de om, a societății față de om și a puterii față de om. Motiv pentru care dreptul internațional, este apreciat ca un important instrument de luptă pentru menținerea păcii și securității internaționale.

În realizarea acestui rol important, un loc deosebit îl ocupă și normele sale cu privire la soluționarea pe cale pașnică a tuturor diferendelor internaționale¹.

În decursul vremurilor diferendele internaționale s-au rezolvat pentru restabilirea drepturilor pretinse sau în mod real violate pe câmpul de luptă, recurgându-se adică la mijlocul extrem –*casus belli*: forța armelor transa litigiul fără a ține seama de adevăr și justiție. Clasele dominante pentru satisfacerea intereselor și consolidarea poziției lor, nu au respectat niciodată voința popoarelor, voința maselor asuprite. Totuși, elemente progresiste au împărtășit totdeauna părerea pe care au încercat s-o traducă în fapte, că în cazul unui diferend interstatal este bine să se epuizeze mijloacele apte de a aduce o soluție pașnică, fără vărsare de sânge. Evitarea războiului cald înseamnă o datorie de adevărată umanitate²

Reguli de drept internațional stabilite prin tratate multilaterale apar abia la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, cu prilejul Conferințelor de pace de la Haga din anii 1899 și 1907. Era momentul când războiul era în legalitate, dar este notorie adoptarea a două convenții³ la Conferința din 1907. Astfel, prima Convenție adoptată la această conferință, este de fapt primul tratat internațional prin care s-au codificat parțial mijloacele pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale prin bunele oficii, mediațiune, ancheta internațională și respectiv arbitrajul internațional. Conform articolului (1) al „Convenției de la Haga pentru soluționarea pașnică a conflictelor internaționale” din 18 octombrie 1907 se stabilește că:” în scopul de a preveni pe cât posibil recurgerea la forță în raporturile dintre state, puterile contractante convin să depună toate efortu-

rile pentru a asigura rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale”.

Totuși acest articol, nu obliga stelele să soluționeze pe cale pașnică diferendele dintre ele, le cerea doar să prevină „pe cât posibil” recurgerea la forță în relațiile internaționale, fără a interzice însă, recurgerea la război pentru reglementarea diferendelor. Acest mod de abordare a modalităților de soluționare a diferendelor dintre state rezultă din situația că dreptul internațional al epocii respective considera dreptul la război, ca unul dintre drepturile fundamentale ale unui stat, în temeiul suveranității sale⁴.

Dacă până la 1928, când a fost adoptat „Pactul Briand-Kellog” de la Paris, soluționarea diferendelor pe cale pașnică nu a constituit principiu fundamental de drept internațional, din considerentul că aceasta apărea ca o modalitate subsidiară războiului și folosită în mod sporadic. Apoi, o dată cu adoptarea acestui document denumit și „Pactul general de renunțare la război”, statele părți își asumă obligația de a renunța la război ca instrument de politică internațională. Semnat de 63 de state acest pact este punctul crucial care transformă dreptul internațional dintr-un drept al războiului într-un drept al păcii⁵.

Pactul prevede în articolul 2 că: „Înaltele Părți contractante recunosc că reglementarea sau soluționarea oricăror diferende sau conflicte de orice natură sau orice origine ar putea avea ele, care vor putea să se ivească între ele, va trebui întotdeauna căutată numai prin mijloace pașnice”.

După cel de al doilea război mondial acest lucru a fost consfințit în Carta Națiunilor Unite din 1945, prin care statele părți s-au angajat să rezolve diferendele internaționale prin mijloace pașnice, consacrand astfel ca principiu. În acest sens, articolul 2, paragraful 3 din Carta ONU, prevede că:” Toți membrii organizației vor rezolva diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încât pacea și securitatea internațională, precum și justiția, să nu fie puse în primejdie”⁶. În cartă sunt indicate următoarele mijloace și metode de soluționare a diferendelor internaționale: tratativele, ancheta, mediațiunea, concilierea, arbitrajul, mijloacele cu caracter jurisdicțional, recurgerea la organizații sau acorduri regionale, precum și orice alte mijloace asupra cărora statele cad de acord să le folosească.

¹ M.Niciu. *Drept internațional public*. Note de curs.Vol.II.- Cluj,1958, p. 182.

² N.Țațomir.*Curs de drept internațional public*.- București,1961, p. 522.

³ Convenția pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale(I) și Convenția privind limitarea folosirii forței pentru acoperirea datoriilor contractuale(II).

⁴ *A se vedea:* M.Niciu. Op. cit., p. 318.

⁵ Pactul Briand-Kellog este astfel denumit după inițiatorii semnatori: Briand Aristide(1862-1932) ministrul afacerilor interne al Franței și Kellog Franc(1856-1937) secretar de stat al SUA.

⁶ Carta ONU din 1945, art.2.

Astfel, ținem să menționăm că mijloacele indicate în Carta ONU au fost consacrate deja prin numeroase tratate internaționale anterior specificate, care devenise clasice la momentul semnării acestora, adăugându-se unul singur nou creat și anume sistemul recurgerii la acordurile și organizațiile regionale.

Dreptul internațional și Carta ONU prevăd soluționarea pașnică nu numai a diferendelor internaționale (a litigiilor, contestațiilor, divergențelor sau conflictelor), ci și a situațiilor internaționale care pot duce la încălcarea păcii (Carta ONU, art. 1, pct. 1).

Referitor la noțiunea de diferend internațional ținem să menționăm, că nu există o definiție generală a acestuia, fiind o noțiune complexă.

Într-un sens foarte larg în literatura de specialitate, expresia *diferend* internațional poate fi definit ca o neînțelegere, o opoziție între două sau mai multe state care au atins stadiul în care părțile și-au format pretenții sau contrapretenții și care constituie un element de tulburare dintre ele. Însă nu orice neînțelegere sau dezacord dintre state ajunge să ia forma unui diferend, care presupune formularea unor poziții bine definite.

Dicționarul de terminologie de drept internațional dă următoarea definiție diferendului internațional, ca fiind „diferendul care opune două sau mai multe state sau în general, două subiecte de drept internațional”⁷ stabilește că „în regula generală, diferendele de ordin juridic trebuie să fie supuse de părți Curții Internaționale de Justiție, în conformitate cu dispozițiile Statutului Curții”. Jurisdicția internațională consideră că toate diferendele sunt juridice până la proba contrarie, dacă cererea reclamantului are sau nu temei de drept.

Diferendele internaționale apar nu numai între state ci și în raporturile dintre state și organizațiile internaționale sau între organizațiile internaționale.

Pornind de la practica internațională pentru a putea vorbi de un diferend trebuie să existe cel puțin două elemente: o pretenție din partea unui stat ca un alt stat să acționeze sau să nu acționeze într-un mod, pretenția respinsă de celălalt stat; întemeierea acestei pretenții pe o normă de drept internațional sau un drept al altui stat care formulează pretenția, bazat pe dreptul internațional.⁸

Elementul doveditor al existenței unui diferend între state îl constituie demersul statului în cauză pe lângă un alt stat, prin care îi atrage atenția că atitudinea acestuia este opusă punctului său de vedere, părțile manifestând în fapt opinii opuse⁹.

Prin urmare, diferendul internațional reprezintă o contradicție de interese între două sau mai multe subiecte de drept internațional, mai ales, cu sau fără contestație de drept¹⁰.

În doctrina de drept internațional, în actele internaționale și în jurisprudența internațională diferendele internaționale sunt clasificate în :

a) Diferende politice – caracterizate ca fiind cele ce nu pot fi formulate juridic.

b) Diferende juridice. Potrivit Statutului Curții Internaționale de Justiție (art. 36), următoarele diferende au caracter juridic: interpretarea unui tratat; orice problemă de drept internațional; existența oricărui fapt, care dacă ar fi stabilit, ar constitui încălcarea unei obligații internaționale; natura și întinderea despăgubirilor datorate pentru încălcarea unei obligații.

Deosebirea dintre acestea ar fi că diferendele juridice s-ar supune mijloacelor de reglementare ca arbitrajul sau jurisdicția obligatorie, în timp ce cele politice ar fi supuse negocierii, medierii, concilierii. În realitate, acesta distincție nu este întemeiată pe criterii științifice, deoarece orice diferend are numeroase aspecte, politice și juridice; toate diferendele au aspecte politice, deoarece privesc relațiile dintre state suverane; în orice diferend se pot invoca o normă sau un principiu, mai restrânse sau mai generale de drept.

Între posibilele diferende internaționale, o importanță deosebită o reprezintă *situațiile internaționale* care ar putea duce la încălcarea păcii¹¹.

Situațiile internaționale sunt o stare de fapt dintr-o țară sau regiune care pune în pericol pacea și securitatea internațională și care se poate transforma într-un diferend internațional. Carta ONU prin art. 34 stabilește în acest sens, dreptul Consiliului de Securitate de a „ancheta orice diferend sau orice situație care ar putea duce la fricțiuni internaționale sau ar putea da naștere unui diferend, în scopul de a stabili dacă prelungirea diferendului sau situației ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale”.

Între diferendele și situațiile internaționale există numai o deosebire de grad nu de esență.

Analizând evoluția și starea actuală a mijloacelor de rezolvare a diferendelor și situațiilor internaționale le putem clasifica în două mari grupe: *mijloace pașnice și mijloace bazate pe constrângere*.

1. Mijloace pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale sunt mijloacele permise de dreptul

⁷ M.Niciu. *Drept internațional public*. -Arad-Romania, 2001, p. 319.

⁸ A.Preda-Mătășaru. *Tratat de drept internațional public*. -București, 2002, p. 237.

⁹ O.Bontea, *Revista Națională de Drept*, nr.2, februarie 2006.

Unele aspect privind noțiunea de diferend internațional. p. 72.

¹⁰ S.Scăunaș. *Drept internațional public*. -București, 2002, p. 322.

¹¹ S.Scăunaș. *Drept internațional public*. - București, 2002, p. 322.

internațional și, în cea mai mare parte sunt reglementate.

După tipul mijlocului și modalitatea de utilizare, le putem grupa în¹²:

- mijloace diplomatice care includ negocierea, bunele oficii, medierea, ancheta internațională și concilierea internațională;
- mijloace jurisdicționale care includ arbitrajul internațional și justiția internațională;
- organizațiile interguvernamentale universale și regionale.

2. Mijloace bazate pe constrângere sunt acelea care numai limitativ sunt acceptate de dreptul internațional, aici se includ :

- mijloacele bazate pe constrângere fără folosirea forței armate (retorsiunea, represaliile, ruperea relațiilor diplomatice)
- precum și cele bazate pe constrângere cu folosirea forței armate (ex. Dreptul la apărare individuală sau colectivă ca drept legitim consacrat de Carta ONU în art.51).

În continuare vom supune unei analize mijloacele politico-diplomatice denumite nejurisdicționale.

Diplomația, ca activitate de realizare a politicii externe a statelor a fost recunoscută din totdeauna ca o modalitate suplă și eficientă în rezolvarea multiplelor și deseori gravelor probleme între state. În acest sens mijloacele politico-diplomatice decurg din activitatea diplomatică specifică situației de normalitate a relațiilor internaționale.

Negocierile sau tratativele constituie principala metodă de soluționare pe cale pașnică, politico-diplomatică, a problemelor litigioase, cel mai vechi, mai simplu și mai des utilizat mijloc diplomatic de soluționare a diferendelor internaționale.

Primordialitatea tratativelor ca mijloc de soluționare pașnică este consacrat în art.33 al Cartei ONU precum și în alte documente pertinente unde el figurează pe primul loc, în cadrul metodelor de rezolvare pașnică a diferendelor. Conform acestei reguli statele sunt obligate să recurgă mai întâi la negocieri în vederea amplanării diferendelor dintre ele și numai în măsura în care tratativele directe nu au dus la rezultatul dorit, se recurge la celelalte mijloace de soluționare¹³.

Ca obiectiv al negocierilor poate constitui fie soluționarea ca atare a diferendului fie doar clarificarea elementelor acestuia în vederea determinării procedurii pe care părțile de comun acord o vor adopta în continuare, în scopul soluționării definitive.

Tratativele reprezintă metoda cea mai puțin în-

corsetată de detalii procedurale, prin care se rezolvă sau se previn cele mai multe diferende, celelalte metode având în mare măsură menirea de a sprijini procesul de negocieri¹⁴.

Negocierile diplomatice directe dintre statele aflate într-un diferend sunt purtate între ministerele afacerilor externe ale statelor interesate, sau de către șefii guvernelor lor, ori în unele cazuri, chiar de șefii statelor respective. În cazul negocierilor dintre organizațiile internaționale ele sunt purtate de către cei mai înalți funcționari ai lor (secretari generali, directori sau președinți).

Ca rezultat al practicii internaționale s-au format anumite reguli de desfășurare a negocierilor, a căror respectare este necesară pentru a se ajunge la o înțelegere, la o soluție echitabilă și durabilă¹⁵.

O primă regulă : părțile trebuie să fie de bună credință, să fie receptive la argumentele pe care le înaintează partenerul la negocieri, să dea dovadă de spirit de cooperare și de dorința de a ajunge realmente la soluții reciproce acceptabile. În caz contrar contactele directe dintre părți ar putea căpăta caracterul unei farse ce poate avea consecințe periculoase. Secundo, ar trebui să se asigure o delimitare precisă și clară a obiectului diferendului dintre state. În cele din urmă, în timpul negocierilor directe este necesar ca părțile implicate să acționeze în strictă conformitate cu principiile dreptului internațional public, în special, principiul egalității suverane a statelor și cu prevederile tratatelor în vigoare.

Negocierile directe dintre statele aflate în diferend pot avea următoarele rezultate

- Părțile aflate în diferend ajung la o înțelegere, pe baza unui compromis realizat între ele;
- Una dintre părți în diferend renunță la pretențiile sale, care au generat diferendul;
- Una dintre părți acceptă pretențiile celeilalte la diferend;
- Înțelegerea între părțile în diferend de a-l supune unui alt mijloc pașnic¹⁶.

Durata negocierilor variază în funcție de împrejurările concrete ale fiecărui caz, putând să se desfășoare doar câteva zile, ori mai mulți ani, sau chiar decenii¹⁷.

Negocierile pot fi calificate după anumite criterii în mai multe categorii și anume:

1) După numărul participanților, sunt bilaterale și multilaterale;

¹² A se vedea: S.Scăunaș. Op.cit, p.224.

¹³ V. Crețu. *Drept internațional public*. Ediție revăzută și adăugită. –București, 2002, p. 221.

¹⁴ V. Crețu. *Drept internațional public*. Ediție revăzută și adăugită. – București, 2002, p. 222.

¹⁵ A.Preda-Mătășaru. *Tratat de drept internațional public*. – București, 2002, p.238 – 239.

¹⁶ M.Niciu. *Drept internațional public*.Ed.III-a. – Arad: Servo-Sat. 200, p. 322.

¹⁷ A se vedea: R.M.Beșteliu. Op.cit, p.336.

2) După natura problemelor examinate sunt negocieri politice, comerciale, culturale etc.;

3) După calitatea persoanelor care duc negocierile, sunt negocieri între șefii de state, șefii de guverne, la nivel ministerial, la nivel de experți etc.¹⁸.

Negocierile se pot desfășura în capitala unuia dintre statele părți la litigiu sau pe rînd în capitalele fiecărui stat-parte sau, în cazul negocierilor bilaterale într-o localitate apropiată de frontiera comună, stabilită de comun acord. În cazul negocierilor din cadrul organizațiilor internaționale, acestea se desfășoară de regulă la sediul organizației, însă organul ce are competență poate stabili locul în afara sediului organizației.

Concluzionînd menționăm că în perioada de după adoptarea Cartei ONU, tratativele ca metodă de soluționare a diferendelor au cunoscut o largă afirmare și consacrare internațională. La baza acestui proces au stat mai mulți factori diferiți, între care : interdicția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale și convingerea tot mai larg răspîndită în rîndul factorilor politici de decizie din marea majoritate a statelor lumii precum și a opiniei publice mondiale, că nu prin forță se poate ajunge la o rezolvare durabilă a problemelor controversate de orice natură ar fi acestea, intrarea în arena mondială a unui număr tot mai mare de state independente, ca urmare a prăbușirii sistemului colonial, dornice să promoveze dialogul deschis pentru soluționarea problemelor complexe cu care se confruntă, caracterul tot mai bogat și mai divesificat al relațiilor dintre state și practicarea tot mai largă a cooperării în diferite domenii impusă de evoluția științei, tehnicii, economiei și culturii.

Marele diplomat și om politic Nicolae Titulescu spunea că atunci cînd diplomații discută tunurile tac.

Bunele oficii. Prin termenul „*bune officii*”, se desemnează acțiunea amicală a unui terț, care poate fi, una sau mai multe personae, sau unul sau mai multe state, care intervin pentru a apropia părțile la un diferend și a le determina să negocieze sau să reia negocierile întrerupte.

Ullcavy, autor de drept internațional public, spune că prin bune oficii, un stat interpune influența sa între părțile în conflict, căutînd să evite producerea unei rupturi între acestea, sau să le convingă să reînceapă negocierile, dacă acestea au fost întrerupte, dar fără a studia conflictul propriu-zis și fără a participa la masa tratativelor¹⁹.

Se deosebesc de negocieri prin faptul că presupun participarea unui terț, dar numai în scopul apro-

pierii părților în diferend, pentru derularea negocierilor directe dintre acestea.

Este un procedeu de intervenție amicală, rolul terțului încetează în momentul începerii negocierilor dintre părțile aflate în diferend. Terțul nu participă la negocierile dintre părțile în diferend și nici nu face propuneri referitoare la modul de soluționare a diferendului, el poate să le dea anumite sfaturi. Angajarea bunelor oficii se poate face atît la cererea statelor implicate cît și la inițiativa acelor care, fie că sunt state, organizații internaționale sau persoane influente, își oferă serviciile lor binevoitoare atunci cînd se constată că pe calea tratativelor directe nu sa putut ajunge și nici nu există perspectivă să se ajungă la un acord.

În practica internațională formularea unei cereri de bune oficii se întilnește mai rar, întrucît statele implicate se tem în general că partea adversă să nu interpreteze un asemenea demers drept un semn de slăbiciune.

Convenția I de la Haga din 1907 prevede: „...puterile contractante socotesc util și de dorit ca una sau mai multe părți neparticipante la conflict să ofere din proprie inițiativă, pe cît o permit împrejurările, bunele oficii sau mediațiunea lor statelor în diferend(art.3). Declarația de la Manila din 1982 în art.5, situează bunele oficii pe același plan cu alte mijloace de reglementare a diferendelor prevăzute în art.33 din Carta ONU.

Rolul bunelor oficii este subliniat și în Declarația Adunării generale a ONU asupra prevenirii și eliminării diferendelor și situațiilor care pot amenința pacea și securitatea internațională și asupra rolului ONU în acest domeniu, din 1988.

Medierea. Medierea reprezintă o altă modalitate de soluționare a diferendelor. Constă tot din intervenția unui terț, care poate fi un stat sau o organizație internațională sau o persoană fizică. Terțul în cazul mediațiunii, nu se limitează doar la determinarea părților în diferend să poarte negociei directe pentru soluționarea lui, ci și participă la aceste negocieri și poate face propuneri referitoare la modul de soluționare a diferendului. Ca și în cazul bunelor oficii, mediatorul trebuie să fie acceptat de părți, care îi definesc mandatul. Succesul unui mediator, internațional depinde în mare parte de convingerea inspirată părților că el este absolut imparțial. Unii autori subliniază că reușita unei medieri internaționale mai depinde și de calitățile mediatorului, care trebuie să se bucure de un prestigiu internațional general.. propunerile mediatorului, însă nu sunt obligatorii pentru părțile în diferend, motiv pentru care mediațiunea are un caracter facultativ. Medierea poate fi cerută sau solicitată; poate avea loc în orice

¹⁸ A se vedea: A.P. Mătăsaru. Op. cit, p.239.

¹⁹ F. Coman. *Drept internațional public*. Ediția II. – București, 2002, p. 337.

fază a litigiului, atât înainte de izbucnirea ostilităților, cât și după aceea.

Referitor la persoana mediatorului, acesta, trebuie să respecte anumite obligații: să se abțină de la asistența unui partid împotriva altuia, să respecte drepturile suverane ale statelor rivale.

Ca și bunele oficii, mediațiunea a fost consfințită prin Convenția I de la Haga din 1907, care stabilește în art.4, că mediatorului îi revine rolul de punere de acord a pretențiilor opuse și de a atenua resentimentele care s-au ivit între statele în conflict.

Bunele oficii au un caracter procedural, deoarece terțul nu se preocupă de fondul diferendului, ci numai de organizarea negocierilor dintre părțile în diferend. Mediațiunea, înseamnă o participare a terțului la soluționarea în fond a diferendului, fără a avea însă, un rol hotărâtor.

Un exemplu de mediere internațională este aceea îndeplinită în anul 1960 de Președintele Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare, între India și Pakistan, pentru realizarea unui partaj al utilizării apelor fluviului Indus. ONU a intervenit de mai multe ori, ca mediator în Orientul Apropiat. O mediațiune exercitată de o persoană a fost aceea a Papei, în anul 1979, în Conflictul dintre Argentina și Chile.

Medierea încetează atunci când părțile ajung la un acord acceptând fie integral propunerile mediatorului, fie modificând aceste propuneri. De asemenea medierea se termină când propunerile de soluționare nu sunt acceptate, iar conflictul continuă să existe și să se amplifice.

Ancheta internațională. Aceasta este o tehnica tradițională, cutumiară, folosită în cazurile în care există divergențe între părți la un diferend, asupra situației de fapt care l-a generat. Ancheta interanțională sau comisia internațională de anchetă, instituită de prima Conferință de la Haga din 1888 și reglementată prin Convenția I de la Haga pentru aplanarea conflictelor internaționale din 1907.

Comisia internațională de anchetă este formată de către părțile în diferend, în baza acordului dintre ele unde se precizează: 1) faptele pe care comisia trebuie să le cerceteze și elucideze; 2) modul și termenul de alcătuire a ei și 3) întinderea împuternicirilor membrilor ei, având misiunea de a clarifica faptele care au generat diferendul și pe această cale să contribuie la soluționarea lui pașnică.

Acordul prin care se înființează o astfel de comisie poate fi anterior unui diferend, și să fie cuprins într-un tratat special bi sau multilateral, care să prevadă ancheta internațională ca mijloc pașnic de soluționare a diferendelor ce se pot ivi între părțile contractante. Exemplificând această situație am

putea menționa „Tratatele Bryan” încheiate între SUA cu peste 30 de alte state între anii 1913-1915 sau Statutul OIM (art.26).

Referitor la componența comisiilor de anchetă, acestea se alcătuiesc dintr-un număr impar de membri denumiți comisari, care pot fi cetățeni ai statelor părți la diferend, dar și ai unor state terțe. Comisarii sînt aleși și îndeplinesc misiunea în calitate de specialiști nu de reprezentanți ai statelor. Conform prevederilor Convenției I de la Haga din 1907, lucrările comisiei de anchetă vor avea un caracter contradictoriu (art.19, al.1). Astfel, părțile sunt reprezentate de agenți care expun, fiecare versiunea proprie asupra faptelor ce formează obiectul investigației, în acest sens se pot prezenta diverse documente, se pot audia martori și experți. Comisia se poate deplasa și pe teren pentru a face constatări directe, asemenea vizite nu se pot efectua decît cu acordul statelor pe teritoriul cărora urmează să se desfășoare. Deliberările comisiei au loc cu ușile închise și rămîn secrete (art.30 alin.1). În urma tuturor acestor cercetări comisia de anchetă întocmește și adoptă cu majoritatea de voturi, un raport, care se limitează numai la stabilirea faptelor și nu este o sentință judecătorească. Părțile în diferend își păstrează libertatea deplină în folosirea constatărilor din raport (art.35).

Prima aplicare de notorietate a comisiei internaționale de anchetă, în urma Convenției de Pace de la Haga din 1899, este cea a incidentului care sa petrecut între Rusia și Anglia, în timpul războiului ruso-japonez, diferendul Dogger-Bank. În dimineața zilei de 22 octombrie 1904, vase pescărești englezești au fost atacate și scufundate în Marea Nordului, de flota sovietică ce naviga spre Extremul Orient, crezînd că erau vase japoneze lansatoare de torpile. A doua zi guvernul englez comunică celui rus, că dorește să se constituie o Comisie de anchetă internațională, formată din ofițeri de marină de cel mai înalt rang ce aparțin puterilor interesate, precum și ai altor state. În urma constituirii acestei comisii, Rusia a fost nevoită să plătească Angliei o indemnizație care a făcut să dispară fricțiunile dintre cele două state. În cea de a doua Conferință de Pace de la Haga din 1907, se aduc îmbunătățiri procedurale, comisiilor internaționale de anchetă. ONU a folosit de mai multe ori ancheta internațională în cazul unor diferende internaționale, în acest sens în anul 1947, Adunarea Generală a ONU a trimis o comisie de anchetă internațională în Palestina, raportul acesteia contribuind la rezoluția Adunării Generale a ONU cu privire la Palestina, din 1947.

Concilierea internațională. A apărut ca necesitate de a completa competențele limitative ale co-

misiei internaționale de anchetă, adică extinderea obiectivelor de la simpla constatare a faptelor, la rezolvarea diferendului și împăcarea părților

Concilierea internațională constă din examinarea unui diferend de către un organ "comisia internațională de conciliere", prestabilit sau instituit (ad-hoc) după ivirea diferendului, cu scopul soluționării punctelor litigioase dintre părțile în diferend. Constituie o modalitate mai nouă de soluționare a diferendelor, spre deosebire de celelalte mijloace examinate anterior, ea nu a fost menționată de exemplu în Convenția de la Haga din 1907, privind aplanarea conflictelor. Concilierea internațională a cunoscut o largă utilizare ideosebi după primul război mondial.

Prin "Actul general de arbitraj" din 26 septembrie 1928 sau codificat normele de drept internațional privind concilierea internațională. Totodată, concilierea internațională ca mijloc pașnic de soluționare a diferendelor internaționale a fost înscris în mai multe tratate bi sau multilaterale, cum ar fi de exemplu "Convenția generală de conciliere internațională" semnată de statele baltice în anul 1925 sau "Actul general de conciliere" semnat de statele membre ale Micii Înțelegeri, din 1929.²⁰

Astfel, concilierea presupune o investigare care se realizează de către un organ independent și nu de către un terț care acționează ca un mediator. Aceasta are ca obiect nu numai cercetarea faptelor pri audierea părților și trecerea la concilierea propriu zisă, adică la faza formulării de propuneri pe care le prezintă părților, acestea urmînd a se pronunța asupra conținutului lor.

Lucrările comisiei de conciliere au un caracter secret, publicitatea fiind interzisă pînă cînd rezultatul procedurii de conciliere este evident.

În forma sa clară, concilierea într-o măsură oarecare face trecerea de la mijloacele politico-diplomatice la cele jurisdicționale, însă în același timp diferă de acestea prin faptul că presupune nu obligația ci numai facultatea părților în diferend de a accepta soluția recomandată de către comisia de conciliere. Anume acest moment, face ca concilierea internațională să reprezinte o procedură distinctă, de sine stătătoare, cu caracteristici specifice, care o situează la granița dintre procedurile diplomatice și cele cu caracter jurisdicțional.

În literatura de specialitate există unele opinii referitor la diferența dintre comisiile de conciliere și cele de anchetă.

În acest context, unii autori cum ar fi Sain Seire, susține că comisiile internaționale de anchetă nu sunt nici organizații de conciliere nici măcar nu re-

prezintă tentative în acest sens, pentru că scopul lor nu este acela de a da sfaturi părților, ci de a studia problemele litigioase fără a propune o soluție.

Un alt autor, Jean Hette, precizează că cele două modalități de conciliere se aseamănă foarte mult, dar diferența este foarte mare în a ceea ce privește misiunea și puterea celor două comisii. Prin urmare comisiile de anchetă au un scop limitat, anume acela de a certifica faptele, în timp ce comisiile de conciliere caută să stingă diferendul printr-un proiect complet de soluționare (Rostwovowsky).

Concluzionînd, menționăm că comisia internațională de conciliere are un rol mai amplu decît cea de anchetă, deoarece cercetează nu numai faptele ce au dus la apariția diferendului, dar face și recomandări asupra modului de soluționare a acestuia, care sunt cuprinse într-un raport, nefiind obligatorii pentru părți.

Trebuie de reținut că în ultima perioadă de timp numeroase tratate internaționale au prevăzut crearea acestor comisii, fie ca organisme permanente, fie pentru soluționarea unui anumit diferend²¹.

În ultimii ani, în cadrul ONU, convențiile pentru codificarea dreptului internațional au prevăzut crearea unor comisii de conciliere pentru soluționarea unor categorii de diferende. În acest context, Convenția din anul 1969 asupra dreptului tatatelor, prevede crearea în cadrul ONU, a unei comisii de conciliere pentru soluționarea diferendelor referitoare la validitatea și stingerea tratatelor, cu excepția celor referitoare la normele imperative (care se supun Curții Internaționale de Justiție).

Convenția europeană pentru reglementarea pașnică a diferendelor din anul 1957, în capitolul II, apreciază că pot fi supuse concilierii internaționale toate diferendele dintre statele părți contractante cu excepția diferendelor care conform convenției trebuie supuse soluționării lor pe cale judiciară (art.4, pct.1)²².

Totodată art.5, al Convenției sus citate, reglementează două tipuri de comisii internaționale de conciliere: 1) comisii permanente de conciliere, care sunt stabilite anterior diferendului și 2) comisia specială de conciliere, care este înființată de către părțile în diferend, dacă ele n-au convenit să supună diferendul comisiei permanente.

Primul tratat original de conciliere în Europa a fost semnat la Helsingfors, între Finlanda, Estonia, Letonia și Polonia la 17 ianuarie 1925. În baza art.2, aceste state se angajează să supună, fie procedurii

²⁰ *Drept internațional public*. Ediția III-a revăzută și adăugită.- Chișinău, 2009, p. 632.

²¹ M.Mihăilă. *Elemente de drept internațional public și privat*. - All Beck, 2001, p. 14.

²² M.Niciu. *Drept internațional public*. Vol.II.Ediția II-a revizuită și completată.-Iași, 1996, p. 171.

de conciliere fie celei a arbitrajului toate diferențele ce ar putea să apară între ele și care nu au putut fi soluționate pe cale diplomatic

O regulă importantă a dreptului internațional contemporan este, că statele își aleg în mod liber și pe bază de acord între ele, mijlocul pașnic la care recurg pentru soluționarea unui diferend ivit între ele. Aceasta, reprezintă regula caracterului facultativ al mijloacelor pașnice, ceea ce este expresia suveranității statelor și a egalității în drepturi²³. Este o regulă care admite prin ea însăși excepția, că statele pot stabili în prealabil, pe bază convențională recurgerea la un anumit mijloc pașnic pentru a soluționa diferențele dintre ele.

Concluzionînd putem menționa că, reglementarea pașnică reprezintă o parte componentă, fundamentală a securității, a stabilirii unor relații internaționale bazate pe înțelegere și încredere reciprocă, excluderea forței –ca mijloc de soluționare a conflictelor ar duce la protecția vieții și integrității omului. După cum afirma W. Goethe: “Nu e destul să șii, trebuie și să aplici/ Nu e destul să vrei trebuie și să faci,” în cazul nostru nu este suficientă doar, încorporarea mijloacelor de soluționare pașnică a diferendelor în convenții și tratate internaționale, trebuie neapărat aplicate întru soluționarea acestora pentru menținerea păcii și securității internaționale.

Bibliografie:

1. A.Preda-Mătășaru. *Tratat de drept internațional public.* – București, 2002.
2. Carta ONU din 1945.
3. Convenția pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale(I) și Convenția privind limitarea folosirii forței pentru acoperirea datoriilor contractuale(II).
4. *Drept internațional public.* Ediția III-a revăzută și adăugită.-Chișinău, 2009.
5. F. Coman. *Drept internațional public.* Ediția II.-București, 2002.
6. M.Mihăilă. *Elemente de drept internațional public și privat.*-All Beck, 2001.
7. M.Niciu. *Drept internațional public.*Note de curs.Vol.II.-Cluj,1958.
8. M.Niciu. *Drept internațional public.*-Arad-Romania, 2001.
9. M.Niciu. *Drept internațional public. Vol. II.Ediția II-a revizuită și completată.*-Iași, 1996.
10. N.Țațomir.*Curs de drept internațional public.*-București,1961.
11. Pactul Briand-Kellog este astfel denumit după inițiatorii semnatori: Briand Aristide(1862-1932) ministrul afacerilor interne al Franței și Kellog Franc(1856-1937) secretar de stat al SUA.
12. S.Scăunaș. *Drept internațional public.*-București, 2002.
13. V. Crețu. *Drept internațional public.* Ediție revăzută și adăugită. –București, 2002.

Copyright© Lucia BOBOC, 2010.

²³ M. Niciu. *Drept internațional public.* Vol.II. Ediția II-a revăzută și completată.– Iași 1996, p. 166.

APARIȚIA PROBLEMEI BASARABENE ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

*Sergiu NAZARIA**
*Victor STEPANIUC***

ВОЗНИКНОВЕНИЕ БЕССАРАБСКОГО ВОПРОСА В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

Возникновение бессарабского вопроса в международных отношениях – не только результат советско-румынского территориального спора, вспыхнувшего из-за аннексии королевской Румынией Пруто-Днестровского междуречья, и следствие стремлений румынской элиты к созданию т.н. «Великой Румынии». Без поддержки западных держав, стремившихся, прежде всего, после окончания первой мировой войны к подавлению мирового коммунизма и его главного бастиона – Советской России, Румыния никогда бы не посмела, и думать перейти от мечты об «объединении всех румынских земель» к её практической реализации. Именно стремление буржуазного мира подавить Советскую власть в России, а заодно и намерение Запада ослабить Россию геополитически, скотлив против неё широкую коалицию с участием в ней всех т.н. «лимитрофных стран», включая Румынию, и породили бессарабский вопрос. Румынии позволили овладеть Бессарабией в качестве платы за «борьбу с большевизмом».

В этом смысле бессарабский вопрос отражал столкновение интересов различных международных акторов и выражал разные векторы развития международных отношений: борьбу с «мировой коммунистической революцией» и создание «санитарного кордона» против проникновения большевизма на Запад, геополитические устремления ведущих западных держав получить удобный плацдарм для оттеснения России на восток и контроля над устьем Дуная, планы Бухареста по образованию «Великой Румынии», а также неизбежное подчинение разросшегося румынского государства интересам держав-победительниц в первой мировой войне.

THE EMERGENCE OF BESSARABIAN QUESTION IN INTERNATIONAL RELATIONS

The emergence of Bessarabian question in international relations was not only a result of Soviet-Romanian Territorial Dispute by reason of annexation by the Romanian royal of Dniester-Pruth interfluve. However, this question was not a consequence of the Romanian elite aspirations to create a so-called “Great Romania”. Additionally, it should be noted that without the support of Western powers, which since the end of World War One sought to quell the global communism and its main bastion – Soviet Russia, Romania never would have dared to think about the transition from the dream of “unification of all Romanian lands” to its implementation. Incidentally, it was the desire of the bourgeois world of the suppression of Soviet power in Russia, and the intention of the West to weaken Russia’s geopolitical potential, having amassed against her a wide coalition, with the participation of all so-called “limitrophe countries”, including Romania. Thus Bessarabian question had spawned. Romania has allowed to seize Bessarabia as a payment for “struggle against Bolshevism”.

In this sense Bessarabian had reflected both a clash of interests of various international actors and different vectors of development of international relations. These should include: the fight against “global communist revolution” and the creation of “sanitary cordon” against the penetration of Bolshevism in the West, geopolitical aspirations of leading western powers in order to obtain a convenient staging ground for ousting Russia to the east and the control over the Danube delta, plans of Bucharest to form “Greater Romania”, as well as the inevitable subordination of the expanded Romanian state to the interests of the victorious powers in World War II.

* *Sergiu NAZARIA* – doctor în istorie, doctor habilitat în politologie, conferențiar la IRIM.

** *Victor STEPANIUC* – doctor în istorie.

Victoria Revoluției din Octombrie din Rusia a trezit spaima și ura în lumea capitalistă. „În țările aliate, – scria Lloyd George, – mai ales în rândurile claselor avute, se făcea simțita o ură de nestăvilit, născută de o groază veritabilă în fața bolșevismului”¹. Revoluția era urâtă, în primul rând, deoarece liderii ambelor coalitii antagoniste tindeau să ducă războiul „până la sfârșitul victorios”. Pacea „fără anexiuni și contribuții”² le lipsea de profiturile militare colosale și de viitoarea dobândă de război.

În al doilea rând, drept continuare a celui dintâi, o importanță nu mai mică o avea și pericolul destrămării Antantei și prăbușirii Frontului de Răsărit. În acest sens, Alianții occidentali erau interesați în păstrarea Rusiei în război, iar pentru aceasta trebuiau susținute toate forțele antibolșevice și acordat un ajutor complex acestora în scopul răsturnării Guvernului sovietic.

Cercurile guvernante ale țărilor capitaliste se temeau și de influența morală a Revoluției din Octombrie asupra mișcării muncitorești internaționale și a luptei de eliberare a popoarelor înrobite. Statul sovietic, care numai prin faptul existenței sale revoluționariza lumea întreagă, se transformă într-un centru de atracție a tuturor exploataților de pe planetă. Guvernul bolșevic a naționalizat proprietatea cetățenilor străini în Rusia și a refuzat să plătească vechile datorii. Aceasta însemna pierderea aproximativ a 16 mlrd. ruble aur de către capitaliștii străini. Deci, tendința de a-și recupera pagubele, de asemenea, a împins imperialismul mondial la o intervenție antisovietică.

Ura de clasă de neîmpăcat față de statul sovietic s-a manifestat din primele zile ale revoluției. Ea și-a găsit expresia concretă în amestecul direct în afacerile interne ale Republicii sovietice, în organizarea intervenției militare cu scopul de a răsturna Puterea sovietică și de a restaura orânduirea burghezo-moșiereasca. Principalul motiv al intervenției era frica ca revoluția din Rusia să nu se răspândească asupra întregii Europe sleite de război. „Revoluționari fanatici care visează să cucerească lumea întreagă cu forța armelor”³ – astfel i-a caracterizat pe bolșevici premierul englez D. Lloyd George.

Iată cum, în opinia istoricului moldovean I. Levit, vedeau situația creată cercurile diriguitoare românești: „Ca și conducătorii altor state burgheze, guvernatorii României regale au fost șocați de vestea despre răsturnarea Guvernului provizoriu și

venirea bolșevicilor la putere în Rusia. Nu fără temei ei se temeau că decretul despre pace și despre pământ adoptate de Congresul II al Sovietelor din toată Rusia vor genera un nou val de manifestații revoluționare ale soldaților ruși și vor influența țărani și muncitorii români. Regele Ferdinand și apropiații lui au fost cuprinși de spaimă pentru soarta monarhiei și a ordinii social-economice din țară. Ei erau foarte mult îngrijorați și de faptul că ieșirea Rusiei din război și plecarea trupelor ruse de pe Frontul român vor cauza distrugerea armatei române de forțele armate ale Puterilor Centrale”⁴.

În esență, sunt identice și concluziile istoricului american, membru de onoare al Academiei Române Keith Hitchens: „Posibilele repercursiuni ale revoluției [din martie] asupra soldaților și țăranilor români au stârnit neliniște reală în cercurile guvernamentale. Mulți politicieni se temeau că epidemia se va răspândi repede din Rusia, peste Prut... Dar s-a ivit un nou pericol. La sfârșitul verii lui 1917, evenimentele revoluționare din Rusia amenințau să dezorganizeze frontul de luptă și să submineze stabilitatea socială și politică din Moldova. În timp ce soldații ruși, oboșiți de război, erau din ce mai mult atrași către cauze radicale prin promisiuni de dreptate socială și economică, Brătianu și regele se temeau că astfel de idei vor submina hotărârea soldaților țărani români de a lupta. Revoluția bolșevică din noiembrie a agravat criza”⁵.

În evenimentele revoluționare ruse însă elita oligarhică românească a presupus și anumite profituri proprii – posibilitatea realizării „proiectului României Mari”. Iată ce scria în memoriile sale în legătură cu aceasta ministrul român de atunci I.G. Duca: „Descompunerea frontului rusesc nu mă sperie, dimpotrivă – mă bucură. Rusia prăbușindu-se, noi vom putea ocupa în curând Basarabia și fiindcă cu Rusia sau fără Rusia, în cele din urmă tot vor birui aliații, la sfârșitul războiului vom lua și Ardealul și, astfel, din aceste lupte și din această restricte va ieși ceea ce n-am îndrăznit să sperăm nici în visurile noastre cele mai înflăcărâte: unirea tuturor românilor de la Nistru până la Tisa”⁶.

Intervenționiștii și-au găsit aliatul în persoana contrarevoluției ruse și a elitelor guvernatoare ale statelor vecine Rusiei, inclusiv România. Pe întinșurile gigantice ale fostului imperiu țarist s-a declanșat un crunt război civil⁷. Acest război s-ar fi terminat relativ repede, fără pierderi omenești co-

¹ Ллойд Джордж Д. Правда о мирных договорах. Т. 1. С. 277.

² Vezi conținutul acestei concepții: Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 35. С. 13-16.

³ Боффа Дж. История Советского Союза. Т. 1. М., 1990. С. 108.

⁴ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 77-78.

⁵ Bărbulescu M., Deletant D., Hitchens K. etc. Istoria României. P. 418.

⁶ Duca I.G. Memorii. Vol. 3. Războiul (1916-1917). Partea I. P. 273.

⁷ Diaconu C.S. Roșii și Albi. // Dosarele istoriei. 2000, Nr. 3.

losale⁸ și n-ar fi cuprins majoritatea teritoriului țării, dacă contrarevoluția internă nu primea un ajutor masiv militar, politic și economic din partea imperialismului străin.

Intervenția antisovietică deseori este comparată prin analogie cu presingul militar pe care la timpul său l-a înfruntat Revoluția franceză. După părerea noastră are dreptate Dj. Boffa, care consideră că „intervenția în Rusia se caracterizează prin niște trăsături speciale, care o fac asemănătoare cu unele conflicte ulterioare din secolul nostru, și nu în ultimul rând cu războiul din Vietnam. Întâi de toate, acesta era un război nedeclarat, ce permitea țărilor participante la el să ocolească procedurile constituționale, necesare pentru dezlănțuirea conflictului armat. Cuvântul «război» în genere nu se pronunță în glas; însuși Churchill mai târziu ironiza în legătură cu aceasta. Se nega chiar faptul că e vorba despre un amestec. Maximum – acesta era un «ajutor», necesar atât pentru «stabilirea unui guvern democratic», cât și pentru acordarea timpului guvernelor locale «pentru a rezista contra bolșevicilor»⁹.

La intervenția antisovietică au participat într-o măsură sau alta toate statele mari capitaliste și o mare parte a țărilor mici. Principalii organizatori și participanți la intervenție au fost Anglia, Franța, Japonia și SUA. Centrul organizatoric al pregătirii și planurii întregii politici antisovietice a devenit Consiliul militar suprem al Antantei, creat la 7 noiembrie 1917. Conferința de la Paris al Consiliului suprem, ce s-a deschis la 28 noiembrie 1917, a pus începutul examinării politicii intervenției armate a aliaților împotriva statului sovietic: „...Aliații vor lua măsuri pentru a stabili... un control real asupra cursului politicii externe rusești”¹⁰.

La 23 decembrie 1917 a fost încheiată o convenție secretă anglo-franceză „Despre raioanele viitoarelor operații ale trupelor britanice și franceze pe teritoriul Rusiei”¹¹, prin care Rusia era împărțită în zone de influență. În zona engleză intrau Caucazul și regiunile căzăcești ale râurilor Cuban și Don, în cea franceză – Ucraina, Basarabia, Crimeea. Încă la 8 noiembrie, cabinetul englez, la o ședință extraor-

dinară a examinat posibilitatea acțiunilor antisovietice ale armatelor române în colaborare cu atamanul căzăcesc răzvrătit A.M. Kaledin¹².

La această ședință, ambasadorul român a confirmat acordul guvernului său de a lua parte împreună cu acest general albgardist la campania contra Puterii sovietice¹³. În aceeași zi consilierul președintelui Wilson pe problemele internaționale, colonelul House, în cadrul unei ședințe comune cu primul ministru englez Lloyd George și ministrul de externe al Majestății Sale Balfour a făcut o propunere de „a sfătui România să colaboreze cu orice forțe aliate [antisovietice] combatante, aflate în apropierea teritoriului” Rusiei¹⁴.

La 10 noiembrie 1917, președintele Wilson personal a stimulat România în favoarea participării la lupta antisovietică și în schimbul acestui lucru i-a făgăduit să sprijine la viitoarea conferință de pace pretențiile ei asupra Basarabiei¹⁵. Drept că a făcut acest lucru într-o formă prea generală, fapt care l-a dezamăgit pe premierul român I. Brătianu, dornic de o creștere teritorială a României din contul Basarabiei. Astfel, „într-o notă trimisă la Iași, pe 28 noiembrie, [Wilson] a promis că își va pune în joc toată influența pentru integritatea României ca națiune liberă și independentă”¹⁶.

Ideea luptei comune a României regale și a lui A.M. Kaledin contra bolșevicilor a fost sprijinită și de guvernul lui Clemenceau¹⁷. El a aprobat oficial propunerea ambasadorului român la Paris de a folosi prizonierii transilvăneni, aflați pe teritoriul Rusiei în lupta cu Puterea sovietică¹⁸. Evident că fără acor-

⁸ Pierderile totale demografice ale Rusiei în anii războiului civil pe front și în spatele frontului (în lupte, de foame, epidemii și teroare) au constituit 8 mln de oameni. // Гареев М.А. Об объективном освещении военной истории России. // ННИ, 2006, № 5. С. 33.

⁹ Бoffa Дж. История Советского Союза. Т. 1. С. 108.

¹⁰ Штейн Б.Е. «Русский вопрос» на Парижской мирной конференции (1919-1920 гг.) М., 1949. С. 27.

¹¹ Ibid. С. 28-29; История международных отношений и внешней политики СССР. Т. 1. М., 1967. С. 60; История внешней политики СССР. Т. 1. М., 1976. С. 72; Соловьев О. Ноябрь 1917 г. Как Англия и Франция делили Россию. // Межд. жизнь. 1997, № 10.

¹² Vezi: Архив полковника Хауза. Т. 3. М., 1939. С. 169; Антонюк Д.И. и др. Предательская роль «Сфатул Цэрий». С. 140; Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 76; Антонюк Д.И., Афтенюк С.Я., Есауленко А.С. «Сфатул Цэрий» – антинародный орган. С. 76.

¹³ Архив полковника Хауза. Т. 3. С. 169.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Гиршфельд А. О роли США в организации антисоветской интервенции в Сибири и на Дальнем Востоке. // Вопросы истории. 1948, № 8. С. 11.

¹⁶ Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. Diplomația lui I.C. Brătianu. Iași, 1995. P. 40.

¹⁷ Foarte activ în acest sens era șeful misiunii militare franceze la Iași, generalul A. Berthelot. // Vezi: 1918 la Români. Documente externe. Vol. 2. București, 1983. P. 103.

Cercetătorul american Sherman David Spector, în legătură cu aceasta, menționează că ambasadorul francez „Saint-Aulaire și Berthelot l-au sfătuit [pe Brătianu], în atare condiții (de adâncire în Rusia a revoluției proletare – n.a.), să trimită trupe la Chișinău pentru a izgoni trupele bolșevice. Într-o acțiune pe care istoricii sovietici o numesc prima intervenție armată a Aliaților în Rusia, România a ocupat Basarabia”. // Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 44.

¹⁸ Vezi: Антонюк Д.И. и др. Предательская роль «Сфатул Цэрий». С. 141; Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 76; Антонюк Д.И., Афтенюк С.Я., Есауленко А.С. «Сфатул Цэрий» – ан-

dul aliaților occidentali clica regală care guverna România niciodată nu s-ar fi hotărât să ocupe Basarabia.

Despre acest lucru, la 4 februarie 1921, Guvernul sovietic i-a radiografiat Guvernului Majestății Sale: „Fără un sprijin activ din partea guvernelor țărilor Antantei, acțiunile militare ale Poloniei contra Rusiei ar fi fost imposibile și n-ar fi fost răpită Basarabia”¹⁹. Constatarea dată a guvernului sovietic este totalmente susținută de istoricul moldovean A.G. Morari, care afirmă că „guvernele Angliei și Franței și alți organizatori și participanți la intervenția armată antisovietică i-au acordat ajutor României pentru a realiza agresiunea sa” și și-au „dat acordul pentru anexarea ținutului de către România ca răsplată pentru participarea la intervenția antisovietică”²⁰.

Nu trebuie de ignorat însă faptul că situația guvernului lui I.I.C. Brătianu* era foarte dificilă în legătură cu ieșirea Rusiei din război, pe când România în conformitate cu tratatul din 1916 cu Antanta era datoare să lupte împotriva țărilor blocului german până la sfârșit. „Teama de o înfrângere totală însă și ocuparea de către inamic a întreg teritoriului țării în cazul descompunerii armatei ruse și părăsirii de către ea a pozițiilor ocupate pe front a generat în sânul cercurilor guvernante române o nouă dorință de a încheia pacea separată cu germanii și aliații lor”²¹.

Această concluzie este confirmată și de N. Iorga care menționează că încă la sfârșitul anului 1916 primul ministru și-a pierdut orice încredere launtrică și a declarat deschis că ar fi o mare fericire de a încheia pacea”²². El scria că Brătianu și alți miniștri sunt total demoralizați²³. I. Duca, de asemenea, mărturisește că premierul Brătianu spera că puterile aliate vor avea o poziție favorabilă față de situația României care s-a pomenit între revoluție și o posibilă ocupație germană²⁴: „El socotea că rolul nostru militar era terminat, că aliații trebuiau s-o înțeleagă și să ne dea dezlegarea cuvenită”²⁵. Pentru a încuraja oligarhia română cuprinsă de panică, la 9/22 noiembrie 1917, din numele regelui englez lui

Ferdinand i-a fost expediată o telegramă în care se promitea ajutor²⁶. Cu o cerere categorică către România de a continua războiul, s-a pronunțat și guvernul francez²⁷.

În același timp, însă sub influența Decretului despre pace, soldații ruși, fără a aștepta sfârșitul războiului, pe sectoarele lor au inițiat tratative cu inamicul de încheiere a armistițiului. La 17/30 noiembrie generalul A. Averescu menționa în agenda sa: „Rușii au început deja în cele mai multe părți ale frontului tratativele pentru armistițiu; pe alocuri a fost chiar încheiat”²⁸. În același context, I. Duca scria că „generalul Șcerbaciiov îi comunică lui Brătianu că nu mai poate stăpâni situația și că e pus în alternativa de a părăsi comandamentul sau de a propune el însuși armistițiu”²⁹. Și aici calculele guvernărilor români au coincis cu opinia lui Șcerbaciiov. Temându-se de radicalizarea continuă a armatei ruse, Duca menționa: „În asemenea condiții să continui a refuza iscălirea armistițiului ar fi însemnat să ai peste câteva zile anarhia rusească pe teritoriu și înaintarea germanilor – adică dezastrul complet și definitiv. În schimb, a iscăli armistițiu însemna a câștiga timp, a da generalului D.G. Șcerbaciiov puțința să-și păstreze comanda... și a vedea în răstimp dacă nu se poate reconstrui un front cu ucrainenii* și cu A.M. Kaledin sau nu se petrece vreo schimbare politică în interiorul Rusiei”³⁰.

În acest context se cere o lămurire: procesele ce aveau loc în armata rusă aveau un caracter stihic și comitetele soldățești întreprindeau măsuri pentru încetarea dezordinilor. Astfel, comitetul revoluționar al armatei a 9-a a cerut asigurarea trecerii libere a unităților ei în patrie, garantând în așa caz „un comportament calm al trupelor ruse”³¹. După cum ne vom convinge în continuare însă, anume guvernul regal a întreprins un pas fără precedent, dezarmând trupele ruse în retragere și expropriindu-le rezervele de alimente și furaj³², conștient agravând situația prin aceasta.

Guvernul sovietic a încercat să introducă un element de organizare în acest proces. În primul rând printre trupe a fost răspândit ordinul comandantului

тинaродный орган. С. 76-77.

¹⁹ Чичерин Г.В. Статьи и речи по международной политике. М., 1961. С. 12.

²⁰ Афтенюк С.Я., Морарь А.Г. Действительность и измышления фальсификаторов. С. 28.

* Conducătorul delegației austro-ungare la tratativele de pace, ministrul imperial de externe contele Czernin l-a descris pe Brătianu ca pe un „minciunos incorigibil”. // Vezi: Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 33.

²¹ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 79-80.

²² Iorga N. Istoria românilor. Vol. X. București, 1939. P. 377.

²³ Iorga N. Memorii. Vol. 1. P. 174.

²⁴ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 8.

²⁵ Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 13.

²⁶ 1918 la Români. Documente externe. Vol. 2. București, 1983. P. 1016.

²⁷ Ibid. P. 1017; Фош Ф. Воспоминания (война 1914-1918 гг.). М., 1939. С. 213.

²⁸ Averescu A. Notițe zilnice. P. 245.

²⁹ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 13; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 18.

* Se are în vedere Rada Centrală Ucraineană.

³⁰ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 13; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 18-19.

³¹ Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 170.

³² Борьба за власть Советов в Молдавии. С. 239.

suprem N.V. Krâlenko despre trecerea comandamentului în mâinile comitetelor, ocolind cartierele armatelor și pe cel al frontului. După el a urmat dispoziția „de a lua alimentele în baza chitanțelor de rechiziție a Comitetelor militar-revoluționare, echivalente cu obligațiile guvernamentale. În cazul ciocnirilor cu trupele române de a-și face drum cu arma în mână”³³. Cu regret, partea română era lipsită de intenții pașnice față de Rusia.

I. Brătianu și părtașii lui împreună cu D.G. Șcerbaciiov întreprindeau eforturi sporite pentru încheierea armistițiului cu scopul înăbușirii „anarhiei”. La 19 noiembrie (1 decembrie) 1917 cartierul armatei române a început pregătirile pentru distrugerea trupelor ruse bolșevizate. Fără acordul englezilor și francezilor însă românii nu puteau încheia armistițiul, deoarece aceasta ar fi însemnat încălcarea tratatului cu Antanta din 1916 și lipsirea de dreptul la teritoriile prevăzute de el. De aceea, la 20 noiembrie (2 decembrie), el a expedit la Londra și Paris două telegrame, încercând să-i convingă pe aliații occidentali că în caz de neîncheiere a armistițiului cu nemții, acest lucru va fi făcut de comandantul sovietic care va veni în schimbul lui Șcerbaciiov³⁴.

Concomitent, liderii români nici pentru o clipă nu puneau sub semnul întrebării faptul că ei, până la sfârșit, și-au îndeplinit datoria față de Antanta și chiar au salvat-o de catastrofă, de aceea, după înfrângerea Germaniei, aliații pur și simplu erau obligați să-și îndeplinească obligațiile asumate față de România. Această teză era deschis expusă de către guvernul de la Iași în acele zile, iar mai târziu în memoriile activiștilor români: „De noi, Aliații nu se pot plânge. Contribuția noastră în lupta comună a fost însemnată. Grație intervenției noastre Verdun a putut fi scăpat și frontul occidental ușurat un an de zile prin numeroase divizii germane trimise împotriva noastră. Cât privește drepturile noastre, le-am plătit îndeajuns cu sângele nostru. 800000 de morți era un tribut suficient pentru valorificarea revendicărilor noastre naționale. Așa fiind, Brătianu considera că datoria Aliaților e să înțeleagă că nu mai putem, că nu mai trebuie, că nu e drept să mai continuăm lupta și prin urmare să ne autorizeze ei să depunem armele...”

Nu e evident că [pacea cu blocul austro-german] ne-a fost impusă din vina altora, că nu am voit-o, că a trebuit s-o suferim ca o tristă fatalitate? Ea nu poate deci avea nici o valoare. Puterile Aliate trebu-

ie pur și simplu s-o considere ca nulă și neavenită și orice s-ar întâmpla să ne considere pe noi până la pacea generală aliați”, respectând „integritatea drepturilor ce derivau din tratatul nostru de alianță. Acesta era punctul de vedere al lui Brătianu”³⁵.

Trebuie de menționat că acordul scris al ambasadorilor Antantei la Iași, îngrijorați de bolșevizarea armatei ruse³⁶, Brătianu l-a primit încă în ziua aceea³⁷ și era convins că va primi și acceptul guvernelor aliate de a ieși din război³⁸. Fără a aștepta până aceasta se va întâmpla, la 21 noiembrie (4 decembrie) a fost emis ordinul lui Șcerbaciiov, coordonat cu guvernul român, despre încetarea focului începând cu ziua următoare³⁹. Făcând o analiză profundă a situației create, I.E. Levit a ajuns la concluzia „că graba, cu care guvernul român insistă asupra încheierii armistițiului cu blocul austro-german, se lămurște inclusiv și cu speranțele că în situația creată se va izbuti alipirea Basarabiei la România”⁴⁰.

Această concluzie este confirmată și de memoriile lui I. Duca: „Pe când se negocia pacea de la București, s-a desfășurat și unirea Basarabiei. Zic s-a desăvârșit fiindcă, de fapt, de când se prăbușise Rusia, această unire era virtual îndeplinită”. Și, după cum am pomenit mai sus, constituirea Sfaturii Țării era interpretată la Iași drept „prologul reînțoarcerii Basarabiei la patria-mumă”⁴¹. El, de asemenea, scria că Basarabia era acel minimum la care sperau în acel timp cercurile guvernatoare românești⁴². Aceste gânduri I. Duca le-a expus și lui N. Iorga⁴³.

³⁵ Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 13-14; despre desfășurarea tratativelor cu blocul austro-german vezi: Kirîțescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 311-323.

³⁶ În decembrie 1917 avea loc procesul bolșevizării armatelor ruse de pe Frontul român, plecarea în masă a soldaților de poziții și s-a intensificat influența lor asupra țărănimii române. // Vezi: Свободная Бессарабия. 1917, 9, 15, 17, 19, 22, 30.12, № 184, 189, 191, 192, 195, 200; Борьба за власть Советов в Молдавии. Сборник документов и материалов. С. 240; .

Astfel, în memoriile sale I. Duca scria că „după iscălirea armistițiului de la Focșani, procesul de bolșevizare și de descompunere a frontului rusesc de la noi a și început să se accentueze cu o îngrijorătoare iuteală. De fapt ne aflăm în fața unei adevărate revoluții bolșevice pe teritoriul nostru”. Și mai mult oligarhia română era înspăimântată de propriul popor, în primul rând de acțiunile țăranilor, influențați de soldații ruși: „drojdia satelor participă pe alocuri la prădăciuni, bolșevicii împărțindu-le vitele și produsele furate”. // Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 30, 31; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 38, 39.

³⁷ Liveanu V. Evenimente imediat premergătoare armistițiului de la Focșani. 1917. // Studii și referate privind istoria României. Partea II. P. 1540.

³⁸ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 14; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 19, 21.

³⁹ Averescu A. Notițe zilnice. P. 249-250.

⁴⁰ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 91.

⁴¹ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 26, 85; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 34, 104.

⁴² Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 26.

⁴³ Iorga N. Memorii. Vol. 1. P. 176-177.

³³ Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 171.

³⁴ Liveanu V. Evenimente imediat premergătoare armistițiului de la Focșani. 1917. // Studii și referate privind istoria României. Partea II. București, 1954. P. 1540.

După cum am mai menționat mai sus însă, cei mai optimiști politicieni, inclusiv Duca, erau convinși că după Basarabia va urma și Transilvania⁴⁴.

La ședința guvernului Brătianu i-a informat pe cei prezenți despre „cerința lui Șcerbaciiov și a aliaților de a intra în luptă cu bolșevicii și adăugă: miniștrii Aliiați i-au declarat că ei consideră aceasta ca fiind cel mai mare serviciu pe care îl putem aduce în cazul de față cauzei Aliiaților, care se trudesă să reconstituie un front româno-ucrainean. Brătianu ne zice pe urmă că este gata să consimtă la această cerere formală, dar cu rezerva expresă că este ultimul serviciu pe care România îl mai poate aduce Aliiaților și, prin urmare, că după aceea el, Brătianu, nu se mai poate obliga față de Aliiați, nici să refuze pacea separată⁴⁵.”

La 22 noiembrie (5 decembrie) însă s-a întâmplat neverosimilul – aliații le-au intezis românilor încheierea armistițiului: „Ne pomenim deodată cu vestea din Paris că Clemenceau e furios, că ne acuză de trădare și că declară nici mai mult nici mai puțin decât că nu ne mai consideră de aliați⁴⁶.” Pentru a-și obține totuși scopurile preconizate, cu două zile mai târziu, Brătianu i-a remis lui Clemenceau la Paris o telegramă în care își amenința vizaviul francez cu „pericolul bolșevic” din interiorul României și pentru a nu admite acest scenariu îl informa că a fost nevoit să scoată trupe de pe linia frontului. El afirma că unicul mijloc de salvare este doar încheierea armistițiului cu scopul de a câștiga timp⁴⁷.

„În fine, – menționează I. Levit, – guvernele puterilor aliate au cedat sub insistența conducerii României și a generalului Șcerbaciiov de a încheia un armistițiu cu inamicul. Argumentele și planurile lor au fost primite «cu înțelegeră», deoarece armistițiu era văzut ca un mijloc de luptă cu bolșevismul. Guvernele statelor Antantei chiar au ajuns la înțelegerea de a-i acorda României ajutoare sub formă de credite... Obiecțiile contra încheierii armistițiului cu inamicul au fost retrase⁴⁸.”

În circumstanțele create și Puterile Centrale i-au acordat României un ajutor real cu scopul desfășurării unei operațiuni militare în vederea cuceririi Moldovei de Est. Încetând ostilitățile pe Frontul român, germanii și austriecii le-au permis românilor

să-și scoată o parte din trupe de pe linia întâi și să le îndrepte în Basarabia. Pe „urme fierbinți”, despre asta scria ziaristul Clod Anet: „România s-a înțeles cu Puterile Centrale și a primit acceptul lor tacit de a ocupa Basarabia⁴⁹.”

La 26 noiembrie (9 decembrie) 1917, comandantul Frontului român rus, generalul D.G. Șcerbaciiov și generalul român A. Lupescu, din numele României, au semnat la Focșani armistițiu cu comandamentul trupelor austro-germane⁵⁰. Aceasta le-a permis românilor să-și elibereze forțele și la 4-9 decembrie să dezarmeze o parte din unitățile ruse bolșevizate⁵¹. În timpul operației nominalizate a fost ucis cu bestialitate comisarul sovietic militar al frontului S.H. Rochal⁵². Unii istorici români negă apartenența autorităților române la această crimă. Astfel, Paul Cernovodeanu afirmă că „executarea lui Rochal, suprimat în secret”, a avut loc „fără știința autorităților de la Iași, din dispoziția membrilor Misiunii militare franceze care... doreau să pună capăt activității nocive a fanaticului lor compatriot⁵³.”

⁴⁹ Anet C. La revolution russe. L'Ukraine traitée separement. Paris, 1919. P. 42.

⁵⁰ Vezi: Cernovodeanu P. Basarabia. Drama unei provincii istorice românești. P. 146; Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 78; Meurs W.P. van. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. P. 81; Левит И.Э. Молдавская республика. С. 97-98.

⁵¹ După cum scria ambasadorul elvețian în România Boissie scopul principal al armistițiului – a câștiga timp în lupta cu bolșevismul – a fost obținut. // 1918 la Români. Documente externe. Vol. 2. P. 1024.

Tot despre aceasta informa Balfour guvernul său în memorandumul de la 27 noiembrie (10 decembrie) 1917. // Vezi: Ллойд Джордж Д. Европейский хаос. М.–Л., 1924. С. 90.

⁵² Mai detaliat despre aceasta vezi: Ходза Н.А. Большевицкий комиссар Семен Рошаль. М., 1952; Иткис М., Ройтман Н. Большевицкий комиссар Семен Рошаль в Молдавии и на румынском фронте. // Днестр. 1959, № 12; Афтенок С.Я. и др. Революционное движение в 1917 году и установление Советской власти в Молдавии. С. 491-493; Левит И.Э. Молдавская республика. С. 131, 133-134; История Молдавской ССР. Т. 2. С. 52-53; Есауленко А.С. Социалистическая революция в Молдавии и политический крах буржуазного национализма. С. 141; Kirîțescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 206.

Unii autori ajung chiar până la răspândirea zvonurilor precum că Rochal avea sarcina să-l aresteze pe regele Ferdinand și să provoace în România revoluția comunistă. // Vezi: Pădureac L. Relațiile româno-sovietice. P. 19-20.

⁵³ Nota redactorului științific: Probabil, istoricul român Paul Cernovodeanu avea în vedere că S. Roșal era francez.

Semion Grigorievici Roșal (25 ianuarie 1896 – 21 decembrie 1917) s-a născut la Sanct-Petersburg într-o familie de comercianți. A învățat în gimnaziul 10 din Petersburg. Fiind membru al unui cerc revoluționar a fost exclus din gimnaziu și a devenit revoluționar profesionist. În 1914 devine membru al PMSDR. În septembrie 1915 Roșal a fost mobilizat și trimis pe Frontul de Nord. În decembrie 1915 a venit în concediu în Petrograd, unde a fost arestat pentru propagandă revoluționară pe front și întemnițat în pușcăria „Kresti”.

A fost eliberat de Revoluția din Februarie și trimis la Kronstadt, unde în martie 1917 este ales președintele comitetului

⁴⁴ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 26; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 34.

⁴⁵ Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 42.

⁴⁶ Ibid. P. 16; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 21; Liveanu V. Evenimente imediat premergătoare armistițiului de la Focșani. 1917. // Studii și referate privind istoria României. Partea II. P. 1545.

⁴⁷ Liveanu V. Evenimente imediat premergătoare armistițiului de la Focșani. 1917. // Studii și referate privind istoria României. Partea II. P. 1543.

⁴⁸ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 96.

Ion Oprea descoperă faptul precum că „Rochal a fost împușcat” deoarece „a încercat să-l asasineze pe Șerbaciov”⁵⁴.

Pentru a dezorganiza și demoraliza soldații revoluționari, autoritățile române și contrarevoluționarii ruși au încetat furnizarea alimentelor și furajului trupelor bolșevizate. Drept consecință, o importanță deosebită a căpătat-o Ungheniul, ca stație de cale ferată cheie la hotarul românesc. Ca răspuns la acțiunile contrarevoluției și îndeplinind dispozițiile CMR al Frontului român, comitetul executiv bolșevizat al Sovietului Ungheni a început să rețină eșaloanele cu încărcătură, predestinate trupelor regale⁵⁵. S-a făcut o declarație că „până când comandamentul trupelor ruse pe Frontul român va continua violarea soldaților revoluționari ai frontului și, dispunând de mari rezerve de intenție, îi va chinui cu foamea, comitetul executiv al Sovietului Ungheni al deputaților muncitorilor și soldaților nu va permite trecerea peste graniță a nici unui vagon pentru armata română”⁵⁵. În așa fel avea loc escaladarea încordării

PMSD(b)R și membru al CE al Sovietului Kronstadt. A jucat un rol determinant în atragerea marinarilor de partea bolșevicilor. În iulie 1917, împreună cu Troțkii, Raskolnikov și alții, Roșal este arestat de către guvernul lui Kerenskii și închis în pușcăriă „Krestii”. A fost eliberat la 26 octombrie (8 noiembrie) 1917 în timpul loviturii de stat din octombrie.

În octombrie 1917 – comisar al unui detașament de soldați și marinari care a înfrânt rebeliunea lui Kerenskii-Krasnov de lângă Petrograd. A participat la ocuparea Cartierului Comandantului Suprem și la asasinarea generalului Duhonin. În decembrie 1917 a fost trimis de Lenin în calitate de comisar al Sovnarcomului pe Frontul Român pentru crearea Comitetului Militar-Revoluționar al frontului.

⁵³ Cernovodeanu P. Basarabia. Drama unei provincii istorice românești. P. 149; vezi de asemenea: Moraru A. Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria. P. 168; Bobeică A. Sfatul Țării. P. 26; .

I. Duca, de asemenea, dă vina pentru asasinarea lui Rochal pe francezi. Iar Iorga scrie despre existența unui comitet rusesc antibolșevic. // Vezi: Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 45; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 56; Iorga N. Memorii. Vol. 1. P. 199, 304.

⁵⁴ Oprea I. România și Imperiul Rus. 1900-1924. Vol. 1. P. 174.

⁵⁵ Nota redactorului științific: Amintirile participanților la aceste evenimente confirmă și completează situația cu aprovizionarea trupelor Frontului Român cu alimente. Membrul CE al Sovietului Ungheni de deputați ai muncitorilor și soldaților N.A. Acikasov comunică: „Comandamentul contrarevoluționar al frontului în frunte cu Șerbaciov a ordonat interdicția de asigurare cu alimente și furaj a trupelor bolșevizate. Ca urmare, multe unități militare de pe Frontul Român sufereau de foame”. Membrul Rumcerodului P.I. Baranov care sosise la Ungheni în prima jumătate a lunii decembrie 1917 „le-a propus organizației de partid și CE al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților să stopeze trecerea prin stația Ungheni a materialelor necesare armatei române, până când comandamentul frontului nu va normaliza aprovizionarea trupelor ruse de pe Frontul Român. El a mai menționat că rezervele de alimente și furaj ale armatei ruse erau atât de mari, încât apare suspiciunea că generalul Șerbaciov pregătește aceste rezerve pentru o luptă îndelungată cu revoluția”. După sosirea lui P.I. Baranov la Ungheni au fost reținute câteva zeci de eșaloane.

dintre „albi” și „roșii” cu implicarea tot mai gravă în conflict a guvernului român.

La 7/20 decembrie, după consultații cu miniștrii și militarii săi și cu trimișii francez, englez, american și italian, Brătianu a anunțat că aliații cer implicarea activă a armatei române în lupta cu bolșevicii (cu toate că, după cum s-a menționat mai sus, acest lucru românii l-au început încă la 4/17 decembrie). El insista asupra sancționării de către puterile aliate a încheierii de către România a păcii separate cu Germania și aliații ei cu păstrarea concomitentă a stipulărilor articolelor tratatului din 1916 cu Antanta⁵⁶.

Decizia guvernului despre inițierea ostilităților contra trupelor sovietice⁵⁷ a fost adoptată și în noap-

La Congresul II al armatei a 6-a ruse, care a avut loc la Galați între 25 noiembrie și 4 decembrie 1917, între comisarul pentru aprovizionarea Frontului Român A.A. Gonțearov și delegatul G.I. Kotovskii a avut loc următorul dialog (reprodus de Gonțearov), început cu întrebarea lui Grigore Ivanovici:

„– De ce mâncăm doar linte? Suntem nevoiți să împărțim pâinea ca în pușcăriie – cu un capăt de ață, tăind felii subțiri. Ferească Domnul să nu fie egale.

Eu am răspuns că vinovat este generalul Șerbaciov. La stațiile de cale ferată de pe râurile Prut, Nistru, Dunăre s-au acumulat multe încărcături pentru front. Nu demult, i-am zis eu lui Kotovskii, am fost convocați de către membrul Rumcerodului Baranov. El direct a declarat că Șerbaciov se străduie să treacă în România cât mai multe materiale. Dușmanii revoluției doresc să acumuleze cât mai multe muniții și alimente pentru trupele contrarevoluționare.

– Iar Dvs., comisar al Rumcerodului, ce-ați întreprins? – a întrebat Kotovskii.

– Noi am luat măsuri. La Ungheni și la alte stații de la frontieră bolșevicii nu permit trecerea vagoanelor în România.

– Acestea trebuie expediate direct în divizii, – a zis Kotovskii. – Voi încerca și eu să vă ajut. Comitetul armatei mi-a propus să vin la Chișinău. Voi activa acolo în Sovietul deputaților. Intră, dacă va fi prea greu – te vom ajuta”. // Ачкасов Н.Г. В прифронтовой полосе. // Из истории борьбы за власть Советов в Молдавии (1918-1920 гг.) Сборник воспоминаний участников. С. 35-36; Гончаров А.А. Шёл отряд по берегу... С. 12-13.

⁵⁵ Vezi: Афтенюк С.Я. и др. Революционное движение в 1917 году и установление Советской власти в Молдавии. С. 494-496.

⁵⁶ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 33, 34; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 43.

⁵⁷ În istoriografia naționalistă românească bolșevicii în general și guvernul sovietic în particular sunt prezentați ca o bandă de criminali inculți și sângeeroși, fără orice sclipire de morală și civilizație, în frunte cu căpetenia lor – „bădăranul” Lenin (vezi de exemplu: Oprea I. România și Imperiul Rus. 1900-1924. Vol. 1). Fiind departe pentru a îndreptăți unele metode aplicate de comuniști în vederea atingerii scopurilor proprii, vom menționa doar că o astfel de interpretare a evenimentelor nu numai că este extrem de simplistă și chiar primitivă, dar nu are nimic comun cu realitatea. Plus la aceasta teroarea roșie, fiind un răspuns înzecit la teroarea albă, a început după 30 august 1918 și nu are nici o tangență cu Basarabia. În ținutul nostru teroarea a fost dezlănțuită nu de bolșevici, ci, după cum am văzut mai sus, încă în ianuarie 1918, adică cu opt luni mai înainte, de autoritățile militare românești de ocupație.

În contextul celor descrise de academicianul Oprea & K⁰ prezintă interes opinia ilustrului diplomat american George Ken-

tea spre 9 decembrie, sancționată de rege. La ora 6 dimineața unitățile românești, sprijinite de cazaci și gaidamaci, au atacat prin surprindere o mică garnizoană bolșevică de la Socola, lichidând-o⁵⁸. Neagu M. Djuvara, devenit mai târziu un diplomat român de vază, scria despre acele evenimente: „Răspunzând la rugămințile reprezentanților Antantei, care au dat asigurări scrise că această operație va fi ultimul efort militar al României pe care ei pot miza, armata română a declanșat deschis operațiuni militare împotriva trupelor bolșevice ce ocupau la acel moment întreg teritoriul Moldovei și Basarabiei”⁵⁹.

Miniștrii și generalii români, aflând despre „victoria” de la Socola, se felicitau reciproc. Erau însă printre ei și personae care apreciau lucrurile mai realist. Astfel, generalul Averescu a înscris în agenda: „Oroare! ...Vom plăti scump în viitor acest pas nesocotit!”⁶⁰. El nici nu-și închipuia cât de aproape

nan despre conducătorul revoluției bolșevice și despre stilul lui de conducere, expusă în renumita lui lucrare despre URSS. Autorul și ideologul doctrinei „îndiguirii comunismului” scrie în cartea sa: „Lenin era «un om foarte uman» în tot înțelesul cuvântului. El s-a născut într-o familie prosperă, a căpătat studii excelente, fiind dotat cu o minte genială. El era lipsit de viciile unui parvenit social, ba din contra, era un concurent destoinic oricărui intelectual. Era totalmente lipsit de complexul inferiorității personale, care îl presa din greu pe Stalin. El niciodată nu-i bănuia pe tovarășii săi, care-i recunoșteau autoritatea, îl respectau și îl iubeau.

Lenin își forma relațiile în baza încrederii și respectului, pe când Stalin era nevoit să-și conducă subalternii, ținându-i în groază. Anume aceste calități i-au permis lui Lenin să conducă mișcarea așa cum el a plăzmuț-o, realizând scopurile comune și lăsând la o parte interesele personale. Dar așa cum potențialul intelectual al partidului era în primul rând rezultatul muncii lui, el niciodată n-a avut nevoie să se folosească de acele metode murdare pe care permanent le practica Stalin... Creând leninismul în conformitate cu aspirațiile sale și folosind în același timp moștenirea lui Marx, Lenin nu se temea s-o folosească așa cum dicta situația politică. Din această cauză el întotdeauna, cu obiectivitate, asculta și examina argumentele și inițiativele acelor oameni care împărtășeau încrederea lui în echitatea revoluției ruse din octombrie 1917. Ei intrau liber la el și se împărtășeau cu gândurile. Și ce-i caracteristic – aceste gânduri Lenin le interpreta în acel spirit în care ele erau propuse, însă le răspundea critic și cu o inteligență de neîntrecut în istoria mișcării socialiste. Oamenii nu simțeau nici o frică pentru opiniile lor...

O așa metodă în relațiile cu colegii de partid genera stabilirea unui climat umanist în eșaloanele supreme ale regimului sovietic în timpul vieții lui Lenin... În aceste condiții, atât timp cât puterea absolută a lui Lenin era trainică, în mijlocul administrației lui domneau o astfel de inițiativă și responsabilitate pentru acțiunile sale care n-au fost niciodată chiar nici în cele mai bune zile ale domniei lui Stalin. Prin aceasta se lămurăște flexibilitatea și înalta măiestrie a diplomației leniniste”. // Кеннан Д. Россия и Запад при Ленине и Сталине. // Сталин. Рузвельт. Черчилль. Де Голль. Политические портреты. Минск, 1991. С. 19-20.

⁵⁸ Vezi: Dusa I.G. Memorii. Vol. 4. P. 46-52; Антонюк Д.И. и др. Победа Советской власти в Молдавии. С. 219-220.

⁵⁹ Citat după: Левит И.Э. Молдавская республика. С. 132.

⁶⁰ Averescu A. Notițe zilnice. P. 265; Averescu A. Notițe zilnice din război. Vol II. 1916-1918 (Războiul nostru). București, 1992. P. 255.

era de adevăr...

Aflând despre arestarea Comitetului militar-revoluționar al Frontului român, asasinarea lui Rochal, ocuparea Leovei și a unor sate basarabene din stânga Prutului și executarea de către români a membrilor revcomului din Leova⁶¹, CPAE s-a adresat la 16/29 decembrie 1917 guvernului român prin intermediul ambasadorului său Diamandi cu o notă de protest⁶². Nici un răspuns satisfăcător însă la această notă n-a urmat⁶³ și atunci, la 31 decembrie, Guvernul sovietic i-a transmis Guvernului român prin radiou un ultimatum cu cererea de încetare a unor astfel de acțiuni și de pedepsire a celor vinovați de ele. A urmat preîntâmpinarea că „lipsa răspunsului la cererea noastră pe parcurs de 24 de ore va fi interpretată în calitate de rupere a relațiilor și atunci vom aplica cele mai hotărâte măsuri militare”⁶⁴.

Deoarece nici după aceasta nimic nu s-a schimbat, la indicația lui V.I. Lenin, la 31 decembrie / 13 ianuarie 1918, a fost arestată și închisă în cetatea Petropavlovsk întreaga componență a ambasadei

⁶¹ La începutul lunii decembrie autoritățile române au trimis peste Prut la Leova un detașament armat, însă datorită rezistenței băștinașilor a fost nevoit să se retragă. În timpul ciocnirilor a fost ucis un ofițer român și răniți doi soldați. Peste două zile orașul a fost ocupat de două regimente românești, înarmate cu mitraliere, care au dizolvat Sovietul de la Leova și au împușcat cinci părtași ai Puterii sovietice, inclusiv președintele comitetului executiv I. Nestrat. Comandamentul român a interzis evacuarea cadavrelor celor executați. // Vezi: ANRM, F. 919, Inv. 2, D. 2, f. 41; Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции (1917-1920). Сборник документов. С. 19-20; Борьба за власть Советов в Молдавии. Сборник документов. С. 234, 235, 237, 273, 276.

⁶² Документы внешней политики СССР (далее: ДВП СССР). Т. 1. М., 1957. С. 66-67; Известия ВЦИК. 1917, 19 декабря. Уни încearcă să prezinte aceste evenimente, inversându-le: «La 1/14 decembrie 1917, la Leova, bande înarmate rusești au atacat garda militară românesacă. A fost necesară intervenția unui detașament al armatei române». // Pădureac L. Relațiile româno-sovietice. P. 20.

Totodată, stimata noastră autoare nici măcar nu încearcă să răspundă la întrebarea logică: Ce căuta glorioasa „gardă militară românesacă” pe teritoriul statului vecin? În afară de aceasta cu cei care au invadat Moldova, – pe atunci parte componentă a Rusiei, – s-au confruntat localnicii și nu „bande înarmate rusești”. De asemenea, lipsește răspunsul și la altă întrebare: Cui i-a „fost necesară intervenția unui detașament al armatei române”? Cine l-a invitat? Și în acest caz, ca și în multe altele, adevărul istoric este înlocuit cu niște povești în numele triumfului „patriotismului românesc”.

⁶³ În nota sa de răspuns Bucureștii a declarat că nu dispune de informații despre evenimentele de la Leova, iar ceea ce s-a întâmplat la Iași era prezentat drept o apărare a populației românești de fărâdelegile trupelor ruse în retragere. Legăturile cu RPU și Kaledin erau lămurite de necesitatea achiziționării alimentelor. // Советско – румынские отношения 1917 – 1941. Документы и материалы в двух томах. Т. 1: 1917-1934. М., 2000. С. 12-13.

⁶⁴ Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 50. С. 409, примечание 28; ДВП СССР. Т. 1. С. 79; Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 194, 195; Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. 1. P. 9-10.

și misiunii militare române la Petrograd în frunte cu Diamandi⁶⁵. La Odesa au fost arestați consulul român și întreg personalul consulatului⁶⁶. La 1/14 ianuarie 1918, decanul corpului diplomatic de la Petrograd, ambasadorul SUA Francis însoțit de un grup de diplomați l-a vizitat pe Președintele Sovnarcoului Lenin, i-a făcut o declarație referitor la trimisul român și i-a înmânat un memorandum semnat de diplomați din 20 de țări⁶⁷.

La protestul corpului diplomatic, acreditat la Petrograd, diplomații români au fost eliberați și expulzați din Rusia, însă relațiile diplomatice au fost întrerupte pentru 16 ani⁶⁸. Cunoscutul istoric și publicist român, pătaș convins al „unirii Basarabiei cu patria-mumă”, C. Kirițescu, menționează în legătură cu aceasta: „La 26 ianuarie, în urma intervenției trupelor române în Basarabia, guvernul Sovietelor rupe relațiile cu România”⁶⁹. La Iași însă nu s-a reacționat la această decizie. „Nu ne-a emoționat deloc această declarație, – își amintea Duca. – ...Ne dădeam seama că soldatul rus refuză să se bată... Prin urmare, declarația de război a guvernului bolșevic era un gest fără consecințe practice, la care, după cât îmi amintesc, nici nu ne-am dat osteneala să răspundem”⁷⁰.

Guvernul României, simțind susținerea Antantei și a Puterilor Centrale, la 4/17 ianuarie, a luat decizia de a începe un război nedeclarat cu Rusia și deja peste trei zile trupele lui trec Prutul. Acest gând îl susține și istoricul Ion Țurcanu: „Atitudinea marilor puteri a creat cadrul general, favorabil pregătirii și realizării Unirii”⁷¹. Este adevărat că aliații încercau să-și mascheze intențiile reale în cadrul acestei acțiuni. Astfel, trimisul francez la Iași Saint-Aulaire, la 5/18 ianuarie, îi telegrafia consulului Sarrée

la Chișinău: „Toți colegii mei, trimișii altor puteri aliate și eu, de asemenea, suntem împuterniciți să vă declarăm oficial că intrarea trupelor române în Basarabia este o acțiune pur militară cu scopul asigurării normale a spatelui frontului ruso-român în corespundere cu regulile existente în toate statele beligerante. Din această cauză intrarea trupelor române în Basarabia nu poate influența nici situația politică existentă din Basarabia, nici viitorul acestei țări”⁷². Este clar că aceste cuvinte aveau menirea să inducă în eroare opinia publică moldovenească și întreaga populație a ținutului care aproape unanim se pronunța contra intrării trupelor române pe teritoriul Basarabiei și era pentru păstrarea Moldovei în componența Rusiei. În realitate aceasta a servit în calitate de paravan a intervenției românești împotriva Rusiei Sovietice, iar Basarabia era privită de Antanta în calitate de „recompensă” oligarhiei române pentru lupta cu bolșevismul.

În acest plan este cazul să atragem atenția asupra unui aspect important din cadrul chestiunii studiate. Este vorba despre faptul, și în continuare nu o singură dată ne vom convinge, că atât diplomația română din perioada interbelică, cât și istoriografia românească din zilele noastre, contrar faptelor reale, într-un mod fățarnic neagă participarea României regale la intervenția antisovietică. În primul rând, noi deja am adus destule fapte care demonstrează contrariul și încă le vom aduce. În al doilea rând, nu trebuie ignorate nici unele mărturii ale guvernărilor români în folosul tezei despre participarea activă a oligarhiei românești la intervenția împotriva statului sovietic.

Astfel, în ianuarie 1918, respingând cererea celor patru ambasadori occidentali de a relua acțiunile militare contra blocului german, premierul I. Brătianu a declarat că, urmând un sfat analogic, România deja atacaseră bolșevicii în Basarabia⁷³. Și aceasta nu e unica mărturisire de acest fel. După cum menționează americanul Sh. D. Spector, luând cuvântul la Conferința de pace de la Paris și încercând să „acumuleze punctaj” în ochii Consiliului celor Patru, Brătianu „s-a lăudat [că România] avea meritul de a fi primul stat Aliat care luptase cu bolșevicii. El respectase apelul Aliatilor de a ocupa Basarabia”⁷⁴.

La 10/23 ianuarie CEC al Rumcerodului a făcut o declarație oficială consulatelor francez, englez și român la Odesa, în care a calificat acțiunile guvernului regal drept o „încălcare mișească a dreptului internațional” și s-a adresat diplomaților cu rugămintea „de a întreprinde pași pentru a influența

⁶⁵ Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 50. С. 23; Правда. 1918, 3 января; Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. 1. P. 10-11; Cernovodeanu P. Basarabia. Drama unei provincii istorice românești. P. 149; Kirițescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 214; Adauge M., Danu E., Popovschi V. Mișcarea națională din Basarabia. P. 74-75.

⁶⁶ Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 87.

⁶⁷ Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. 1. P. 11; За власть Советскую. Борьба трудящихся Молдавии против интервентов. С. 19; ДВП СССР. Т. 1. С. 82-84; Adauge M., Danu E., Popovschi V. Mișcarea națională din Basarabia. P. 75.

⁶⁸ Vezi: Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 50. С. 24; ДВП СССР. Т. 1. С. 89-90, 713; Unirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord cu România. 1917-1918. Documente. P. 140-141; Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 30-45; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 56, 58; Kirițescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 215; Cernovodeanu P. Basarabia. P. 149, 151.

⁶⁹ Kirițescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 215.

⁷⁰ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 47; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 58.

⁷¹ Țurcanu I. Unirea Basarabiei cu România. P. 165.

⁷² Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 207.

⁷³ Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 45.

⁷⁴ Ibid. P. 109.

guvernul român de a-și retrage imediat trupele în afara hotarelor Republicii Federative Ruse”. În ziua următoare a fost publicată o notă de protest a CEC al Rumcerodului adresată guvernului României, în care au fost acuzate acțiunile lui față de unitățile militare ruse. În ea, de asemenea, a fost înaintată cererea „retragerii trupelor române în afara hotarelor Republicii Federative Ruse”⁷⁵. Răspunsul consulilor se reducea la ideea că nu s-a întâmplat nimic serios, ci doar au avut loc doar niște incidente mici și neînsemnate⁷⁶.

Începând intervenția antisovietică, românii dezgoleau frontul împotriva armatelor austro-germane, însă comandamentul lor în frunte cu feldmareșalul von Mackensen i-a asigurat că trupele lui nu vor întreprinde vreo ofensivă pe front. În paralel, germanii, pentru a urgenta realizarea scopurilor, au aplicat politica „biciului și zăhărelului”: pe de o parte propuneau românilor Basarabia în schimbul semnării imediate a unei păci separate favorabile lor (adică germanilor)⁷⁷, inclusiv cedarea Dobrogei⁷⁸, pe de alta, îi șantajau cu încălcarea condițiilor armistițiului de la Focșani prin scoaterea diviziilor de pe front și trimiterea lor în Basarabia. Șeful cartierului lui Mackensen, generalul Hell, a declarat că, ținând cont de interesele României, Germania a demonstrat „nobleță” și nu s-a folosit de acest fapt, permițând guvernului lui Brătianu să-și realizeze planurile sale politice⁷⁹.

Sărind peste evenimente, vom menționa că, conform mărturisirilor lui Marghiloman⁸⁰, la 14/27 februarie 1918, în timpul tratativilor României cu blocul austro-german, nemții neoficial i-au asigurat pe români că pozițiile lor față de Puterea sovietică sunt identice: „Anarhia rusească a stabilit un fel de cofraternitate. Voi luptați contra bolșevicilor în Basarabia, noi vom intra în Ucraina contra lor: avem acum aceleași interese”⁸¹. Acest lucru a fost confirmat de premierul român și la 23 martie / 5 aprilie în timpul „tratativelor” lui cu liderii Sfatului Țării

(I. Inuleț, P. Halippa, D. Ciugureanu⁸², la care în această zi s-a asociat și C. Stere) la Iași despre condițiile „unirii”, când el le-a făcut cunoscută delegaților „parlamentului basarabean” poziția Puterilor Centrale care nu ridicau nici o obiecție la „unirea” Basarabiei cu România⁸³.

Concluzia noastră se confirmă și de alte fapte. Astfel, în timpul aceluiași tratative cu nemții, încercând să obțină niște condiții mai bune de pace, prim-ministrul român A. Averescu i-a declarat ministrului german de externe R. Kühlmann că „Basarabia este total infectată de bolșevism și alipirea ei la regat este periculoasă”. La aceasta, Kühlmann i-a răspuns cu un maximal cinism: „E destul să-l împușcați pe fiecare al zecelea și ordinea va fi restabilită”⁸⁴. Este adevărat că clica guvernantă românească, „pacificând Basarabia”, și fără recomandările germane deja pășise pe calea aceasta.

Majoritatea istoricilor români, fără să nege propunerile germane să-i „cedeze” României Basarabia în schimbul Dobrogei, neagă acordul acestei afaceri de către partea română. Astfel, P. Cernovodeanu menționează că „pentru a face suportabilă pierderea Dobrogei, cu care generalul Averescu nu s-a declarat de acord, reprezentanții Puterilor Centrale i-au dat de înțeles că nu s-ar opune anexării Basarabiei de către România... Dar guvernul român a refuzat cu hotărâre un asemenea «truc», deoarece el nu consimțea să «anexeze» Basarabia, lăsând să se exprime în mod liber locuitorii ei dacă doresc sau nu realipirea la România și nu consimțea să cedeze Dobrogea ca monedă de schimb... Suveranul nu a cedat acestui șantaj și a obiectat că nu se putea accepta sub nici o formă cedarea întregii Dobroge, ci doar a Cadrilaterului și că nu există nici o legătură între această provincie și problema Basarabiei”⁸⁵. Dacă-l

⁷⁵ Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции. Сборник документов и материалов. С. 59-60.

⁷⁶ Ibid. С. 61-62.

⁷⁷ Vezi: Marghiloman A. Note politice. Vol. 2. București, 1994. P. 204, 210, 219, 273, 283, 295.

⁷⁸ Ibid. P. 283.

⁷⁹ Vezi: Liveanu V. Caracterul antisovietic și antipopular al tratatului de la Bufta. // Studii și materiale de istorie contemporană. Vol. 1. P. 7-8.

⁸⁰ Politician progerman. De la 18 martie 1918, prim-ministru al României. // Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 49.

⁸¹ Marghiloman A. Note politice. Vol. 3. P. 356-357.

Conform mărturisirilor lui Marghiloman, comandantul armatelor Alianței celor Patru în Balcani, Mackensen, le propunea românilor Basarabia încă în august 1917. // Ibid. P. 79.

⁸² Oligarhia guvernatoare românească nu avea însă încredere în liderii Sfatului Țării. Referitor la I. Inuleț și D. Ciugureanu, C. Argetoianu menționa că aceștia „au devenit chiar buni români, fiindcă așa a suflat vântul... N-aveau un pic de sentiment românesc; nu o prea spuneau fiindcă le convenea să guverneze (mai bine zis să tripoteze) la Chișinău sub oblăduirea armatei noastre”. // Argetoianu C. Memorii. Vol. 5. P. 28-29.

⁸³ Marghiloman A. Note politice. Vol. 3. P. 439, 443-444, 448-451.

În opinia lui Duca, Marghiloman considera că toate pierderile României la tratativele cu blocul german, cauzate de Averescu și Argetoianu, au fost „dealtminteri larg compensate prin anexarea Basarabiei la care Puterile Centrale consimțeau”. // Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 94-95.

⁸⁴ Виноградов В.Н. Румыния в международных отношениях (ноябрь 1917 – ноябрь 1918). // Вопросы истории. 1968, № 10. С. 14.

⁸⁵ Cernovodeanu P. Basarabia. P. 154, același gând autorul îl exprimă și la P. 156; vezi de asemenea: Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 86; Chirișescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919. Vol. 2. București, 1989. P. 255; Bobeică A. Sfatul Țării. P. 137.

credem pe Cernovodeanu, se poate contura convingerea precum că Ferdinand Hohenzollern devenise părtașul ideii leniniste despre autodeterminarea popoarelor...

Poziția Germaniei în problema basarabeană se întrevea însă și în faptul că conform Tratatului preliminar de la Bufta, semnat de România cu Puterile Centrale⁸⁶, numărul armatei române se micșora substanțial, pe când în Basarabia guvernul român a căpătat o libertate deplină de acțiuni, iar trupele lui din ținut și armamentul lor nu se limitau numeric⁸⁷. În legătură cu aceasta, Constantin Kirițescu menționează că „armatei nu i se vor pune condiții umilitoare; ea va putea rămâne chiar mobilizată spre a fi întrebuițată în Basarabia”⁸⁸. În așa fel „neutralitatea favorabilă” a Germaniei le-a dezlegat mâinile guvernanților români pentru ocuparea Basarabiei, dar cât de „liberă” a fost expresia voinței populației în ținut, noi deja am văzut.

Iată cum apreciază această situație W.P. van Meurs: „În afară de renunțarea la Dobrogea de Sud și la unele mici teritorii de pe granița de vest, României i se impunea demobilizarea armatei. Totuși tratatul de pace de la Bufta includea și o înțelegere (secretă) de anexare a Basarabiei. Germanii erau de acord cu anexarea Basarabiei în schimbul dreptului de transferare a trupelor germane prin Basarabia, pentru ocuparea Ucrainei”. Mai jos autorul menționează că „dominația românească în Basarabia a fost asigurată... în chip deosebit prin ocuparea de către germani a Ucrainei” și prin faptul că „forțele Armatei Roșii nu își mai manifestau prezența pe o rază de 1000 de km depărtare de Chihinău, iar noul guvern român își asigurase aprobarea Berlinului pentru anexarea Basarabiei”⁸⁹.

⁸⁶ Mai detaliat vezi: Нотович Ф.И. Бухарестский мир, 1918. М., 1959.

Condițiile acestui tratat erau oribile pentru România. De fapt, sub aspect economic țara s-a transformat într-o semicolonie a Germaniei. În proprietate sau arendă pe 90 de ani în mâinile nemților și austriecilor au trecut sondele de petrol, șantierele navale, căile ferate, multe întreprinderi din Dobrogea, pădurile, industria forestieră și cele mai bune sectoare de pământ de-a lungul Dunării pentru construcția obiectelor economice. România era obligată să plătească o contribuție de peste 5 mlrd. lei. Până în 1926 ea trebuia să-i furnizeze Germaniei întreaga sa producție agricolă pe prețuri mici stabilite din timp. Toate rezervele de pâine treceau în mâinile nemților. Teritoriul ocupat românesc deveniseră un obiect fâțiș de jaf, iar Basarabia a fost „cedată” românilor de către nemți în calitate de „compensare”. // Мельтюхов М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами. С. 57-58.

⁸⁷ Vezi: Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 48; Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 89, 175.

⁸⁸ Kirițescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 314.

⁸⁹ Meurs W.P. van. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. P. 87, 89.

Academicianul A. Lazarev, de asemenea, ajunge la concluzia că „încheind pacea preliminară cu Puterile Centrale, România a căpătat posibilitatea nu doar să încalce acordul sovieto-român din 5-9 martie 1918* despre evacuarea trupelor române din Basarabia pe parcurs de două luni, dar și să-și consolideze pozițiile în ținutul ocupat și să participe împreună cu oștirile austro-germane, iar apoi și cele franceze la acțiuni militare contra Puterii Sovietice în spațiul Moldovei din stânga Nistrului și în sudul Ucrainei”⁹⁰. Istoricul american David Spector ajunge la o concluzie identică în această problemă, menționând că prin Pacea de la București „soarta Basarabiei nu a fost citată, dar s-a primit permisiunea de ocupare a provinciei”⁹¹.

Pretențiile românești asupra Basarabiei au fost susținute și de reprezentanții țărilor occidentale⁹². Astfel, I.G. Duca își amintește că reprezentantul Marii Britanii Barclay i-a spus lui I. Incuț „faceți cum credeți”, dându-le astfel „unioniștilor” libertate de acțiune. Reprezentantul SUA Charles Vopiska „l-a asigurat de tot sprijinul Statelor Unite”, iar „Saint-Aulaire i-a comunicat că Franța este de acord”⁹³.

După cum am menționat deja, oficial, ei tindeau să prezinte invazia românească ca impusă de circumstanțe și garantau caracterul ei provizoriu. Astfel, la 21 februarie 1918, din numele reprezentanților diplomați ai puterilor Antantei, decanul corpului diplomatic pe lângă guvernul român, baronul Fasciotti, le-a remis tuturor consulilor și reprezentanților aliați la Odesa o notă oficială, originalul căreia a fost transmis autorităților sovietice. În ea se menționa: „Cât privește Basarabia, trebuie să țineți minte că intervenția trupelor române constituie o ocupație militară fără nici un subtext politic, întreprinsă în scopuri evident umanitare de asigurare cu alimente a trupelor ruse și române și, de asemenea, a populației civile”⁹⁴. Adică, țările Antantei s-au obligat oficial să evacueze trupele române din Basarabia, considerând-o teritoriu rusesc.

La 12/25 ianuarie 1918, cu o zi înainte de in-

La unele concluzii analogice a ajuns și A.M. Lazarev. // Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 177-178.

* Despre aceasta va fi vorba în continuare.

⁹⁰ Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 175.

⁹¹ Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 49.

⁹² Vezi: Bobeică A. Sfatul Țării. P. 135; Ghibu O. Pe baricadele vieții. P. 455, 461-462.

⁹³ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 86; vezi de asemenea: Chirițescu C.I. Istoria războiului pentru întregirea României. Vol. 2. P. 255.

⁹⁴ Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 239, 264; vezi de asemenea: Nanu F.C. Politica externă a României. 1918-1933. Iași, 1993. P. 109.

trarea armatei române în Chișinău, comandantul ei, generalul Prezan, a declarat în apelul către populația Basarabiei că armatele române au intrat în ținut pentru „a aduce rânduială și liniște în satele și târgurile” basarabene, „punând la adăpost viața și avutul întregului popor împotriva răufăcătorilor”, și de a asigura transportul celor trebuincioase pentru traiul armatelor ruse și române⁹⁵. Într-un mod fățarnic el a dezmințit zvonurile de parcă România ar dori să ocupe Basarabia. Mai sus noi deja am adus la cunoștința cititorului declarațiile nu numai ale lui Prezan, ci și a altui general român – Broșteanu. Aceste flecăreli serveau doar în calitate de camuflaj, fapt confirmat mai târziu de la tribuna parlamentară de vice-premierul Take Ionescu.

Istoricul bucureștean Fl. Constantiniu invocă următoarele argumente în favoarea intervenției românești în afacerile statului moldovenesc renăscut: „Haosul provocat în Rusia de marile prefaceri politice au atins și Basarabia, unde se aflau depozite ale armatei române și căi de comunicații prin care veneau – atât timp cât Rusia era în război – muniții și material de luptă. Securitatea spațiului basarabean era o componentă a securității spațiului moldovean, care, în acel moment, reprezenta statul român liber⁹⁶. El menționează că acțiunea armatei române și „dezarmarea trupelor sovietice aflate în Basarabia a atras o replică dură din partea guvernului sovietic: după ce la 1/14 ianuarie 1918 la Petrograd, C. Diamandy și membrii misiunii militare române au fost arestați, la 13/26 ianuarie guvernul sovietic a decis ruperea relațiilor diplomatice cu România și confiscarea tezaurului”, evacuat în Rusia după începutul ofensivei germane⁹⁷.

În aceeași zi, imediat după ruperea relațiilor diplomatice, CCP al RSFSR a constatat starea de război între România și Rusia, menționând că „oligarhia română a declanșat operațiuni militare împotriva

Republicii Ruse⁹⁸. În hotărârea Rumcerodului de la 23 ianuarie / 5 februarie 1918 se spunea: „În legătură cu faptul că românii, prin șiretlic, au pătruns în Rusia, au ocupat Basarabia, au prădat satele și orașele ei, ținând cont de faptul că Consiliul Comisariilor Poporului, epuizând toate mijloacele posibile, a rupt orice legături cu România, CEC al Rumcerodului se declară în stare de război cu România⁹⁹. La 11/24 februarie Rumcerodul a cerut de la partea română „evacuarea progresivă” a trupelor sale de pe teritoriul dintre Prut și Nistru, dar a primit refuz¹⁰⁰.

Guvernul lui Lenin n-a recunoscut autoritatea românească asupra Basarabiei¹⁰¹ și a cerut repetat evacuarea trupelor române. Anume în ianuarie-februarie 1918 au fost distruse forțele Radei Centrale și ale lui A.M. Kaledin, care în disperare s-a sinucis¹⁰². Acest fapt a îmbunătățit serios situația Republicii Sovietice, armatele căreia au ieșit la Nistru. Aceasta s-a întâmplat pe fundalul luptelor cu trupele române de ocupație, lupte care mai continuau în sudul și nordul Basarabiei. V.I. Lenin cerea de la comandamentul trupelor revoluționare „cele mai energice acțiuni pe Frontul român¹⁰³”.

În această situație nu trebuie ignorată nici presiunea diplomatică crescândă a germanilor asupra guvernului Brătianu și nici poziția aliaților, care sprijinind acțiunile antisovietice ale oligarhiei române, nu-și dădeau acordul în favoarea semnării păcii separate. Mai mult chiar, la 20 ianuarie (2 februarie), trimișii țărilor Antantei i-au înmănat premierului o scrisoare colectivă în care respingeau ideea păcii se-

⁹⁸ Ibid. C. 89-90.

⁹⁹ За власть Советскую. Борьба трудящихся Молдавии против интервентов. Сборник документов и материалов. С. 53.

¹⁰⁰ Politica externă a României. Dicționar cronologic. București, 1986. P. 164; Cernovodeanu P. Basarabia. P. 153.

¹⁰¹ Ce-i drept, unii încearcă să demonstreze antipodul – de parcă Lenin a aprobat separarea Basarabiei de Rusia și a confirmat acest lucru într-o discuție ochi în ochi cu Halippa. „Acest mod de organizare al românilor din Basarabia l-a uimit chiar și pe genialul luptător V.I. Lenin; el ne felicita și ne îndemna să ducem lupta mai departe și să facem tot ce ne dictează conștiința și tot ce era în interesul poporului. Delegațiilor noastre în frunte cu Pan Halippa, V.I. Lenin le spunea: «Voi sunteți singurii dintre popoarele minoritare care aveți un parlament, prin acel parlament introduceți în viață tot ce vrea poporul vostru; vă puteți despărți de Rusia și, dacă doriți, vă puteți uni cu frații voștri români, însă să fiți atenți că acolo domnește oligarhia boierească»”. // Halippa P., Moraru A. Testament pentru urmași. P. 150.

Este firesc că așa ceva nu s-a întâmplat și nici nu putea avea loc, iar afirmațiile lui Halippa sunt niște minciuni gogonate. Ele doar confirmă cât de „veridic” este acest memorialist și ne preîntâmpină în ce măsură putem avea încredere în el.

¹⁰² Vezi: Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 35. С.164, Т. 45. С. 168; Великая Октябрьская социалистическая революция. Энциклопедия. С. 226-227; Гражданская война и военная интервенция в СССР. Энциклопедия. С. 249.

¹⁰³ Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 50. С. 41.

⁹⁵ Ciobanu Șt. Unirea Basarabiei. Studii și documente, București, 1929. P. 194-195, doc. CXLIII; Cernovodeanu P. Basarabia. P. 151.

⁹⁶ Constantiniu Fl. O istorie sinceră a poporului român. P. 286-287

⁹⁷ Ibid. P. 289; vezi de asemenea: Meurs W.P. van. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. P. 84; Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 90; Moraru A. Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria. P. 171.

^r Nota redactorului științific: CCP a adoptat următoarea hotărâre:

„1. Orice relații diplomatice cu România se întrerup. Ambasada română și toți agenții puterii românești se expulzează peste hotare pe cea mai scurtă cale.

2. Rezerva de aur a României ce se păstrează la Moscova se declară inaccesibilă pentru oligarhia română”. Șcerbaciov a fost declarat „dușman al poporului” și pus „în afara legii”. // ДВП СССР. Т. 1. С. 40.

parate: „Guvernele noastre își confirmă... convingerea că România... va continua lupta cu aceeași intensitate ca și în trecut și nu-și va separa soarta de cea a aliaților”¹⁰⁴.

Înțelegând că niciodată nu vor primi acordul aliaților la o pace separată cu blocul austro-german, I. Brătianu și Take Ionescu au hotărât „să-și păstreze onoarea” și pentru un timp, până la sfârșitul războiului, să le cedeze puterea (iar concomitent și „cinstea” de a semna o pace separată umilitoare) germanofililor în frunte cu Marghiloman¹⁰⁵. La 23 ianuarie (5 februarie) 1918 ei au demisionat și noul guvern a fost creat de generalul A. Averescu¹⁰⁶. Sarcina lui consta în târăgănarea tratativelor pentru a convinge Antanta că încheierea păcii separate de către România este inevitabilă¹⁰⁷. Dar nici el n-a reușit să obțină acest lucru.

¹⁰⁴ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 303.

În zilele acestea ministrul italian de externe Sonino i-a adus ambasadorului român la Roma poziția Consiliului Suprem al Antantei care se reducea la faptul că cu timpul „trădarea” va fi iertată. Însă România niciodată nu va primi acordul Antantei în vederea semnării unei păci separate pentru a nu crea un precedent pentru alte țări de a ieși din război. El a mai adăugat că „dl Brătianu trebuie să știe că biserica acordă iertarea păcatelor, dar niciodată nu face aceasta din timp”. // Vezi: Liveanu V. Caracterul antisovietic și antipopular al tratatului de la Buftea (5 martie 1918). // Studii și materiale de istorie contemporană. Vol. 1. București, 1956. P. 21; vezi de asemenea: Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 43. Chiar și în aceste condiții însăși I. Brătianu insista continuu să obțină de la puterile Antantei permisiunea de încheiere a păcii separate, temându-se că în caz contrar, după victorie, nu va fi respectat tratatul din 1916. Și chiar dacă, după cum am menționat deja, aliații nu le-au acordat românilor indulgență din timp, poziția lor a mai fost expusă încă o dată ambasadorului român la Paris, V. Antonescu, de către ministrul francez de externe, S. Pichon. El a menționat că orice s-ar întâmpla, Franța nu va renunța la politica sa tradițională față de România și privește pacea pe care ea va fi nevoită s-o semneze drept o nenorocire provizorie care urmează a fi revizuită. // Studii și materiale de istorie contemporană. P. 50.

¹⁰⁵ Ibid. P. 22.

Duca mărturisea: „Obiectivul pentru care Marghiloman fusese chemat la putere era semnarea păcii. În concepția Regelui și a lui Brătianu menirea lui era să asigure până la pacea generală un *modus vivendi* acceptabil cu Puterile Centrale”. // Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 94.

Prezintă interes și comentariul cercetătorului american S.D. Spector în legătură cu numirea lui Marghiloman de către regele Ferdinand în funcția de șef al guvernului, la recomandarea lui Brătianu: „Numirea lui Marghiloman se baza pe două considerente: 1) dacă Aliații câștigau războiul, regimul său va fi discreditat pentru supunere față de Puterile Centrale și va fi înlocuit de un guvern Liberal, care s-ar găsi în situația de a reafirma pretențiile României și statutul ei de stat aliat; 2) dacă Puterile Centrale erau victorioase, România va putea, cel puțin, să rețină Basarabia și să beneficieze de o pace indulgentă... Șeful liberal se făcea totuși răspunzător de numirea lui Marghiloman și, în consecință, de a fi deschis astfel calea spre Pacea de la București, din 7 mai 1918”. // Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 48.

¹⁰⁶ Averescu A. Notițe zilnice. P. 285-286.

¹⁰⁷ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 57.

La 5/18 februarie a avut loc întâlnirea lui A. Averescu cu A. von Mackensen^r la care, printre alte probleme, nemții au înaintat următoarea condiție favorabilă ambelor părți: întreaga armată română capătă libertate în lupta armată cu bolșevicii, respectiv contra guvernului de la Petrograd, până la acel moment când acest guvern va semna pacea cu Puterile Centrale și cu România¹⁰⁸. Românii aveau nevoie de aceasta pentru acapararea definitivă a Moldovei Pruto-Nistrene, iar germanii – pentru a efectua presiuni suplimentare asupra Guvernului sovietic. Feldmareșalul l-a asigurat pe Averescu că România își va păstra armata „că o vom putea ține mobilizată și întrebuința în Basarabia împotriva bolșevicilor. Eventual am putea fi ajutați prin o cooperare în Rusia”¹⁰⁹.

În aceeași zi germanii reiau ofensiva pe Frontul de Est^r și pun Republica Rusă într-o situație extrem de grea¹¹⁰. Folosindu-se de aceasta, românii au forțat Nistrul în regiunea Râbniței și au desfășurat ofensiva în direcția Voroncovo, însă au fost complet distruși¹¹¹. În asemenea condiții, – ieșirea trupelor

^r Nota redactorului științific: Concomitent, ieșind la Nistru, trupele române au încercat să ocupe un cap de pod pe malul opus lângă Râbnița până la 17 februarie (2 martie) 1918, adică mult mai înainte de începutul ofensivei germane.

¹⁰⁸ Liveanu V. Caracterul antisovietic și antipopular al tratatului de la Buftea. // Studii și materiale de istorie contemporană. Vol. 1. P. 37.

¹⁰⁹ Averescu A. Notițe zilnice. P. 291.

Delegației române, care a ajuns la 5 martie la Buftea pentru semnarea tratatului preliminar de pace, i-au fost impuse unele condiții suplimentare extrem de grave, inclusiv demobilizarea a opt divizii în loc de cinci cum s-a convenit mai înainte. Însă restul armatei le-a fost păstrată românilor „pentru asigurarea securității la hotarul ruso-român” sau, cu alte cuvinte, pentru lupta cu Puterea Sovietică. // Vezi: Нотович Ф.И. Бухарестский мир. С. 155-156; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 85.

^r Nota redactorului științific: Ofensiva germană a început la 18 februarie 1918. Austro-Ungaria, din cauza unor probleme interne, s-a alăturat la ea abia la 24 februarie. Forțele principale ale blocului german au fost aruncate contra Ucrainei: 20 de divizii germane de infanterie și 3 de cavalerie, 8 divizii austriece de infanterie și 2 de cavalerie, în total 450-500 de mii de militari. Împotriva lor luptau doar câteva detașamente ale Gărzii roșii și unele unități revoluționarizate ale vechii armate din componența fronturilor de Sud-Vest și Român în număr de 20-25 de mii de combatanți. Între 18 și 20 februarie trupele caizerului au luat Luțkul și Rovno, iar la 1 martie – Kievul.

La începutul lui martie, lângă stațiile de cale ferată Slobodka și Bîrzula s-au desfășurat lupte crucene. La ele au luat parte unitățile Armatei a 3-a revoluționare speciale, în rândurile căreia luptau mulți basarabeni, originari de pe malul stâng al Nistrului și, de asemenea, internaționaliștii români. Pierderi serioase le-a pricinuit intervenționistilor detașamentul lui G.I. Kotovskii. Fiind, însă, presați de forțe numeric superioare, formațiunile Armatei Roșii au fost nevoite să se retragă. În noaptea spre 14 martie trupele austro-germane au intrat în Odesa.

¹¹⁰ Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 35. С. 339.

¹¹¹ Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции. Сборник документов и материалов. С. 139.

sovietice la Nistru, rezistența continuă a basarabenilor, presiunea germană¹¹² și refuzul aliaților de a permite semnarea păcii separate, – guvernul român care inițial ignora propunerile sovietice și-a ales o altă linie de comportament.

La inițiativa lui V.I. Lenin CCP a creat și a trimis la Odesa „Colegiul suprem autonom pentru afacerile ruso-române”, căruia i-au fost poruncite toate afacerile ce țin de raporturile Rusiei cu România¹¹³. În rezultatul negocierilor dintre reprezentantul guvernului sovietic H. Rakovskii și șeful guvernului român A. Averescu, cu participarea intermediarilor occidentali, – emisarului francez Arquier și colonelului canadian D. Boyle*, – la 5-9 martie 1918 a fost semnată convenția sovieto-română în care se spunea: „România se angajează să părăsească Basarabia în decurs de două luni... După două luni, în Basarabia rămâne un detașament de 10000 de persoane, pentru paza depozitelor românești și a liniilor de cale ferată. Îndată după semnarea tratatului, paza Basarabiei trece în mâinile miliției locale orășenești și sătești. Comandamentul militar român renunță la dreptul de a efectua arestări și de a executa oricare funcții judiciare și administrative, care aparțin exclusiv autorităților locale alese”¹¹⁴.

La 23 februarie / 8 martie partea română a declarat că „din ziua aceasta consideră conflictul soluționat”¹¹⁵. Chiar și academicianul I.M. Oprea

(drept că combătându-se pe sine însuși chiar pe aceeași pagină¹¹⁶) recunoaște că „în urma acestui

„primul-ministru român nu era de acord să-și retragă trupele din Basarabia”. // Oprea I. România și Imperiul Rus. 1900-1924. Vol. 1. P. 187.

De asemenea și istoricul moldovean Lidia Pădureac scrie că „«înțelegerea» menționată nu a avut putere juridică”. // Pădureac L. Relațiile româno-sovietice. P. 27.

De ce „nu a avut”, ea nu tâlmăcește, probabil pur și simplu așa ar fi dorit să fie, doar „istoric” nostru este în primul rând „un bun patriot român”.

Este adevărat că un alt cunoscut istoric român, părtaș convins al ideii „României Mari”, Gheorghe Brătianu, încă în 1943 scria în legătură cu aceasta: „A fost încheiat chiar un acord, în termenii căruia trupele române urmau să se retragă progresiv din Basarabia (evacuarea imediată din Bender-Tighina fiind respinsă), cu excepția gărzii căilor ferate și a depozitelor românești, și evitând orice amestec în politica interioară a țării... Acest acord pur tehnic nu implică de fapt nici o atitudine politică: România nu dorea să exercite nici o influență în afacerile republicii moldovenești și se mărginea la apărarea intereselor sale militare”. // Brătianu Gh. I. Basarabia. Drepturi naționale și istorice. P. 57.

În așa fel, volens-nolens Brătianu recunoaște, că sensul tratatului dintre Averescu și Rakovskii consta în obligația României de a curăța Basarabia de trupele sale și acel fapt că acordul dat confirma adevărul, că România nu avea nici un drept asupra ținutului nostru, care în nici un caz nu-i aparținea. În acest sens, contrar voinței proprii, Brătianu recunoaște anume caracterul politic al acordului Averescu-Rakovskii. Iar teza despre „drepturile istorice și etnice” românești asupra Basarabiei, despre chipurile „caracterul ei românesc” a apărut mai târziu și a avut drept scop „legiferarea” anexării interfluviului Pruto-Nistrea de către oligarhia bucureșteană semifeudală.

¹¹⁶ „Acest acord însă n-a rezolvat vechiul diferend teritorial dintre România și Rusia, doar Basarabia nu era încă în componența României”. // Oprea I. România și Imperiul Rus. 1900-1924. Vol. 1. P. 241.

Însă iată cum, printr-un procedeu de gimnastică lingvistică demagogică (în rusește este un cuvânt potrivit pentru astfel de cazuri – „словоблудие”), care nu are nimic în comun nici cu faptele istorice, nici cu principiile dreptului internațional, dl Oprea încearcă să-și confirme teza: Deoarece acordul Rakovskii – Averescu prevedea păstrarea unui detașament român de 10 mii de oameni la Bender pentru păstrarea depozitelor românești, el, făcând referință la cuvântarea lui Averescu în Parlamentul României din august 1918, precum că dacă „evacuarea «n-o începi cu Benderul nu poți să continui progresiv evacuarea» Basarabiei”, ajunge la următoarea concluzie: „În lumina acestor fapte veridice, afirmația potrivit căreia România ar fi renunțat la Basarabia în virtutea înțelegerii dintre Averescu și Rakovski, este nu numai o inexactitate istorică ci, în primul rând, o imposibilitate de drept și de fapt”.

În continuare dl Oprea, încercând să-și confirme teza despre corectitudinea nerespectării de către partea română a înțelegerii de la 5-9 martie, combate principiul de bază al istoriografiei naționaliste românești și anume: „Basarabia – pământ românesc!”. El recunoaște că România nu putea renunța „la Basarabia fie și pentru că această provincie era un stat independent și suveran la data semnării acordului, adică la 8 martie 1918”. // Ibid. P. 243.

Ce-i drept, numai Oprea știe cum „o provincie” concomitent poate fi și „un stat independent și suveran”! Dar important e faptul că el, contrar voinței proprii, recunoaște că „Basarabia – nu-i pământ românesc!”, „adică la 8 martie 1918” se afla sub ocupație militară românească, pe care I. Oprea o voalează cu slovobludă despre „independentă”.

De asemenea, pe mai multe pagini, autorul încearcă să demon-

¹¹² Presiunea germană asupra României a continuat până la semnarea tratatului de pace. // Vezi: Левит И.Э. Молдавская республика. С. 324-328.

¹¹³ ДВП СССР. Т. 1. С. 111.

Este semnificativ că prin telegrama de la 17 februarie 1918 Vladimir Ilici a dat indicație de a transfera trupele ce au eliberat Kievul la dispoziția colegiului respectiv, cu scopul curățirii Basarabiei de ocupații române. După cum am menționat mai sus însă, ofensiva germană n-a permis realizarea acestei sarcini. // Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 50.

* Trebuie să menționăm în mod special că pe parcursul acestor negocieri nici una din părți și nici reprezentanții aliaților occidentali niciodată n-au pomenit despre existența Republicii Moldovenești „independente”.

¹¹⁴ ДВП СССР. Т. 1. С. 210-211; Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 179, 216-217; Советско – румынские отношения 1917 – 1941. Т. 1. С. 26-28; Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. 1. P. 26-27; Boldur A. La Bessarabie et les Relations Russo-Roumaines. Paris, 1927, 384-385; Brătianu Gh. I. Basarabia. Drepturi naționale și istorice. P. 57; Meurs W.P. van. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. P. 88.

¹¹⁵ ДВП СССР. Т. 1. С. 207; Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 215.

În zilele noastre însă în istoriografia română domină absolut alte interpretări referitor la acest document, de parcă în el nu era clar și fără rezerve prevăzută evacuarea trupelor române, ci erau stipulate niște teze ambigue. Astfel, Florin Constantiniu scrie despre acest acord că numai „partea sovietică [il] interpreta drept un angajament de retragere a trupelor române din Basarabia”. // Constantiniu Fl. O istorie sinceră a poporului român. P. 289.

Iar Ion M. Oprea afirmă că prin înțelegerea de la 5-9 martie

schimb de note ambele părți au socotit conflictul încheiat¹¹⁷. În opinia acestui istoric, în februarie 1918, Averescu a acceptat cererea de evacuare a Basarabiei „cu excepția condiției cuprinse în clauza 1, cerând imperios imediată evacuare a Benderului”¹¹⁸. Tot aici autorul menționează că se prevedea, de asemenea, eliberarea tuturor românilor arestați în Rusia și a tuturor rușilor arestați în România.

Astfel gândeau și reprezentanții sovietici. La 26 februarie / 11 martie ei au telegrafiat despre aceasta Sovnarcomului¹¹⁹. La 15 martie H.G. Rakovskii i-a remis lui V.I. Lenin o dare de seamă despre activitatea sa care începea cu cuvintele: „Am sosit pentru a izgoni trupele române contrarevoluționare din Basarabia și pentru a cataliza miscarea revoluționară din România. Din cauza situației catastrofale din sudul țării, generate de ofensiva austro-germano-ucraineană, am fost nevoit să mă opresc la jumătate de cale și să semnez cu România un tratat de pace care ne-a asigurat Basarabia”¹²⁰. „Extrasul respectiv din darea de seamă conține recunoașterea faptului, – menționează I. Levit, – că sarcina [ce stătea în fața lui Rakovskii] nu se limita numai cu eliberarea Ba-

sarabiei de trupele române, dar presupunea și exportul armat al revoluției în statul vecin”¹²¹.

La 21 martie, consulul general al României la Moscova, N.G. Gheren, a informat repetat Narcomindelul despre lichidarea „conflictului apărut între guvernul român și puterea sovietică”. La 31 martie „Izvestia” a informat opinia publică despre acest lucru. La 27 martie CPAE a propus de a începe realizarea integrală a acestei înțelegeri¹²². Toate acestea demonstrează recunoașterea și aprobarea înțelegerii obținute și faptul că nici șeful guvernului român A. Averescu, nici diplomații Antantei nu puneau la îndoială caracterul ei legitim și necesitatea respectării ei.

Din cauza înrăutățirii situației militare a Republicii Sovietice, generate de ofensiva germană pe tot frontul, cercurile guvernante ale României regale însă nu și-au îndeplinit obligațiile asumate¹²³ – angajamente după cum am văzut confirmate și de aliații occidentali. Constatrea noastră este confirmată și de concluzia cercetătorului moldovean A. Morari: „Guvernanții României regale nu și-au îndeplinit obligațiile asumate. Folosindu-se de faptul că trupele austro-germane, făcând cârdășie cu Rada

streze ilegalitatea guvernului bolșevic, deducând din asta neobligativitatea înțelegerilor cu sovieticii. Atunci, de ce guvernul român semna acorduri cu reprezentanții acestui guvern și și asuma obligațiuni față de el?! Dar în scurt timp după evenimentele analizate (între 1919 și 1934) acest guvern a fost totuși recunoscut de întreaga comunitate internațională. Și atunci cum rămâne – era el „legal” ori ba? Ori deveniseră „legal” numai după recunoașterea lui de către români?!

„Mai mult, – continuă I.M. Oprea, – înainte de îndeplinirea celor două luni prevăzute în ultimatumul Rumcerodului pentru evacuarea armatei române, deci la 27 martie 1918 Sfatul Țării a hotărât unirea Basarabiei cu România (legalitatea acestui eveniment a fost analizată mai sus – n.a.). Prin urmare, chiar dacă nu ar fi avut atâtea vicii de fond și de formă care-l făceau imposibil, acordul Averescu – Rakovski devenea fără obiect din momentul revenirii Basarabiei între granițele românești”. // Ibid. P. 244.

Reieșind din logica dlor Oprea & K⁰, orice acord, tratat sau înțelegere încheiate vre-o dată de către guvernul român cu o altă parte, dar care vin în contradicție cu postulatul românist despre „unitatea etnică, națională, statală și teritorială a românilor de pretutindeni”, sunt nule din start și nu trebuie respectate. Ce-ar fi cu dreptul internațional, dacă acest „principiu” ar deveni o normă în relațiile interstatale?! Ce-ar fi cu integritatea teritorială a României, dacă Ungaria, Serbia, Bulgaria, Moldova și Ucraina s-ar conduce în relațiile cu Bucureștii de această teză, dedusă de dl Oprea și alți părtași ai românismului șovin?! Din fericire (și în primul rând pentru România) în dreptul internațional domină principiul respectării stricte și minuțioase a buchi-ei tratatelor încheiate între guverne și state.

¹¹⁷ Ibid. P. 241.

¹¹⁸ Ibid. P. 240.

¹¹⁹ Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции. Сборник документов и материалов. С. 144-147.

¹²⁰ Citat după: Левит И.Э. Молдавская республика. С. 334; vezi de asemenea: Relațiile româno-sovietice. Documente. Vol. 1. P. 28, 29; Советско – румынские отношения 1917 – 1941. Т. 1. С. 25.

¹²¹ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 334.

Ideile exportului revoluției în România și mai departe în vest îi erau proprii lui Raevskii și mai târziu. Astfel, de exemplu, la 28 aprilie 1919, într-o discuție telefonică directă cu Moscova el propunea expedierea unei note guvernului român și garanțiilor săi, note care ar constitui „o demonstrație politică” ce ar însoți ofensiva sovietică în Bucovina și Basarabia. „Element-cheie al notei date poate deveni tratatul ruso-român de la 5 martie anul trecut. El ar constitui pentru noi o bază directă favorabilă pentru acțiuni militare contra românilor, scop al cărora noi am anunța Basarabia, însă în realitate – răsturnarea burgheziei române și unirea cu Ungaria peste cadavrele ei. Această demonstrație politică va ridica dispozițiile din Ungaria. Noi vom pregăti operațiunea contra românilor folosind deschis elementele internaționale și pe cele basarabene... Eu personal consider că acțiunile noastre din Bucovina și Basarabia le vom realiza sub firma locală, fără a ne afișa prezența. Pentru Basarabia la Odesa este deja pregătit un guvern basarabean... alcătuit din tovarăși basarabeni”. // Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 268.

¹²² Ibid. C. 180.

¹²³ Iată cum comentează acest fapt istoricul rus M.I. Meltiuhov: „Din tot tratatul sovieto-român a fost îndeplinit doar punctul referitor la schimbul prizonierilor și celor internați. La 19-24 martie 1918 la Sulina au fost schimbați 92 de senatori români, deputați în parlament și ofițeri pe 73 de ofițeri și soldați ai armatei ruse din lagărele românești. După cum își aducea aminte fostul comandant electiv al armatei a 4-a I. Kondurușkin, «era destul să privești în momentul schimbului nostru de la Sulina la senatorii români, aduși din Rusia: fețe sătule rotunde, cilindre, bastoane, mașinele, munți de bagaje, și să-i compari cu noi: murdari, rupți, păduchioși, păroși, prădați până la ultima obială soldățească, trei luni fără baie și albituri proaspete, pentru a spune: „Ce fiare sunt acești bolșevici și ce europeni iluminați sunt boierii români!”». // Мельников М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами. С. 51-52.

Ar prezenta interes opinia academicianului I. Oprea despre aceste „bestialități bolșevice și misiunea civilizațională a autorităților regale românești”...

Centrală, ocupaseră Ucraina și Moldova din stânga Nistrului, ... România a continuat și a lărgit ocupația Basarabiei. Mai mult decât atât, guvernatorii regatului s-au grăbit să-i dea acaparării tâlhărești a ținutului o iluzie a legalității¹²⁴.

Cu Anton Morari este totalmente de acord și americanul Spector: „România nu avea de gând să onoreze prevederile [convenției Rakovskii-Averescu], cu atât mai mult, cu cât, în mai puțin de o lună, a apărut ocazia de a trece la alipirea formală a Basarabiei. Ocazia a fost oferită de ocuparea Ucrainei de către germani și de retragerea bolșevicilor¹²⁵. A căzut de acord cu el chiar și academicianul român I.M. Oprea care a recunoscut că ofensiva germană, începută în Ucraina, a servit drept cauză de bază a nerespectării de către partea română a obligațiilor sale¹²⁶.

Dar oricum ar fi, din punct de vedere al dreptului internațional, semnarea acestui document a însemnat recunoașterea oficială de către guvernul român că ocuparea Republicii Moldovenești a fost un act nelegitim. Mai mult decât atât, realizarea acordului de la 5-9 martie din numele țărilor aliate a fost garantată de către persoanele oficiale prezente în timpul semnării și nominalizate mai sus. Astfel, în radiograma guvernului Ucrainei de la 7 februarie 1919, în adresa președintelui Conferinței de la Paris G. Clemenceau (copia lui W. Wilson) se menționa că acordul dat „rămâne un act internațional semnat solemn și care obligă nu numai guvernul român, dar și puterile Antantei, deoarece în timpul ocupației Basarabiei de către trupele române reprezentanții diplomației ai puterilor Antantei au declarat că ea are un caracter provizoriu și pur militar¹²⁷.

În legătură cu aceasta putem afirma următoarele: „Rămâne un adevăr istoric: actul internațional – Convenția sovieto-română din 5-9.03.1918 ... [constituie] o mărturie politico-juridică de netăgăduit: Guvernul român a recunoscut oficial că năvălirea armatelor românești asupra Republicii Democratice Moldovenești în ianuarie 1918 este un act de agresiune, absolut nelegal, ce contravine totalmente normelor de drept internațional¹²⁸.

Anume pentru recunoașterea de facto și de jure a acestui lucru îl și critica I. Duca pe A. Averescu: „Vă închipuiți ce argument a dat astfel bolșevicilor împotriva noastră. Mărturiseam noi înșine într-un act oficial că ocuparea Basarabiei a fost un act precar... Mă întreb și astăzi cum a fost cu putință ca

generalul Averescu să iscălească un asemenea act? ...Dar e adevărat că această nenorocită greșală e singurul act pe care Rusia îl poate invoca împotriva noastră în chestiunea Basarabiei și tare mă tem să nu ne pricinuiască într-o zi mari greutăți¹²⁹.

În vara lui 1918, ministrul român de externe C. Arion, de la tribuna parlamentului îl critica pe A. Averescu pentru că „a încheiat pacea cu Rakovskii și cu Rusia, angajându-se să elibereze Basarabia”. Încercând să demonstreze incorectitudinea acestui pas, el a declarat categoric că „Rusia nu va renaște niciodată” și, deci, semnarea cu ea a unor documente diplomatice a fost lipsită de sens¹³⁰. La aceasta Averescu a răspuns: „Rusia este, fără îndoială, bolnavă, însă Rusia n-a dispărut și ea va renaște. Iar noi, o țară mică, nu trebuie să ne folosim de starea de paralizie în care s-a pomenit vecinul¹³¹.

Și cu toate că documentele și mărturiile epocii confirmă acest lucru, în „știința istorică” românească contemporană sunt destui de aceștia care se fac „a nu observa” însuși faptul acordului sovieto-român de la 5-9 martie 1918 despre curățarea Basarabiei de către români. Astfel, istoricul Fl. Anghel, încercând să nege evidentul, îl critică în legătură cu aceasta pe cercetătorul american Max Beloff: „La Max Beloff, – scrie el, – apare o informație absolut surprinzătoare și nedovedită (sic!!!) până acum și anume aceea că în luna martie 1918 România a semnat cu RSFS Rusă un acord care prevedea evacuarea Basarabiei de către trupele române¹³². Și în acest caz avem un exemplu elocvent de „patriotism românesc”, când adevărul nefavorabil concepției românestice este în cel mai primitiv mod negat. Averescu și toată elita românească a timpului confirmă acest lucru, iar „istoricul” Anghel „nu recunoaște” veridicitatea acestor mărturii. Deci, putem reduce un astfel de procedeu de „cercetare științifică” la teza: „așa ceva n-a existat, deoarece nu ne convine”...

Este cazul să menționăm că, acaparând Basarabia, România nu numai că a pășit pe calea confruntării cu statul sovietic – ea, de asemenea, a încălcat și obligațiile sale de aliat și acordurile cu Rusia țaristă¹³³. Astfel, la 18 septembrie (1 octombrie)

¹²⁴ Афтенюк С.Я., Морарь А.Г. Действительность и измышления фальсификаторов. С. 27.

¹²⁵ Spector Sh. D. România la Conferința de pace de la Paris. P. 48.

¹²⁶ Oprea I. România și Imperiul Rus. 1900-1924. Vol. 1. P. 243.

¹²⁷ Бессарабия на перекрестке европейской дипломатии. С. 239.

¹²⁸ Stepaniuc V. Statalitatea poporului moldovenesc. P. 191.

¹²⁹ Duca I.G. Amintiri politice. Vol. 3. P. 75; Duca I.G. Memorii. Vol. 4. P. 92.

¹³⁰ Левит И.Э. Молдавская республика. С. 335; Мельтюхов М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами. С. 51.

¹³¹ Виноградов В.Н. Румыния в годы первой мировой войны. С. 273; Мельтюхов М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами. С. 51.

¹³² Anghel Fl. Politica externă sovietică interbelică în viziunea istoriografiei anglo-saxone. // Revista istorică. Academia Română. 1997, Nr. 5-6. P. 350.

¹³³ În acest context este cazul să atragem atenția cititorului la încă un aspect caracteristic multor politicieni și istorici români de sorginte naționalistă – sovieto/rusofobia irațională, fapt men-

1914 guvernele ambelor țări au semnat o convenție, conform căreia Rusia se angaja să se opună oricăror tentative de a încălca integritatea teritorială a României și i-a recunoscut dreptul de a-și alipi regiunile Austro-Ungariei, locuite de români atunci, când cabinetul bucureștean va „considera acest lucru oportun”. Cât privește Bucovina, se stipula, că divizarea dintre Rusia și România se va efectua după principiul majorității etnice. Cu alte cuvinte, după statul român era recunoscut dreptul asupra unei părți a Bucovinei. Guvernul român s-a angajat să păstreze neutralitatea favorabilă Rusiei până la momentul încorporării acestor teritorii¹³⁴.

Din punctul nostru de vedere sunt destul de obiective aprecierile evenimentelor descrise mai sus, efectuate de unii istorici occidentali. Astfel, americanul Lewis Fisher încă în 1930 scria că „ocupând Basarabia care era un teritoriu rusesc, guvernul român a săvârșit o acțiune militară. Bolșevicii s-au răzbunat, rupând la 13 ianuarie 1918 relațiile cu România și arestând trimisul român la Petrograd Diamandi”¹³⁵. În altă lucrare, același autor menționează că Rusia „n-a recunoscut suveranitatea românească asupra Basarabiei, ocupată de către România în ianuarie 1918, atunci când Rusia bolșevică era slabă”¹³⁶.

ționat și de unii istorici români și nu numai (vezi: Bărbulescu M., Deletant D., Hitchins K. etc. *Istoria României*. P. 447).

Astfel academicianul I.M. Oprea, odinioară principalul cântăreț al „prieteniei sovieto/ruso-române” (vezi: Oprea I. *O etapă rodnică din istoria relațiilor diplomatice româno-sovietice. 1928 – 1936*), peste noapte și schimbă orientarea și afirmă precum că încă „de la facerea lumii” Rusia era cel mai nemilos dușman al „neamului românesc”. Orice eveniment din istoria celor două popoare este interpretat de către acest istoric drept act dușmănos al rușilor față de români: „Vecinătatea acestui imperiu a fost pentru poporul român sinonimă cu o adevărată teroare a istoriei” (Oprea I. *România și Imperiul Rus. 1900-1924*. Vol. 1. P. 5). „În peisajul acestor țeluri imperialiste, – continuă autorul, – supunerea Țărilor Române constituie o preocupare constantă a țarilor Rusiei... Mânați de lăcomia de a lărgi granițele propriului imperiu, rușii au... ajuns în anul 1709 la Nistru” (Ibid. P. 6, 7). De asemenea, consideră academicianul, scopul rușilor întotdeauna a venit în contradicție cu interesele vitale ale poporului român: „Diplomația românească s-a temut... că Rusia continua să se întindă spre sud, că urmarea să pună stăpânire pe Constantinopol și pe marile strâmtoni și că, pentru a realiza visul țarului Petru cel Mare, transmis și Ecaterinei a II-a și celor care au urmat-o, ea nu se va sfîși să treacă peste România, încălcându-i independența și punându-i în primejdie existența statală” (Ibid. P. 29-30). Și mai puțin simpatizează dl Oprea Uniunea Sovietică, afirmând, ca un specialist veritabil, următoarele: „Imperiul sovietic a ajuns încetul cu încetul să subjuge popoarele neruse din cuprinsul său, să le pună la cheremul Rusiei spre a le deznaționaliza și în cele din urmă a le devora” (Ibid. P. 152).

¹³⁴ Виноградов В.Н. Румыния в годы первой мировой войны. С. 122-123.

¹³⁵ Citat după: Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 93.

¹³⁶ Fisher L. *Russia's Road from Peace to War. 1917-1941*. New

York, 1969. P. 163.

Profesorul bulgar G.P. Ghenov menționa în 1940 că primul război mondial „s-a terminat defavorabil nu numai pentru învinși, dar și pentru Rusia. Românii au profitat de această împrejurare și au ocupat toată Basarabia, cu toate că, înainte de intrarea în război a României, cele două state vecine și-au garantat reciproc integritatea lor teritorială. Dorința populației basarabene în 1917 era de a crea un stat independent, însă România n-a ținut cont de această dorință și a anexat cu forța Basarabia, după ce aliații au obținut victoria... Această anexiune n-are pentru URSS nici o valoare juridică și Rusia poate cere ori-când restituirea Basarabiei”¹³⁷.

Francezul François Fejto afirmă că „românii au acaparat Basarabia și Bucovina, care sunt pământuri rusești”¹³⁸. Compatriotul lui Maurice Vaïsse este de părere că în 1918 România a smuls Basarabia de la Rusia¹³⁹. Practic identică este și poziția germanului de origine română A. Suga: „Acțiunile armate ale României în Basarabia pot... fi calificate ca contrare dreptului internațional, deoarece trupele române au invadat teritoriul altui stat fără declarație de război”. El face concluzia că „ruperea de către Rusia a relațiilor diplomatice cu România este în corespundență cu normele dreptului internațional”¹⁴⁰.

Din acel moment, menționează academicianul A. Lazarev „în fața României se pune cea mai grea sarcină: de profanare a «legalității» anexării ținutului din punct de vedere al dreptului internațional”¹⁴¹.

**Copyright© Sergiu NAZARIA,
Victor STEPANIUC, 2010.**

York, 1969. P. 163.

¹³⁷ Citat după: Dobrinescu V. Fl., Constantin I. *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1947)*. Iași, 1995. P. 24.

¹³⁸ Fejto François. *Histoire des démocraties populaires*. Vol. 1. Paris, 1969. P. 23-24.

¹³⁹ Vaïsse Maurice. *Dictionar de relații internaționale. Secolul XX*. Iași, 2008. P. 340.

¹⁴⁰ Suga A. *Die volkerrechtliche Lage Bessarabiens in der geschichtlichen Entwicklung des Landes*. Bonn, 1958. S. 50.

¹⁴¹ Лазарев А.М. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. С. 139.

SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA DUPĂ DESTRĂMAREA URSS

*Marius TĂRÎȚĂ**

ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА ПОСЛЕ РАЗВАЛА СССР

В геостратегическом и геополитическом плане положение Республики Молдова обусловлено рядом проблем, в числе которых в первую очередь следует назвать энергетическую безопасность страны. Как оказалось, после развала СССР энергетическая проблематика в контексте становления постбиполярной системы международных отношений стала играть все более значимую роль в жизни не только стран экспортеров энергетических ресурсов, но и их импортеров, а также транзитных стран. Определяя внешнеполитические и внешнеэкономические приоритеты акторов мировой политики, энергетическая составляющая международных отношений как никогда ранее «диктует» линию поведения государств все более зависящих от энергетических ресурсов других стран, регионов.

Ретроспективный анализ позволяет отметить, что геополитическое положение Республики Молдова несет в себе противоречивый компонент, заключающийся в энергоресурсной зависимости страны. Первые попытки разрешить энергетические проблемы были предприняты в 1980-х гг. в рамках проектов, разработанных экспертами в данной области. Но вместе с тем политика индустриализации 1980 х гг., распад СССР, разрыв отношений между республиками, экономический кризис переходного периода, отсутствие собственных природных ресурсов, усугубили разрешение данной проблемы. В этом контексте решающую роль сыграло отсутствие выхода к морю, явившегося следствием акта, принятого 2 августа 1949 г., а также отсутствие всякой альтернативы импортировать газ из Российской Федерации. Первая проблема была частично разрешена, и носила исключительно символический характер, когда спустя 15 лет после тяжелых и длительных переговоров было завершено строительство нефтеналивного терминала Джурджулешть (август 2007 г.). Вторая проблема, связанная с колебанием и нестабильностью российско-украинский отношений (январь 2006 г., 2009 г.), можно отнести к общей проблеме европейской направленности. Важную роль в рассматриваемом контексте играет тот факт, что большая часть государств-членов ЕС находится в острой зависимости от природного газа, импортируемого из России. Молдавские эксперты осознают необходимость разрешения сложившейся ситуации, однако, все же предложенная Румынией и Казахстаном альтернатива трудноразрешима. Казахстан «окутан» Россией, а Румыния зависит от внутренних правил Евросоюза. Возможно, статус полноправного члена Европейского союза поможет Республике Молдова разрешить проблему энергетической зависимости, и энергетической безопасности в частности.

ENERGY SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AFTER THE COLLAPSE OF THE USSR

The position of the Republic of Moldova in geostrategic and the geopolitical plan is caused by a number of problems including the issue of energy security of the country. As it turned out, after the collapse of the USSR the energy issues in the context of developing of a post-bipolar system of international relations has become an increasingly important factor in the lives of not only oil-importing and oil-exporting countries, but also transit countries. Today, the energy component of international relations, defining the priorities of foreign political and economic actors in world politics “dictates” a line of conduct of states increasingly dependent on energy resources from other countries and regions as never before.

* *Marius TĂRÎȚĂ* – doctor în istorie, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

Retrospective analysis allows us to note that the geopolitical situation of the Republic of Moldova contains a really controversial component, consisting in energy dependence of the country. The first attempts to solve energy problems were taken in 1980-s within the framer of the projects developed by experts in this field. But at the same time policy of industrialization of 1980's., the collapse of the USSR, gap between the republics, economic crisis of transition, absence of the own natural resources, had exacerbated the resolution of this problem. Lack of access to the sea, which was a consequence of the act adopted in August 2, 1949, as well as the lack of any alternative to import gas from Russia played a decisive role in this context. The first problem was partially resolved, and had only a symbolic character, when, after 15 years of severe and protracted negotiations, the construction of Giurgiulesti oil terminal was finished (August 2007). The second problem dealing with the fluctuation and instability of the Russian-Ukrainian relations (January, 2006, 2009), can be attributed to the general problem of European orientation. Important role in this context is the fact that most of EU member states are acute dependent on natural gas imported from Russia. Moldovan experts are aware of the need to resolve the abovementioned problem. However, an alternative offered by Romania and Kazakhstan is an intractable problem. Kazakhstan is "enveloped" by Russia; Romania is dependent on the internal rules of the European Union. Probably, the status of the full member of the European Union will help with the permission of a problem of power dependence, and power safety in particular. Perhaps a status of full member of the European Union will help the Republic of Moldova to solve problem of energy dependence and energy security in particular.

Problema care ne interesează în studiul de față e legată de aspectele securității energetice și economice ale Republicii Moldova în contextul destrămării URSS și a perioadei de tranziție ce a urmat. Datorită faptului că e un stat mic ca întindere, R. Moldova poate foarte ușor ajunge în diferite tipuri de dependență. Pe lângă aceasta, un rol important îl joacă și poziționarea pe tabla de șah, pe care sunt actori mult mai mari – Federația Rusă, SUA și în ultimii ani și Uniunea Europeană. Înainte de a trece la realitățile primului deceniu al secolului al XXI-lea, ne vom întoarce în timp la o lucrare scrisă aparent demult, apărută în RSSM, în anul 1979.

În respectivul an, un grup de economiști moldoveni s-a ocupat de – «Legăturile economice ale RSS Moldovenești în sistemul integrării economice socialiste». De la început autorii au apreciat că «particularitățile istorice ale dezvoltării economice a republicii au determinat o dependență ridicată față de piața externă (mașini, carburanți, materii prime)».¹ Faptul că RSSM avea o structură economică similară, mai ales în agricultură și industria alimentară, celor din alte state socialiste ca România, Bulgaria și Ungaria, îi limita capacitatea de export pe piața CAER. În acest context a fost în primul rînd recomandată investirea într-o direcție strategică nouă în cadrul economiei republicane – construcția de mașini și tehnologiile.² În al doilea rînd era propusă extinderea contactelor economice cu țări ca Finlanda și Iraq. Această propunere, din perspectiva zilei de

azi ne arată cât de limitate erau posibilitățile unui stat mic care făcea parte din Uniunea Sovietică.

O recomandare ce ținea de infrastructură se referea la modernizarea automagistralei ce lega Moscova de Sofia, pe segmentul moldovean și construcția unui canal navigabil între râurile Dunărea și Nistru.³ Pentru optimizarea exporturilor, de asemenea, era clamată crearea unei camere de comerț extern în RSSM. Pînă în acel moment Chișinăul era obligat să coordoneze toate exporturile sale cu camerele de comerț de la Sankt-Petersburg (atunci Leningrad) și Moscova. O sugestie suplimentară era folosirea tehnică a râurilor, pentru a duce transporturi de marfă pînă la porturile din Izmail și Reni (porturi care totuși nu aveau și nu au o capacitate atît de importantă). Posibilitatea exporturilor pe mare ar fi putut facilitată de apropierea în spațiu a porturilor ucrainene de la Odessa și Iliciiovsk.

Din recomandările de mai sus doar una singură a fost aplicată. În anii 1980 s-au făcut investiții foarte importante în dezvoltarea industriei constructoare de mașini. De exemplu în anul 1980 în RSSM au fost produse 2.112 mașini electrice mari, iar în anul 1989 – 3.151. Producția de televizoare a început în anul 1984 cu 1.800 exemplare, ca să atingă în anul 1989 – 121.400 exemplare. În anii 1983-1985 s-a încercat producerea magnetofonelor (maximum 70.000 de bucăți), după care s-a renunțat la idee. Pe de altă parte au fost înregistrate și insuccese – de exemplu producția frigiderelor a scăzut abrupt de la 244.900 (în anul 1980) la 155.900 (în anul 1988).⁴

¹ Стежару А. С., Поздыркэ М. Я., Андрушко В. Н., Алейнов Н. К., *Экономические связи Молдавской ССР в системе социалистической экономической интеграции*, Кишинев, Молд НИИНТИ, 1979, с. 1.

² *Ibidem*, с. 8.

³ *Ibidem*, сс. 32-33.

⁴ *Ежегодник Большой Советской Энциклопедии*/ гл. ред. В. Г. Панов, Москва, Советская Энциклопедия, 1990 г., выпуск 34-й, с. 138.

Cea mai mare realizare în ce privește construcția de mașini, a fost producerea a 6.600 de tractoare în anul 1991. Aceasta a fost posibil datorită livrării stabile a materiilor prime din Ucraina și RSFSR.

În continuare situația s-a complicat semnificativ datorită noilor condiții politice și faptului că nu au existat economiști care să prescrie măsuri cât mai raționale în procesul trecerii de la economia planificată la cea de piață. Primele probleme pe plan intern au fost semnalate în anul 1990.⁵ Trecerea la autogestione, deschiderea frontierelor pentru mărfurile din străinătate (fără a încerca protejarea celor produse în republică), care la propriu au invadat piața internă, au dus la dezechilibru (situația fiind agravată și de grevele de la mai multe fabrici și uzine), care fără mecanismele de interdependență menținute anterior de la Moscova, a devenit fragilă. Pe de altă parte, în URSS apăruseră mai multe procese nefaste⁶ care au determinat adâncirea crizei, dincolo de încercările mai multor analiști de a o opri.⁷ În durată lungă, în Republica Moldova a fost înregistrată scăderea continuă în producție între anii 1991 și 2001.

Din perspectivă teoretică, postulatele anului 1979 erau valabile și pentru anul 1991, dar și și astăzi, în anul 2010 (cu unele amendamente doar). Însă din punct de vedere practic, ele au devenit intangibile. Pe lângă aspectul economic, a mai apărut și cel politic. R. Moldova și Ucraina au devenit state independente. Posibilitatea ipotetică de a exporta prin porturile ucrainene s-a redus la zero. Aici și-a spus cuvântul și călcâiul lui Ahile în cazul Republicii Moldovei – lipsa ieșirii la Marea Neagră.⁸ Consecințele «schimbului teritorial» (făcut la insistențele părții ucrainene pe lângă Moscova) din 2 noiembrie 1940, s-au perpetuat pînă în ziua de azi. Atunci în componența RSS Ucrainene au trecut ținutul Hotin, nordul Bucovinei și Bugeacul. În schimb RSS Moldovenească a primit o parte din fosta RASSM, care la momentul actual constituie regiunea transnistreană a R. Moldova.

Înainte de a trece la problema ieșirii R. Moldova

⁵ Mircea Druc prevedea o perioadă de trei ani pentru redresarea situației (conform declarației sale din 25 iulie 1990). Ca urmare a intervenției sale în plenul Sovietului Suprem, a fost adoptată Concepția trecerii la economia de piață în RSSM (publicată în 12 august 1990 în „Moldova Suverană”).

⁶ Т. Корягина, *Теневая экономика в СССР (анализ, оценки, прогнозы)*, Вопросы Экономики, 1990, nr. 3 și Ю. Козлов *Теневая экономика и преступность*, Вопросы Экономики, 1990, nr. 3.

⁷ Vezi de exemplu Л. Ольсевич, *Советы постороннего, или К чему призывает нас Запад?* Вопросы Экономики, 1991, nr. 5, с. 19-27.

⁸ La aceasta se adaugă și imposibilitatea de a valorifica râul Nistru în planul navigației, datorită lipsei controlului administrativ asupra infrastructurii aflate mai mult pe segmente controlate de separatiști din raioanele din estul republicii.

la mare, ne vom opri asupra unei alte lucrări a specialiștilor, apărută în anul 1992 – *Integrarea Republicii Moldova în economia mondială*.⁹ În aceasta se remarcă faptul că pentru R. Moldova apăruse la acel moment ca alternativă „dezvoltarea exporturilor, care cu ajutorul României poate fi orientată spre piața țărilor arabe din bazinul Mării Mediterane”.¹⁰ Ca și în anul 1979 era recomandat exportul de tehnologii – «e necesar să fie pus un accent deosebit pe mărirea exportului tehnicii electrice, electronice și a produselor mecanice”.¹¹

Dezvoltarea intensă a tehnologiilor în SUA, Europa, Japonia, Coreea etc., pe de o parte, și declinul de 10 ani în economia Moldovei, au dus la dispariția unei astfel de direcții în exporturile moldovenești.

Ca și în cazul altor state socialiste, analiștii și economiștii, și-au făcut multe iluzii. După unii Moldova ar fi trebuit să își traseze două scopuri. Primul era «protecționismul economic și integrarea rapidă în economia statelor occidentale», iar al doilea – «păstrarea relațiilor de producție și tehnologice cu Rusia, Ucraina și Belarus» datorită rețelelor de transport, standardelor comune etc.¹² Primul scop era greu de atins atunci, iar astăzi (vorbind retrospectiv) deja e un fapt binecunoscut că protecționismul de pe piața internă a UE nu ar permite așa ceva. De exemplu România care a devenit membră UE cu începere de la 1 ianuarie 2007, a fost nevoită să reducă cu 2.000 mii tone producția anuală de oțel (ca urmare a unor cerințe neașteptate în ultima parte a negocierilor de aderare), să reducă cu 30.000 ha terenurile de viță de vie (cererea inițială a UE fiind 130.000 ha), să aplice exigențe europene către mai mult de 100 de întreprinderi producătoare de lapte, carne (pentru a le ridica la standarde europene, dar fără a le oferi perioadele de grație care erau imperios necesare) și altele.¹³

Al doilea scop era mult mai ușor de atins. Cu excepția anilor 1992-1993, relațiile economice cu Rusia au fost în ascensiune pînă la criza inițial financiară din august 1998. Datorită prăbușirii rublei rusești, urmată de căderea leului moldovenesc, producătorii noștri au fost nevoiți să livreze de două ori mai multă marfă. În acel moment, o parte considerabilă din producția de vinuri și coniacuri, fructe, legume, tabac, conserve a Moldovei ajungea pe piața rusească. Pe de altă parte, republica importa gaz

⁹ Osadci V., Stejaru A., Dmitrișin O., Drucioc D., Apostu L., Toacă Z., *Integrarea Republicii Moldova în economia mondială*, Chișinău, 1992, 76 p.

¹⁰ *Ibidem*, p. 4.

¹¹ *Ibidem*, p. 9.

¹² *Ibidem*, p. 25.

¹³ Vezi ZIUA (București), 12 august 2004, p. 7 – *Târguiala cu UE*.

prin intermediul mai multor firme ruse. Din cauza lipsei unor resurse energetice proprii, cele mai importante întreprinderi și simplii consumatori, erau și sunt dependenți de gazul rusesc. O alternativă în acest sens (fie doar și parțială) nu a existat și nici nu există la moment.

Problema importurilor de gaze

Datele statistice publicate în „Anuarul statistic al Republicii Moldova” pentru anii 1992-1994 fac dificilă reconstituirea punctuală a evoluției importurilor de produse minerale, benzină, motorină, păcură, gaz natural, gaz lichefiat și cărbune. Pentru anii 1991-1992 importurile sunt date conform volumului, iar pentru anii 1992-1993 conform sumei în valoarea căreia s-au făcut respectivele importuri. Or, o reconstituire cât mai exactă a evoluțiilor din acea perioadă, ne-ar permite să evaluăm impactul ruperii legăturilor de interdependență, dar și pierderile/costurile pe care le-au provocat acestea după anul 1991.

De exemplu din anuarul pentru anul 1992 aflăm că în anii 1991 și 1992 au fost importate – cărbune 4,2 și 2,1 mii t, benzină auto 724,7 și 339,2 mii t, combustibil diesel 990,2 și 630,1 mii t, păcură pentru încălzit 1650,8 și 1925,8 mii t, gaz natural 3,9 și 3,4 mlrd m³.¹⁴ Iar din anuarul pentru anul 1993 avem astfel de cuantificări pentru anii 1992 și 1993 – produse minerale în valoare de 39133,8 și 480800,8 mii lei, benzină 4308,8 și 27833,0 mii lei, motorină 6994,3 și 99318,3 mii lei, păcură 16776,3 și 88320,7 mii lei, gaz natural 2182,8 și 80559,1 mii lei, gaz lichefiat 762,8 și 8908,6 mii lei și cărbune 5551,4 și 89355,9 mii lei.¹⁵ Pe lângă faptul că deprecierea monedei naționale și inflația a dus la diferențe de ordinul zecilor între anii 1992 și 1993, o problemă deschisă rămîne raportarea volumului acestor importuri la sumele achitate, și la falimentul unor ramuri întregi din economia națională. În ce privește importurile de gaze, se remarcă o oarecare constanță a acestora. Deși, dacă ar fi de rezolvat rebusul complicat în care sunt incluse și datoriile Tiraspolului pentru gaze, schema s-ar complica.

Astfel, în ce privește gazul natural, în anul 1991 au fost importați 3,9 m³, iar în anul 1992 3,4 mlrd m³. În următorii 13 ani scăderea nu a mai fost atât de semnificativă ca între 1991 și 1993. Astfel în anul 2005 guvernul moldovean a semnat contracte pentru 3,15 mlrd m³ de gaz, din care 1,6 mlrd m³ urmau să fie livrați de compania rusă «Газэкспорт»,

la prețul de 68 \$ pentru 1000 m³ și 1,25 mlrd. de «Газпром», la prețul de 80 \$. Pe lângă acestea, încă 320 mln m³ urmau să fie primiți pe grativ, în contul tranzitului republicii. Conflictul ruso-ucrainean în problema gazelor, din ianuarie 2006, a avut consecințe ireversibile și pentru R. Moldova. Partea rusă a hotărât că pînă în anul 2011 va avea loc scumpirea treptată a gazului, pînă ce acesta va ajunge la preurile mondiale. De exemplu în martie 2008, R. Moldova achiziționa gazul deja la prețul de 285 \$ pentru 1000 m³ de la «Gazprom».

În luna ianuarie 2009 au apărut noi contradicții în problema gazului între Federația Rusă și Ucraina. În consecință, la 7 ianuarie raioanele din stînga Nistrului au rămas fără gaz, iar în 8 ianuarie întreaga republică. Deoarece Moldova nu are rezervoare pentru păstrarea gazului, nu are nici rezerve temporare. Astfel a început economisirea acestuia și folosirea păcurii în multe cazuri, precum cel al spitalelor și al instituțiilor vitale. Vacanța elevilor a fost prelungită. În 13 ianuarie, după contacte moldo-ucrainene, a fost reluată livrarea gazului pentru Moldova, dar în cantități limitate. Criza ruso-ucraineană a arătat că republica are probleme serioase la capitolul securității energetice și că la moment nu are vreo alternativă.

Problema ieșirii la mare

Toate guvernele moldovene de după anul 1991 au încercat să rezolve problema ieșirii la mare. Inițial Republicii Moldova i-ar fi revenit aproape un kilometru pe malul Dunării, în dreptul satului Giurgiulești (datele din presa vremii indicau între 870 și 1000 m). Însă construcția unui port a fost permanent amînată din cauza lipsei unui consens politic cu partea ucraineană în privința delimitării frontierei comune. Din perspectiva moldoveană, procesul a fost unul anevoios, negociatorii ucraineni fiind puțin dispuși să facă cedări. Negocierile fiind legate și de alte aspecte, precum controlul pe segmentul transnistream al graniței moldo-ucrainene, problema proprietăților moldovene pe teritoriul Ucrainei (mai ales în regiunea Odessa) etc.

După îndelungi negocieri (încheiate formal în luna august 1999 la Kiev), în iunie 2000, președintele P. Lucinschi a ratificat tratatul moldo-ucrainean privind delimitarea frontierelor. Societatea civilă a perceput destul de critic tratatul deoarece Ucraina recunoștea dreptul asupra 470 de metri la Giurgiulești, în schimbul concesionării în favoarea ei a 8,8 kilometri de șosea în drept cu satul Palanca.

Lucrările de construcție la Giurgiulești au început încă în anul 1997. La 31 octombrie 1997 firma

¹⁴ *Anuarul statistic al Republicii Moldova 1992*, Chișinău, Universitas, 1994, p. 331.

¹⁵ *Idem*, Chișinău, Statistica, 1994, p. 354.

greacă „Tehnovax” a prezentat proiectul terminalului petrolier. La eveniment au participat reprezentanții Băncii Naționale a Greciei și a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Firma greacă nu și-a îndeplinit obligațiile și s-a adresat contra guvernului R. Moldova în Arbitrajul Internațional. La 12 martie 2001 a fost anunțat câștigul guvernului moldovean, iar partea greacă a fost impusă să plătească 100.000 lire sterline și să acopere pierderile cauzate de întreruperea lucrărilor la terminal. Ulterior o firmă azeră a continuat lucrările, dar naționalizarea ei de către autoritățile de la Baku a dus la anularea contractului. Într-un sfârșit lucrările au fost finalizate de firma olandeză «Easeur Holding» BV, iar în august 2007 r. în portul Giurgiulești a intrat primul tancher petrolier.

Un alt pas important a fost construcția căii ferate Cahul-Giurgiulești, cu o lungime de 49 km și 870 m (hotărârea guvernului din 16 mai 2008).¹⁶ Aceasta se datora infrastructurii slabe din sudul republicii și nevoii de a crește eficiența portului liber internațional de la Giurgiulești. Totuși, chiar și construcția acestei căi ferate nu duce la eficientizare. Un întreg șir de măsuri printre care și construcția de depozite pentru petrol, dar și pentru gaze, e necesar.

În anii 2006-2008 s-a discutat intens ideea producției bioetanolului. O uzină în acest sens ar putea fi construită la Giurgiulești. Însă după căderea bruscă a prețurilor (în plan mondial) la hidrocarburi, elaborarea proiectelor a fost oprită. În luna martie 2009, Ferran Torradez Espuni, secretarul de presă al Comisiei Europene pentru probleme energetice, a declarat că R. Moldova poate participa în sistemul energetic al UE alături de țările membre ale UE, inclusiv în cadrul proiectului „Nabucco”. Pentru aceasta însă ar fi nevoie în primul rând de apropierea legislației naționale de cea europeană.¹⁷ Această declarație rămâne una iluzorie. Eficiența sistemului energetic european a fost pusă sub semnul întrebării în timpul crizei gazelor din ianuarie 2009. Printre țările care au suferit, din cele care fac parte din UE, au fost Bulgaria, Grecia, Slovacia și Austria.

Dintr-un raport IDIS Viitorul, făcut public în luna octombrie 2010 rezultă că pînă în anul 2015 va avea loc dublarea prețurilor la gaze, ceea ce se va resimți mult prea costisitor pentru un stat mic ca R. Moldova.¹⁸ Alternativa propusă – România și Kazahstan, e greu de realizat. Kazahstan tranzitează

Rusia, iar România depinde de regulile interne ale UE. Aderarea la un moment istoric dat a Moldovei la UE, ar putea rezolva această problemă. Dacă pînă la acel moment UE își va optimiza sistemul energetic și va reuși implementarea mai multor proiecte legate de construcția unor conducte de gaz din Caucaz, din nordul Africii, dar și în interior. Un proiect în acest sens, la care s-a renunțat, de un an de zile, era cel al conductei norvegiano-poloneze prin Marea Baltică.

Din scurtul excurs de mai sus rezultă foarte clar situația sensibilă a R. Moldova în plan energetic. Republica e dependentă de „Gazprom” și nu are nici o alternativă la moment. În acest sens mult depinde de aceea cum se vor dezvolta relațiile guvernului ucrainean cu „Gazprom”. Printre realizările din ultimile două decenii e terminarea construcției terminalului petrolier de la Giurgiulești. Astfel Moldova poate importa petrol fără intermediari. Dezvoltarea infrastructurii din sudul republicii va permite sporirea eficienței sale, dar rezultatele vor fi considerabile doar în durată medie, eventual lungă. Integrarea europeană ar putea duce la rezolvarea problemei securității energetice, dar doar după ce în interiorul UE va avea loc optimizarea sistemului ei energetic.

Bibliografie:

Monografii și volume de referință

1. ANUARUL STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA 1992. Chișinău: Universitas, Departamentul de Stat pentru Statistică al R. Moldova, 1994, 372 p.
2. ANUARUL STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA 1993. Chișinău: Statistica, 1994, 448 p.
3. Osadci V., Stejaru A., Dmitrișin O., Drucio D., Apostu L., Toacă Z., *Integrarea Republicii Moldova în economia mondială*, Chișinău, 1992, 76 p.
4. Стежару А. С., Поздыркэ М. Я., Андрушко В. Н., Алейнов Н. К., *Экономические связи Молдавской ССР в системе социалистической экономической интеграции*, Кишинев, Молд. НИИ НТИ, 1979, 40 с.

Articole

5. Sudacevschi Gabriela, *Orientarea geografică a comerțului exterior al R. Moldova în perioada 1991-1999, în Comerțul exterior al R. Moldova: teorie și practică* [Внешняя торговля Р. Молдова: теория и практика]/ coord. Cărare Viorica, Chișinău, Editura A.S.E.M., 2000, pp. 23-29.

¹⁶ *Экономическое Обозрение* (Кишинев), 18 мая 2007 г., нр. 19, сс. 1, 3 – *Железнодорожный проект в кредит* (Оксана Нестерова).

¹⁷ *Кишиневский Обзоратель*, 5 марта 2009 г., нр. 8, с. 6 – *Энергетическая независимость по-молдавски* (Ирина Астахова).

¹⁸ *Панорама*, 13 октября 2010, нр. 103, с. 1.

Presa

6. *ZIUA* (București), 12 august 2004, p. 7 – *Târ-guiala cu UE*.

7. *Кишиневский Обозреватель*, 5 марта 2009 г., нр. 8, с. 6 – *Энергетическая независимость по-молдавски* (Ирина Астахова).

8. *Панорама*, 13 октябрия 2010, нр. 103, с. 1.

9. *Экономическое Обозрение* (Chișinău), 13 января 2006, нр. 1, с. 8; 20 января 2006, нр. 2, с. 8; 18 мая 2007 г., нр. 19, сс. 1,3.

Copyright© Marius TĂRÎȚĂ, 2010.

«СТАТУС ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВ И ИХ ПЕРСОНАЛА»

Дёмин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала: Учебное пособие. М.: Межд. отношения, 1995. – 208 с. ISBN: 9785713313654.

Автор, видный российский юрист, работавший заместителем Генерального прокурора РФ, а ныне заместитель министра юстиции Российской Федерации, излагает способы обеспечения статуса посольств и их сотрудников, раскрывает юридическую природу дипломатических привилегий и иммунитетов, анализирует примеры современной практики, вызывающие осложнения в отношениях государств. Пособие содержит текст Венской конвенции о дипломатических сношениях, а также тщательно составленную библиографию по теме.

За 14 лет, прошедших после выхода первого издания книги, она остается единственным в нашей литературе исследованием и учебным пособием по этой острой и сложной теме. Издание может быть полезно не только студентам и аспирантам правовых институтов и факультетов, но и прямо адресовано сотрудникам правоохранительных органов, спецслужб, а также государственного аппарата. Многолетний опыт преподавания этой правовой дисциплины позволил автору выработать методiku, сочетающую теоретический анализ с практической отработкой темы, исследованием международных документов и российского законодательства. Важно, что в пособии показаны современные тенденции правового регулирования статуса дипломатических представительств и их персонала, что поможет совершенствовать законодательство России в этой области.

Demin, J.G. The status of diplomatic missions and their staff: manual. M.: International relations, 1995, 208 pp. ISBN: 9785713313654.

The author of this book is a prominent Russian lawyer, served as the assistant of the General public prosecutor of the Russian Federation, and nowadays the deputy minister of justice of the Russian Federation, outlines the ways of the status of embassies and their staff, reveals the legal nature of diplomatic privileges and immunities, examines the examples of contemporary practice, causing complications in relations between states. The manual contains the text of the Vienna Convention on Diplomatic Relations, as well as the carefully compiled bibliography on the topic.

In 14 years since the first edition of the book, it remains unique in our literature study and manual on this acute and complex topic. The publication can be useful not only for undergraduate and postgraduate students of legal institutions and faculties, but also for law enforcement, intelligence agencies, as well as for the state apparatus. Long-term experience of teaching of this legal discipline has allowed the author to develop a methodology that combines theoretical analysis with practical work, dealing with the research of international documents and the Russian legislation. It is important that the manual shows the modern trends of legal regulation of the status of diplomatic missions and their personnel, which will help to improve Russian legislation in this area.

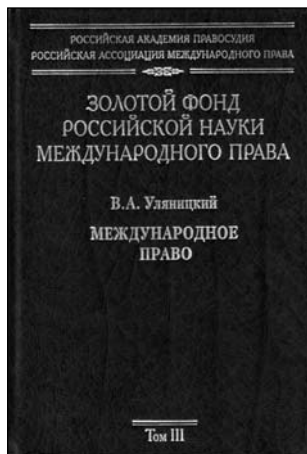
Demin J.G. Statutul misiunilor diplomatice și al personalului acestora: manual. M.: Ed. „Relații Internaționale”, 1995, - 208 p. ISBN 9785713313654.

Autorul, eminent jurist rus, ex-procuror general al Federației Ruse, actualmente – viceministru al justiției al Federației Ruse, expune procedeele de asigurare a statutului misiunilor diplomatice și a personalului acestora, dezvăluie natura juridică a privilegiilor și imunităților diplomatice, analizează exemple de practici contemporane, care provoacă complicații în relațiile dintre state. Manualul conține textul Convenției de la Viena cu privire la relațiile diplomatice și bibliografia la temă, selectată cu exigență.

După o perioadă de 14 ani, de la prima ediție a acestei cărți, ea rămâne unica lucrare de sinteză în literatura rusă, dedicată acestei actuale și complicate tematici. Cartea poate servi în calitate de îndrumar nu doar

studenților și doctoranzilor de la facultățile de drept, cât și funcționarilor din structurile de aplicare a legii, serviciile speciale și aparatul de stat. Practica acumulată de autor pe parcursul a mai mulți ani de predare a acestei discipline, a permis autorului să dezvolte o metodologie care combină analize teoretice cu teme practice de lucru, lucrări de cercetare a dreptului internațional și a dreptului național rus. Este important, că în manual sunt evidențiate tendințele actuale privind reglementarea statutului misiunilor diplomatice și a personalului acestora, chestie ce va permite perfecționarea legislația Federației Ruse în acest domeniu.

«ЗОЛОТОЙ ФОНД РОССИЙСКОЙ НАУКИ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА»

Золотой фонд российской науки международного права. Том. III, 2010. – 488 с. ISBN 978-5-7133-1359-3.

Настоящее издание представляет собой третий том антологии «Золотой фонд российской науки международного права», в который вошла работа по международному праву профессора Б.А. Уляницкого. В антологии представлены работы выдающихся ученых из университетов и институтов Москвы, Санкт-Петербурга, Казани, Киева, Ярославля, Томска и других городов. Антология является результатом сотрудничества Российской академии правосудия – учебного заведения, занимающегося подготовкой кадров для судебной системы, и Российской ассоциации международного права – самой авторитетной в стране общественной организации, объединяющей юристов-международников. Редакционная коллегия выражает надежду, что работы, вошедшие в «Золотой фонд российской науки международного права», будут востребованы отечественной наукой, студентами и всеми, кто интересуется международным правом.

Golden Fund of Russian science of international law. Vol. III, 2010, 448 pp. ISBN 978-5-7133-1359-3.

The present edition represents the third volume of the anthology “Golden Fund of Russian science of international law”, which had included the work on international law of professor B.A. Ulyanitsky. The book presents the work of eminent scientists from universities and institutes, of Moscow, St.-Petersburg, Kazan, Kiev, Yaroslavl, Tomsk and other cities. Anthology is the result of cooperation between such prominent institutions as the Russian Academy of Justice – an institution in charge to training the judiciaries, the Russian Association of International Law which is the most prestigious country’s social organization that unites international lawyers. The Editorial Board hopes that the work that the works which have entered in “Golden Fund of Russian science of international law”, will be demanded of domestic science, students and all those who are interested in international law.

Fondul de aur al științei ruse de drept internațional. Vol. III, 2010. – 488 p. ISBN 978-5-7133-1359-3.

Prezenta ediție reprezintă al III-lea volum al antologiei „Fondul de aur al științei ruse de drept internațional”, în care a fost inclusă opera profesorului B.A. Ulyanițchii, dedicată dreptului internațional. În antologie sunt prezentate operele eminentilor savanți din universitățile din Moscova, Sanct-Peterburg, Kazan, Kiev, Yaroslavl, Tomsk etc. Antologia a apărut în rezultatul colaborării Academiei Ruse de Justiție, instituție destinată pregătirii cadrelor pentru organele judiciare, și Asociației de Drept Internațional din Rusia, cea mai prestigioasă organizație nonguvernamentală din țară care întrunește juriștii – specialiști în dreptul internațional. Colegiul de redacție își exprimă speranța că operele incluse în antologia „Fondul de aur al științei ruse de drept internațional”, vor fi utilizate de știința națională în domeniu, de studenți, și de toți cei ce se interesează de problematica dreptului internațional.

**«СОВРЕМЕННАЯ ДИПЛОМАТИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА.
ДИПЛОМАТИЯ – НАУКА И ИСКУССТВО»**

Попов В.И. Современная дипломатия: теория и практика. Дипломатия – наука и искусство: Курс лекций. – 2-е изд., испр. и доп.– 2010. – 576 с. ISBN 978-5-7133-1363-0.

Книга представляет собой курс лекций, прочитанных известным дипломатом, ученым, профессором В.И. Поповым в Дипломатической академии МИД России в 1991-2001 гг. В ней широко освещен весь спектр современной дипломатии. Используя свой богатейший дипломатический опыт, автор раскрывает тонкости дипломатического искусства, многообразие приемов и методов дипломатии, характеризует особенности дипломатии России и других стран мира. При подготовке книги использованы многочисленные исследования российских и зарубежных авторов, мемуары дипломатов и политиков, документы из личного архива автора. Все это, а также непринужденная и живая манера изложения делают книгу чрезвычайно интересной не только для студентов, изучающих проблемы внешней политики и дипломатии, специалистов в этой области, но и для широкого круга читателей

Popov V. I. Modern Diplomacy: Theory and Practice. Diplomacy – art and science: Course of lectures. Second Edition, Revised and Expanded. 2010, 576 pp. ISBN 978-5-7133-1363-0.

The book represents a course of lectures, read by well-known diplomat, scholar, Professor Popov V. I. in Russian MFA Diplomatic Academy, 1991-2001. It covers a wide spectrum of modern diplomacy. Using his extensive diplomatic experience, author tries to reveal the intricacies of the diplomatic art, a variety of techniques and methods of diplomacy, describes the features of diplomacy in Russia and other countries of the world. The book includes a numerous studies of Russian and foreign authors, memoirs of diplomats and politicians, documents from the personal archives of the author. All this, as well as a relaxed and lively style of presentation make the book extremely interesting, not only for students studying the problem of foreign policy and diplomacy experts in this field, but also for a wide range of readers.

Popov V.I. Diplomația contemporană: teorie și practică. Diplomația – știință și artă: curs de lecții. – Ed. A 2-a, revăzută și adăugită. – 2010. – 576 p. ISBN 978-5-7133-1363-0.

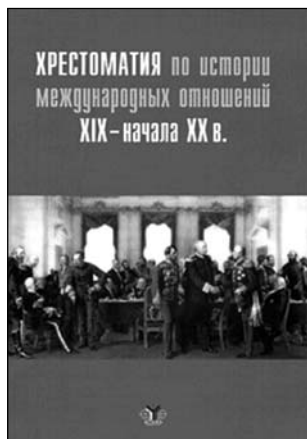
Cartea reprezintă un curs de lecții, citit în anii 1991-2001 la Academia Diplomatică a MAE al Federației Ruse de către cunoscutul diplomat și savant, profesorul V.I.Popov. În lucrare este reflectat pe larg întregul spectru al diplomației moderne. Utilizând vasta experiență diplomatică, autorul dezvăluie complexitatea artei diplomatice, multitudinea și varietatea de tehnici și metode utilizate în diplomație, caracterizează particularitățile diplomației ruse și diplomației altor state. În procesul de pregătirea a cărții au fost folosite numeroase studii ale autorilor ruși și străini, memoriile ale diplomaților și politicienilor, documente din arhiva personală a autorului. Toate acestea, precum și un stil relaxat și viabil de prezentare, face cartea extrem de interesantă, nu numai pentru studenții ce studiază problematica politicii externe și pentru experți în domeniul diplomației, dar și pentru o gamă largă de cititori.

**«ХРЕСТОМАТИЯ ПО ИСТОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ XIX – НАЧАЛА XX ВЕКА»**

Хрестоматия по истории международных отношений XIX – начала XX века. Издательство: МГИМО-Университет, 2010 г. Мягкая обложка, 360 стр. ISBN 978-5-9228-0548-3 Тираж: 250 экз.

Хрестоматия охватывает период эпохи Наполеоновских войн в Европе до Первой мировой войны включительно. В нее вошли важные договоры, ноты и декларации, отдельные отрывки из мемуаров государственных и военных деятелей, а также другие документы, позволяющие читателям лучше разобраться в истории международных отношений XIX – начала XX в.

The reading book on history of international relations of XIX – early XX century. Publisher:

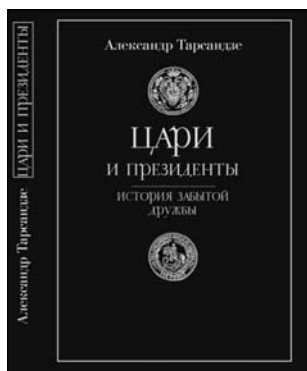
MGIMO University, 2010. Paperback, 360 pages. ISBN 978-5-9228-0548-3. Edition: 250 copies.

Reading book covers the period of the Napoleonic wars in Europe before World War I, inclusive. It includes important treaties, notes and declaration that certain passages from the memoirs of public and military figures, as well as other documents that allow readers to understand the history of international relations in late XIX – early XX century.

Istoria relațiilor internaționale în sec. XIX - începutul sec. XX: manual. Ed. MGIMO-Universitate, 2010. – 360 p. ISBN 978-5-9228-0548-3.

Manualul este dedicat studiului privind perioada războaielor napoleoniene în Europa înainte de primul război mondial. Lucrarea include importante tratate, note și declarații, anumite pasaje din memoriile personalităților publice și militare, precum și alte documente care permite cititorilor să înțeleagă mai bine istoria relațiilor internaționale din secolul al XIX-lea - începutul secolului XX.

«ЦАРИ И ПРЕЗИДЕНТЫ: ИСТОРИЯ ЗАБЫТОЙ ДРУЖБЫ»

Тарсаидзе А.Г. Цари и президенты: история забытой дружбы – 2010. – 900 руб.

Среди необъятного моря трудов, посвящённых российско – американским отношениям, книга Тарсаидзе поистине уникальна. И не только в силу ценностей собранных в ней сведений, но и в силу неординарности самой личности автора – человека, по праву считавшего своим Отечеством и Россию, и Америку. Обе эти великие страны он любил, но и понимал. И поэтому не стал в сотый раз описывать историю их противостояния. Вместо этого он сосредоточился на изучении фактов их сотрудничества – забытых, но чрезвычайно интересных. Читатель узнает, как способствовала Россия обретению независимости Америки, как едва

не стали русскими Гавайи, кто и как в действительности продавал Аляску, как после Крымской войны американцы поднимали затопленные Нахимовым корабли черноморской эскадры ... Для историков, политологов и самого широкого круга читателей.

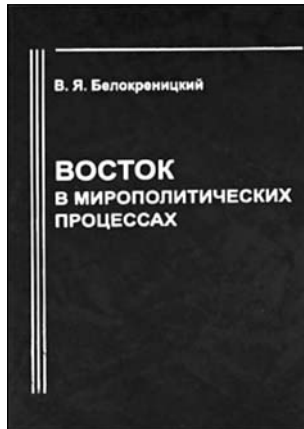
Tarsaidze A.G. Kings and presidents: a forgotten history of friendship – 2010.

Among the vast sea of works devoted to Russian-American relations, the book of Tarsaidze is truly unique. And not only because of the values of the data collected in it, but also because of unique features of the personality of author. This man rightly considered Russia and America as his Fatherland. Both these great countries he loved, and understood. And that is why he didn't begin to describe one hundred times the history of their opposition. Instead, he had focused on studying the facts of their collaboration, which were forgotten, but extremely interesting. The reader will learn how Russia has contributed to getting America's Independence, how Hawaii did not become Russian, who and how had actually sold Alaska, how after the Crimean war, the Americans had raised the Black Sea fleet ships sunk by Nakhimov ... The book is designed for historians, political scientists and a wide range of readers.

Tarsaidze A.G. Țarii și președinții: istoria unei prietenii uitate. – 2010.

În imensa multitudine de lucrări dedicate relațiilor ruso-americane, cartea lui Tarsaidze este, cu adevărat, un unic. Si nu numai din cauza valorii datelor expuse în această carte, dar și din cauza caracteristicilor unice ale personalității autorului – omul, care a considerat și Rusia și America în calitate de Patrie. El nu doar a iubit aceste două mari țări, dar și le-a înțeles. De aceea și nu a purces, pentru a suta oară, la descrierea istoriei privind confruntarea dintre ele, preferând, în schimb, să se concentreze la studierea faptelor privind colaborarea lor – fapte uitate, dar extrem de interesante. Cititorul va afla cum a contribuit Rusia la procesul independență a Americii, cum insulele Hawaii aproape n-au devenit ruse, cine și cum, de fapt, a vândut Alaska, cum, după războiul din Crimeea, americanii ridicau navele flotei Mării Negre scufundate de Nakhimov ... Destinată istoricilor, politologilor și pentru o gamă largă de cititori.

«ВОСТОК В МИРОПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ»

В. Я. Белокреницкий. Восток в мирополитических процессах. Издательство: Институт Востоковедения РАН, 2010 г. Твердый переплет, 320 стр. ISBN 978-5-89282-428-6 Тираж: 500 экз. Формат: 60x90/16 (~145x217 мм)

В книге дан очерк формирования общемировой системы международных отношений и охарактеризована роль основных идеологических парадигм в мирополитических процессах, рассмотрена эволюция места традиционного Востока в международной системе на протяжении XVI-XX веков, выделены этапы и особенности колониального завоевания и освобождения азиатского и африканского континентов, охарактеризована возрастающая роль Востока в мировой политике, усиление его демографического и экономического потенциалов, освещены процессы милитаризации государств Азии и Африки, их вовлеченности в глобальные и региональные проекты развития, отношения современной России со странами Востока, перспективы эволюции восточного ареала в мирополитической системе текущего века.

Belokrenitsky. V. Y. East in world political processes. Publisher: Institute of Oriental Studies, 2010. Hardcover, 320 pp. ISBN 978-5-89282-428-6. Edition: 500 copies.

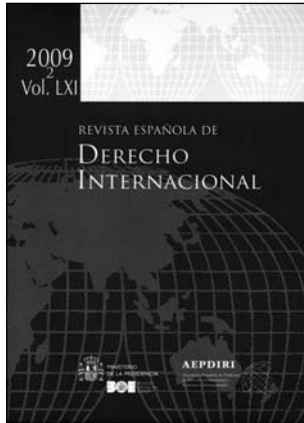
The present book contains both a sketch of formation of universal system of international relations and the role of the major ideological paradigms in the world political processes. Besides the aforementioned, it examines the evolution of the traditional place of the East in the international system during the XVI-XX centuries, stages and features of the colonial conquest and liberation of the Asian and African continents, the increasing role of the East in the world politics, and enhancement of its demographic and economic potentials. The book covers the processes of militarization of Asian and African states, their involvement in global and regional development projects, and the relationship of contemporary Russia and Eastern countries, the prospects of the evolution of the eastern area in the world political system of the current century.

Belokrenițchii V.Y. Orientul în procesele politicilor mondiale. Ed. Institutul Orientului al AȘR, 2010. – 320 p. ISBN 78-5-89282-428-6.

Cartea conține o analiză a procesului de formare a sistemului mondial al relațiilor internaționale și o caracteristică a rolului principalelor paradigme ideologice în procesele de exercitare a politicii internaționale. În lucrare este studiată evoluția locului Orientului tradițional în sistemul internațional pe parcursul sec. XVI-XX, se evidențiază etapele și specificul acaparării coloniale și eliberării ulterioare a continentelor asiatic și african de sub această ocupație, se caracterizează rolul în creștere al Orientului în politica mondială, sporirea potențialului lui demografic și economic. Sunt evidențiate procesele de militarizare a statelor asiatice și africane, implicarea acestora în proiecte de dezvoltare globală și regională, relația dintre Rusia contemporană și țările de Est, perspectivele evoluției factorului oriental în sistemul mondial actual al politicii internaționale.

PUBLICAȚII PERIODICE

**REVISTA ESPAÑOLA DE DERECHO INTERNACIONAL
SPANISH JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW**

ISSN 0034-9380

<http://vlex.com/source/revista-esp-ola-derecho-internacional-1846/page/2#ixzz17iYIICSC>

Núm. LXI-2, Julio 2009

In Memoriam: Manuel Díez de Velasco Vallejo

El pasado 20 de octubre falleció en el Hospital de Baza, en su querida tierra granadina de adopción, don Manuel Díez de Velasco y Vallejo (...)

In memoriam: Héctor Gros Espiell

Hace pocos días, el 30 de noviembre de 2009, a sus 83 años, nos dejaba uno de los más destacados juristas de nuestro tiempo. (...)

Estudios

Las obligaciones de promoción y protección de las inversiones extranjeras en la segunda generación de APPRI españoles

La segunda generación de APPRI españoles se caracteriza por haber sistematizado la obligación de promoción reforzando los deberes de información mutua y transparencia. Un par de mandatos que no modifican su naturaleza como obligación de comportamiento, pero que la dotan de un contenido material más cierto, imprescindible para identificar y calificar jurídicamente su aplicación por los Estados partes. La obligación de prot...

El derecho sucesorio islámico: principios informadores y excepción de orden público internacional

El Derecho sucesorio islámico emerge como un nuevo reto al que deberá dar respuesta el Derecho internacional privado español. Fruto de la multiculturalidad de la sociedad y en virtud de la norma de conflicto fijada en el artículo 9.8 CC, las autoridades judiciales españolas tendrán que conocer y a priori aplicar a las sucesiones de ciudadanos procedentes de países musulmanes el Derecho islámico. Ante esta perspectiva, el obj...

La «cuestión ártica» y el derecho internacional

El presente artículo analiza la superposición jurídica local de las reclamaciones de soberanía territorial en el océano Ártico, en un contexto de solapamiento político mundial de foros internacionales que abordan la cuestión ártica, aunque no respondan a la lógica fronteriza estatal. El análisis conducirá a ciertas reflexiones y conclusiones respecto de este clásico tema de derecho internacional –soberanía territorial de los Estados– que cuenta no obstante con el futuro que se realiza en la p...

Jurisprudencia

Jurisprudencia en materia de derecho internacional privado

I. Derecho Judicial Internacional: 1. Competencia judicial internacional: ámbito de aplicación de instrumentos comunitarios. 2. Competencia judicial internacional: fueros de competencia. 3. Reconocimiento de resoluciones extranjeras. 4. Cooperación jurídica internacional: notificación. – II. Derecho Civil Internacional: 1. Protección de menores: kafala. 2. Obligaciones contractuales. 3. Sucesiones. – III. Dimensión interna del Sis...

Jurisprudencia en materia de derecho internacional público

I. Relaciones entre el Derecho Internacional y el Derecho Interno español. – II. Estatuto internacional del Estado. – III. Derecho del Mar. – IV. Asilo y Refugio. – V. Derechos humanos

Derecho internacional público

El asunto Alakrana y la inadecuación del derecho español al derecho internacional

El secuestro del buque español Alakrana por piratas somalíes se convirtió, durante los meses de octubre y noviembre de 2009 (...)

El conflicto entre Georgia y Rusia un año después (a propósito del informe Tagliavini)

El pasado 30 de septiembre de 2009 fue publicado el Informe de la Misión de Investigación Internacional Independiente sobre el conflicto (...)

La corte penal internacional y sudán: el mandato de detención para Omar Al Bashir

La orden de detención de Omar Al Bashir presidente de Sudán es el resultado del caso sobre Darfur (...)

Los acuerdos de Basilea: Algunas reflexiones sobre su naturaleza jurídica a la luz de la reciente crisis financiera

Introducción. En la actualidad, la mayor parte de las economías del mundo están adoptando medidas para impulsar la salida de una crisis (...)

Recientes desarrollos en la práctica española sobre arbitrajes de inversiones: el caso renta 4

El 20-3-2009 un tribunal constituido en el Instituto de Arbitraje de la Cámara de Comercio de Estocolmo (CCE) (...)

Derecho internacional privado

«Droit et multiculturalisme face aux defies actuels» / «Law and multiculturalism. contemporary challenges», (Atenas, 26-27 noviembre 2009)

Con motivo del 70.º aniversario de la creación del Instituto Helénico de Derecho Internacional y Extranjero (...)

Congreso internacional sobre los derechos civiles en España y Europa (Palacio de congresos, Valencia, 21 a 23 de octubre de 2009)

El actual panorama normativo europeo no puede ser más fascinante para el internacional-privatista español (...)

Decimosexta reunión del comité permanente del convenio de lugano (Friburgo, 7 y 8 de septiembre de 2009)

Como en años precedentes (ver la nota de información de la reunión de 2008 de A. Borrás, REDI, 2008, 2, pp. 711 ss.), la Oficina Federal de Justicia de Suiza (...)

Inmunidades procesales y tutela judicial frente a Estados extranjeros

Seguramente pocas cuestiones resultan tan atractivas para el jurista como las inmunidades estatales de jurisdicción y de ejecución (...)

La comisión especial sobre la aplicación del convenio y el protocolo de la Haya de 2007 en materia de alimentos (10-17 de noviembre de 2009)

En la XXI Sesión de la Conferencia de La Haya (2007), (en esta Revista, A. Borrás y C. Parra, 2007, 2, pp. 855-860) (...)

La XIX sesión del grupo europeo de derecho internacional privado (Padua, 18-20 de septiembre de 2009)

La XIX reunión del Grupo Europeo de Derecho Internacional Privado tuvo lugar en Padua, los días 18 a 20 de septiembre (...)

Recensiones

Declaración sobre los derechos de los pueblos indígenas: Hacia un mundo intercultural y sostenible

Lentamente los derechos de los pueblos indígenas empiezan a formar parte del marco jurídico internacional de protección de los derechos humanos (...)

El Derecho Internacional en la encrucijada. Curso General de Derecho Internacional Público

Hace quince años tuve la oportunidad de realizar para esta Revista la recensión de la obra del Profesor Cesáreo Gutiérrez Espada (...)

El Proceso de reforma de las Naciones Unidas

Este volumen es uno de los resultados de la labor que desde 2005 se ha desarrollado en el marco de un proyecto de investigación liderado por Antonio Blanc (...)

International Law

Conocí a la profesora Wallace en la inauguración del Observatorio de la Globalización de la Universidad (...)

La política exterior de España hacia el Magreb, Actores e intereses

La producción española de publicaciones científicas sobre la política exterior española, en general, y la política (...)

La protección del adulto en el Derecho internacional privado

La monografía que se reseña tiene origen en la tesis doctoral que Alberto Muñoz Fernández defendió, obteniendo la máxima (...)

Las acciones colectivas y su eficacia extraterritorial. (Problemas de recepción y transplante de las class actions en Europa)

El dominio de la ciencia del Derecho internacional privado resulta enormemente dificultoso: a la obligatoriedad (...)

Las funciones políticas del Secretario General de Naciones Unidas. Especial referencia a sus competencias de acción preventiva

Cuando Juan Antonio Carrillo Salcedo publicó *La crisis constitucional de las Naciones Unidas (CSIC, Madrid, 1966)* (...)

Le nuove competenze comunitarie. Obbligazione alimentari e successioni

En marzo de 2009 se celebraba en Verona, organizado por la Cátedra de Derecho de la Unión Europea de la facultad de Derecho de la Universidad de Verona (...)

Matrimonio y divorcio en las relaciones hispano-marroquíes y compilación de legislación de Derecho Privado

Resulta obligado para mí comenzar esta reseña señalando que es un auténtico placer poder presentar, a través de ella (...)

The Rome II Regulation. The law applicable to non contractual obligations

La elaboración de la primera norma de conflicto comunitaria de carácter general, el Reglamento 864/2007 (...)

Violaciones graves de derechos humanos y responsabilidad civil (Transnational Human Rights Claims)

Las discusiones sobre la responsabilidad por las violaciones graves de derechos humanos implican necesariamente a voces de las ciencias sociales (...)

AMERICAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW

ISSN: 00029300

<http://www.jstor.org/stable/i20535146>

Vol. 103, No. 2, Apr., 2009

Representation and Power in International Organization: The Operational Constitution and Its Critics
Representation and Power in International Organization: The Operational Constitution and Its Critics (pp. 209-263)

Jacob Katz Cogan

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535148>

1. Notes and Comments

Consistently Inconsistent: The International Court of Justice and the Former Yugoslavia (Croatia v. Serbia)
Consistently Inconsistent: The International Court of Justice and the Former Yugoslavia (Croatia v. Serbia) (pp. 264-271)

Yehuda Z. Blum

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535149>

2. Current Developments

The International Law Commission Adopts Draft Articles on Transboundary Aquifers
The International Law Commission Adopts Draft Articles on Transboundary Aquifers (pp. 272-293)

Stephen C. McCaffrey

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535150>

3. International Decisions

Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination
Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (pp. 294-299)

Cindy Galway Buys

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535151>

United States: Continued Suspension of Obligations in the EC-Hormones Dispute. WT/DS320/AB/R
United States: Continued Suspension of Obligations in the EC-Hormones Dispute. WT/DS320/AB/R (pp. 299-305)

Sungjoon Cho

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535152>

Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council & Commission. Joined Cases C-402/05 P & C-415/05 P
Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council & Commission. Joined Cases C-402/05 P & C-415/05 P (pp. 305-311)

Miša Zgonec-Rožej

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535153>

Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger. Judgment No. ECW/CCJ/JUD/06/08
Hadijatou Mani Koraou v. Republic of Niger. Judgment No. ECW/CCJ/JUD/06/08 (pp. 311-317)

Jean Allain

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535154>

R (On the Application of Bancoult) v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. [2008] UKHL 61, 4 All E.R. 1055 (2008)
R (On the Application of Bancoult) v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs. [2008] UKHL 61, 4 All E.R. 1055 (2008) (pp. 317-324)

Peter H. Sand

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535155>

4. Contemporary Practice of the United States Relating to International Law

President Obama Orders Closure of Guantánamo Detention Facilities; Obstacles Remain
President Obama Orders Closure of Guantánamo Detention Facilities; Obstacles Remain (pp. 325-331)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535156>

President Issues Executive Order Banning Torture and CIA Prisons
President Issues Executive Order Banning Torture and CIA Prisons (pp. 331-334)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535157>

Department of Justice Releases Superseded Memos on Presidential Authority regarding Treaties, Detentions, and Other Matters
Department of Justice Releases Superseded Memos on Presidential Authority regarding Treaties, Detentions, and Other Matters (pp. 334-336)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535158>

D.C. Circuit Finds Political Questions, Dismisses Sudan Pharmaceutical Plant Bombing Suit
D.C. Circuit Finds Political Questions, Dismisses Sudan Pharmaceutical Plant Bombing Suit (pp. 336-337)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535159>

Swiss Bank Settles U.S. Tax Charges, Mounting U.S. Pressure on Swiss Bank Secrecy
Swiss Bank Settles U.S. Tax Charges, Mounting U.S. Pressure on Swiss Bank Secrecy (pp. 338-340)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535160>

UN Representative Nominee Describes U.S. Interests and Priorities at United Nations
UN Representative Nominee Describes U.S. Interests and Priorities at United Nations (pp. 340-342)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535161>

Comprehensive New Statement of U.S. Arctic Policy
Comprehensive New Statement of U.S. Arctic Policy (pp. 342-349)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535162>

United States Protests Chinese Interference with U.S. Naval Vessel, Vows Continued Operations
United States Protests Chinese Interference with U.S. Naval Vessel, Vows Continued Operations (pp. 349-351)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535163>

United States Abandons Detention Based on Designation as Enemy Combatant but Maintains Right to Detain Persons Giving Substantial Support to Terrorism
United States Abandons Detention Based on Designation as Enemy Combatant but Maintains Right to Detain Persons Giving Substantial Support to Terrorism (pp. 351-353)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535164>

Third Circuit Requires Review in Diplomatic Assurances Cases Third Circuit Requires Review in Diplomatic Assurances Cases (pp. 353-355)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535165>

United States Boycotts Durban Review Conference Will Seek Election to Human Rights Council United States Boycotts Durban Review Conference, Will Seek Election to Human Rights Council (pp. 355-358)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535166>

Military Justice Proceedings Involving Offenses against Iraqi and Afghan Civilians Military Justice Proceedings Involving Offenses against Iraqi and Afghan Civilians (pp. 358-360)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535167>

Blackwater Guards Indicted for 2007 Baghdad Civilian Killings Blackwater Guards Indicted for 2007 Baghdad Civilian Killings (pp. 360-362)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535168>

ICJ Rejects Mexico's Request to Interpret Avena but Finds United States Violated Provisional Measures Order ICJ Rejects Mexico's Request to Interpret Avena but Finds United States Violated Provisional Measures Order (pp. 362-364)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535169>

Brief Notes Brief Notes (pp. 364-367)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535170>

5. Recent Books on International Law

1. Review Essay

Review: Theorizing International Law: The Move to a Literary Optic Review: Theorizing International Law: The Move to a Literary Optic (pp. 368-375)

Tom J. Farer

Reviewed work(s): The Aesthetics of International Law by Ed Morgan

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535171>

Review: Dean's List: Power, Institutions, and Achesonian Diplomacy Review: Dean's List: Power, Institutions, and Achesonian Diplomacy (pp. 375-384)

Jonathan Zasloff

Reviewed work(s): Dean Acheson: A Life in the Cold War by Robert L. Beisner

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535172>

2. Book Reviews

1. Review: [untitled] Review: [untitled] (pp. 384-388)

Davis R. Robinson

Reviewed work(s): Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict by Michael W. Doyle

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535173>

Review: [untitled] Review: [untitled] (pp. 388-393)

Beth A. Simmons

Reviewed work(s): The Power and Purpose of International Law by Mary Ellen O'Connell

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535174>

Review: [untitled] Review: [untitled] (pp. 393-396)

Frederic L. Kirgis

Reviewed work(s): United Nations Sanctions and the Rule of Law by Jeremy Matam Farrall

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535175>

Review: [untitled] Review: [untitled] (pp. 396-402)

Eric J. Pelofsky, Eric H. Blinderman

Reviewed work(s): Enemy of the State: The Trial and Execution of Saddam Hussein by Michael A. Newton; Michael P. Scharf

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535176>

Books Received Books Received (pp. 402-407)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535177>

International Legal Materials International Legal Materials (p. 408)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20535178>

МОСКОВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
MOSCOW JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW

ISSN 0869-0049

<http://www.mjil.ru/contents.htm>

Содержание МЖМП №1/2010/77

Вопросы теории

- **Вылегжанин А.Н.** Вопросы толкования и исполнения Договора о Шпицбергене 1920 года
- **Alexander N. Vylegzhaniin** Contemporary Interpretation and Application of the Treaty of Spitsbergen of 1920

Права человека

- **Русинова В.Н.** Правовые аспекты применения Конвенции о защите прав человека и основных свобод: до и после «дела Банковича»
- **Vera N. Rusinova** Legal Aspects of Application of the Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: before and after “Bancovic”

- **Тарасьянц Е.В.** Безгражданство в Российской Федерации
- **Elena V. Tarasyants** Statelessness in Russian Federation

Международное экономическое право

- **Комендантов С.В.** К вопросу о возможных международно-правовых последствиях создания Таможенного союза в рамках ЕврАзЭС
- **Sergei V. Komendantov** On Possible International Legal Consequences of creating the Eurasian Economic Community’s Customs Union within
- **Павлов П.В.** Совершенствование законодательного регулирования в сфере приграничной торговли
- **Pavel V. Pavlov** Improvement of Legislative Control for Boarder Trade

Международное частное и гражданское право

- **Асосков А.В.** Сверхимперативные нормы: различные теории, объясняющие механизм их применения (Часть I)
- **Anton V. Asoskov** Internationally Mandatory Rules: Different Theories Explaining the Mechanism of their Application

Международное экологическое право

- **Копылов М.Н.; Солнцев А.М.** Международное экологическое право на пороге реформ
- **Mikhail N. Kopylov, Alexander M. Solntsev** The International Environmental Law on the Eve of Reforms

Европейское право

- **Лимонникова М.А.** Вопросы права Совета Европы: частичные и расширенные соглашения
- **Maya A. Limonnikova** Regulation of the Council of Europe: Partial and Enlarged Partial Agreements
- **Смирнов Д.Л.** К вопросу о понятиях «международное энергетическое право» и «энергетическое право ЕС»
- **Dmitry L. Smirnov** To the Issue of Definitions of “International Energy Law” and “Energy Law of the European Communities”

Избранные дела международной частноправовой практики Коллегии адвокатов «Монастырский, Зюба, Степанов & Партнеры»

- **Монастырский Ю.Э.** Оспаривание компетенции третейских судов участниками сделок M&A в Российской Федерации
- **Yuri E. Monastyrsky** Challenging the competence of arbitration courts by parties to M&A transactions in the Russian Federation

Голоса молодых

- **Девяткина А.И.** Местные органы управления на пути модернизации: практика стран СНГ
- **Anna I. Devyatkina** Local Authorities in Process of Modernization: Practice of the CIS Countries
- **Шумилов Ю.В.** Вклад Латинского монетного союза и Парижской монетной конференции 1867 года в становление международного финансового права (МФП)
- **Yuri V. Shumilov** The Contribution of the Latin Monetary Union and the Paris Monetary Conference of 1867 to the Evolution of the International Financial Law

Книжная полка

- **Саидов А.Х., Хамдамова Ф.** Рецензия на книгу: Human Rights Education in the School System of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice. Warsaw: Poligrafus Andkzey Adamica, 2009. 238 p.
- **Akmal H. Saidov, Hamdamova F.** Review of the book: Human Rights Education in the School System of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice. Warsaw: Poligrafus Andkzey Adamica, 2009. 238 p.

Хроника

- МГИМО в космосе, в воздухе и на море

EUROPEAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW

ISSN: 0938-5428
<http://www.ejil.org/>
Vol. 21 (2010) No. 3

Editorial

- JHHW,
 Editorial: Copyright, Law Journals and a Romantic View of EJIL

Symposium : The Interpretation of Treaties - A Re-examination

- J.H.H. Weiler,
 The Interpretation of Treaties - A Re-examination Preface
- George Letsas,

Strasbourg's Interpretive Ethic: Lessons for the International Lawyer

- Leena Grover,

A Call to Arms: Fundamental Dilemmas Confronting the Interpretation of Crimes in the Rome Statute of the International Criminal Court

- Lucas Lixinski,

Treaty Interpretation by the Inter-American Court of Human Rights: Expansionism at the Service of the Unity of International Law

- Isabelle Van Damme,

Treaty Interpretation by the WTO Appellate Body

- Riccardo Pavoni,

Mutual Supportiveness as a Principle of Interpretation and Law-Making: A Watershed for the 'WTO-and-Competing-Regimes' Debate?

- Luigi Crema,

Disappearance and New Sightings of Restrictive Interpretation(s)

Articles : An Occasional Series

- Juliet Chevalier-Watts,

Effective Investigations under Article 2 of the European Convention on Human Rights: Securing the Right to Life or an Onerous Burden on a State?

- Frank Hoffmeister,

Litigating against the European Union and Its Member States - Who Responds under the ILC's Draft Articles on International Responsibility of International Organizations?

- Anne-Sophie Tabau, Sandrine Maljean-Dubois,
Non-compliance Mechanisms: Interaction between the Kyoto Protocol System and the European Union

Review Essay

- Sergio Dellavalle,
Beyond Particularism: Remarks on Some Recent Approaches to the Idea of a Universal Political and Legal Order

Book Reviews

- Mark Mazower. No Enchanted Palace: The End of Empire and the Ideological Origins of the United Nations
- Thomas Grant. Admission to the United Nations, Charter Article 4 and the Rise of Universal Organization
- Elena Conde Pérez. La denuncia de los tratados. Regimen en la Convencion de Viena sobre el derecho de los tratados de 1969 y practica estatal
- Brian D. Lepard. Customary International Law. A New Theory with Practical Applications
- Ulrich Haltern. Was bedeutet Souveranitat?, Toni Erskine. Embedded Cosmopolitanism. Duties to Strangers and Enemies in a World of 'Dislocated Communities', Jeffery L. Dunoff, Joel P. Trachtman (eds). Ruling the World? Constitutionalism, International Law, and Global Governance
- **The Last Page**
Eric Stein, Cosmos Assessed

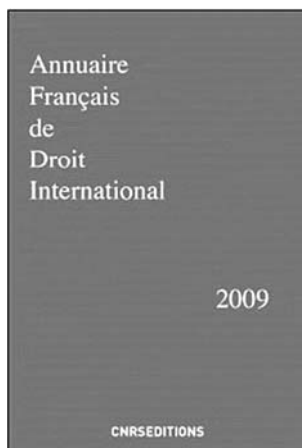
РОССИЙСКИЙ ЕЖЕГОДНИК МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА, 2006

ISBN 5883360440

Российский ежегодник международного права, 2006 = Russian yearbook of international law /Российская ассоциация международного права; Ред. кол.: Л. Н. Галенская (гл. ред.) и др. - СПб.: СКФ «Россия -Нева», 2007. -352 с. (Российский ежегодник международного права; 2006).

ANNUAIRE FRANÇAIS DE DROIT INTERNATIONAL (AFDI)

http://www.u-paris2.fr/AFDI/0/fiche___laboratoire/

L' **Annuaire français de droit international** a été créé en 1955 par le Professeur Suzanne Bastid, répondant au dessein du Groupe français des anciens auditeurs de l'Académie de droit international de La Haye. Il a été publié dès l'origine par le Centre national de la Recherche Scientifique, à partir de 1976 „Editions du CNRS,, et depuis 1991 „CNRS Editions,,. Patronné par les personnalités françaises les plus représentatives des activités relevant du droit international public, il est dirigé depuis sa création par des professeurs de la Faculté de droit et des sciences économiques de Paris, puis de l'Université Paris II: Mme Suzanne Bastid, puis MM. Daniel Bardonnet, Jean Combacau et aujourd'hui Joe Verhoeven.

L'AFDI est l'un des deux périodiques français exclusivement consacrés

au droit international, et le seul qui s'attache à passer en revue, aussi systématiquement que possible, les événements survenus chaque année dans le champ de sa compétence. Il est ainsi devenu un instrument de travail indispensable à tout internationaliste lisant le français, qui trouve dans chaque volume l'ensemble de la documentation et des références relatives à l'année correspondant à son millésime.

Chaque livraison de l'Annuaire comporte ainsi, outre des études de synthèse non tributaires de l'actualité:

- une série d'articles sur les événements juridiques appelant une analyse et un commentaire détaillés (pratiques étatiques, activité des principales juridictions et organisations internationales);
- des chroniques thématiques sur l'actualité juridique internationale dans les domaines où elle peut être rapidement recensée;
- un ensemble, sans équivalent en langue française, de chroniques systématiques d'information sur les questions juridiques internationales intéressant la France (conventions internationales conclues par elle, jurisprudence interne concernant le droit international, pratique nationale);
- des rubriques bibliographiques établies suivant un classement thématique constant qui en rend facile la consultation en continuité.

Par la nature de son objet d'étude, l'AFDI est une entreprise collective, dont les principaux animateurs sont des universitaires provenant des universités françaises et, plus largement, francophones. Des praticiens sont également sollicités en raison de leur expertise reconnue dans un domaine particulier ou de leur participation à un événement dont il convient de rendre compte. La rédaction fait aussi appel à des auteurs non francophones, spécialement lorsque leur point de vue présente un intérêt particulier pour la doctrine française. Leurs contributions sont publiées en langue française, si nécessaire après traduction.

Le succès rencontré par l'AFDI, dès son premier volume, ne s'est jamais démenti et sa réputation, nationale et internationale est bien établie : les bibliothèques universitaires françaises sont ainsi très nombreuses à en accueillir les volumes et des abonnements sont souscrits dans toutes les parties du monde (Europe, Amériques, Moyen-Orient, Asie, Afrique et Océanie).

L'AFDI a été récompensé deux fois par l'Institut de France: prix Dupin Aîné (1959 et 1995), Académie des Sciences Morales et Politiques.

Mise en ligne sur le portail „Persée„.

L'Annuaire français de droit international est maintenant en ligne sur le portail Persée depuis son volume I (1955), chaque volume étant à l'avenir mis en ligne trois années après sa sortie papier. La consultation sur Persée est libre et gratuite <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/revue/afdi>.

Organisation

M. Joe Verhoeven (Directeur)

BALTIC YEARBOOK OF INTERNATIONAL LAW

ISSN: 1569-6456

http://www.brill.nl/m_catalogue_sub6_id18745.htm

The Baltic Yearbook of International Law joined the family of legal publications in 2001. It is an annual publication containing contributions on topical issues in international law and related fields that are relevant to Baltic affairs and beyond. Each *Yearbook* focuses on a theme with particular importance to the development of international law. The *Yearbook* serves as an important source of information not available elsewhere on the practices of Estonia, Latvia and Lithuania in international law. Despite a clear Baltic ownership, the *Yearbook* aims at contributing to the development of thought, standard-setting and relevant practices throughout the world. The topical coverage has included the questions surrounding the claims of the Baltic States to their State continuity in international law; related issues of State responsibility; various challenges in international human rights law with focus on bioethics and human rights; and the enlargement of the European Union.

9. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 9 (2009). Edited by: Lauri Mälksoo, Ineta Ziemele, Dainius Žalima.

8. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 8 (2008). Edited by: Managing Editor: Carin Laurin; Editorial Board: Egidijus Bieliunas; Tanel Kerikmäe; Kristīne Krūma; Egils Levits; Rein Müllerson; Lauri Mälksoo; Vilenas Vadapalas; Darius Žalimas; Ineta Ziemele; Pēteris Zilgalvis.

7. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 7 (2007). Edited by: Special Editor: Lauri Mälksoo; Managing Editor: Carin Laurin; Editorial Board: Egidijus Bieliunas; Tanel Kerikmäe; Kristīne Krūma; Egils Levits; Rein Müllerson; Lauri Mälksoo; Vilenas Vadapalas; Darius Žalimas; Ineta Ziemele; Pēteris Zilgalvis.

6. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 6 (2006). Edited by: Managing Editor: Carin Laurin; Editorial Board: Egidijus Bieliunas; Tanel Kerikmäe; Kristīne Krūma; Egils Levits; Rein Müllerson; Lauri Mälksoo; Vilenas Vadapalas; Darius Žalimas; Ineta Ziemele; Pēteris Zilgalvis.

5. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 5 (2005). Managing Editor: Carin Laurin

4. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 4 (2004). Edited by Ineta Ziemele

3. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 3 (2003). Edited by Ineta Ziemele

2. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 2 (2002). Edited by Ineta Ziemele

1. *Baltic Yearbook of International Law*, Volume 1 (2001). Edited by Ineta Ziemele

Edited by: Managing Editor: Carin Laurin; Editorial Board: Egidijus Bieliunas; Tanel Kerikmäe; Kristīne Krūma; Egils Levits; Rein Müllerson; Lauri Mälksoo; Vilenas Vadapalas; Darius Žalimas; Ineta Ziemele; Pēteris Zilgalvis.

CONDIȚIILE DE PREZENTARE A MANUSCRISELOR PENTRU PUBLICARE ÎN REVISTA „REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile română, rusă, engleză, spaniolă, franceză (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind conținutul manuscriselor articolelor”.

În revistă vor fi publicate doar articolele cu conținut original și inedit. Materialele publicate anterior în alte reviste nu se acceptă, indiferent de formatul lor, atât tradițional, cât și electronic.

Articolul prezentat pentru publicare trebuie să conțină rezultatele unei cercetări științifice individuale efectuată de autor (autori) sau cu ajutorul autorului. Inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului trebuie să derive din conținutul articolului.

Colegiul de redacție al revistei roagă insistent autorii să se ghideze în procesul pregătirii articolelor pentru publicare de regulile inserate mai jos. Recomandările propuse vor servi drept suport pentru ajustarea conținutului la cerințele privind publicarea articolelor în revista respectivă:

1. Manuscrisul, care urmează a fi publicat, trebuie să fie însoțit de o scrisoare de motivare.
2. Manuscrisul se prezintă în două exemplare, împreună cu o variantă în format electronic Win Word.
3. Numărul autorilor să nu depășească 2 persoane.
4. Manuscrisele sunt publicate gratis. Atenționăm, pentru autori nu este prevăzut onorariu.
5. Autorul poartă răspunderea deplină pentru conținutul articolului și publicarea sa. În cazul încălcării dreptului de autor sau a eticii științifice general-acceptate, redacția revistei nu poartă răspundere.
6. Ordinea cu privire la publicarea materialelor în revistă stipulează procedura obligatorie de recenzare. În calitate de recenzent poate fi, cel puțin, un specialist care deține grad științific în domeniul ce corespunde direcției de cercetare a articolului. Publicarea articolului poate fi refuzată în baza următoarelor obiecții: necoresponderea conținutului articolului cu tematica revistei, lipsa de concordanță a materialului cu cerințele prevăzute; recenziile negative la materialul prezentat; încălcarea de către autor a legislației în vigoare cu privire la drepturile de autor și drepturile conexe.
7. Datele despre autor se plasează pe o pagină aparte (variantă în format electronic): Numele, Prenumele, Patronimicul, titlul științific și gradul științifico-didactic, locul de muncă (culese în limba în care a fost prezentat articolul pentru a fi expuse în rubrica „Date despre autori”); adresa poștală completă, numerele telefoanelor de la serviciu și domiciliu, e-mail-ul necesare pentru relații cu autorii. Lista cu numele autorilor manuscriselor se inseră mai jos de titlul articolului peste un alineat și se aliniază pe dreapta paginii. După indicarea numelor autorului/autorilor, mai jos, în următorul rând, se inseră gradul științific cu *font cursiv*.

Regulile cu privire la redactarea manuscriselor:

1) Volumul recomandat pentru manuscris – ≈ o coală de autor (40000 semne). Textul se culege cu respectarea intervalului 1,5 în editorul de texte Word/Windows cu extensia DOC. Garnitura de font – Times New Roman, mărimea – 12 în textul de bază, pentru trimiteri – mărimea 10. Mărimea caracterelor pentru titlul articolului – 16, garnitura de font – Times New Roman. Titlul articolului se inseră pe centrul paginii și se culege cu majuscule, iar subtitlurile și numele autorilor se evidențiază cu bold.

2) Formatul paginii – A4. Câmpul paginii: pe stânga și dreapta – 2,5 cm, de sus și jos – 3 cm. Alineatele vor începe de la distanța de un Tab (1,27 cm) față de setarea din stânga paginii.

3) Numerotarea trimiterilor se inseră la sfârșitul fiecărei pagini. Numele și inițialele autorilor, denumirea articolului, revistei, volumului, paginii, anul ediției trebuie indicate în fiecare trimitere. Numele și inițialele autorilor se culege cu font obișnuit, iar denumirea lucrării – cu *font cursiv*. Abrevierile și prescurtările trebuie să fie descifrate la prima utilizare în textul articolului.

4) Fiecare articol trebuie să include adnotare, introducere (actualitatea problemei, scopul cercetării), cuprins (metodele și rezultatele cercetării, tratarea și examinarea lor), încheiere (concluzii).

5) Adnotarea la fiecare articol necesită a fi prezentată în trei limbi: română, rusă și engleză. Ea trebuie să fie adresată unui auditoriu destul de larg și, în același timp, să reflecte esența studiului.

6) Sursele bibliografice utilizate trebuie indicate sub formă de listă comună la sfârșitul articolului. Lista bibliografică se plasează în ordine alfabetică cu indicarea numelor primilor autori. Trimiterile la lucrările indicate în lista bibliografică se efectuează și se cer în mod obligatoriu. Nu se permite indicarea trimiterilor la lucrările care încă nu au fost publicate. Sursele necesită a fi enumerate în mod consecvent, în conformitate cu utilizarea lor în text.

7) Manuscrisul trebuie să fie însoțit de 2 recenzii (în original), semnate de un doctor habilitat sau doctor pentru autorii care nu au titlu științific, în caz contrar, articolul nu va fi publicat.

8) Redactarea manuscriselor se efectuează în conformitate cu planul de editare. După procedura de redactare, redactorul tehnic expediază autorului manuscrisul pentru a introduce corectările. În procesul redactării tehnice se elaborează macheta original al publicației/revistei. Varianta finală a machetării originale se verifică și ajustează de autor.

9) Manuscrisele redactate cu încălcarea cerințelor despre publicare nu se acceptă, nu se recenzează și nu se restituie autorilor.

10) Articolele se expediază prin poștă (nu prin poșta rapidă) pe adresa redacției: str. 31 August 1989, nr. 82, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD 2012 sau la următoarele adrese electronice: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com; buriana@km.ru. Tema: pentru Domnul profesor Alexandru Burian. Relații la telefonul: + 373 22 23 44 17, Fax: + 373 22 23 44 17

УСЛОВИЯ ОПУБЛИКОВАНИЯ И ТРЕБОВАНИЯ К ПРЕДСТАВЛЯЕМЫМ В ЖУРНАЛЕ «МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ» МАТЕРИАЛОВ

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению рукописей статей».

Публикации в журнале подлежат только оригинальные статьи. Опубликованные материалы (ровно как в традиционных, так и в электронных изданиях), а также материалы, представленные для публикации в другие журналы, к публикации не принимаются.

Представляемая для публикации статья должна описывать результаты самостоятельного научного исследования, проведенного автором (авторами) или с участием автора. Научная новизна работы и собственный авторский вклад должны быть ясно видны из содержания статьи.

Редколлегия журнала просит авторов при подготовке статей к публикации руководствоваться приведенными ниже правилами. Нижеизложенные рекомендации помогут Вам подготовить рукопись к публикации в данном журнале:

1. Рукопись, направляемую на публикацию, необходимо сопроводить пояснительным письмом.
2. Рукопись представляется в двух экземплярах вместе с ее электронной копией (программный редактор WinWord).
3. Число авторов статьи не должно быть более двух человек.
4. Рукописи публикуются бесплатно. Авторский гонорар не выплачивается.
5. Автор статьи несёт всю полноту ответственности за содержание статьи и за сам факт ее публикации. В случае нарушения автором авторских прав или общепринятых норм научной этики редакция журнала не несет никакой ответственности.
6. Порядок публикации в журнале предусматривает обязательное рецензирование. В качестве рецензента может выступать, как минимум, один специалист, имеющий ученую степень по специальности соответствующей статьи. Основаниями к отказу в опубликовании статьи могут служить: несоответствие представляемого материала тематике журнала; несоответствие представляемого материала требованиям, предъявляемым к публикуемым материалам; отрицательная рецензия на представляемый материал; несоблюдение автором материала действующего законодательства об авторском праве и смежных правах.
7. На отдельной странице (в электронном варианте) приводятся сведения об авторе: Ф.И.О. автора (авторов) полностью, ученая степень и ученое звание, место работы, набранные на языке статьи (для публикации в разделе «Сведения об авторах»); полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются). Перечень фамилий авторов рукописи ставится после заголовка (через пробел) и выравнивается по правому краю. После перечня фамилий авторов в следующей строке *курсивом* указывается научная степень.

Правила оформления рукописей:

1) Рекомендуемый объем рукописи – не более одного авторского листа (40 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста). Текст статьи набирается через 1,5 интервала в текстовом редакторе Word для Windows с расширением DOC. Гарнитура шрифта – Times New Roman шрифт 12 в основном тексте, для сносок – 10 шрифт. Шрифт заголовка 16 Times New Roman. Заголовок статьи центрируется и набирается строчными (заглавными) буквами. Подзаголовки и фамилии авторов – жирный.

2) Формат листа: А 4. Поля страниц: слева, справа – по 2,5 см, сверху и снизу – 3 см. Абзацы разделяются красной строкой, отступ – 1,27 см.

3) Нумерация сносок постраничная, сквозная. Фамилии и инициалы авторов, название статьи, журнала, тома, страниц, года должны быть даны к каждой сноске. Фамилии и инициалы авторов

набираются обычным шрифтом, название работы курсивом. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания (вхождения) в тексте статьи.

4) Каждая статья должна включать аннотацию, введение (состояние проблемы, задачи исследования), основную часть (методы и результаты исследования, их обсуждение), заключение (выводы).

5) Аннотация к каждой статье должна быть представлена на трех языках: молдавском (румынском), русском и английском. Она должна быть рассчитана на самый широкий круг читателей и, вместе с тем, точно отражать существо статьи.

6) Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в конце. Список литературы дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Ссылки на упомянутую литературу в тексте обязательны. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте.

7) Рукописи должны сопровождаться 2-мя рецензиями (подлинниками), доктора или кандидата наук для авторов, не имеющих ученой степени, в противном случае, они не будут опубликованы.

8) Редактирование рукописей осуществляется в соответствии с планом издания. После редактирования автор получает от литературного редактора рукопись для внесения исправлений. В процессе технического редактирования создается оригинал-макет издания. Окончательный вариант оригинал-макета выверяется автором.

9) Рукописи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются, не рецензируются и не возвращаются авторам.

10) Статьи направляются по почте (не заказной) на адрес: МД 2012, Республика Молдова, Кишинев, ул. 31 августа 1989 года, № 82 или по электронной почте: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com; buriana@km.ru. В теме письма: для Буриана Александра Дмитриевича. Телефон: (+37322) 23-44-17; Fax: (+37322) 23-44-17.

CONDITIONS AND REQUIREMENTS FOR PUBLICATION MATERIALS AND THEIR DESIGN SUBMITTED TO THE “MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS”

The Scientific-theoretical journal «Moldavian Journal of International Law and International Relations» welcomes to public original research papers in Moldavian (Romanian), Russian, English, Spanish, French (for author's choice) languages, containing the results of original researches issued according to the «Manuscript submission requirements».

Merely original articles are published. Published materials (both in traditional and electronic editions), also the materials presented for the publication in other journals, are not accepted for the publication.

Article presented for publication should describe the results of separate scientific research carried out by the corresponding author (authors) or with author participation. Scientific novelty of work and own author's contribution should be clearly visible from article content.

Journal editorial board members ask authors, preparing articles for publication being guided by the rules resulted more low. Underwritten recommendations will help you to prepare the manuscript for publication in the given journal:

1. The Manuscript submitted to the publication, should be accompanied by a cover letter.
2. The Manuscript is represented in duplicate together with its electronic copy (program editor Win-Word).

3. The number of authors is limit of two.

4. Manuscripts are published free of charge. The fees are not paid.

5. The author bears complete and sole responsibility for article content and for the fact of its publication. In case involving infringement copyrights or standard norms of journal scientific ethics by the author, edition does not bear any responsibility.

6. The article reviewing is obligatory. The reviewer can be, at least, one expert having scientific degree in the field of corresponding article. Reasons in refusing article publication are following: discrepancy of represented material specific to journal's subject; discrepancy of represented material to the requirements presented in materials represented for publication; the negative review of represented material; non-observance by corresponding author norms of the current legislation about the copyright and adjacent rights.

7. Author's data (in electronic version) are placed on the separate page of the manuscript, including: author(s) last name(s), first name(s) and patronymic(s) (middle) name(s) (no abbreviations), scientific degree and academic status, name of the company/organization of his/their employment, strongly typed in language of the article (for the publication in section “Data of authors”); the postal and E-mail address(es), phone and fax numbers (namely for Journal editorial board members in order to communicate with author(s); they are not published in the Journal). The list of authors' surnames of the manuscript is put after the title of the article (one line of space) and is leveled at the right hand edge of the text. The author's scientific degree is included (meaning to be printed in italics) below the list of authors' surnames.

Manuscript formatting rules:

- 1) The maximum manuscript length is no more than one typographical units (40 thousand signs, or 16-20 pages of the text). All line spacing should be 1, 5 MS Word (.doc) text editor. Font set – Times New Roman a font 12 pts of the body text, 10 pts for footnotes. Title should be 16 pts/ Times New Roman. Article title is aligned and typed in uppercase letters (capitals). Subtitles and surnames of authors are typed using bold.

- 2) The volume should be published on A4-size stock. The left and right margins should be 2.5 cm, with top and bottom margins at 3 cm. Paragraphs should begin with indented line, available space is normally 1,27 cm.

- 3) Raised footnote numbers should be placed after the last work of the passage. Surname(s) and author(s) initials, the title of the article, journal, volume, pages, and year should be given to each footnote. The initials and surnames of authors are printed by a font in the usual italics, the name of work in the italics. The abridgments

and abbreviations should be deciphered by the first their mentioning (occurrence) in the text of the article.

4) Each article should include an abstract, introduction (reflecting the research problem, main scopes), the basic part (methods and results of research, their discussion), and the conclusion (inferences).

5) The abstract to each article should be presented in three languages: Moldavian (Romanian), Russian and English. It should be aimed at a wide range of readers and, at the same time, precisely reflect article essence.

6) The References used in article, should be presented in general list at the end of the article. The literature list is given in the alphabetic order on surnames of original authors. References to the mentioned literature in the article are obligatory. References to the non-published works are not supposed. References in the text should be numbered consecutively in the order they appear in the text.

7) The Manuscripts should be accompanied by two reviews (originals), reviewed by Doctor or the PhD candidate of science for the authors who do not have scientific degree; otherwise, they will not be published.

8) Manuscripts editing is carried out according to the edition plan. After editing, the author receives the manuscript for entering corrections from the literary editor. In the course of technical editing the edition dummy is created. The author verifies the definitive variant of dummy.

9) The Manuscripts formatting with infringement of requirements, are not accepted for publication, are not reviewed and are not sent back to authors.

10) Articles should be sent by post letter (not custom-made) to the address: MD-2012, Republic of Moldova, Chisinau, nr. 82, 31 August 1989 str., or via e-mail: alexandruburian@mail.md;

alexandruburian@mail.ru, alexandruburian@yahoo.com; buriana@km.ru.

By including following letter subject: for Alexander Dmitrievich Burian.

Phone: (+37322) 23-44-17; Fax: (+37322) 23-44-17.

DATE DESPRE AUTORI

BEREGOI Natalia. Magistru în relații internaționale, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

BOBOC Lucia. Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova.

BURIAN Alexandru. Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova, consultant științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

CARA Aliona. Magistru în drept, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

CAUIA Alexandru. Magistru în drept, doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

CHINDÎBALIUC Oleana. Magistru în relații internaționale, doctorand, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

CHIRTOACĂ Natalia. Doctor în drept, conferențiar universitar, secretar științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

FRUNZE Ion. Competitor, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

GAMURARI Vitalie. Doctor în drept, conferențiar universitar, director Institutului Cercetării în domeniul protecției drepturilor omului, decan al facultății de drept a Universității Libere Internaționale din Moldova.

NAZARIA Sergiu. Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova.

PASTUHOVA Larisa. Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra de Drept Internațional, Universitatea Națională "Ivan Franko" din Lvov (Ucraina).

PETRARU Roxana Alina. Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea „Petre Andrei” din Iași.

SOLCAN Natalia. Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova.

STEPANIUC Victor. Doctor în istorie, deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

ȘUMILENKO Andrei. Doctor în drept, lector superior la Catedra de Drept Internațional, Universitatea Națională "Ivan Franko" din Lvov (Ucraina).

TARLEV Veronica. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

TĂRÎȚĂ Marius. Doctor în istorie, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

ȚARĂLUNGĂ Victoria. Doctor în drept, cercetător științific, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

UNGUREAN Ivan. Licențiat în drept public, jurist.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

БЕРЕГОЙ Наталия. Магистр международных отношений, аспирант, научный сотрудник, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

БОБОК Лучия. Магистр права, аспирант, Молдавский государственный университет.

БУРИАН Александр. Доктор юридических наук, профессор, президент Молдавской Ассоциации международного права, научный консультант, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

ГАМУРАРЬ Виталий. Кандидат юридических наук, доцент, директор Исследовательского института в области защиты прав человека, декан юридического факультета, Международный независимый университет Молдовы.

КАРА Алёна. Магистр права, аспирант, научный сотрудник, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

КАУЯ Александр. Магистр права, аспирант, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

КИНДЫБАЛЮК Оляна. Магистр международных отношений, аспирант, научный сотрудник, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

КИРТОАКЭ Наталия. Кандидат юридических наук, доцент, ученый секретарь, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

НАЗАРИЯ Сергей. Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений.

ПАСТУХОВА Лариса. Кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов (Украина).

ПЕТРАРУ Роксана Алина. Аспирант, Молдавский государственный университет, преподаватель, юридический факультет, Ясский университет имени Петре Андрей (Румыния).

СОЛКАН Наталия. Аспирант, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

СТЕПАНЮК Виктор. Кандидат исторических наук, депутат Парламента Республики Молдова.

ТАРЛЕВ Вероника. Аспирант, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

ТЭРЫЦЭ Мариус. Кандидат исторических наук, научный сотрудник, аспирант, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

УНГУРЯН Иван. Лицензиат в области права, юрист, Министерство Юстиции Республики Молдова.

ФРУНЗЕ Ион. Соискатель, Институт истории, государства и права АН Молдовы.

ШУМИЛЕНКО Андрей. Кандидат юридических наук, ассистент кафедры международного права, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов (Украина).

DATES OF AUTHORS

BEREGOI Natalia. Master of international relations, post-graduate student, research fellow, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

BOBOK Lucia. Master of law, post-graduate student, State University of Moldova.

BURIAN Alexander. Doctor of jurisprudence (International Law), full professor, president of the Moldavian Association of International Law, scientific consultant, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

CARA Aliona. Master of law, post-graduate student, research fellow, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

CAUYA Aliona. Master of law, post-graduate student, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

CHIRTOACA Natalia. Candidate of juridical sciences, assistant professor, scientific secretary, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

FRUNZE Ion. Competitor, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

GAMURARI Vitalie. Candidate of juridical sciences, assistant professor, director of the Research Institute for the protection of human rights, the dean of the Faculty of Law, Free International University of Moldova.

KINDIBALYK Olyana. Master of international relations, post-graduate student, research fellow, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

NAZARIA Sergey. Doctor of political sciences, candidate of historical sciences, assistant professor, Moldavian Institute of International Relations.

PASTUHOVA Larisa. Candidate of juridical science, assistant professor of the Department of International Law of the Ivan Franko National University of Lvov (Ukraine).

PETRARU Roxana Alina. Post-graduate student, State University of Moldova, Assistant professor, faculty of Law, Petre Andrei University of Iasi (Romania).

SOLCAN Natalia. Post-graduate student, State University of Moldova.

STEPANYUK Victor. Candidate of historical sciences, deputy of the Parliament of the Republic of Moldova.

SHUMILENKO Andrey. Candidate of juridical science, assistant lecturer of the Department of International Law of the Ivan Franko National University of Lvov (Ukraine).

TARLEV Veronica. Post-graduate student, Institute of History, State and Law, Academy of Sciences of Moldova.

TARITSA Marius. Candidate of historical sciences, research fellow, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

TSARALUNGA Victoria. Candidate of juridical sciences, research fellow, Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova.

UNGURYAN Ivan. Licentiate of law, lawyer, Ministry of Justice of the Republic of Moldova.

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**
Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică fondată de Asociația
de Drept Internațional din Republica Moldova

Asociați:
Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația pentru Politică Externă și Cooperare Internațională din Republica Moldova

Înregistrată de către Camera Înregistrării de Stat de pe lângă Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificatul nr. MD 000039 din „04,, august 2009

Acreditată în calitate de publicație științifică de profil la specialitățile:
12.00.10 – drept internațional public (profilul drept)
și 23.00.04 – teoria și istoria relațiilor internaționale și dezvoltării globale
(profilul științe politice) prin Hotărârea CSSDT al AȘM și CNAA din 30.04.2009

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 4 (18), 2010

Indexul: PM 32028

© Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2010.

Tehnoredactare și prepress: Gabriel Andronic
Copertă: Ruxanda Romaciuc

Editura „Pontos” SRL
Str. 31 august 1989, nr. 98
MD-2004, Chișinău
tel.: (+37322)23 22 18
editura.pontos@gmail.com

Tiparul executat la Tipografia „Reclama” SA
Str. Alexandru cel Bun, 111
MD-2004, Chişinău

Comanda nr.